

16 maj

Debatter m. m.

Torsdagen den 16 maj fm.

	Sid.
Meddelande ang. plenum måndagen den 20 maj	5
Svar på interpellation av herr Hedlund (cp) ang. åtgärder för att förhindra våld vid demonstrationer samt på frågor av herr Werbro (fp) ang. åtgärder för att förebygga upplopp, herr Oskarson (h) ang. åtgärder mot demonstrationer av visst slag, herr Johansson i Skärstad (cp) ang. åtgärder för att förbättra förutsättningarna för demonstrationer i demokratiska former, herr Hermansson (vpk) ang. åtgärder för att förhindra sammanstötningar mellan polis och demonstranter, fru Sundberg (h) ang. direktiv för beviljande av tillstånd till demonstrationer, herr Börjesson i Falköping (cp) ang. kostnaderna för polisbevakning i samband med demonstrationer och herr Jansson (vpk) ang. frivilliga medborgargården	5
Svar på fråga av herr Turesson (h) ang. upprätthållande av ordningen under midsommarhelgen	57

Torsdagen den 16 maj em.

Svar på interpellation av herr Persson i Heden (cp) ang. principerna för import av textil- och konfektionsprodukter samt på fråga av herr Gustafsson i Borås (fp) ang. textil- och konfektionsindustrins förhållanden	58
Svar på interpellationer av:	
herr Jansson (vpk) ang. åtgärder mot den industriella uttunningen i stockholmsregionen	70
herr Andersson i Storfors (s) ang. lagstiftning om renhållning vid väg	75
herr Westberg (fp) ang. verkningarna av postverkets rationalisering	76
herr Hedin (h) ang. friställningen av lotsar	79

	Sid.
herr Persson i Heden (cp) ang. vissa vägars undantagande från allmänt underhåll.	85
herr Tobé (fp) ang. kontroll över trafiken med översnöfordon.	88
herr Jonasson (cp) ang. förbättrade vattenvägsförbindelser för Vänerregionen.	90
Svar på frågor av:	
herr Wiklund i Stockholm (fp) ang. tidpunkten för tillsättande av utredning rörande omläggning av beskattningen av eldningsoljor	92
herr Nilsson i Agnäs (h) ang. bearbetning av malmyndigheter inom Arjeplogs kommun.	93
herr Hermansson (vpk) ang. idrottsorganisationers politiska ställningstaganden.	95
herr Ekström i Iggesund (s) ang. beredande av sysselsättning för viss friställd arbetskraft inom Gävleborgs län och herr Eriksson i Bickmora (cp) i samma ämne.	96
herr Svensson i Kungälv (s) ang. igångsättningen av byggnadsprojekt sedan investeringsavgiften upphört.	98
herr Carlshamre (h) ang. den ekonomiska krisen inom fiskerinäringen.	98
fru Marklund (vpk) ang. åtgärder mot luftföroreningar i Norrbotten	100
herr Jonsson (fp) ang. värdesäkring inom den frivilliga pensionsförsäkringen.	101
herr Eliasson i Sundborn (cp) ang. utredning rörande bokmarknadens problem.	102
herr Westberg (fp) ang. åtgärder för att avhjälpa tjälskador.	105
herr Westberg (fp) ang. kompensation för inkomstbortfall på grund av ofarbara vägar.	106
herr Börjesson i Glömminge (cp) ang. trafiken mellan Öland och fastlandet.	107
Anslag till bostadsbyggande m. m. och ökat ekonomiskt stöd åt barnfamiljer (forts.), tillika svar på interpellation av herr Gustafsson i Skellefteå (fp) ang. åtgärder för att åstadkomma ett rationellare bostadsbyggande.	109
Riktlinjer för företagareföreningarnas organisation och verksamhet. .	133
Meddelande om enkel fråga av herr Wennerfors (h) ang. beställningar hos svenska företag från länder med odemokratiskt statsskick.	152

Samtliga avgjorda ärenden

Torsdagen den 16 maj em.

<i>Tredje lagutskottets</i> utlåtande nr 41, om ändrad lydelse av 2 § förordningen angående byggnadsforskningsavgift	109
<i>Statsutskottets</i> utlåtande nr 100, ang. anslag till bostadsbyggande m. m.	109
<i>Andra lagutskottets</i> utlåtande nr 39, ang. ändrad lydelse av 4 § lagen om bidragsförskott	109
— nr 40, om höjning av de allmänna barnbidragen, m. m.	109
<i>Statsutskottets</i> utlåtande nr 101, om ökat ekonomiskt stöd åt barnfamiljer	109
— nr 109, ang. ytterligare utgifter på tilläggsstat II (bidrag till anordnande av barnstugor)	133
<i>Första lagutskottets</i> utlåtande nr 31, om ändrad lydelse av 4 kap. 5 § föräldrabalken, m. m.	133
— nr 32, om ändring i militära rättegångslagen	133
— nr 33, om ändring i brottsbalken m. m.	133
— nr 34, ang. ändring i lagen om trafikförsäkring å motorfordon, m. m.	133
— nr 35, ang. ändrad lydelse av 2 § 9:o) och 17:o) lagen om Kungl. Maj:ts regeringsrätt	133
<i>Statsutskottets</i> utlåtande nr 102, ang. riktlinjer för företagareföreningarnas organisation och verksamhet	133

Torsdagen den 16 maj

Kl. 13.00

Förhandlingarna vid detta sammanträde leddes till en början av herr förste vice talmannen.

§ 1

Justerades protokollet för den 8 in-
nevarande maj.

§ 2

Meddelande ang. plenum måndagen den
20 maj

Herr FÖRSTE VICE TALMANNEN
yttrade:

Kammarens plenum måndagen den
20 maj, som i den preliminära planen
utsatts till kl. 16.00, kommer att ta sin
början kl. 14.00.

§ 3

Svar på interpellation och frågor ang.
åtgärder för att förhindra våld vid
demonstrationer, m. m.

Ordet lämnades på begäran till

Chefen för justitiedepartementet, herr
statsrådet KLING, som yttrade:

Herr talman! Herr Hedlund har i en
interpellation frågat mig, dels om jag
vill lämna en redogörelse för de hän-
delser som inträffade i samband med
en planerad tennisturnering i Båstad
nyligen och för de åtgärder som i sam-
band därmed vidtagits från samhällets
sida, dels om jag ämnar vidta åtgärder
i syfte att förhindra användandet av
våldsmetoder i samband med demon-
strationer. Vidare har liknande spör-
smål tagits upp i en rad enkla frågor till
mig. Sålunda har herr Werbro frågat
mig vilka åtgärder jag avser att vidta

för att förebygga sådana upplopp som
förekom vid demonstrationerna i Bå-
stad. Herr Oskarson har ställt en fråga
av samma innebörd. Herr Johansson i
Skärstad har frågat vilka åtgärder jag
avser att vidta för att förutsättningarna
för demonstrationer i demokratiska
former skall förbättras. Herr Hermans-
son har frågat vilka åtgärder jag avser
att vidta för att söka hindra samman-
stötningar mellan polis och demon-
stranter. Fru Sundberg har frågat mig,
om jag är beredd att omgående utfärda
klarläggande och entydiga direktiv
för beviljande av tillstånd till demon-
strationer, så att våldshandlingar och
upplopp under demonstrationer för-
hindras. Herr Börjesson i Falköping
har frågat mig, om jag vill lämna en
redogörelse för kostnaderna för polis-
bevakning i samband med demonstra-
tioner av skilda slag och hur dessa
kostnader bestrids. Slutligen har herr
Jansson frågat mig, om jag vill redo-
visa min inställning till de framförda
tankarna om att bilda batongbeväpnade
frivilliga medborgargarden. Herr
talman! Jag ber att få besvara frågorna
i ett sammanhang.

Svenska tennisförbundets beslut att i
Båstad genomföra en tennistävling
mot Rhodesia väckte en stark reaktion
hos stora grupper i vårt land, en reak-
tion som kom till uttryck såväl inom
pressen som i uttalanden från olika
sammanslutningar. Regeringens inställ-
ning till rasförtryck och till kontakter
med ett land med vilket Sverige har
brutit alla officiella förbindelser kan
icke vara föremål för någon tvekan.
Regeringen anser med stöd av en över-
väldigande opinion i vårt land att ras-

Svar på interpellation och frågor ang. åtgärder för att förhindra våld vid demonstrationer, m. m.

politiken i södra Afrika måste med skärpa fördömas. Samtidigt måste understrykas att det icke fanns några legala möjligheter för regeringen eller annan myndighet att förhindra eller förbjuda att tävlingen kom till stånd. Ansvar för att tävlingen utlystes åvilar helt Tennisförbundet. Eftersom det emellertid var fråga om en i laga ordning utlyst tävling kunde arrangörerna ställa anspråk på att myndigheterna skulle upprätthålla ordning och säkerhet i samband med tävlingen. Till det demokratiska rättssamhällets grundläggande principer hör att även meningssyftningar och arrangemang som starkt ogillas av en bred opinion har rätt att, så länge de håller sig inom lagens ramar, få skydd från samhällets sida. Det är icke polisens uppgift att göra en politisk bedömning av om ett visst arrangemang är önskvärt eller icke. Dess uppgift är uteslutande att upprätthålla ordning och säkerhet.

Det stod tidigt klart att ett genomförande av den planerade tennistävlingen skulle leda till kraftiga protester från en stark opinion, framför allt bland ungdomen, och att det sannolikt skulle förekomma demonstrationer på platsen. Dels skulle det bli fråga om lagliga demonstrationer med fredliga medel. Dels kunde man befara våldsamma demonstrationer med olagliga medel.

På grundval av de uppgifter som jag har inhämtat — nämligen dels en redogörelse av länspolischefen i Kristianstads län, dels ett protokoll från sammanträde på rikspolisstyrelsen den 29 april, dels en rapport av en från styrelsen utsänd observatörsgrupp, dels en promemoria av chefen för styrelsens säkerhetsavdelning — vill jag till en början lämna följande redovisning för vad som har förekommit i anslutning till den planerade tennistävlingen i Båstad. Men jag vill understryka att utredningen beträffande dessa händelser ännu icke är slutförd. Jag kommer i

denna del av mitt svar främst att uppehålla mig vid planeringen av polisens åtgärder och huvuddragen i genomförandet av dessa åtgärder.

Planläggningen och genomförandet av de polisiära åtgärderna leddes redan från början av länspolischefen. Enligt de ursprungliga planerna skulle polisstyrkan i Båstad uppgå till ett 70-tal man, varav 22 tillhörde länstrafikgruppen i Halmstad och de övriga Ängelholms och Kristianstads polisdistrikt.

Vid sammanträdet på rikspolisstyrelsen den 29 april redovisade länspolischefen sin planläggning. Därvid framhöll denne att det möjligen kunde komma i fråga att spruta vatten på personer, som försökte tränga in på områden som inte fick beträdas av obehöriga, och att tårgas skulle tillgripas i yttersta nödfall om det förelåg fara för liv. Från rikspolisstyrelsens sida framhölls att vattenbesprutning och tårgas inte borde användas annat än i yttersta nödfall och att man i stället borde sätta in större personalstyrkor för att därigenom så långt som möjligt undvika att använda tvångsåtgärder. Den planerade insatsen av personal bedömdes av rikspolisstyrelsen som helt otillräcklig. Styrelsen förklarade sig beredd att ställa till förfogande alla de personella och materiella resurser som bedömdes vara nödvändiga för att kunna upprätthålla ordningen i Båstad.

Av handlingarna framgår att uppgifter förelåg om att åtgärder för att hindra tävlingarna planerades. Det framkom att planerna gick ut på att dels göra en utbrytning från den legala demonstrationen, dels företa angrepp från åskådarplats. Efter hand stod det klart att vissa grupper var inställda på att tillgripa våld för att genomföra sina planer. Det blev även känt från vilka platser i landet dessa demonstranter var att vänta och till vilket ungefärligt antal de beräknades uppgå, något som sedan visade sig väl överensstämma

Svar på interpellation och frågor ang. åtgärder för att förhindra våld vid demonstrationer, m. m.

med det antal som faktiskt kom tillstådes. Länspolischefen hölls fortlöpande underrättad om dessa och andra förhållanden, som kunde antas vara av betydelse.

Den 30 april beslutade länspolischefen att begära personalförstärkning hos rikspolisstyrelsen med 33 man, vilket bifölls omgående, och att öka personalstyrkan i Båstad med ytterligare 22 man från distrikt inom länet.

Från rikspolisstyrelsen ställdes också en helikopter med personal och 20 bärbara radioapparater till förfogande.

Enligt en av länspolischefen fastställd plan skulle 16 civilklädda polismän och 15 uniformerade polismän vilka hade tillgång till bärbara radioapparater tjänstgöra inom stadion. Övrig personal var i huvudsak indelad i fem reservgrupper. Deltagande polispersonal kallades att inställa sig i Båstad den 3 maj för genomgång vid olika tidpunkter mellan kl. 10 och 11.15. Vissa instruktioner och upplysningar om sambandstjänst, fordon och transporter, utrustning och inkvartering m. m. lämnades därvid.

Samma dag som tävlingarna var avsedda att påbörjas — alltså den 3 maj kl. 14 — fattades beslut om förstärkningar med ytterligare 21 man, varav sju från Hallands län. Den sammanlagda personalstyrkan i Båstad den 3 maj uppgick därmed till drygt 150 man. Samtidigt vidtogs vissa omdispositioner av den tillgängliga personalen.

Länspolischefen anger att hans målsättning för den polisiära insatsen var att tillgängliga polisstyrkor skulle söka hålla demonstranterna borta från tennisstadions område men däremot ej ingripa mot de störningar mot tennismatchen som en demonstration utanför portarna kunde medföra.

Polischefen i Ängelholms polisdistrikt gav den 30 april tillstånd till demonstrationer i Båstad den 3 och 4 maj kl. 14—16. Efter besvär över det-

ta beslut medgav länsstyrelsen i Kristianstads län genom beslut den 2 maj att demonstrationer skulle få äga rum i Båstad den 3 och 4 maj mellan kl. 12 och 16. Alternativa marschvägar anvisades. Enligt det ena alternativet skulle demonstrationståget upplösas vid en plats i omedelbar närhet av tennisstadion i Båstad.

Händelseförloppet i samband med den planerade tennistävlingen och demonstrationerna i Båstad den 3 maj var enligt de inhämtade uppgifterna följande.

Sedan det hade visat sig att ett beslut, som arrangörerna hade fattat om att åskådare som medförde påsar eller andra föremål inte skulle beredas tillträde, icke hade delgetts personalen vid entrén avbröts biljettförsäljningen kl. 12.45. Då hade ett 40-tal åskådare passerat entrén. I demonstrationståget deltog 500—600 personer. En grupp bestående av minst 150 personer bröt sig ur tåget och följde en annan väg än den anvisade mot tennisstadions norra entré som var stängd. Demonstrationståget i övrigt följde den anvisade vägen mot en plats i omedelbar anslutning till den södra entrén. I den grupp som samlades vid den norra entrégrunden var det en del som beväpnade sig med järnrör och käppar. De försökte omedelbart forcera grinden, som snart gav vika. Den insatta polispersonalen hade svårt att hindra demonstranterna att tränga in på stadion. Man började då att spruta vatten på dem. Grindarna kunde då stängas på nytt. I denna situation användes vid ett tillfälle tårgas, vilket ansågs nödvändigt för att hjälpa en polisman som hade kommit in bland demonstranterna och höll på att bli nedtrampad. Demonstrantgruppen stannade kvar utanför grindarna och fortsatte att kasta olika föremål, såsom stenar, ägg och träribbor, mot polismännen. Ett fåtal personer greps eller omhändertogs.

Svar på interpellation och frågor ang. åtgärder för att förhindra våld vid demonstrationer, m. m.

Huvuddelen av demonstrationståget fortsatte till den anvisade platsen, där tåget upplöstes. Därefter blockerades den södra entrén till stadion av ett stort antal personer som trots upprepade tillsägelser vägrade att flytta sig. Några försök att med våld bryta sig in på tennisstadion förekom inte vid den södra grinden.

Sedan åskådarna hade anmodats att lämna stadion, kastade en del av dem ägg, olja och annat ner på spelplanen. Därefter kunde stadion utrymmas. Omkring en timme senare beslöts att matchen inte skulle spelas i Båstad. Demonstranterna lämnade då området utan att några intermezzon inträffade.

I samband med dessa händelser greps sammanlagt fyra personer. Fem polismän, en brandman och en åskådare erhöll smärre skador. Även några demonstranter skadades lindrigt. Ett 40-tal polismän fick sina kläder nedsmutsade. Viss skadegörelse anställdes, bl. a. förstördes en biljettkiosk och låsanordningarna vid den norra entrégrinden.

Under kvällen och natten lämnade huvuddelen av demonstranterna Båstad. Natten till den 4 maj utsattes en buss som tillhörde en FNL-grupp från Uppsala för skadegörelse. När gruppen under dagen skulle hämta bussen uppträdde ett 40-tal personer hotfullt mot gruppen, som begärde och erhöll erforderligt polisskydd.

Herr talman! Enligt sin instruktion är rikspolisstyrelsen inspektionsmyndighet för polisväsendet. Med hänsyn till poliskommenderingens omfattning och till att oroligheter kunde befaras sände styrelsen en observatörsgrupp om fyra man till Båstad. Med ledning av gruppens iakttagelser har rikspolisstyrelsen i skrivelse till mig den 11 maj redovisat sin bedömning av vissa av de polisiära åtgärderna i Båstad. Det förtjänar understrykas att i handläggningen av detta ärende inom styrelsen

har deltagit polischefer och andra polismän med lång erfarenhet av polisiärt arbete.

Det ankommer inte på mig att här i riksdagen ta ställning till lämpligheten av de polisiära åtgärder, som har vidtagits i samband med händelserna i Båstad. Jag har därför inte anledning att nu ge någon redogörelse för rikspolisstyrelsens bedömning i frågan. Av styrelsens skrivelse framgår emellertid även vissa allmänna riktlinjer, som bör gälla för polisens handlande i samband med demonstrationer, vilka får eller befaras få ett våldsamt förlopp. Jag kommer nu att redovisa dessa riktlinjer eftersom de belyser vissa centrala problemställningar.

Polisens planläggning och storleken av insatta styrkor vid kommenderingar av nu aktuellt slag måste enligt styrelsens mening alltid grundas på informationer om de störningar som kan väntas. I vissa fall kan det redan på ett förhållandevis tidigt stadium stå klart att man måste räkna med allvarliga störningar. Den ledande principen vid avgörande av hur stor personalstyrka som skall sättas in måste alltid vara, att de personella insatserna ges den omfattningen, att den allmänna ordningen och säkerheten kan tillgodoses på ett sådant sätt att oroligheter över huvud taget inte uppstår. Först om en sådan personalstyrka inte kan uppbringas, kan man överväga att tillgripa sådana hjälpmedel som vatten, tårgas etc. Man bör inte redan från början utgå från att man skall lösa uppgiften med användning av sådana hjälpmedel, eftersom man då frångår polisens uppgift att *förebygga* våldsamerhet. Användning av sådana medel från polisens sida kan i demonstrationssammanhang föranleda att våldsammare metoder tillgrips av demonstranterna.

En annan viktig sak är att polispersonalen i förväg blir väl orienterad och ges klara direktiv. Exempelvis bör erin-

Svar på interpellation och frågor ang. åtgärder för att förhindra våld vid demonstrationer, m. m.

ras om under vilka förhållanden våld får användas och om innehållet i och tolkningen av de lagrum som kan bli tillämpliga vid ingripanden. Direktiv bör också ges om fordonsdisposition samt om bortförande av omhändertagna och utredningsförfarandet beträffande dem. Frågan om ingripande mot banderoller och plakat bör genomgås.

Om brott begås i samband med demonstrationer — ohörsamhet mot ordningsmakten, skadegörelse eller ännu svårare brott — bör ingripande ske på ett tidigt stadium. Därigenom kan antalet brott nedbringas och möjligheterna att återställa ordningen underlättas. Förutsättningar för effektiva ingripanden är tillgång på personal och transportmedel. Åtgärder måste i förväg vidtas för att undanröja eventuella brister i dessa avseenden.

Rikspolisstyrelsen faststår slutligen i sin skrivelse, att det under inga förhållanden får kunna göras gällande att polisen i sin tjänsteutövning ger uttryck åt politiska bedömningar. Polisen måste därför vara beredd att svara för ordning och säkerhet vid lagliga arrangemang av vad slag det vara må.

För egen del anser jag att tillämpning av riktlinjer av nu angiven art är ägnad att minska riskerna för våldsamma förlopp vid demonstrationer. Otvivelaktigt behöver dock frågan ytterligare studeras i belysning av senare tids erfarenheter. Arbete härmed pågår sedan någon tid. Rikspolisstyrelsen har tillsatt en arbetsgrupp med uppdrag att närmare studera de problem av skilda slag som polisen ställs inför och att lägga fram förslag till åtgärder i syfte att effektivt upprätthålla ordning och säkerhet i samband med demonstrationer. Arbetsgruppen kommer bl. a. att behandla frågor som gäller polisens beredskap mot olagliga demonstrationer och dess uppträdande vid sådana. Dessutom skall undersökas vilka särskilda tekniska hjälp-

medel som polisen lämpligen bör vara utrustad med. En viktig fråga för arbetsgruppen är också att undersöka behovet av vidgad utbildning för polis-männen angående uppträdandet i samband med olika slags demonstrationer.

Vad angår frågan huruvida förändringar av organisatorisk art eller av gällande bestämmelser bör komma till stånd med anledning av gjorda erfarenheter vill jag, herr talman, anföra följande.

Jag har den största förståelse för de ungdomar som genom att demonstrera vill ge uttryck åt sin mening. Det demokratiska samhällsskicket bygger på en fri opinionsbildning. Härav följer en självklar rätt att anordna demonstrationer i syfte att påverka opinionen i samhällseliga frågor. Men till den fria opinionsbildningen hör också skydd för oliktankande. Enskilda medborgare eller grupper av medborgare kan därför inte tillåtas använda våld eller hot om våld för att genomdriva sin uppfattning i en politisk fråga eller för att hindra en annan uppfattning att komma till uttryck. Till skydd för den fria opinionsbildningen måste i en demokratisk stat respekten för lag och ordning upprätthållas. Den allmänna ordningen och säkerheten i vårt samhälle får inte äventyras. Av dessa hänsyn kan demonstrationer inte tillåtas var som helst och när som helst. Men det bör inte finnas och finns inte heller enligt gällande bestämmelser några andra inskränkningar i demonstrationsrätten än sådana som betingas av nödvändigheten att upprätthålla allmän ordning och säkerhet. Detta är polisens väsentligaste uppgift, och det har därför varit naturligt att, såsom gäller för närvarande, ansökningar om tillstånd till demonstrationer prövas av polismyndigheten. Några direktiv för polismyndigheternas handlande i detta avseende anser jag lämpligen inte böra meddelas av Kungl. Maj:t. Bedömning-

Svar på interpellation och frågor ang. åtgärder för att förhindra våld vid demonstrationer, m. m.

en måste grundas på omständigheterna i varje särskilt fall. Några politiska värderingar får givetvis inte förekomma därvid och har såvitt jag har kunnat utröna inte heller förekommit. Det har föreslagits att fråga om tillstånd skulle prövas av annat organ. Om så skulle ske, är det enligt min mening ofrånkomligt att polisen ges tillfälle att uttala sig om förutsättningarna att upprätthålla allmän ordning och säkerhet i samband med demonstrationer. Det slutliga ansvaret för ordningens upprätthållande måste nämligen under alla förhållanden vila på polisen.

Vilka möjligheter har då polisen att svara för ordningens upprätthållande i samband med demonstrationer av den typ som förekom i Båstad? Om det får jag säga följande. I regel saknar den lokala polismyndigheten naturligen de resurser som behövs i sådana fall. Detta förhållande är emellertid inte någon brist organisatoriskt med hänsyn till den ökade rörlighet, som är betecknande för den statliga polisorganisationen och som är en av de viktigaste vinsterna med den nya organisationen.

Länsstyrelsen, som är högsta polismyndighet i länet, har ansvaret för och ledningen av polisverksamheten i länet. Länsstyrelsen äger meddela föreskrifter om användningen av polisstyrkorna i länet och kan överta ledningen av polisdistriktens polisstyrkor, när särskilda förhållanden föranleder det eller kravet på enhetlig ledning inom länet är särskilt framträdande. Fordras polisförstärkning i ett polisdistrikt, kan länsstyrelsen beordra polisman som är anställd i annat distrikt inom länet till tjänstgöring i distriktet. Länsstyrelsen kan också beordra polisman som är anställd inom länet att tillfälligt tjänstgöra som polisförstärkning i annat län och för sådan tjänstgöring i länet begära polisförstärkning från annat län. Fordras förstärkning med större

polisstyrkor skall frågan hänskjutas till rikspolisstyrelsens avgörande.

Jag vill i detta sammanhang något beröra rikspolisstyrelsens befogenheter i operativt hänseende. Rikspolisstyrelsen äger meddela föreskrifter och leda polisverksamheten i vissa fall som särskilt har angetts i instruktionen för styrelsen. Dessa fall avser trafikövervakning som berör två eller flera län, sjöpolisverksamhet och verksamhet som bedrivs med hjälp av luftfartyg, bevaknings- och säkerhetsarbetet i samband med statsbesök och vid andra motsvarande händelser samt efterspaning angående brott, beträffande vilka riksomfattande spaning behövs. Dessa bestämmelser har i allt väsentligt gällt alltsedan förstatligandet. De ändringar som har vidtagits är att ledningsfunktionerna beträffande de nya verksamhetsgrenarna sjöpolis och flygverksamhet naturligen har tillagts rikspolisstyrelsen med hänsyn till verksamhetsgrenarnas karaktär. Vidare har exemplifieringen av brott, som kräver riksomfattande spaning — efter händelserna i samband med polismordet i Nyköping — kompletterats med mord och andra grova våldsbrott. Jag har tidigare i riksdagens första kammare — med utgångspunkt från polismorden i Handen — framhållit att det är av särskilt intresse huruvida man, med hänsyn till att brotten tenderar att bli allt svårare och förgrenar sig över större delar av landet, bör inrikta sig på centralt ledda aktioner med deltagande av specialiserad och särskilt utbildad personal. Jag uttalade också att formella gränser eller formella kompetensfrågor inte får lägga hinder i vägen för den samverkan som är nödvändig när det gäller att komma till rätta med den grova, rörliga brottsligheten.

För att belysa hur rikspolisstyrelsen utövar sina befogenheter enligt instruktionen vill jag redovisa den praxis som

Svar på interpellation och frågor ang. åtgärder för att förhindra våld vid demonstrationer, m. m.

har utbildat sig i fråga om styrelsens ledning av polisverksamheten vid statsbesök. Så snart det har blivit känt att ett besök skall komma till stånd och rikspolisstyrelsen från utrikesdepartementet har fått ett preliminärt program för besöket, som upptar de platser som skall besökas, kallar rikspolisstyrelsen berörda länspolischefer och polischefer med experter till sammanträde för samråd. På grund av vad som framkommer vid samrådet görs en bedömning om vad som krävs från skydds- och ordningssynpunkt. Inom rikspolisstyrelsen upprättas med ledning därav en plan i stort över den samlade poliskommenderingen under besöket. Av den planen framgår vilken polischef som skall svara för skilda delar av kommenderingen. Om det anses påkallat anges också i planen vilken polisstyrka och vilken utrustning som anses nödvändig för lösandet av varje polischefs uppgifter. Rikspolisstyrelsen förvissas sig också om att varje polischef får tillgång till denna personal, eventuellt genom beslut om tillkallande av polisförstärkning. Ledningen och verkställigheten av själva kommenderingen genomförs av polischefen eller av läns-polischefen i de fall denne anser sig böra överta ansvaret för den operativa ledningen. I de fall jämkningar behövs i den ursprungliga planen verkställs dessa efter samråd mellan rikspolisstyrelsen och den polischef som ansvarar för verkställigheten.

Rikspolisstyrelsens ledning av polisverksamhet vid riksomfattande spaning på kriminalpolissidan utövas med en uppgiftsfördelning mellan rikspolisstyrelsen samt regional och lokal polischef efter samma principer som vid statsbesöken. Rikspolisstyrelsen utövar alltså sin ledning genom att i samråd med övriga polisorgan samordna verksamheten.

I den debatt som har ägt rum efter bästadshändelserna har man på många

håll utgått från att rikspolisstyrelsen har haft det yttersta ansvaret för polisens åtgärder. Jag vill understryka att rikspolisstyrelsen inte har haft befogenhet att leda de polisiära insatserna i Båstad. Vad som har inträffat gör det dock naturligt att överväga, om rikspolisstyrelsen skall ges ett ökat inflytande i situationer av detta slag.

För egen del har jag nu efter ingående överväganden kommit till den uppfattning som jag skall redovisa här. Nuvarande regler ger möjlighet att med de samlade resurser som står till rikspolisstyrelsens och den lokala polisorganisationens förfogande samordna de polisiära åtgärderna vid händelser av detta slag. Rikspolisstyrelsen kan därvid ställa ledningspersonal och annan expertis samt personella och materiella resurser i övrigt till förfogande, men det är under den regionala och lokala polischefens ledning och ansvar som de operativa funktionerna skall fullgöras. Denna ordning borde vara en tillräcklig grundval för en effektiv samordning av rikspolisstyrelsens åtgärder och polischefens operativa verksamhet på platsen.

I likhet med praxis vid statsbesök anser jag vidare att rikspolisstyrelsen bör ha dessa nyss angivna samordningsuppgifter när det gäller att ställa till förfogande erforderliga resurser för polisverksamheten i samband med händelser som avses med interpellationen och frågorna, under det att den egentliga operativa ledningen alltså bör utövas av regionala och lokala polischefer. Vad jag nu har sagt kan genomföras utan ändring i gällande instruktioner. Som jag förut nämnde gäller nämligen följande. När förstärkning erfordras med större polisstyrkor skall frågan om polisförstärkning hänskjutas till rikspolisstyrelsens avgörande. Rikspolisstyrelsen har därvid att göra en bedömning av förstärkningsbehovet

Svar på interpellation och frågor ang. åtgärder för att förhindra våld vid demonstrationer, m. m.

och vederbörande polischef får förutsättas godta denna bedömning.

Det är enligt min mening mycket angeläget att en sådan samordning kommer till stånd, så att de personella och materiella resurser som polisväsendet förfogar över utnyttjas så effektivt som möjligt. Därmed ökas också möjligheterna att förebygga och förhindra våldshandlingar. Polisens strävan måste givetvis vara att förebygga våld och att därför sätta in så starka resurser att användningen av våld från polisens sida så långt det är möjligt undviks.

Med anledning av herr Börjessons i Falköping fråga om kostnaderna för polisbevakning i samband med demonstrationer m. m. kan jag upplysa, att enbart kostnaderna för den personal som deltar i den kontinuerliga ambasadbevakningen och polisens beredskap i samband därmed i Stockholm uppgår till över 5 miljoner kronor om året. Kostnaderna bestrids från de ordinarie avlöningsanslagen.

De framförda tankarna att bilda frivilliga sammanslutningar av personer som skulle tillkallas och ingripa i stället för polis i akuta situationer ställer jag mig bestämt avvisande till. Uppgiften att svara för ordningens upprätthållande måste vila på samhället och kan inte överlämnas åt enskilda medborgare. Polisuppgifter måste skötas av personal som har utbildning för detta. Allmänheten kan på många andra sätt bidra till att hjälpa polisen och stärka förtroendet för polisen.

Herr talman! Vår uppgift är att värna demonstrationsrätten som ett väsentligt och värdefullt inslag i ett demokratiskt samhälle. Vår uppgift är samtidigt att värna lag och ordning i landet, ty utan lag och ordning kan ingen demokrati fungera.

Det är min bestämda uppfattning att detta kan tillgodoses inom ramen för tillgängliga resurser genom en effektiv samordning av verksamheten och ett

förtroendefullt samråd mellan berörda myndigheter inbördes och mellan myndigheter och organisationer.

Vidare anförde:

Herr HEDLUND (cp):

Herr talman! Jag ber att till statsrådet och chefen för justitiedepartementet få framföra ett tack för svaret på interpellationen. Det är ju tämligen utförligt och i väsentliga avseenden också klarläggande.

Strax efter båstadsintermezzot tillät jag mig i ett anförande inför funktionsnärer representerande centerns ungdomsförbund, centerns kvinnoförbund och centerpartiet göra ett uttalande som genom TT tillställdes tidningarna. I anförandet framhöll jag bl. a. följande:

Vad som utfördes i Båstad av vissa som deltog i demonstrationerna kan inte tolereras i ett rättssamhälle. Det gäller oberoende av vad man anser om de enligt min mening oeffterrätliga förhållandena i Rhodesia och oberoende av vad man anser i frågan om tennismatchen bort komma till stånd eller inte. Varje enskild människa eller grupp av människor måste kunna göra anspråk på ett effektivt skydd från samhället när de är ute i lagliga ärenden. Detta gäller både den som förfördelas av demonstranter och deras beteende och den som önskar ge en mening till känna genom laglig demonstration eller på annat sätt.

Det är naturligt, fortsatte jag, att unga, entusiastiska människor, som har en bestämd uppfattning om och en klar inlevelse i vad de betraktar som en samhällelig orättvisa, känner ett behov av att ge denna uppfattning till känna, men det får helt enkelt inte ske i former som åsidosätter demokratins spelregler. Skulle sådant bli allmänt föreligger rent av fara för den demokrati,

Svar på interpellation och frågor ang. åtgärder för att förhindra våld vid demonstrationer, m. m.

under vars hägn dessa och vi alla åtnjuter vår frihet och vår trygghet.

Negerledaren King, fortsatte jag, med sitt djupa engagemang för sin ras borde kunna vara ett exempel på opinionsbildning utan våld. För dem som här hemma anser sig ha en verklig mission att fylla borde detta leda till ett avståndstagande från våld och kravaller o. s. v., som tydligen ibland utövas för att omsätta en aggressiv inställning i praktiken.

I sammanhanget är det naturligtvis inte av avgörande betydelse vem som beslutar om ansökning om demonstrationstillstånd. — Jag återkommer något till den saken.

Jag slutade med att säga: »Land skall med lag byggas är en gammal regel i ett civiliserat samhälle som inte får frångås.»

Den interpellation, som nu besvarats av justitieministern, innehöll i allt väsentligt i sin motivering de principiella synpunkter som jag gav uttryck åt i nämnda anförande inför de olika centerpartiorganisationernas representanter.

Jag vill nu först stryka under att jag väl förstår den ungdom som reagerar och reagerar häftigt mot företeelser i vår tid. Vem har inte styrts av sådana känslor mot vad man betraktat som vrångt och orättmätigt, fastän företeelserna kanske varit andra och perspektiven annorlunda. Perspektivet för dagens ungdom är ju i hög grad internationellt. Man ser kontrasterna i vår värld — svält och umbäranden på det ena hållet, välstånd och välmåga på det andra; man ser å ena sidan trygghet, frihet och rättssäkerhet och å andra sidan förföljelse, ofrihet och våld. Man känner till förtryck och terrorvälde. Man ställer hungern och världens alltmer påträngande försörjningsproblem i förhållande till de gigantiska resurser, som kan satsas på låt oss säga kapprustning. Man kommer fram till

frågan: Är vi verkligen på väg mot det hägrande målet — alla folks frihet, hela världens fred — eller är vi snarare i färd med att avlägsna oss från det målet?

I vårt land har man sedan gammalt — det är hävd — rätt att ge uttryck för sin åsikt genom demonstration och demonstrationståg, och den rätten vill vi försvara oavsett vilken uppfattning de demonstrerande företräder. Men om man, som nu har skett — låt vara att detta bara gäller ett begränsat antal personer — tillgriper våldsmetoder som riktar sig mot medmänniskors person och egendom, då är det slut med logiken, då har man själv tillgripit och legaliserat de metoder man vänder sig mot.

Poliskåren — för att nu säga ett par ord om den — har utan egen förskyllan fått blickarna riktade på sig i detta sammanhang. Vi skall komma ihåg att polisen ofta ställs inför svåra situationer som den måste ta ställning till omedelbart och utan tid för betänkan- de.

Av justitieministerns redogörelse för händelseförloppet i Båstad framgår att deltagare ur den våldsamma demonstrantgruppen ena dagen kastade stenar, ägg och träribbor mot polismännen och andra dagen kände sig hotade av människor som reagerat mot deras metoder. Dessa demonstranter begärde då och fick, naturligtvis med rätta, skydd av den polis som man dagen innan försökt skada genom stenkastning o. d.

Det skydd eller den rättssäkerhet som polisen ger gäller alla personer. Det gäller också arrangörer och deltagare i idrottstävlingar, möten och andra arrangemang där man följer de legala reglerna. Naturligtvis gäller det också demonstrationer och deltagare i lag- enligt genomförda demonstrationer. Här måste gälla regeln om alla medborgares rätt till skydd och kravet på

Svar på interpellation och frågor ang. åtgärder för att förhindra våld vid demonstrationer, m. m.

att samhället upprätthåller respekten för de regler som riksdag och regering i demokratisk ordning utformat. Det är en av samhällets grundläggande uppgifter. Det måste slås fast att ordningsmakten inte bara har rätt utan även skyldighet att inskrida när lagreglerna överträds — det må vara vid en demonstration eller i annat sammanhang. Man kan och får helt enkelt inte tumma på reglerna för ordning och säkerhet i vårt samhälle. Här om någonsin saknas utrymme för tesen om att ändamålet helgar medlen.

På sina håll vill man uppenbarligen ha något slags politisk nämnd för att avgöra frågorna om demonstrationstillstånd. Jag har samma mening som den justitieministern har givit uttryck åt, nämligen att politiska ställningstaganden inte skall vara med i sammanhanget, utan att det gäller att bedöma huruvida demonstrationen kan komma till stånd utan större risker för att ordningen störs. Det gäller alltså att ta ställning till huruvida polisen menar sig sakna möjligheter att upprätthålla ordningen. Mig förefaller det som om det inträffat mycket sällan. Det är dock en kapitulation från samhällets sida om en sådan bedömning sker.

Det kan väl ändå inte vara riktigt ens ur de demonstrerandes synpunkter med något av en politisk bedömning. Oftast representerar demonstranterna minoriteter som inte har något nämnvärt inflytande i de politiska instanserna. Nog är det väl riktigare, om detta avgörs på ett ställe där man kan räkna med att politiken inte spelar någon roll. Det är möjligt — jag vill inte ta ställning till den frågan — att det skulle innebära någon förbättring om tillståndsgivningen förlades till länsstyrelserna. Länsstyrelserna är visserligen högsta polismyndighet, men man kanske ändå skulle minska intrycket av sammanblandning mellan tillstånds-

givning och den efterföljande uppgiften att upprätthålla ordningen, därest länsstyrelserna i stället för vederbörande polismästare fattade beslutet.

I detta sammanhang har man talat om frivilliga kårer. Det vore ett fattigdomsbevis för ett samhälle som vårt att behöva lita till sådant. Det behöver vi inte göra. Vi har råd att kosta på oss den ordningsmakt som är erforderlig för att upprätthålla säkerhet och skydd för människorna. Den vägen måste vi följa även i fortsättningen.

Händelserna i Båstad i samband med Davis Cup-matchen mot Rhodesia måste man betrakta som tragiska. Oberoende av hur man tycker att arrangörerna borde ha handlat — det var deras sak att avgöra om tävlingen borde komma till stånd eller inte — måste man ändå slå fast att arrangörerna helt följde lagens bestämmelser men trots detta hindrades att genomföra sina arrangemang. Det måste karakteriseras som bedrövligt.

Samma omdöme skulle jag ha gjort om ett lagligen anordnat möte eller en lagligen iscensatt demonstration hade stoppats av dem som ogillar demonstrationer eller var emot just den aktuella demonstrationen.

Utredningen ger vid handen att demonstranterna bestod dels av sådana som var beredda att strikt iaktta ett lagligt uppträdande och dels av sådana som i förväg faktiskt synes ha bestämt sig för att inte ta hänsyn till lagregler och bestämmelser, därest man fann att man därigenom kunde nå sitt mål, nämligen att stoppa tennismatchen. Här har man alltså varit inne på tesen att ändamålet skulle få helga medlen; det finns ingenting farligare i ett demokratiskt land.

Det är också klarlagt att de lojala i förväg kände till att olagliga medel skulle komma till användning, och man kan naturligtvis ställa frågan: Borde inte de lojala då ha dragit sig tillbaka?

Svar på interpellation och frågor ang. åtgärder för att förhindra våld vid demonstrationer, m. m.

Nej, jag tycker nog inte det, utan jag tycker i stället att man på något sätt borde ha försökt hindra de illojala att få sin vilja igenom på denna punkt.

Ja, vad man skall göra i de enskilda fallen låter sig naturligtvis inte säga med några generella rekommendationer, men det är viktigt att inge alla en bestämd känsla av att de åtnjuter samhällets skydd när de är ute i lagliga ärenden. En känsla av att skyddet för den ena eller andra sidan är halvhjärtat inger inte den erforderliga respekt. Vi kan inte acceptera, att polisen i sådana här fall arbetar med otillräckliga resurser.

Demonstrationsrätten måste vi också skydda. Jag sade nyss att vi måste slå vakt om mötesrätten, rätten att anordna tävlingar under lagliga former o. s. v., men jag vill samtidigt än en gång understryka att vi har samma skyldighet och samma anledning att värna om demonstrationsrätten. Man måste klart ta avstånd från olagliga handlingar vad vederbörande än avser att åstadkomma med dem. Jag tror att det skulle vara av värde om de lojala demonstrantgrupperna — jag hoppas och har också anledning att tro att antalet i dem i hög grad överväger — ville ta avstånd från personer, som de anser sig ha anledning antaga skola delta i en förestående demonstration men är ute i illojala och illegala ärenden. Det skulle nog vara till nytta med tanke på möjligheterna att klara situationen om de lojala ungdomsorganisationerna, som det rör sig om i det här fallet, sade ifrån att de helt tar avstånd från var och en som är ute i olagliga ärenden.

Men det är också viktigt att ungdomsorganisationerna får tillfälle att kanalisera sina ungdomliga viljeytringar och att de i detta sammanhang verkligen känner de äldres och samhällets stöd. I många fall kan ungdomarna på egen hand nå rätt långt. Jag

känner inte närmare till mer än en av de politiska ungdomsorganisationernas verksamhet, nämligen centerns. Den bedriver enligt min mening en inte så obetydlig verksamhet på det internationella fältet. Det gäller uppförandet av en yrkesskola för både manlig och kvinnlig ungdom i ett u-land, och i anslutning härtill skickar centerungdomarna ut personer som skall verka som arbetsledare och instruktörer. Vidare görs liknande arbetsinsatser vid ett rehabiliteringscenter för spetälska. Arbetet utförs till största delen av ungdomsorganisationens egna krafter och med de medel som ungdomarna själva samlar in. Jag betraktar detta som ett exempel på möjligheterna att kanalisera ungdomarnas behov av aktivitet även på det internationella planet. Jag tror också att en kontakt mellan olika ungdomsorganisationer kring en sådan verksamhet skulle få ett positivt förlopp. Måhända skulle på detta sätt en utveckling kunna ske till gemensamma tag t. ex. när det gäller information om studier och förhållanden i främmande länder.

Det gäller att uppmärksamma och noga följa ungdomens uppfattningar och åsikter i skilda frågor. Därmed är inte sagt att vi skall låta kommentera oss. Tvärtom, det är vi som är satta att i riksdagen företräda ungdomen och svenska folket i dess helhet och som efter bästa förstånd skall avgöra saker och ting. Men det är vår skyldighet att lyssna på vad alla har att säga, alltså även vad ungdomen menar.

Med dessa ord, herr talman, hoppas jag ha klargjort att det är nödvändigt att vid varje tillfälle försöka upprätthålla lag och ordning, se till att de som arrangerar möten eller tävlingar får vara ostörda och se till att de som lagligen ordnar demonstrationer också får göra det utan störande inslag.

Svar på interpellation och frågor ang. åtgärder för att förhindra våld vid demonstrationer, m. m.

Herr WERBRO (fp):

Herr talman! Jag ber att få tacka herr statsrådet och chefen för justitiedepartementet för den uttömmande redovisningen av Båstadsfallet. Jag vill också uttrycka en förhoppning om att man inom justitiedepartementet skall fortsätta studiet av fallet så att man kan bilda sig en uppfattning om de brister som förelåg i samband med demonstrationerna.

Av det som statsrådet anfört i sitt svar vill jag särskilt instämma i behovet av utbildning av all polispersonal angående dess uppträdande vid olika slag av demonstrationer. I dag gäller det inte enbart de större städernas polispersonal utan all polispersonal i hela landet. Jag hoppas också att det finns medel tillgängliga för att genomföra en sådan utbildning.

Statsrådet tog i sitt svar också upp ansvarsfördelningen mellan rikspolisstyrelsen, länspolischefer och polischefer. För min del tror jag — i likhet med herr statsrådet — inte att ett ökat inflytande från rikspolisstyrelsens sida förbättrar situationen. Jag vill instämma i statsrådets uppfattning, att svaret även i fortsättningen skall ligga hos länspolischefer och polischefer. Däremot bör rikspolisstyrelsen vid alla sådana här tillfällen medverka med expertis.

Jag hoppas att den arbetsgrupp som enligt justitieministerns svar har tillsatts snabbt skall ta sig an sina uppgifter för att med samlade krafter och god organisation försöka eliminera våld vid kommande demonstrationer. Att våld föder våld är obestridligt. Detta har klart visat sig i samband med demonstrationerna i Båstad. De aktivister ur vänstergrupperna som anslöt sig till den lagliga demonstrationen visade verkligen prov på att de ville utöva våld. Deras avsikt var icke att genomföra en icke-våldsdemonstration mot våldet. De hade kommit till Båstad

med den bestämda föresatsen att tillgripa våld. Deras utrustning talar sitt tydliga språk. Man kommer inte till en demonstration iförd skyddshjälm och utrustad med stålrör, bultsaxar, ägg m. m. om man inte avser att bruka dem. De våldshandlingar som dessa aktivister genomförde var väl planlagda och utlöste ytterligare våldshandlingar från andra extrema grupper. Som justitieministern sade måste medlemmarna i den förstnämnda gruppen hos polisen söka skydd mot dessa nya extremister. De måste sålunda söka skydd hos samma polis som de tidigare varit i våldsamt slagväxling med. Detta visar att våld skapar våld.

Man kan ifrågasätta om det inte bland våldsdemonstranterna fanns sådana deltagare som systematiskt försöker undergräva lag och ordning.

Demonstrationer skall genomföras på ett värdigt sätt. Mötes- och yttrandefriheten får inte inskränkas. Detta gäller även rätten att genomföra lagliga demonstrationer av olika slag. Samhället måste ha ansvaret för att demonstrationerna genomföres på lagligt sätt, och det är också samhällets uppgift att ställa de resurser som behövs för ändamålet till förfogande. Det är beklagligt att ordningsmakten i Båstad inte hade de resurser som erfordrades.

I detta sammanhang vill jag också särskilt framhålla vad rikspolischefen yttrade och vad justitieministern i dag har understrukit, nämligen följande: »Polisens uppgift är att svara för lag, ordning och säkerhet vid lagliga arrangemang av vad slag det vara må. Polisen får inte låta sitt ställningstagande till polisiära insatser påverkas av politiska bedömanden.» I det uttalandet vill jag instämma till alla delar. Vårt förtroende till polismakten får inte rubbas. Dess uppgift är fastställd. Jag tror mig också kunna ge polisen i vårt land en eloge för att vara hänsynsfull, tjänstvillig och omdömesgill. Det må

Svar på interpellation och frågor ang. åtgärder för att förhindra våld vid demonstrationer, m. m.

vara förlåtligt att det vid ett våldsamt upptråde av det slag som förekom i Båstad kan ha gjorts något övertramp. Ingen människa är felfri. Men det är farligt att tro att enbart ett ökat antal poliser är en lösning på frågan hur ett upprepanande av våldet i Båstad skall kunna undvikas.

Det är klart att endast ett fåtal ungdomar står bakom den våldsmentalitet som kom till uttryck i Båstad. Man får inte göra på det sättet som gjorts från visst håll nämligen att ställa alla demonstranter till svars för våldshandlingar som uppstår vid lagliga demonstrationer, där våldsaktivister medverkar utan tillstånd. Vi måste skilja på demonstranter och våldsaktivister.

Som justitieministern framhöll genomförde ungdomsförbunden en ordnad demonstration och försökte förhindra våld. Det måste, som statsministern anfört, skapas förståelse hos dessa aktivister för att demokratiska spelregler måste följas. Gör man inte det kan det få ödesdiga följder för vårt demokratiska samhälle. Vi behöver bara tänka tillbaka på vad som hände i Tyskland på 1930-talet: gatans parlament tog ledningen, demokratin upphörde, extrema högerelement segrade och nazismen tog makten.

Herr talman! Jag är övertygad om att demokratin i vårt land har så stark förankring att sådant inte kan inträffa här. Vi måste gemensamt verka för att man på alla områden tillämpar demokratiska regler och opponera mot våld och terror såväl här i landet som på andra platser. Denna gång förekom våldsdemonstrationerna i samband med en idrottstillställning som *inte* borde genomföras, vid ett annat tillfälle kan det gälla vitala samhällsfunktioner.

Herr OSKARSON (h):

Herr talman! Även jag ber att få rikta ett tack till statsrådet för det svar som han lämnat. Det är välgöran-

de att läsa och ger uttryck för en klar och bestämd uppfattning i denna fråga. Jag skall heller inte kommentera svaret men jag vill framföra några synpunkter i anslutning till den enkla fråga som jag har ställt.

Mot bakgrunden av vad som hände i Båstad tycker jag att man har anledning att fråga sig, om den rättsstat som vi berömmar oss av att ha verkligen fungerar. Svenska tennisförbundet är en enligt demokratiska principer uppbyggd organisation med valda representanter som företräder organisationen. Svenska tennisförbundet liksom övriga organisationer i vårt land skall ha åsikts- och handlingsfrihet inom ramen för vad lag och rätt medger utan att utsättas för åsiktstväng från vissa samhällsgrupper. I en världsturnering anordnar förbundet en tennismatch mot en motståndare som har utsetts med lottens hjälp. Detta arrangemang ogillas av många medborgare, som på olika sätt ger sitt missnöje till känna. Det är fullt i sin ordning och opinionen i detta fall är också fullt förställeg. Men sedan är det också slut på ordningen.

En mindre grupp medborgare går in för att stoppa det aktuella arrangemanget med våldsmetoder och drar sig inte för att därvid åstadkomma både personella och materiella skador. Denna deras avsikt kan inte förhindras av samhällets ordningsmakt. Då har enligt min uppfattning rättsstaten upphört att fungera, liksom för närvarande är fallet i Paris, där demonstranterna ockuperar offentliga byggnader och enskilda företag. Det är inte detta läge vi vill ha. Då är det gatans parlament som har tagit över makten och som styr, och då förtrycks såväl handlings- som åsiktsfrihet genom våldsmetoder. Det positiva värdet i de reaktioner, som ofta ligger bakom demonstrationerna, försvinner då och kvar står enbart det negativa.

Svar på interpellation och frågor ang. åtgärder för att förhindra våld vid demonstrationer, m. m.

Övriga samhällsgrupper eller organisationer som med lagliga medel, alltså genom lagliga demonstrationer, vill framhålla sin mening bör tänka sig för både en och två gånger innan de ger sig in på opinionsyttringar i en form som utnyttjas av odemokratiska element, vilkas målsättning och metoder inte på något sätt skiljer sig från målsättningarna och metoderna i de regimer som de säger sig vilja bekämpa.

Herr talman! Jag vill även mycket kort ta upp pressens handlande. Med all respekt för behovet av frihet i press, radio och TV måste man dock i Båstadsfallet kraftigt reagera mot både de rubriker och de bilder som en del tidningar har serverat allmänheten. Denna måste av detta framställnings sätt ha bibringats den uppfattningen att det är polisen som genom bryska och hårda metoder har förorsakat bråket. Polisen bråkar inte med allmänheten om den slipper göra det. Den fullgör sin tjänsteplikt vare sig det gäller stormanlopp av element, vilkas målsättning är skadegörelse, eller det gäller att flytta personer som genom passivt motstånd hindrar övriga medborgare i deras fullt lagliga sysselsättning. Att misstag kan begås i en kritisk och upphetsad situation är förklarligt, även om det inte är försvarligt.

Den kritik mot polisens handlings sätt som från vissa håll har framförts i samband med Båstadsintermezzot är till skada inte enbart för polisen utan också och framför allt för samhället. Det ger också, vill jag säga, de odisciplinerade hoparna stärkt kurage och stimulans i deras samhällsfientliga verksamhet. Dessa gruppers handlande är heller ingen speciellt svensk företeelse utan går — det vet vi alla — som en våg över stora delar av världen. Våldets profeter både i öst och i väst har fått många lärjungar — tyvärr även i vårt land.

Vi har anledning uppmärksamma

detta och vidtaga åtgärder i den mån vi kan för att förebygga och förhindra att den meningen sprider sig, att det är tillåtet att undanröja menings skiljaktigheter medborgarna emellan genom våldshandlingar. Denna mening, som omfattas av vissa grupper i vårt land, att våldet är ett medel att genomföra en samhällelig målsättning, är förkastlig. Företrädare för dessa minoritetsgrupper har ju dock på fråga öppet förklarat att om de inte kan få sina krav tillgodosedda på annat sätt, så är de beredda att tillgripa våld. Detta behöver vi, som sagt, uppmärksamma.

Vilka motåtgärder skall vi då vidtaga? Ja, herr talman, jag ämnar inte närmare utveckla den saken utan vill endast peka på ett par ting.

Vi måste förstärka våra resurser för att möta och stoppa utslag av en sådan här uppfattning, var de än dyker upp. Polisen, som skall upprätthålla ordningen, måste få dels de befogenheter som den behöver för att lösa sin uppgift, dels den förstärkning som vi på vårt håll så länge har arbetat för. Detta är nödvändigt för att polisen när det är aktuellt skall kunna ställa upp med sådana personella resurser, att polisen kan klara av en situation som den som uppstod i Båstad och inte drar det kortaste strået.

Polisen behöver också medborgarnas stöd på allt sätt. Polismännen kan annars — om de skall vara strykpojkar inte bara för dem som utför dessa våldshandlingar utan även för samhället i övrigt — förtrötts i sitt arbete. Vi kan i dag se exempel på detta från Paris, där polisen är passiv på grund av att den inte har samhällets stöd. En sådan utveckling får inte äga rum här i vårt land.

Herr talman! Jag slutar med att konstatera att det inte var Svenska tennisförbundet som stod som förlorare i Båstad, utan det var tyvärr det svenska ordnings- och rättssamhället.

Svar på interpellation och frågor ang. åtgärder för att förhindra våld vid demonstrationer, m. m.

Herr JOHANSSON i Skärstad (cp):

Herr talman! De frågor och problem som vi nu behandlar är av utomordentligt stor betydelse för utvecklingen i vårt land både för dagen och för morgondagen.

Det som hänt i Båstad och på andra platser under den senaste tiden är inte isolerade företeelser utan utslag av en utveckling som är på gång och som får mycket allvarliga konsekvenser. Här reser sig frågetecken såväl inför det flydda som inför framtiden, och vi kan inte komma ifrån en självprovning. Håller vi på att förlora kontakten med den kommande generationen? Har vi i vårt land för egen del — i hemmen, i föreningar och inte minst i regeringen — uppmärksammat ungdomarnas legitima krav, frågeställningar och livsdrömmar? Har vi tagit ansvar för och hänsyn till ungdomens utveckling i dagens samhälle? Har vi gett ungdomarna den vägledning och hjälp som är nödvändig för att de skall kunna anpassa sig till vårt demokratiska samhälle och de spelregler som där gäller? Härvidlag har det brustit, inte minst på högsta nivå.

Några ungdomar i ett land i Europa anklagade de vuxna, däribland politiker, för att ungdomarna inte hade fått det stöd de behövde. De skrev: »Ett bräckligt nej satte ni framför de förbjudna tingen, men vi behövde bara skrika litet för att ni skulle ta bort dem.» Har inte regering, massmedia, film, litteratur tillmötesgått en minoritets krav, vilket bl. a. lett till att vi fått en grupp som skapar oro och otrygghet samt förorsakar stora utgifter för ordningens upprätthållande? Har inte de styrande i alltför hög grad nonchalerat de krav som ställts i riksdagen om forskning när det gäller ungdomarnas situation i dagens samhälle, om orsakerna till att så många missanpassas och om en förebyggande ungdomsvård? Vidare kan man fråga: Vad händer den dag vi inte bara får vara med om de-

monstrationer utan också om motdemonstrationer?

Vilka ungdomar är det vi nu talar om? Jag tror att det är viktigt att klargöra det. Jag skulle vilja nämna tre grupper som finns i vårt land.

För det första har vi de ungdomar som inte demonstrerar. Det är säkert den största gruppen. Därmed har jag inte sagt att de är likgiltiga för skeendet i tiden. Snarare är det så att många av dessa ungdomar är engagerade i utvecklingen och inte minst för att bistå de fattiga länderna. De tror på och praktiserar andra vägar.

För det andra finns de ungdomar som använder lagliga demonstrationer som ett instrument och som en plattform, där de kan ge uttryck för vad de tycker, känner och vill. Deras engagemang i aktuella frågor måste vi ha respekt för.

För det tredje finns en grupp ungdomar och andra som utgör en minoritet och som av olika anledningar nonchalerar spelreglerna för den mänskliga samlevnaden i vårt demokratiska samhälle. De måste lära sig förstå att demokrati erbjuder den största möjliga frihet, men inte en frihet där man kan handla hur som helst. Demokrati erbjuder en frihet som måste vara parad med ett personligt ansvar, med hänsyn till andras liv, egendom och åsikter. Det är en frihet inom lagens område. Respekterar man inte detta måste man finna sig i att ordningsmakten ingriper.

Rätten till lagliga demonstrationer måste vi slå vakt om. Därom är vi väl alla eniga. Att upprätthålla ordningen måste vara polismyndigheternas givna uppgift. Polisen måste respekteras och den måste få sådana befogenheter att ordningen kan upprätthållas. Polisens närvaro skall inte vara ett irritationsmoment vid lagliga demonstrationer, utan snarare tvärtom — ett skydd.

Jag räknar med att justitieministern skall vidtaga erforderliga åtgärder.

Svar på interpellation och frågor ang. åtgärder för att förhindra våld vid demonstrationer, m. m.

Dessutom vill jag slutligen säga: Låt oss stödja de idéer och krafter som bäst hjälper unga människor att anpassa sig till samhället! Låt oss tro på ungdomarna och hjälpa dem att bli livsbejakande och lyckliga ungdomar, som finner innehåll, mening och mål i livet!

Det är min förhoppning att inte minst massmedia mer kommer att uppmärksamma de skötsamma ungdomarna — som vi har så många av och som är verksamma på olika sätt — och mindre dem som bär sig olagligt och klumpigt åt.

Jag ber att få tacka för svaret.

Herr HERMANSSON (vpk):

Herr talman! Justitieministern tycks anse att det är ett i huvudsak polisiärt problem som vi här diskuterar. Summan av hans långa svar — för vilket jag tackar — är ju att polisens åtgärder skall samordnas och effektiviseras. Jag vågar hävda att denna syn är i grunden felaktig. Man löser inte de frågor det här gäller med mera polis och med hårdare insatser. Jag tror att händelserna i Båstad väl illustrerar sakens kärna.

Förenta Nationerna har högtidligt beslutat en bojkott mot Rhodesia. Generalförsamlingen har uppmanat alla stater att ge Sydrhodesias befolkning allt moraliskt och materiellt bistånd i dess rättmätiga kamp för att göra slut på minoritetsregimen och uppnå frihet och oberoende. Sveriges regering och riksdag har slutit upp bakom denna ståndpunkt.

Betyder detta ståndpunktstagande någonting? Förpliktar det till handling eller är det bara ord som utsäges? En tennismatch mellan två nationslag, det ena representerande Sverige, det andra den olagliga rasistregimen i Sydrhodesia, innebär den direkta motsatsen till ett moraliskt bistånd till folket i Zimbabwe. Den utgör ett stöd åt rasistregimen. Dess anordnande — likgiltigt i

Sverige eller i Frankrike — innebär ett brott mot uppmaningen från Förenta Nationerna. Tennisförbundets ledning måste skarpt kritiseras för att den försökte genomföra matchen till varje pris.

Det grundläggande demokratiska problemet det här gäller är följande: Skall privata organisationer, grupper eller företag kunna sabotera av Förenta Nationerna eller av de svenska statsmakterna gjorda ståndpunktstaganden? Justitieministern förklarar att det inte fanns några legala möjligheter för regeringen eller annan myndighet att förhindra eller förbjuda att tävlingen kom till stånd. Här måste två saker sägas. För det första: Regeringen borde före matchen kraftfullt ha sagt ifrån, att denna enligt dess mening icke borde spelas. För det andra: Den centrala polisledningen borde ha gjort klart för Tennisförbundet, att detta lagligen inte kunde påräkna särskilt långtgående polisinsatser för att möta demonstrationer. I dag uppger Tennisförbundet för en tidning att rikspolischefen tvärtom garanterat matchens genomförande i Båstad. Jag vill på denna punkt ställa en direkt fråga till justitieministern: Är Tennisförbundets uppgifter — såsom de i dag återges i pressen — sanna eller falska?

Vad demonstranterna vände sig emot när det gällde tennismatchen mot Rhodesia var att Tennisförbundet försökte sabotera i demokratisk ordning fattade beslut. Demokratins spelregler skall gälla, som flera talare har framhållit, men de får inte överkorsas av tennisens spelregler. Reaktion mot klyftan mellan ord och handling, mellan högstämmda deklamationer och faktisk politik är enligt min mening den gemensamma nämnaren för demonstrationerna både i Båstad och i andra sammanhang. Så är det i vietnamfrågan: alla säger sig nu sympatisera med det vietnamesiska folket, medan Sverige som totalitet sam-

Svar på interpellation och frågor ang. åtgärder för att förhindra våld vid demonstrationer, m. m.

tidigt i flera avseenden stöder de amerikanska krigsansträngningarna.

Det är inte enbart ungdomar som deltar i demonstrationerna, och det handlar här inte om någon generationsfråga — men ungdomen är den mest aktiva gruppen. Den vänder sig mot alla de etablerade partierna, som den anser ha blivit förstelnade och byråkratiska. Detta är i grunden inte en antidemokratisk revolt utan ett krav på en mera levande och direkt demokrati.

En del demonstrationer kommer i konflikt med lagparagrafer och ordningsstadga. Polis sätts in, anhållanden görs och åtal väcks i domstolarna. Det är ett faktum som nämns mycket sällan, att under de senaste åren några hundra personer har dömts i samband med ingripanden mot demonstrationer. Justitieministern säger att polisen inte får göra politiska bedömningar. Men man måste ställa frågan: Hur fattar alla dessa människor, de flesta av dem ungdomar, som under de senaste åren har dömts för uppvigling etc., polisens och domstolarnas verksamhet? Fruktar ni inte att det finns risk för att de ser åtalen och domarna såsom uttryck för politiska bedömningar?

Händelseförloppet i Båstad har enligt min mening överdrivits och förfalskats i press, radio och TV. Man har sökt frammana bilden av en samling beväpnade upprorsmän som vill starta inbördeskrig. Sådana överdrifter har också förekommit här i debatten. Huvudlinjen i demonstranternas agerande var emellertid att genom sittdemonstration blockera ingångarna till tennisstadion samtidigt som de ville göra spelplanen obrukbar med hjälp av ärter, ägg o. s. v. Detta är kanske olagligt, men särskilt våldsamt är det inte. Om någon sten kastats och någon träribba använts sedan polisen börjat bruka batonger, brandspruta och tårgas, har detta beklagats av demonstranterna. Man talar om en upptrappning, men det far-

liga är ju att insättandet av massiva polisstyrkor tycks framkalla just det händelseförlopp som man säger sig vilja undvika. En sådan väg kan alltså inte leda till någon lösning.

Justitieministern sade i sitt anförande dels att demonstrationsrätten måste värnas som ett väsentligt och värdefullt inslag i ett demokratiskt samhälle, dels att lag och ordning samtidigt måste värnas, ty utan lag och ordning kan ingen demokrati fungera. Ingen invänder mot dessa allmänna satsar, men det är heller inte det problemet gäller. Man har i debatten också sökt dra en skiljelinje mellan dem som vill ha en förändring av samhället stadfäst genom i demokratisk ordning fattade majoritetsbeslut och dem som anser att enda vägen till förändring är ett inbördeskrig. Det är möjligt att det finns några som i vånda och desperation anser detta senare. Det parti jag företräder anser det emellertid inte, och vi vänder oss bestämt emot en sådan uppfattning. Och det är heller inte detta som är problemet i dag. Det är i stället, som jag försökt framhålla, klyftan mellan beslut och handling, där man talar mot imperialism och utplundring men i verkligheten stöder dessa på olika sätt, det är motsättningen mellan de institutioner som försvarar ett samhälle med ekonomisk fåtalsmakt och kravet på ett ökat folkligt inflytande.

Justitieministern ställer mot varandra våld och laglig ordning. Man bör emellertid inte glömma att den lagliga ordningen upprätthålles med våld. Våld har också satts in mot demonstranter. Detta anser jag oriktigt och olyckligt. Det leder till en upptrappning och det förstärker den motsättning som demonstranterna kritiserar. Jag vill bestämt varna för att gå vidare på denna väg med ännu mera polis och ännu hårdare metoder; det löser inga problem.

Ordet våld användes i flera betydel-

Svar på interpellation och frågor ang. åtgärder för att förhindra våld vid demonstrationer, m. m.

ser i debatten. Varje statsapparat har våldsmedel till sitt förfogande. Men om man med våld menar direkta våldshandlingar mot personer eller egendom som medel i den politiska kampen, vill jag understryka, att det parti jag företräder är motståndare till användandet av sådana medel. De är uttryck för en anarkistisk uppfattning, inte för en socialistisk eller kommunistisk. I den mån sådana våldshandlingar förekommit i Båstad tar jag avstånd från dem.

Men jag vill också säga att jag känner mig solidarisk med de ungdomar som ville stoppa tennismatchen i Båstad. De betraktade, såvitt jag förstår, situationen som ett nödvärnsläge, där det gällde att inte acceptera ett jippo till förmån för en rasistisk regim. De kom i en konfliktsituation genom sina handlingar och är säkert beredda att ta konsekvenserna därav. Men det är en sak som vi inte får glömma i denna debatt och i vår politiska verksamhet över huvud taget: vi bär allesamman vår del av ansvaret för det katastrofläge som mänskligheten befinner sig i. Vi bör med glädje hälsa ungdomens starka internationella engagemang, dess vilja att förverkliga idealen. Vi måste försöka förstå dess bevekelsegrunder och handlingar. Annars finns risken av en total klyfta mellan de politiska partierna och de nya ungdomsgenerationerna.

Herr talman! Det skulle vara mycket att tillägga om justitieministerns svar och om de allmänna problem vi diskuterar. Men det är många anmälda på talarlistan, och jag skall i detta inlägg begränsa mig till att ställa ytterligare två frågor till justitieministern, vilka föranleds av hans svar. För det första: Anser justitieministern det verkligen lämpligt att säkerhetspolisen sätts in i spaningar om den verksamhet som politiskt agerande grupper bedriver, såsom har skett före båstadshändelserna? För det andra: Varför vill inte justitie-

ministern acceptera det förslag som ställts om att det för demonstrationer bör vara tillräckligt med en anmälan till polismyndigheten?

Fru SUNDBERG (h):

Herr talman! Min fråga till justitieministern rörde möjligheterna att lämna direktiv för tillståndsgivningen till demonstrationer. Justitieministern har i sitt svar på interpellationen och frågorna klart skildrat händelseförloppet i Båstad och de åtgärder som vidtagits och i framtiden skall vidtas för att demonstrationer skall kunna fullföljas utan våldshandlingar och med lagöverträdelser som följd.

Jag vill instämma i det tack som här förut har framförts till justitieministern för detta svar.

Justitieministern har emellertid i sitt svar onödigt litet eller onödigt varsamt berört direktiven för tillståndsgivningen. Jag har i stället fått lov att komplettera svaret med två uttalanden som justitieministern respektive statsministern har gjort och vilka jag skulle vilja något kommentera. Dagens Nyheter presenterade på tisdagen efter demonstrationen ett uttalande av justitieministern, varvid det hette: »Det är möjligt att en ytterligare liberalisering av tillståndsgivningen när det gäller demonstrationer kan komma att ske. Jag skulle inte ha något att invända mot det, men formellt ligger frågan inte under justitiedepartementet. Redan nu måste dock tillståndsgivningen anses vara mycket liberal.»

Jag vill fråga: Vad menas med en liberalare tillståndsgivning? Vi har en demonstrationsrätt och en åsiktsfrihet i vårt land som vi skall vara mycket stolta över. Jag vill också säga att vi skall vara mycket rädda om den. Varje värdig demonstration måste bemötas med aktning och betraktas som en manifestation av vår demokratiska åsiktsfrihet. Jag trodde att vår demonstra-

Svar på interpellation och frågor ang. åtgärder för att förhindra våld vid demonstrationer, m. m.

tionsrätt var så fast erkänd, att all tillståndsgivning endast hade en enda uppgift, den uppgift som framgår av justitieministerns svar som är utdelat till kammarens ledamöter i dag och där det står: »Den allmänna ordningen och säkerheten i vårt samhälle får inte äventyras. Av dessa hänsyn kan demonstrationer inte tillåtas var som helst och när som helst.»

Jag delar helt den uppfattningen. Samtidigt anser jag att det enbart är upprätthållandet av den allmänna säkerheten som motiverar och skapar ett behov av tillståndsgivning till demonstrationer. Men hur rymmer detta med justitieministerns av mig förut refererade yttrande att man kan tänka sig en ytterligare liberalisering av tillståndsgivningen? Menar justitieministern då att vi skall sänka våra krav på vad som menas med allmän säkerhet och ordning? Det tycks finnas skäl att anta att så redan har skett. Innebär det också att inflytandet från de mest aggressiva skall förstärkas och på det sättet begränsa möjligheten att demonstrera under lagliga former?

Få saker har väl sedan tidernas begynnelse fått för hela nationens säkerhet så farliga konsekvenser som eftergifter för utomparlamentariska metoder. I en fungerande demokrati finns ett samband mellan det mål man strävar mot och de metoder som man använder sig av. Man brukar säga att ändamålet helgar medlen. Herr Hedlund sade nyss att det inte finns något farligare i ett demokratiskt land. Jag skulle vilja säga att det finns en sak som är farligare, och det är vad vi upplever här, nämligen att det finns risk för att medlen komprometterar målet, och det anser jag vara början till slutet på åsiktsfrihet och en fungerande demokrati.

Min skepticism mot en liberalisering av tillståndsgivningen innebär emellertid inte att jag inte tycker det är utom-

ordentligt viktigt att hela denna fråga omprövas och grundligt penetreras och att den även, som jag hoppas, blir föremål för konkreta förslag från justitieministern. Det finns frågor som berör tiden och platsen för demonstrationers genomförande. Det finns en problematik som vi i detta land ännu inte så ofta har behövt ta ställning till — frågan om beväpning av olika slag vid demonstrationers genomförande, frågan om man över huvud taget skall sätta villkor för att en demonstration skall få genomföras. Vi har, som justitieministern framhållit, kontroll av plakat och banderoller, och inte minst har vi nödvändigheten att ställa garantier mot skadegörelse av olika slag.

Frågan vem som skall lämna tillstånd har tidigare berörts. Något direkt svar härpå har inte justitieministern lämnat; jag vill instämma med de talare som förordar att det borde övervägas att överföra tillståndsgivningen till länsstyrelsen. Särskilt glädde det mig att justitieministern i sitt svar räknade ohörsamhet mot ordningsmakten som ett brott.

Så kommer jag till det andra uttalandet, det som gjorts av statsministern, vilket jag hade väntat att justitieministern skulle beröra i sitt svar beträffande tillståndsgivningen, nämligen angående den arbetsgrupp som lär ha tillsatts under Ingvar Carlssons ledning och som skall utreda dessa frågor; det hade varit roligt att få en redogörelse för vilka direktiv som har lämnats eller kommer att lämnas till denna grupp.

Det finns en sak som inte har samband med den fråga jag har ställt men som jag ändå vill ta upp, eftersom detta är en fri interpellationsdebatt: frågan om konsekvenserna av lagbrott i samband med demonstrationer, det som allmänt kallas straffpåföljd. Det är en fråga som i allra högsta grad berör allmänheten. Om jag kör med min bil över grannens gräsmatta och förstör den kan

Svar på interpellation och frågor ang. åtgärder för att förhindra våld vid demonstrationer, m. m.

han kräva ersättning. Om jag »glömer» att betala en vara i en snabbköpsbutik och »åker fast» är det lagbrott och kan stå mig dyrt. Men vad händer med dem som visar ohörsamhet mot ordningsmakten eller vållar skadegörelse i samband med demonstrationer? Vi har alla läst tidningarna och sett TV:s reportage från bästadsdemonstrationerna.

Vi blev kanske något förvånade när vi i svaret från justitieministern hörde att fyra personer greps i samband med demonstrationerna. Eftersom de flesta medborgare i detta land har den uppfattningen att lagöverträdelse, brott, innebär att man »åker fast» — för att använda samma ord som jag använde i ett tidigare sammanhang — finner jag det förvånande att av denna mängd demonstranter endast fyra greps. Hur stämmer detta med justitieministerns definition av brott i svaret som är lämnat? Sittstrejken i Båstad var olaglig. Förstöringen av polismännens kläder liksom av tennisbanan var direkt olaglig. Finns det här en tendens att vilja överse med sådana brott såsom varande lönlösa att följa upp, medan man kan lägga ned stort nit när det gäller att få fast t. ex. trafiksyndare?

Jag tror att detta är en mycket väsentlig fråga, väsentlig för alla dem som litar på att vårt samhälle behandlar alla lika ur rättssynpunkt och på att det är överträdelserna i sig själva som beivras utan hänsynstagande till vem som begått dem. Det finns risk för att demonstrationerna annars kan komma att utgöra något slags avlatsbevis för begående av brott. Eller skall det vara så att massans anonymitet är den svarta mask, under vilken brottslingen förblir okänd?

Herr Hermansson sade nyss att det visserligen är olagligt att kasta sten men inte särskilt farligt. Det är precis den glidningen som jag bedömer som utomordentligt farlig i hela den problematik

som har att göra med våra demonstrationer.

Pressens roll har tidigare berörts i debatten. Själva demonstrationerna tas alltid upp av pressen. Vi har haft demonstrationer för ett, två och tre år sedan, och vi har läst utförligt om dem. Jag tror att jag läser tidningarna ganska ordentligt, men jag kan inte erinra mig att jag över huvud taget har sett att det i pressen givits rum åt meddelanden om vilka straffpåföljder det blivit för lagöverträdare vid demonstrationer. Detta är en väsentlig fråga — det har jag sagt förut, väsentlig därför att jag upplever det som mycket betydelsefullt att vi får ha kvar rätten att demonstrera, att ge uttryck för våra åsikter. Det må vara att jag hade en litet förmäten tanke: Varför skall det alltid demonstreras mot det som är fel? Låt mig sluta med förhoppningen, att vi någon gång skall få uppleva en demonstration — av ungdom eller av andra — som går ut på att uttrycka ett gillande!

Herr BÖRJESSON i Falköping (cp):

Herr talman! Jag ber att till statsrådet och chefen för justitiedepartementet få framföra mitt tack för den upplysning angående kostnaderna för polisbevakning i samband med demonstrationer som lämnats i svaret på min fråga. Statsrådet framhåller att kostnaderna enbart för den personal som deltar i den kontinuerliga ambassadbevakningen och polisens beredskap i samband därmed i Stockholm uppgår till över 5 miljoner kronor om året. Detta höga belopp ger en viss uppfattning om storleken av de summor som totalt måste betalas; det hade varit av intresse om statsrådet kunnat lämna uppgifter här om, men då det framgår av svaret att utredningen t. ex. kring bästadsintermezzot ännu inte är slutförd, torde inte heller kostnaderna i sammanhanget vara kända. Självfallet kan kostnads-

Svar på interpellation och frågor ang. åtgärder för att förhindra våld vid demonstrationer, m. m.

frågan när det gäller så allvarliga problem, som vi här i dag diskuterar, av många anses vara av underordnad betydelse, och jag kan delvis hålla med om detta. Emellertid är det en fråga som berör den stora allmänheten som har att via sina skatter bestrida dessa kostnader. Men inte nog med det: flertalet ifrågasätter det rimliga i att på detta sätt tvingas vara med om att betala för något de anser vara en horribel konsekvens av tillämpade demokratiska rättigheter bland medborgarna.

Här har redan tidigare av en rad talare framförts synpunkter på formerna för demonstrationsrätten som jag helt kan instämma i. Det skulle vara värdefullt med en kartläggning av den miljö varifrån dessa s. k. yrkesdemonstranter kommer samt av hur de försörjer sig. Statsrådets svar innehåller värdefull redovisning för de regler som bör gälla, och de flesta torde liksom jag också dela hans personliga uppfattning i dessa frågor.

Statsrådet understryker att vår uppgift är att värna demonstrationsrätten som ett väsentligt och värdefullt inslag i ett demokratiskt samhälle. Men det är samtidigt vår uppgift att värna lag och ordning i landet. I en väl fungerande demokrati kanaliseras åsikter och åsiktsbildningar genom de politiska organisationerna. Därför är det enligt min mening angeläget att de strömningar som förekommer får sitt naturliga utlopp i det politiska arbetet. Det är angeläget att inte minst de politiska ungdomsorganisationerna söker vinna ungdomarna för det politiska arbetet. Därmed tjänar man demokratins sak och främjar en god samhällsutveckling. Även om jag personligen hyser den åsikten att en demonstration är en dålig form av opinionsbildning — i en välutvecklad demokrati har vi som bekant positiva och effektiva reguljära medel att tillgripa för denna uppgift — är jag angelägen om att framhålla att demon-

strationsrättens värde är obestridligt, såvida denna rätt utövas med respekt såväl för andras åsikter som för lag och ordning. De händelser som aktualiserat denna debatt här i dag visar dess värre att denna respekt saknats hos alltför många som genom demonstrationer önskat ge sin åsikt till känna.

Huruvida diskussioner om formerna för demonstrationsrätt kan leda till positiva resultat återstår att se. Statsrådets redogörelse i det avseendet andas optimism. Allas förhoppning är förvisso att denna optimism skall visa sig vara välgrundad.

Herr JANSSON (vpk):

Herr talman! Jag vill tacka statsrådet och chefen för justitiedepartementet för svaret på min fråga, som gällde vissa personers uttalanden om önskvärdheten av att bilda frivilliga garden för deltagande i polisarbetet. Tanken på bildandet av sådana frivilliga medborgargarden — i något uttalande sades det att de skulle vara batongbeväpnade — har skapat en viss oro bland demokratiskt sinnade människor i landet och naturligtvis inom arbetarrörelsen. Intresset för skapandet av ett sådant medborgargarde har framförts av »Nya tisdagsklubben», vars ordförande uttalade sig i televisionen i denna fråga.

Tanken på bildandet av batongbeväpnade frivilliga garden tycks ha väckts till liv under senare tid i samband med att grupper av svensk ungdom allt starkare demonstrerat sin avsky för USA:s krig i Vietnam.

Tillåt mig erinra om att vi i slutet av 1920-talet och i början av 1930-talet i detta land hade vissa ligor som övade sig i vapnens bruk. Jag tänker på den Munckska kåren som beväpnades med vapen som importerades, främst från Tyskland, och som hade omkring 2 000 medlemmar, flertalet hemmahörande i Stockholm.

Svar på interpellation och frågor ang. åtgärder för att förhindra våld vid demonstrationer, m. m.

Det råder ingen tvekan om att det finns människor, som gärna skulle vilja ge utlopp för sin aggressivitet mot arbetarrörelsen, mot ungdomen, mot vietnamdemonstranter bakom det föregivna syftet att hjälpa polisen att upprätthålla ordningen. Jag noterar därför med tillfredsställelse statsrådets klara besked i det svar, som han har lämnat på min fråga. Jag hoppas också ur beskedet ha rätt att utläsa att man från statsrådets och andra ansvariga instansers sida också gör den nödvändiga kontrollen av vad de kretsar har för sig, som t. o. m. offentligt uttalat sig för bildande av sådana här ligor.

Chefen för justitiedepartementet, herr statsrådet KLING:

Herr talman! Tillåt mig att, trots att många talare återstår och dagens föredragningslista är lång, något kommentera de uttalanden som här gjorts av frågeställarna.

Ett par av dem — herr Hedlund och fru Sundberg — berörde frågan om vilket organ som skall handha tillståndsgivningen. Jag har i svaret sagt att det med hänsyn till polisens ansvar för allmän ordning och säkerhet har varit naturligt att frågan om tillståndsgivningen legat hos polismyndigheten. Men det är klart att det är en fråga som kan diskuteras. Jag tror att många polismästare tycker, att det är en besvärlig uppgift att ta ställning till frågan om och under vilka villkor tillstånd skall medges. Ett alternativ nämndes — av herr Hedlund till exempel — att frågan skulle överlämnas till länsstyrelsen. Men vi skall komma ihåg att länsstyrelsen har det regionala ansvaret för ordning och säkerhet, så man kommer kanske inte så mycket längre den vägen. En annan utväg som vi funderat på är att låta tillståndsprövningen ligga kvar hos den lokala polischefen men kanske utforma bestämmelserna så, att han inte får med-

delat avslagsbeslut eller beslut om ändring i förhållande till ansökan utan att först ha inhämtat polisnämndens yttrande.

Nu är ju detta inte en så väldigt stor fråga, eftersom praktiskt taget alla ansökningar bifalles; det är inte ofta det blir avslag på en ansökan men det kanske blir ändringar i den. Vad som är det stora problemet härvidlag är de demonstrationer som anordnas utan att man begärt tillstånd. Jag kanske i det här sammanhanget också får ta upp fru Sundbergs fråga om vad jag skulle ha menat med liberalisering av tillståndsgivningen. Ja, kan man bli mera liberal i tillståndsgivningen än man för närvarande är? Det tycks fru Sundberg inte anse.

En form av liberalisering tycker jag är det sätt på vilket polisledningen här i Stockholm har börjat handlägga sådana här ansökningar. Om nämligen t. ex. en begärd demonstrationsväg inte kan godtas kallas sökanden till överläggningar för att se om man inte gemensamt skall kunna finna andra alternativa och från arrangörens sida acceptabla marschvägar i stället för att polismyndigheten direkt avslår ansökningen. På det sättet kan ju tillståndsmyndigheten medverka till att demonstrationsönskemålen blir tillgodosedda.

Herr Hedlund sade att det vore lyckligt om de lojala ungdomsorganisationerna ville ta avstånd från de grupper som uppträder på det sätt som skett i olika sammanhang, bl. a. i Båstad. Jag kan försäkra herr Hedlund att det var en upplevelse att på statsministerns ungdomskonferens i tisdags höra hur organisation efter organisation trädde upp och tog avstånd från dessa metoder. Eftersom partiledare och gruppledare står på talarlistan är det möjligt att statsministern kommer tillbaka till andra kammaren efter att ha svarat på frågor i första kammaren och

Svar på interpellation och frågor ang. åtgärder för att förhindra våld vid demonstrationer, m. m.

att han då kommer att lämna en närmare redogörelse för sin konferens.

Herr Werbro tog upp frågan om utbildningen av polisen. Jag kan meddela att vi, tack vare det beslut som riksdagen fattade förra våren och den generösa medelsanvisning som riksdagen beslöt, från den 1 juli i fjol helt kunnat reformera polisutbildningen, och jag tror att vi är på mycket god väg. Det gäller inte bara grundutbildningen och den vidareutbildning som följer med ett visst antal års mellanrum utan också specialutbildning. Det är klart att frågan om polisens uppträdande i sådana här situationer är mycket aktuell.

Herr Oskarson sade att polisen måste få tillräckliga resurser för att klara av sådana situationer som den i Båstad, och herr Werbro yttrade att det var beklagligt att polisen inte hade tillräckliga resurser där. Mina damer och herrar! Häri kan jag instämma, men det betyder inte att vi saknar tillräckliga resurser, ty sådana har vi. Det är bara det att de skall sättas in på rätt plats och vid rätt tidpunkt.

Herr Hermansson riktade åtskilliga nya frågor till mig. Han menade att regeringen före matchen klart borde ha sagt ifrån att den inte skulle få äga rum, men jag har redan i mitt svar talat om att regeringen inte har någon laglig rätt att förbjuda sådana här matcher. När jag står här i talarstolen och talar för lag och ordning skulle det väl vara litet egendomligt och även ge riksdagen anledning att ingripa mot mig, om jag förordade att jag själv skulle bryta mot av riksdagen antagen lagstiftning. Herr Hermansson sade också att den centrala polisledningen borde ha klargjort, att man inte ville lämna tillräcklig polishjälp till Båstad. Men detta är en omöjlighet ty den centrala polisledningen kan inte förklara sig själv och polisväsendet i bankrutt.

I samband därmed tog herr Hermans-

son upp frågan huruvida rikspolischefen — som det uppgivits från vissa håll — hade lämnat garantier för att matchen skulle kunna genomföras i Båstad. Detta ger mig anledning läsa upp en promemoria som rikspolischefen upprättat och som återger hans samtal med ordföranden i Tennisförbundet. Den promemorian är fogad vid den skrivelse som rikspolisstyrelsen lämnade till mig den 11 maj och är alltså redan offentliggjord, men den har tydligen inte uppmärksammats tillräckligt. Rikspolischefen skriver i nämnda promemoria: »Vid samtalet uttalade jag följande

att det självfallet icke ankom på polisen att göra några som helst politiska bedömningar huruvida matchen borde spelas eller ej utan att vår uppgift var att svara för ordning och säkerhet,

att jag bedömde situationen så, att svensk polis hade möjlighet och resurser att svara för ordning och säkerhet om matchen förlades till Sverige,

att demonstrationer kunde förväntas och att polisen i Stockholm visserligen var mest van vid sådana situationer men att Stockholmspolisen var synnerligen hårt ansträngd, särskilt i anslutning till 1-majdemonstrationerna,

att av de ifrågasatta platserna för matchens spelande Båstad syntes vara den lämpligaste,

samt att jag var beredd att låta tillkalla de polisförstärkningar som kunde erfordras för ordningens upprätthållande.»

Rikspolischefen slutar sedan promemorian med orden att han icke ansåg sig ha anledning räkna med att de erforderliga polisförstärkningarna inte skulle mottagas.

När rikspolischefen hade upprättat denna promemoria, ringde han upp ordföranden i Tennisförbundet och läste upp den, och förbundsordföranden förklarade då att han icke hade något att erinra mot innehållet. Därmed hop-

Svar på interpellation och frågor ang. åtgärder för att förhindra våld vid demonstrationer, m. m.

pas jag att frågan om den s. k. garantin är helt klarlagd.

Vidare ställde herr Hermansson ett par nya frågor till mig. Han undrade om jag ansåg det lämpligt att säkerhetspolisen medverkar i förberedelserna för polisens arbete när det gäller polisens tjänstgöring vid demonstrationer och liknande tillställningar. Som framgår av mitt svar måste hela planläggningen av polisens verksamhet i sådana situationer grundas på informationer om de störningar som kan väntas inträffa. Det är alldeles givet att olika polisorgan därvid måste medverka, och jag anser inte att jag skall ge några direktiv för vilka som då bör medverka. Jag har för övrigt ingen befohgenhet att göra det.

Herr Hermansson frågade också varför jag inte vill acceptera förslaget att det inte skall behövas något tillstånd för demonstrationer utan att det bör räcka med en anmälan. Även den saken framgår av det skrivna svar som jag lämnat, där jag säger: »Till skydd för den fria opinionsbildningen måste i en demokratisk rättsstat respekten för lag och ordning upprätthållas. Den allmänna ordningen och säkerheten i vårt samhälle får inte äventyras. Av dessa hänsyn kan demonstrationer inte tillåtas *var* som helst och *när* som helst.» Jag tycker det är ett tillräckligt svar på den frågan.

Det glädde mig mycket att höra att herr Hermansson personligen och för sitt partis räkning tog avstånd från våldshandlingar i de situationer vi nu diskuterar. Ja, det glädde mig mycket. Men hur har herr Hermansson det ställt med sig närstående organisationer? Har också de samma uppfattning som herr Hermansson eller anser de att det är befogat att tillgripa våld för att framföra sin mening? För att uttrycka mig på samma sätt som de vill jag säga: Svara ja eller nej!

Fru Sundberg ställde en fråga till

mig om hur många som hade blivit dömda på grund av handlingar i samband med demonstrationer. Jag kan hänvisa till denna kammares protokoll för den 2 maj, då jag besvarade en interpellation av herr Wennerfors. Jag meddelade då att i samband med demonstrationstillfället den 20 december »omhändertog polisen 40 personer för olika brott. Av dess har 17 nu åtalats — — —. Med anledning av händelsen den 4 januari i år, som ägde rum utanför kanslihuset, har ett omfattande utredningsarbete ägt rum, vilket tyvärr inte lett till något resultat. Vid händelsen den 29 mars 1968, som ägde rum i samband med det internationella valutamötet på Foresta, omhändertogs sammanlagt sju personer — — —. Utredningen har ännu ej slutförts.»

Fru Sundberg ansåg det förvånande att enbart fyra personer hade gripits vid dessa händelser i Båstad och frågade vad som var anledning härtill. Jag sade i mitt svar att det inte ankommer på mig att här i riksdagen ta ställning till lämpligheten av de polisära åtgärderna, och jag har därför inte heller anledning att ge någon redogörelse för bedömningen i frågan. Men jag sade också att som ett led i de allmänna riktlinjerna för polisens uppträdande i sådana situationer ingår principen att, för det fall att brott begås i samband med demonstrationer, ingrepp bör göras på ett tidigt stadium. Därigenom kan antalet brott nedbringas och möjligheterna att upprätthålla ordningen underlättas.

Herr WERBRO (fp) kort genmäle:

Herr talman! I mitt anförande ställde jag till justitieministern en fråga om vilka medel som står till polisens förfogande. Anledningen till frågan var att jag befarade att de anslag som finns inte skulle vara tillräckliga för ett utökat utbildningsområde. Sådan utbildning som avses komma till stånd har väl

Svar på interpellation och frågor ang. åtgärder för att förhindra våld vid demonstrationer, m. m.

i viss utsträckning redan bedrivits, men jag hade vissa farhågor för att den specialutbildning, som nu har ett stort utrymme vid polisskolorna, i förebyggandet av lagöverträdelser t. ex. på trafiksäkerhetens område, skulle bli eftersatt på grund av brist på medel. Därför bör man väl så snart som möjligt se till att ytterligare medel ställs till förfogande.

Herr justitieministern tog också upp min fråga om tillräckliga resurser. Jag ansåg att resurserna inte var tillräckliga i Båstad. Här deklarerar nu att resurser finns, och jag är införstådd därmed. Men då är det viktigt att ha ett samordningsorgan för rikspolisstyrelsen, länspolischeferna och länsstyrelserna, så att de samlade resurserna i landet kan utnyttjas. Jag tror inte att organisationen därvidlag hittills varit till fyllest, och jag finner det glädjande att justitieministern har för avsikt att utöka samordningsmöjligheterna.

Fru SUNDBERG (h) kort genmäle:

Herr talman! Jag skall inte förlänga debatten mycket. Jag tackar justitieministern för de svar jag fick på mina frågor och vill bara göra en kommentar.

Justitieministern sade att ingripande skall ske på ett tidigt stadium — det står i svaret — och att man därmed hoppas kunna minska brotten i samband med demonstrationerna. Jag tycker att detta uttalande är något underligt när vi från demonstrationerna i Båstad vet att polisen tydligen hade order att inte göra några ingripanden under den första timmen utan vänta och se. Jag vill därför fråga justitieministern om det rör sig om ett nytt direktiv. För min del anser jag att det direktivet i så fall är alldeles riktigt.

Jag har litet svårt att förstå att justitieministern skall behöva säga att han inte vill ta ställning till polisiära åtgärder. Jag tycker att det härvidlag inte bara är fråga om att ta ställning till polisens åtgärder, ty ansvaret för att lagen

följs och ordningen upprätthålls åvilar ändå polisen. Det är justitieministern som har ansvaret för att det fungerar så här i landet.

Herr HERMANSSON (vpk) kort genmäle:

Herr talman! Jag vill påpeka för fru Sundberg att hon citerade mig fel i sitt föregående inlägg. Men det kan vi se på i protokollet.

Så till justitieministerns svar på mina frågor!

Jag vill hävda att användandet av säkerhetspolisen för spaningar angående politisk verksamhet måste karakteriseras som direkt olämpligt. Justitieministern vill inte ta ställning till den saken, men uttalandet innebär ju att han godkänner förfarandet. Det har, tycker jag, inte med saken att göra att man misstänker att brott skulle kunna förekomma mot den eller den ordningsparagrafen. Det kan man alltid påstå, och därmed skulle fältet vara fritt för säkerhetspolisen att spana rörande en rad former av politisk verksamhet. Är det kanske detta man redan gör? Många trodde måhända att vinterns debatt om SÄPO skulle leda till att denna mindre sysslade med politisk registrering o. s. v. Tydligen är det tvärtom.

Vidare fann jag att justitieministern här använde de lärdomar han hade gjort på konferensen med ungdomsorganisationerna till att rikta en mycket bestämd fråga till mig. Jag vill på den frågan svara ett lika bestämt ja. De organisationer jag räknar som närstående har samma uppfattning i dessa grundläggande frågor som den jag här har framfört.

Demonstrationsrätten bör enligt min mening uttryckligen fastslås i den nya grundlag som riksdagen skall antaga och den bör — liksom tryckfriheten — utövas utan några i förväg gjorda inskränkningar. Om fri demonstrationsrätt införes — d. v. s. om det räcker med

Svar på interpellation och frågor ang. åtgärder för att förhindra våld vid demonstrationer, m. m.

en anmälan till polismyndigheterna om tid och plats — behöver detta icke innebära något hot mot den allmänna ordningen och säkerheten i samhället. Skulle polismyndigheterna i något fall ha bärande skäl för invändningar kan de ta upp en diskussion med arrangörerna av demonstrationen, och i sådana fall kunde det enligt min mening finnas en civil besvärinstans.

Jag skulle alltså vilja vända på det nuvarande förfarandet, så att det skulle räcka med en anmälan, och när en diskussion blir nödvändig skulle en civil besvärinstans finnas.

Slutligen bara några ord med anledning av att herr Kling underströk att regeringen för närvarande inte har lagliga medel att bestämma vilka tennismatcher o. s. v. som skall spelas. Vad jag framhöll var att regeringen borde ha gjort ett bestämt uttalande redan före matchen i Båstad. Nu väntade regeringen tills matchen hade ägt rum innan den uttalade sin mening.

Jag tycker alltså att detta uttalande i stället skulle ha kommit före matchen. Det hade varit nyttigt för hela det följande förloppet.

Chefen för justitiedepartementet, herr statsrådet KLING:

Herr talman! Fru Sundberg frågade om det tidiga ingripandet var ett nytt direktiv. Nej, naturligtvis inte. Det måste alltid finnas möjlighet till ett dylikt förfarings sätt.

När fru Sundberg kritiserar mig för att jag inte ville göra några bedömningar av de vidtagna åtgärderna, så råder jag fru Sundberg att åtminstone läsa igenom eller helst noggrant studera § 90 i regeringsformen.

Herr Hermansson var inte nöjd med mitt svar i fråga om säkerhetspolisens användning i dylika sammanhang. Ja, i det aktuella fallet har säkerhetspolisens arbetat som vilken annan kriminalpolis-enhet som helst. På begäran av länspo-

lischefen har sektionen i Malmö avdelat viss personal för övervakning. I press och andra massmedia hade ju förekommit uppgifter om att brott kunde vara att vänta. Skulle då polisen ha underlåtit att skaffa upplysningar för att förhindra brott? Det är inte här fråga om någon politisk registrering, utan om spaning för förebyggande av brott.

Till slut, herr talman, vill jag säga att frågan om demonstrationsrättens inskrivande i grundlagen är en sak som det ankommer på den sittande grundlagberedningen att pröva och avge förslag om.

Herr BOHMAN (h):

Herr talman! Det mesta borde redan vara sagt i denna fråga, och man kanske inte skall ge det som inträffat i Båstad alltför orimliga proportioner. Det kan förhålla sig så att en uppskrivning av frågan kan vara just vad de som står bakom protestkravallerna mer än någonting annat skulle önska.

Om jag ändå för fram några kompletterande synpunkter — med risk för upprepning, det medger jag — beror det på att indignationen i alla kretsar och på alla håll i vårt land över det som inträffat nere i Båstad varit så stark. I själva verket har indignationen varit betydligt hårdare än motsvarande reaktioner inför liknande upploppstendenser under senaste åren. Man har kanske anledning att fråga sig vad det beror på. Det finns olika förklaringar. Jag skulle kunna våga mig på några.

För det första har samhället denna gång fått ge vika inför våld. Det har alltså lönat sig att tillgripa våld. Våldet har segrat över samhället.

För det andra tror jag att en mängd människor blivit överraskade och skrämde av den hänsynslöshet som präglat aktiviteten nere i Båstad. Det har varit fråga om en medveten central planering, och man har strävat efter att till varje pris förverkliga sitt syfte, näm-

Svar på interpellation och frågor ang. åtgärder för att förhindra våld vid demonstrationer, m. m.

ligen att stoppa matchen. Det har inte rört sig om några oöverlagda, plötsligt upplammande uttryck för ideellt patos, utan om ett målmedvetet lagtrots.

Det tredje skälet till reaktionen kan vara myndigheternas valhända handlande, som står i direkt kontrast mot den planmässighet som har kännetecknat den andra sidan. Nu skall vi inte här diskutera myndigheternas handlande; jag vill bara konstatera att de offentligt redovisade motsättningarna mellan olika myndigheter inte har varit någonting särskilt uppbyggligt.

Jag skulle också vilja understryka att regeringen enligt min mening bär ett visst ansvar för det som har hänt. Den våldsaktivitet, som kulminerade nere i Båstad, var inte oväntad. Eskaleringen upp till Båstad har varit en logisk konsekvens av en händelsutveckling, som har pågått under de senaste åren. Visst har regeringen tagit avstånd från sådana tendenser, men såvitt jag kan finna har den gjort det på ett famlande, överslättande och förstående sätt. Regeringen har inte dragit tillräckligt klara gränser mellan alla dem — d. v. s. majoriteten — som har velat ge uttryck för patos och engagemang med utnyttjande av den lagliga demonstrationsrätten och det fåtal, vars direkta syfte har varit att missbruka demonstrationsrätten, att ta makten i egna händer för att nå resultat. Regeringen har i sina uttalanden behandlat ungdomen som om den var en enhetlig kategori. Det är klart att ungdomen inte är skiktad som man blir längre fram i livet, men vi kan inte betrakta de människor som det här är fråga om som något slags enhetligt kollektiv av robotar.

Jag tycker också att statsministerns reaktion — jag är glad över att statsministern nu kommit in i kammaren — på sitt sätt är betecknande för det handlag som regeringen har visat. När man läste en tidningsintervju med statsministern — som måhända var felaktig;

jag vill reservera mig på den punkten — fick man ett intryck av att statsministern i *första hand* tog avstånd från det som har hänt i Båstad därför att det fanns risk för att de reaktionära krafterna i samhället, som det hette, skulle kunna stärkas genom sådana händelser. Vilka är för övrigt de reaktionära krafterna i detta sammanhang? Är det de som griper till våld, eller är det de som vill hävda lag och rätt? Jag har den uppfattningen att det är de små grupper i det svenska rättssamhället, vilka satt sig över lag och rätt och själva vill ta sig makt, som är de reaktionära, inte de andra.

Av intervjun med statsministern fick man alltså intrycket att det inte i första hand var de brottsliga handlingarna i Båstad som föranledde landets statsminister att ta avstånd. Det kan naturligtvis invändas att den saken är så självklar att den inte ens behöver nämnas, men om den är så självklar, varför sade inte statsministern det på ett sådant sätt att det inte behövde råda något missförstånd på den punkten? Sådana missförstånd och den osäkerhet, som uttalanden från regeringen kan ge anledning till, kan bli en grogrund för vidare utveckling av detta slags våldsmentalitet och skapa en känsla av att det lönar sig att bedriva sådan verksamhet. Det är det allvarliga.

Jag skulle, herr talman, vilja bredda denna debatt till att inte bara gälla våldets apostlar utan även innefatta en analys av vissa strömningar inom den yngre generationen av i dag. Jag tror att det finns vissa beröringspunkter mellan den oro som kommer till uttryck bland ungdomen i vårt land och det som händer på andra håll i världen, framför allt på den europeiska kontinenten. Det verkar som om dagens ungdom i många avseenden känner sig främmande inför det långsamt arbetande samhälle, som tidigare generationer har byggt upp. På många håll

Svar på interpellation och frågor ang. åtgärder för att förhindra våld vid demonstrationer, m. m.

tycks man känna främlingskap och vanmakt inför de svårigheter, som reser sig så snart man vill snabbt påverka utvecklingen och påskynda uppbyggnaden av något bättre. Man tycker sig, som någon sade, sitta fast i klistret när man vill åstadkomma någonting.

Den mättnad — om uttrycket tillåtes mig — som i många avseenden kan beteckna dagens Sverige förstärker säkerligen ungdomens behov att reagera och engagera sig inför de väldiga problem, som möter i omvärlden. Dessa behov är ofta ett uttryck för en över gränserna gående solidaritet, och det innebär någonting positivt, någonting betydelsefullt, att dessa engagemang finns där. Det är kanske, såsom herr Johansson i Skärstad frågade sig, något fel på kontakten mellan generationerna i dag — det kanske är någonting som brister i vår demokrati, när vi inte kan skapa förutsättningar för ett meningsutbyte, för bättre kontakt mellan generationerna, skapa möjligheter att kanalisera ungdomens engagemang och ungdomens önskemål i en positiv aktivitet.

Vi har ett gemensamt intresse av att utveckla vår demokrati på sådant sätt, att denna känsla för främlingskap kan nedtonas eller helst bringas att upphöra.

Att man inte kan lösa dessa problem med våld och att man inte kan lösa dem genom att sätta demokratins principer ur kraft behöver vi inte ens diskutera. Alla talare som tidigare uppträtt här i debatten har varit fullständigt överens därom. De som vill tillgripa våld för att tvinga sin vilja igenom, för att hindra andras åsikter att komma till uttryck eller för att stoppa fullt laglig verksamhet som de inte gillar, är inte ute för att undanröja orättvisor eller eftersträva att i solidaritetens intresse bygga upp ett bättre samhälle och en friare åsiktsbildning. Vad de syftar till och vad den verksamheten

leder till är att åstadkomma nya orättvisor, att skapa ett samhälle där respekten för de frihetsbegrepp som har utbildats i de västerländska kultursamhällena avskaffas och där diktatur och intolerans kommer i stället.

I detta sammanhang, herr talman, skulle jag mycket kort vilja skjuta in att jag har svårt att begripa herr Hermanssons besynnerliga tuvhoppande från ståndpunkt till ståndpunkt i sitt anförande för en stund sedan. Det var ett glidande resonemang, som var betecknande för honom och som var utomordentligt allvarligt. Vad som skall konstateras är bara följande: laglig verksamhet har rätt att kräva ordningsmaktens skydd, vad man sedan än må tycka om verksamheten. Och om det för det ändamålet behövs, såsom herr Hermansson sade, »massiva polisstyrkor», är det verkligen ingen provokation. Behovet av polisstyrkor står i direkt relation till de risker som man bedömer föreligga i varje särskilt fall; och i Båstad hade myndigheterna verkligen inte på något sätt uppträtt utmanande, det kan vi väl vara överens om. — Herr Hermansson ställer alla vedertagna begrepp på huvudet!

Jag kan, herr talman, hysa desto större förståelse för den känsla av vanmakt som många gånger tycks gripa de unga människor som vill göra samhället friare och öppnare, som jag själv representerar en politisk åskådning vilken i nära 40 år fått finna sig i att inte ha några möjligheter att styra händelseutvecklingen. Oppositionen i Sverige företräder *nära* 50 procent av hela svenska folket men har alltså under hela denna tid fått finna sig i att de *dryga* 50 procent som majoriteten förfogat över haft avgörandet i sin hand. Detta har påverkat den politiska aktiviteten och även känslan för demokratins betydelse. En alltför stor mängd kvalificerade, dugliga unga människor har under denna period vänt politiken

Svar på interpellation och frågor ang. åtgärder för att förhindra våld vid demonstrationer, m. m.

ryggen. För demokratins fortvaro och det politiska livets vitalitet har detta varit allvarligt.

Detta är *ett* skäl — och kanske det allra viktigaste skälet — till att socialdemokraternas hittillsvarande maktutövning så snart som möjligt bör brytas.

Man bör, herr talman, vara försiktig när man drar paralleller mellan vad som händer i Sverige och det som utspelas exempelvis i Frankrike och i Tyskland. Studenternas reaktion där ute riktar sig mot ett auktoritärt föråldrat studiesystem, vars konsekvenser blir alldeles särskilt påfallande i en situation då anhopningen av studerande plötsligt visar sig stå i stark kontrast mot de sysselsättningsmöjligheter som kan väntas föreligga efter avlagda examina. Men jag tror att man ändå kan dra vissa paralleller. Vi måste också här i vårt land vara medvetna om att de nya akademikergenerationer, som nu växer fram tack vare en utbildningsreform som vi alla har varit överens om, kan ställas inför sysselsättningsproblem, som till sin natur — inte till sin kvantitet — liknar dem som aktualiserats nere på kontinenten. Jag tror att statsmakterna bör innan det är för sent studera de problem som kan skönjas vid horisonten.

Det finns också en annan parallell. På kontinenten har studenternas fullt förklarliga och rättmätiga demonstrerande för tidsenliga utbildningsmöjligheter hänsynslöst utnyttjats för helt andra syften av mindre aktivistgrupper. Det kan inte vara regeringens företrädare obekant att det förekommer en central samordning av verksamheten på detta område ute i Europa och att verksamheten organisatoriskt och ekonomiskt stöds av krafter med direkt samhällsomstörtande syften. Att även vårt land är berört av sådan här från utländskt håll dirigerad verksamhet är — och jag skall härvidlag uttrycka mig mycket försiktigt — i hög grad sanno-

likt. Jag skulle vilja fråga justitieministern, om han har något underlag för att bedöma det här slaget av aktivitet och vad man eventuellt är beredd att göra för att befria sig från den professionella uppviglingsverksamhet som det synbarligen delvis kan vara fråga om.

Ingen har här under debatten och ingen kommer att göra det heller ifrågasatt demonstrationsrätten. Ju bättre demokratin fungerar, desto mindre behövs demonstrationsrätten. Den utgör en säkerhetsventil men är inte desto mindre ett omistligt element i en demokrati. På den punkten råder som sagt inga delade meningar. Men om något är ägnat att undergräva möjligheterna att upprätthålla den rätten är det just händelser av det slag som inträffat nere i Båstad. Demokratin har råd att acceptera även sådana demonstrationer som riktar sig mot demokratins grundprinciper — också demonstrationer som riktar sig mot demonstrationsrätten — om detta sker öppet. Men på en punkt får vi inte — och där är vi överens — sväva på målet: våld, skadegörelse och lagbrott över huvud taget kan i ett rättssamhälle som Sverige under inga förhållanden accepteras. Det är myndigheternas och i sista hand regeringens sak att se till att sådant inte händer.

Att regeringen undersöker möjligheterna för att finna kanske än mer ändamålsenliga former för tillståndsgivningen och genomförandet av demonstrationer är alltså bara bra. Jag tycker också att det är fel att rikta kritik mot regeringen då den inbjuder ungdomsorganisationerna till en debatt om demonstrationsrätten. Det kan naturligtvis diskuteras, om man inte borde ha inbjudit även representanter för oppositionspartierna till denna debatt. Men regeringens och regeringsmaktens auktoritet måste förlora på om man engagerar sig i ett meningsutbyte som inte gäller demonstrationsrätten som sådan

Svar på interpellation och frågor ang. åtgärder för att förhindra våld vid demonstrationer, m. m.

och hur den skall utövas, utan som gäller det berättigade i att låta våld och skadegörelse ingå som ett legitimt medel i meningsutbytet i demokratin Sverige. Det är här gränsen måste dras. Det ligger i allas intresse, inte minst i ungdomens och ungdomsorganisationernas, att skilja ut ifrån sig de begränsade grupper i det svenska samhället som vill sätta sig över grundläggande demokratiska värderingar och som öppet bekänner sig till våldsmetoder för att driva sin vilja igenom.

Om konferensen häromdagen bidrog till att dra en klar gräns mellan å ena sidan den överväldigande majoriteten av dagens ungdom, som helt accepterar demokratins spelregler, och å andra sidan de få, vilkas främsta syfte tycks vara att bryta mot de reglerna, då har den konferensen verkligen fyllt ett väsentligt syfte. Det måste, herr talman, framstå som en gemensam angelägenhet eller låt mig säga en gemensam plikt för alla demokratiska organisationer att utan att sväva på målet klart markera just denna gräns.

Chefen för justitiedepartementet, herr statsrådet **KLING**:

Herr talman! Jag skall fatta mig mycket kort.

Herr Bohman sade i början av sitt anförande att en offentlig debatt mellan olika myndigheter i denna fråga inte borde ha förekommit. Som framgår av mitt svar är rikspolisstyrelsen inspektionsmyndighet över polisväsendet och har yttrat sig till mig över de iakttagelser som styrelsens observatörsgrupp hade gjort. Ett sådant yttrande är en offentlig handling, och jag kan inte hindra tidningar och andra massmedia att återge det.

Herr Bohman framställde en direkt fråga till mig. Jag antar att herr Bohman redan tagit del av mitt svar på den — det ingår nämligen i den utdelade upplagan av det svar som jag un-

der kvällens lopp skall lämna i första kammaren. I anledning av en fråga av herr Dahlén säger jag där att vi tyvärr måste ha anledning utgå från att det i demonstrationerna finns personer som systematiskt verkar för att undergräva respekt för lag och ordning. Jag vill tillägga att om man skall kalla dem professionella eller inte, är en smaksak.

Herr **BOHMAN** (h) kort genmäle:

Herr talman! Jag vill bara lägga till rätta ett missförstånd. Jag kritiserade ingalunda justitieministern för det meningsutbyte som förekommit mellan olika instanser på polissidan. Jag uttryckte mig ungefär på följande sätt: Jag tycker att den debatt som ägde rum inte var uppbygglig. Med det menade jag att en sådan debatt inte skall föras förrän alla fakta är klarlagda och utredningens resultat ligger på bordet. Att i förväg gräla på varandra tjänar ingen någonting på.

Chefen för justitiedepartementet, herr statsrådet **KLING**:

Herr talman! Det material som herr Bohman åsyftar hade med all säkerhet inte lagts fram under fredags- och lördagskvällarna, om det inte hade varit för de sjutton frågor som då hade ställts till mig i riksdagen om dessa spörsmål.

Herr **WEDÉN** (fp):

Herr talman! Jag tror att det kan vara befogat att börja ett inlägg i denna debatt med några i och för sig enkla observationer om stora och invecklade förhållanden. Någon kanske undrar om de egentligen hör till dagens ämne, men jag tror att de gör det.

Världen har ju aldrig tidigare — det är ett banalt konstaterande — befunnit sig i ett tillstånd av så hastig förändring som det som inleddes i början på förra seklet. Hastigheten i förändringen har tilltagit och tilltar fortfarande. Det inne-

Svar på interpellation och frågor ang. åtgärder för att förhindra våld vid demonstrationer, m. m.

varande århundradet kommer att få bevittna en fyrdubbling av jordens folkmängd och har redan bevittnat en fördubbling. Det har bevittnat en enorm teknisk utveckling, som också fortsätter i stegrat tempo. Den utvecklingen har inte minst fört med sig att vi nu genom massmedia och andra förbättrade kommunikationer på ett helt annat sätt än för bara några tiotal år sedan kan bevittna händelser i alla delar av världen och uppleva hur människor där har det — och i förskräckande utsträckning uppleva hur dåligt de har det.

Vi kommer säkert innan innevarande sekel gått till ända och långt dess förinnan att få se människor lyftas till en mer eller mindre stationär tillvaro på konstruerade planeter utanför jordens atmosfär. Kring frågan huruvida detta är meningsfullt råder mycken skepsis. Men ett faktum är säkert, herr talman, att utsikten till sådana exempel på ytterligt långt driven uppfinningsförmåga och teknisk utveckling förändrar vårt perspektiv på tillvaron. Detsamma gör naturligtvis kärnenergens kolossala möjligheter på gott och ont. De möjligheterna har hittills mest utnyttjats för framställning av förintelsemedel. Det finns en både slående och skrämmande parallellitet mellan å ena sidan den väldiga ökningen av kvantiteten mänskligt liv på vår planet under detta århundrade — en ökning som är fullständigt unik i historien — och å andra sidan den likaledes oerhört starka tillväxten av möjligheterna att med kärnvapen förintna mänskligt liv.

Jag har gjort de här enkla observationerna av en särskild anledning. Jag tror nämligen att det inte är så märkligt, om unga människor i dag såväl i vårt land som i andra demokratier finner att den offentliga politiska debatten sysslar för litet med de problem och de dimensioner, som jag antytt, och för mycket med vad många av dessa unga människor föraktfullt kallar våra ankdamsfrågor. Det

ta vårt stillsamma simmande i ankdammen sägs av en del debattörer vara en av anledningarna till svårigheterna för många unga att finna utlopp för sin politiska energi och sitt politiska engagemang genom de politiska partierna och deras ungdomsförbund.

När det gäller t. ex. Sydafrika, Portugal och Rhodesia, är frågeställningarna, anser man, trots svårigheterna att finna lösningar dock till sin grundkarakteristik jämförelsevis enkla. I fråga om biståndet till utvecklingsländerna behövs inget tvivel råda om vilka huvudkraven är. I de avseendena — och kanske med särskild intensitet när det gäller Vietnam, där problemen även i grunddragen förvisso är mycket mer komplicerade — upplever många unga ett moraliskt engagemang av en styrka och häftighet som de till sin besvikelse inte tycker sig finna någon motsvarighet till inom partierna.

Jag har nämnt detta, därför att jag tror att vi här har en — men också bara en — av huvudorsakerna till den oro och våldsamt i unga sinnen, som vi konfronteras med. Det är en orsak som vi kan göra något åt. Det är klart att vi politiker skall framhålla, att allt engagemang och all idealism i världen inte kan nå goda resultat, om inte engagemanget och idealismen finner möjligheter att praktiskt påverka verkligheten i den riktning som de ideella målen utstakar. Vi politiker har inte bara rätt att handla, utan vi måste handla för att tillvarata möjligheterna att praktiskt nå resultat, inte bara när omständigheterna är goda utan även när de är dåliga. Men ändå finns det all anledning för oss att bättre än vi hittills lyckats med försöka förklara varför det förhåller sig så, varför det inte hjälper med engagemang och entusiasm och varför vårt handlingssätt inte behöver betyda att vi ställer oss vid sidan av de krav som många unga människor anser moraliskt förpliktande. Vi vill ju

Svar på interpellation och frågor ang. åtgärder för att förhindra våld vid demonstrationer, m. m.

också förändra verkligheten, men vi vill förändra den med metoder som närmar oss till och inte avlägsnar oss från de uppställda målen. Vi kan säkert göra åtskilligt mer än vi gjort för att lämna ett bidrag till att klyftan mellan en del av de unga och politiken inte ytterligare skall vidgas utan återigen börja slutas. Där ligger vårt ansvar som politiker.

Ungdomen har emellertid ett ansvar den också. Det har ofta och med rätta påpekats att många som i dag revolterar och protesterar har fått en utbildning som tidigare generationer kan avundas dem. Många har säkert, även om det naturligtvis inte gäller genomgående, stora kunskaper om de internationella missförhållanden och konflikter som de reagerar mot. Men här finns det också ett paradoxalt förhållande. Dessa kvalificerade unga svenskar borde, som jag ser det, ha utomordentligt stora möjligheter att när det gäller metoderna för opinionsbildningen här hemma hos oss också besinna demokratin problem. De borde ha alla förutsättningar att även skaffa sig de kunskaper som skulle avhålla dem från att föraktfullt fnysa t. ex. åt demokratin s. k. formella regler och att skaffa sig en insikt om hur starkt vår tids historia vittnar om de väldiga risker för de allra mest grundläggande mänskliga värdena som följer av en nedklassning av demokratin.

Det är klart att jag inte gör mig några illusioner om möjligheterna i detta avseende när det gäller de verkligt trogna marxisterna och kommunisterna. För deras del har alltid påståenden om den formella demokratin ringa värde ingått som ett väsentligt led i den slutna totalitära samhällssyn som de bekänner sig till. Från dem har vi alltid tidigare varit vana att höra att vår demokrati i själva verket bara är ett sken, att den sanna folkviljan inte får komma till uttryck, att den kommunistiska diktatu-

ren är den enda rätta vägen till folkstyre och att följaktligen de institutioner och lagar som bär upp demokratin inte är demokratiska, att de inte bara får brytas utan bör brytas.

Det var nu en tid sedan vi hörde tongångar av det slaget från herr Hermansson, och hans parti har mödosamt sökt tillkämpa sig en annan vokabulär; vi har fått ett par exempel på det i dag. Men det skall bli intressant att se hur länge den blir gångbar i ett läge då ungdomsförbundet och andra grupper i herr Hermanssons närhet, trots vad han nyss sade, så uppenbart ställer sig på den gamla frontlinjen, där våldet om också i tämligen ringa omfattning ges sin ideologiska och totalitära motive-ring.

Jag har nu berört de grundläggande förutsättningarna för att bättre kontakt skall kunna etableras mellan dem som är verksamma inom de politiska partierna och de unga som med starka känslor upplever världsutvecklingen och känner sig isolerade därför att de inom partierna tycker sig finna en bristande förståelse och ett bristande engagemang för de problem som de uppfattar som de mest väsentliga. Den ena förutsättningen är alltså att de demokratiska politiska partierna redovisar det engagemang de faktiskt har och söker förstärka detta engagemang när och om det är svagt. Däri ingår att ge de internationella problemen prioritet, främst naturligtvis på de områden där vi verkligen kan göra en insats och inte behöver inskränka oss till tomma ord. Den andra förutsättningen är att de unga som ännu inte upptäckt demokratin enorma betydelse — även för deras möjligheter att protestera — skall vidga sitt perspektiv och genom inlevelse i det förflutna kompensera bristen på direkta egna upplevelser av tider då den europeiska demokratin kämpade för sitt liv.

I dag är det också en annan väsent-

Svar på interpellation och frågor ang. åtgärder för att förhindra våld vid demonstrationer, m. m.

lig frågeställning som måste komma i förgrunden för oss här hemma. Den är mycket enkel. Den kan formuleras på följande sätt: Accepterar vi våld, direkt eller indirekt, som en metod att uppnå politiska resultat i vårt samhälle? Frågan måste göras så enkel och utan alla reservationer och utvecklingar, om man skall komma till problemets kärnpunkt.

Det går inte i ett demokratiskt samhälle som vårt för någon att säga att våld som tjänar ett ur mina synpunkter gott syfte må användas eller är i varje fall ursäktligt, medan det våld som tjänar ett ur mina synpunkter dåligt syfte måste slås ned. Den omständigheten att det finns andra och mindre lyckligt lottade länder i världen där olika befolkningsgrupper kan anse det berättigat att föra ett sådant resonemang ger ingen som helst anledning till ett parallelltänkande för vår egen del. Hängav vi oss åt ett sådant, herr talman, då skulle vi — som antytts tidigare under debatten — kunna glida in i en utveckling som slutade i ett stadium liknande det som Italien upplevde under Mussolini, Tyskland under Hitler och Sinclair Lewis för många år sedan i en skrämmande mardröm, som säkert aldrig blir annat än en mardröm för Förenta staternas del, skildrade i boken »Sånt händer inte här».

Det är därför som jag betraktar ett par uttalanden av statsministern i all deras självklarhet som positiva bidrag till debatten om dagens situation här hemma. Det är nödvändigt för oss att arbeta inom ramen för »den fredliga förändringens metod», föll hans ord. Jag har i helt andra sammanhang någon gång uttalat uppfattningen och fått uppbära en del klander för den, att det är av stor vikt att vi söker lägga våra handlingar till rätta på det sättet att vi främjar våra utsikter att utveckla vår demokrati »empiriskt och experimenterande». Här finns alldeles klart en

värdegemenskap som är en utomordentligt stor och positiv tillgång. Jag tror inte att det är så lätt att kasta bort denna värdegemenskap därför att en alldeles övervägande del av de svenska medborgarna vill vara med i den. Men vi kan naturligtvis genom att tillägga varandra dåliga motiv och spekulera i upphetsade stämningar för någon tid skjuta den i bakgrunden. Det finns ingen anledning att göra det. Det är motsatsen som är viktig.

Därmed återkommer jag, herr talman, till de förpliktelser som denna värdegemenskap ställer på oss och de konsekvenser den måste ha för hur vi skall handla i olika lägen. Och då vill jag för min del säga följande.

1. Vi måste här i landet bestämt hävda att direkt eller indirekt våld inte kan godkännas som medel att förändra den verklighet vi upplever här hemma hos oss. Tanklösa yttranden av typen att den unga generationen inte kan acceptera »formalistiska» skäl för att följa demokratins huvudregler måste vi beteckna som det nonsens de är.

2. Därav följer att om myndigheter, organisationer, partier eller enskilda personer vidtar åtgärder eller uttalar åsikter som visserligen står i strid med mer eller mindre utbredda opinionsuppfattningar men som samtidigt ligger helt inom ramen för det som svensk lag och ordning tillåter så kan inte sådana åtgärder och åsikter få bekämpas med våldsmedel. På ett tidigt stadium uttalade jag mig emot att Svenska tennisförbundet skulle genomföra den Davis Cup-match mot Rhodesia som gav anledning till de beklagliga händelserna i Båstad. Alla förvisso svåra gränsdragningsproblem till trots har jag varit av den bestämda uppfattningen att det skulle vara ett allvarligt omdömesfel att spela matchen. Men det är en sak. En annan sak är den, att detta omdömesfel självklart på intet sätt kan ursäktas handlingar avsedda att med olagliga me-

Svar på interpellation och frågor ang. åtgärder för att förhindra våld vid demonstrationer, m. m.

del förhindra ett fullt lagligt idrottsarrangemang.

3. Jag vill instämma med justitieministern och med tidigare talare som har sagt att det inte kan vara en uppgift för polismyndigheterna att genom egna råd av politisk karaktär söka påverka avgöranden av det slag som Svenska tennisförbundet här hade att träffa. Jag kan försöka göra det och har också gjort det. Andra politiker och många politiska organisationer har likaledes försökt det. Detta är helt i sin ordning. Men rikspolischefen har självklart alldeles rätt i sin uppfattning att ordningsväsendets företrädare inte skall deltaga i denna typ av rådgivning.

Om alltså — trots dessa råd från politiskt håll, tidiga eller senkomna, ibland lämnade efter själva händelsen — den organisation som inom ramen för gällande lag och ordning har att bestämma, om den skall genomföra ett arrangemang eller inte, beslutar att göra det, har polismyndigheterna för sin del ingen annan uppgift än att försöka vidta alla de åtgärder som är erforderliga för att upprätthålla lag och ordning. Självklart bör det ske enligt metoder som inte är hårdare än vad som är oundgängligen nödvändigt.

4. Jag vill i detta sammanhang säga, herr talman, att jag reagerar starkt mot den ensidighet varmed anklagelser från en del håll riktas mot de polismyndigheter och de polismän som under ibland svåra förhållanden söker utföra uppgifter som ålagts dem. Anklagelserna går ut på att polisen handlar upphetsat eller överilat, och det är klart att sådant förekommer. Det är inte alltid så lätt att när stenar börjar flyga säga: »Min herre eller min dam, vill ni inte vara vänlig att avstå från detta handlande?» Jag tänker nu inte främst på vettlösa anklagelser mot polisen, och framför allt säkerhetspolisen, som Aftonbladet ägnat sig åt. Men jag tycker

det är klart att det uppkommit en mer utbredd attityd av ungefär följande typ. De som intar den har en benägenhet att betrakta å ena sidan dem som missbrukar demonstrationsrätten till våldshandlingar och å andra sidan de tjänstemän som i enlighet med sina uppgifter skall avstyra dessa våldshandlingar såsom lika goda kålsupare.

Jag skulle vilja uppmana även andra ledamöter av regeringen än justitieministern — han har gjort det — att träda fram och ge till känna det faktiska förhållandet, nämligen att polisen arbetar efter de instruktioner och bemyndiganden som regeringen givit den. Denna uppmaning gäller framför allt statsministern. Jag är ledsen att behöva säga att jag tycker mig ha funnit en viss obenägenhet hos regeringen att ta det ansvar som tillkommer den, och detta tror jag har förstärkt tendenserna på olika håll att betrakta polisväsendet som en stat i staten, såsom bärande ett eget ansvar för huvudlinjerna i uppgifternas utförande. Det förhåller sig ju inte på det sättet. Här i landet är det så, och kommer att under alla demokratiska former förbli så, att polismyndigheterna och givetvis även de militära myndigheterna måste lyda den politiska maktens innehavare och handla efter de riktlinjer som uppdras av dem. Men en av förutsättningarna för att detta system skall kunna fungera väl är att regeringen inte undandrar sig ansvaret eller eventuellt söker skydd bakom enstaka misstag, som kan ha begåtts och som alltid kommer att begås i den långa raden av ämbetshandlingar inom ramen för polisväsendet.

Jag har för en liten stund sedan varmt prisat statsministern för hans klara bekännelse till demokratins arbetsformer att förändra verkligheten. Jag vill uppmana honom och regeringen att hålla dem inom polisväsendet om ryggen som under svåra omständigheter söker hävda denna princip.

Svar på interpellation och frågor ang. åtgärder för att förhindra våld vid demonstrationer, m. m.

Polisen måste emellertid också erhålla tillräckliga resurser; därigenom förbättras möjligheterna att över huvud taget förebygga oroligheter. Jag beklagar att framlagda förslag i den riktningen inte bifallits av riksdagen.

Däremot vill jag gärna instämma med de talare som sagt, att vi här i landet inte skall ha några slags privata skyddskårer eller liknande. Det är på polisväsendet och det ensamt som ansvaret skall ligga då det gäller att upprätthålla ordningen.

5. Var och en som vill använda sig av friheten att demonstrera för sin uppfattning måste ta hänsyn till andras frihet att göra samma sak. Var och en som vill göra anspråk på yttrandefrihet för egen del måste också vara beredd att erkänna meningsmotståndarnas yttrandefrihet. De brott mot dessa väsentliga regler som inträffat i vårt land under senare tid är skamfläckar för vår demokrati.

Låt oss gärna se över de bestämmelser som för närvarande gäller för demonstrationsrätten och mötesfriheten. Men låt mig samtidigt deklarerera mycket klart, att varje förändring av dessa regler som skulle förstärka antidemokratiska krafters möjligheter att genom störnings- och våldsmetoder göra yttranderätten till en chimär eller demonstrationsrätten till en rätt att störa meningsmotståndares demonstrationer och till att skapa möjligheter för övergrepp mot rättsordningen kommer att mötas av vårt absoluta motstånd. Vi skall vara på det klara med — och nödvändigheten därav framgår inte minst av vad justitieministern sade för bara en kort stund sedan här i kammaren — att det bland demonstranterna finns element som inte demonstrerar av ideella skäl eller av några skäl över huvud taget utan bara vill bidra till att sätta ordning och lag ur spel här i landet.

Att lägga föreskrifter för demonstrationstågens väg eller tillåtelse över hu-

vud taget att anordna demonstrationer på kommunala instanser skulle jag vilja avråda från. Att demonstrationer skulle kunna få anordnas var och när och hur som helst efter en enkel anmälan till myndigheterna är likaledes uteslutet, eftersom det just skulle sätta den fria demonstrationsrätten i fara. Jag vill gärna hoppas att det skall vara möjligt att i samförstånd mellan regionala och centrala polismyndigheter få till stånd en speciell organisation med förankring såväl i de regionala polisorganen som i en central beredskapsreserv för att möta och under smidigast möjliga former komma till rätta med problem av den art som uppstått i Båstad. Själva förekomsten av en sådan organisation tror jag kan verka reducerande på riskerna för ett upprepande.

6. Vi vet trots allt ganska litet om de motiv som driver unga människor till mer eller mindre våldsbetonade revolthandlingar. Olika slag av delundersökningar har gjorts men ingen samlad bild har gått att få. Vi får försöka vara på vår vakt mot riskerna att hemfalla åt förenklade kvasi-sociologiska resonemang. Jag vill föreslå regeringen att i samförstånd med de demokratiska politiska partierna tillsätta en snabbt arbetande utredning med parlamentarisk representation och med följande uppgifter:

a) att sätta i gång vetenskapligt ledda expertundersökningar för att söka få större klarhet i motivgrunderna bakom de antidemokratiska eller apolitiskt färgade ungdomsreaktioner som nu kommer till uttryck. Det gäller bl. a. att söka klarlägga några av huvudorsakerna till den stämning av hopplöshet och desperation beträffande framtiden som tycks präglade en begränsad del av dagens ungdom,

b) att göra de rekommendationer beträffande statsmakternas handlande som dessa vetenskapliga undersökningar kan föranleda.

Svar på interpellation och frågor ang. åtgärder för att förhindra våld vid demonstrationer, m. m.

Slutligen vill jag säga, herr talman, att jag tror att möjligheterna i vårt land är mycket goda att följa det fredliga framstegets princip. Såvitt jag förstår förhåller det sig så som en representant för socialdemokratiska ungdomsförbundet, Björn Petersson, utvecklade på Malmen-konferensen i förrgår. Hans uppfattning var att Clarté, FNL och andra liknande grupperingar har föga gensvar bland t. ex. de svenska arbetarna och den svenska arbetarungdomen. De undersökningar som gjorts om olika ungdomsopinioner stöder detta antagande. Jag tror att det bör vara ägnat att på alla håll lugna ned känslorna.

Det går helt enkelt inte att i det svenska samhället i dag vinna någon politisk framgång genom att tala om att syftet är det väsentliga och att våldsmedel kan ursäktas om syftet är gott. Många gånger har talet om att ändamålet helgar medlen fört människor och stater vilse. Den risk som ruvar på oss i detta avseende tror jag inte är särskilt stor. Vår främsta uppgift är att under bibehållande av den demokratiska enighet, som ändå faktiskt råder, hävda den fredliga förändringens princip. Vi kan underlätta denna uppgift på olika sätt, och det är två vägar som aktualiseras av den senaste tidens händelser och som det kan vara skäl att avslutningsvis erinra om. Den ena är att vi bättre skall stödja det ordningsväsende som vi har i demokratins tjänst och till demokratins skydd. Den andra är den som Adlai Stevenson en gång utpekade när han sade: »Självkritik är demokratins hemliga vapen.» Låt oss använda detta vapen mera, herr talman!

Herr talmannen övertog ledningen av förhandlingarna.

Hans excellens herr statsministern
ERLANDER:

Herr talman! Herr Wedén använde många och, det vill jag gärna medge,

mycket vackra ord för att närmare utveckla det tema som jag kanske mera bristfälligt behandlade på konferensen på hotell Malmen i tisdags. Han citerade gång på gång min huvudtes den fredliga »föränderligheten i föränderlighetens samhälle». Vi tror på att vi på samma sätt som vi hittills har kunnat anpassa politiken och samhället till en sig snabbt förändrande värld skall kunna göra detta också i framtiden. Jag är glad över detta instämmande. Jag kan inte finna att herr Wedén egentligen lade in något nytt i den sats, som jag nu återigen upprepat och som återgavs tre gånger av herr Wedén, utöver det som jag tidigare sagt.

Det var en enda sak som jag inte förstod i herr Wedéns anförande, nämligen den fjärde av hans sex punkter. Han gjorde där en insinuation om att regeringen inte ställer sig solidarisk med polisen när denna har att lösa sin mycket svåra uppgift. Det skulle vara oerhört intressant, om herr Wedén ville ge en antydning av bevis för denna insinuation. Det har varit helt naturligt att den som är ansvarig för landets polisväsen, justitieministern, har framfört regeringens synpunkter, men jag tillåter mig att påpeka att jag redan dagen efter demonstrationen, den 21 december, i Aftonbladet klart ställde mig på polisens sida och förklarade att jag icke kunde finna att polisen — naturligtvis kanske med undantag av en och annan i hettan begången handling — icke fullgjort det uppdrag som samhället hade ställt den inför. Jag utmanar herr Wedén att visa något av mina yttranden, som skulle ge fog för den insinuation som han tillät sig göra i sin fjärde punkt.

I samma punkt framfördes också ett krav på förstärkning av polisen. All right, det kan vi ju diskutera — det var väl det nya i herr Wedéns framställning. Den var dock vackert framförd och jag har ingen anledning att i nämnvärd utsträckning gå in på en polemik

Svar på interpellation och frågor ang. åtgärder för att förhindra våld vid demonstrationer, m. m.

mot honom. Det måste jag däremot i någon mån göra mot herr Bohman.

Herr Bohman frågade först varför jag drog fram risken för att händelser av båstadshistoriens karaktär skulle kunna framkalla reaktionära tendenser. Jag tycker det skulle vara alldeles klart att en brottslig handling — det kanske dock inte var så mycket brottslighet i detta — såsom våld, stenkastning eller slagsmål alltid framkallar starkare motreaktioner än sympatier.

Vi har fått så många belägg för det. Den man som utsetts att framföra båstadsbornas reaktioner skrev för några år sedan till den kommitté som arbetar med rasförtrycket i södra Afrika följande:

»Förbannade skenheliga pack! Hur mycket tjänar Ni på de här smutsiga affärerna? Städa upp här hemma först, innan Ni börjar med andras skit. Men Ni kanske inte tjänar så mycket på att städa hemma.»

Tror verkligen herr Bohman att den mannen skulle ha utsetts att tolka båstadsbornas känslor, om det inte vore sant det jag säger, att övergrepp föder reaktion?

Jag skall inte gå så långt att jag direkt hävdar att den annons som jag har här i min hand är av samma typ som brevet från hjälten i Båstad. Men nog är det en intressant annons som stod införd i Göteborgs-Posten och Göteborgs Handels- och Sjöfarts-Tidning den 9 maj i år. Den lyder: »För rättssäkerhet och lagbunden ordning — Mot våld och extremism — Stöd HÖGERPARTIET!»

Vad säger vi inom de andra demokratiska partierna om det? Annonserna måste ju inge föreställningen att för att man skall stödja kampen mot våld och extremism, så skall man stödja högerpartiet. Man får inte stödja herr Wedén, man får naturligtvis inte stödja mig och man får inte stödja herr Hedlund, ty då är man inte en energisk stödare av kampen mot våld och extremism. — Ja, nog

2* — *Andra kammarens protokoll 1968, Nr 24*

är denna annons i all sin blygsamhet ett uttryck för vad som kan växa upp i båstadskravallernas spår. Den annonsen hade väl inte kommit till om båstadskravallerna inte hade varit.

Jag har tillåtit mig att beträffande dessa förhållanden, denna kedjereaktion, säga ungefär detsamma som Per Albin Hansson sade i en för rörelsen och för samhället mycket mera kritisk situation. Det var då vi till vänster om oss hade ett målmedvetet arbetande kommunistiskt parti — inte den sekt som herr Hermansson försöker att leda — som med utgångspunkt från världshändelserna försökte omskapa ordningen i vårt samhälle. Det var då vi strax bakom oss hade ådalsskravallerna — den mest allvarliga sammanstötningen mellan demonstranter och det dåvarande tungrodda rättssamhället. I det läget sade Per Albin Hansson precis detsamma som jag nu säger men som herr Bohman finner så besynnerligt. Jag kan gärna läsa in Per Albin Hanssons ord i kammarens protokoll, ty yttrandet härrör från ett tal som han höll utanför riksdagen. Talet hölls några veckor efter ådalshändelserna. Vi skall alltså tänka oss in i situationen: en revolutionär riktning i Sverige; Hitler nära att överta makten i Tyskland; morderna på demonstranterna i Ådalen strax innan. I detta läge yttrade alltså Per Albin Hansson: »Det måste därför alltså sägas ifrån att våld och demokrati är varandras fiender, att våldshandlingar endast kunna skada vår sak och att varje undfallenhet från vår sida mot våldspredikningar ger näring åt våldsspekulationer på annat håll. Och att vi, så länge vi umgås med våldstankar, riskerar att driva fram samma krafter.»

Jag har velat påvisa denna kedjereaktion, nämligen att våld från ena sidan — vänstersidan — automatiskt skapar förståelse för våldet på den andra sidan och ger chansen åt reaktionära krafter.

Det vore mycket mer att säga om herr

Svar på interpellation och frågor ang. åtgärder för att förhindra våld vid demonstrationer, m. m.

Bohmans anföranden, men jag tror det är bättre att jag låter polemiken få formen av ett inlägg i debatten kring de seriösa och allvarliga problem som otvivelaktigt demonstrationsrätten och demonstrationerna utgör.

Då vill jag gärna erinra — som alla andra talare gjort — om det förhållandet, att man samlas till demonstrationer runt om i världen. Vi skall inte ett ögonblick tro att vi är ensamma om våldsamma demonstrationer. Tvärtom vågar man kanske säga att de fyra nordiska länderna befinner sig i en lycklig position, därför att våldet här har så ringa utrymme i demonstrationerna jämfört med förhållandena på andra ställen i världen.

Jag såg i en aktad folkpartitidning att min auktoritet inte räcker till för att sätta stopp för dessa demonstrationer. Jag vill inte sätta stopp för några demonstrationer. Jag vill sätta stopp för våldet. Och det kan väl inte vara rimligt att vara så bunden av auktoritetstro som denna folkpartitidning var, att man tror att det är de Gaulles brist på auktoritet som skapar ett revolutionärt tillstånd i Paris, att det är den polske kommunistledaren Gomulkas brist på auktoritet som orsakar kravallerna i Warszawa eller att det är bristen på auktoritet hos de föregående ledarna i Rumänien och Tjeckoslovakiet som skapat förutsättningar för de revolutionära tendenserna där.

Den som resonerar på det sättet är hemfallen åt ett auktoritetstroende som helt enkelt är fantastiskt i 1968 års värld. Han begriper ingenting av det som för närvarande rör sig bland världens ungdom. Herr Wedén har otvivelaktigt en uppgift att fylla i detta sammanhang, nämligen att försöka lära sin egen press vad som nu pågår. Det är inte bristen på auktoritära regimer i världen som framkallar besvärligheterna. Nej, det som orsakar bekymren är de faktiska förhållandena.

Man demonstrerar mot företeelserna i världen — nöden, svälten, eländet o. s. v. — och man gör det på olika vägar. I diktaturländerna är demonstrationen den enda, förtvivlade sista chansen för människorna att ge uttryck åt sin mening. Man vill helt enkelt sätta samhället i gungning. Det är demonstrationens syfte. Varför? Jo, därför att det inte finns någon annan metod. Man får inte föra fram sina åsikter på annat sätt än genom demonstration. Det är väl naturligt att demonstrationen blir våldsam, om diktaturen försöker slå ner den!

Hos oss är det inte så. Herr Bohman använde uttrycket att demonstrationen hos oss är en säkerhetsventil — eller vad han nu sade. Det är inte heller sant. När den svenska arbetarrörelsen på första maj i år samlades till de mest omfattande demonstrationer som vi som sitter i denna kammare har upplevt, gjorde den det inte för att den kände sig som om den befann sig i ett tvångsläge, där det gällde att finna uttrycksmedel för att inte det hela skulle bryta samman. Nej, man betraktade demonstrationen såsom den skall betraktas i en demokrati. Den är en metod att engagera medborgarna för det man anser vara riktigt, den är en metod att engagera medborgarna för ett aktivt deltagande i samhällsarbetet, den är en metod att tala om vad det är som man i första hand vill gå in för i samhället och väcka medborgarnas intresse för, för att på det sättet vara med om att bygga upp ett bättre samhälle. Demonstrationen i en demokrati är ingen säkerhetsventil som de styrande använder, utan den är, när anslutningen blir så väldig som den var i år, ett uttryck för medborgarnas egen vilja att vara med om att bygga upp ett rättfärdigare, ett hyggligare, ett bättre samhälle än det samhälle vi har i dag. Det är en oerhörd skillnad, herr Bohman, när man på det sättet använder demonstra-

Svar på interpellation och frågor ang. åtgärder för att förhindra våld vid demonstrationer, m. m.

tionen som ett medel att engagera medborgarna i det politiska arbetet.

Jag tror att en av anledningarna till att demokratin ter sig så djupt förankrad hos det svenska folket är att vi har haft demonstrationsrätt av denna typ. Jag skulle vara mycket glad, om det funnes sådana mål hos den borgerliga oppositionen att ni också kunde samla några skaror till demonstrationer. Det skulle vara roligt, ty då skulle den politiska debatten få litet mera av liv. Jag lovar att inte komma och störa ett enda av era försök till demonstrationer, om ni gör några.

Detta är viktigt! Vi vill i vårt arbete för att engagera medborgarna ha demonstrationsrätten som ett instrument. Det är därför vi vill slå vakt om den som ett uttryck för medborgarnas vilja att ta del i det politiska arbetet.

Jag har redan flera gånger gratulerat herr Wedén till att ha understött min sats att vi i föränderlighetens samhälle vill vara med om att befordra föränderligheten i den riktning som vi tycker är rimlig och klok med fredliga medel. Jag behöver inte utveckla detta mera. Den fråga som både herr Wedén och jag ställer — det är ingen polemik mot herr Wedén — är alltså denna: Är demokratin användbar i föränderlighetens samhälle, så att vi skall engagera oss på detta sätt? Jag svarar obetingat ja på den frågan, och det gjorde också herr Wedén till min glädje — jag hade dock inte väntat någonting annat.

Det finns emellertid grupper som icke accepterar denna linje. De känner sig utestängda på precis samma sätt som ungdomarna känner sig utestängda i diktaturerna. Det blir en annan karaktär på demonstrationen, om man känner sig utestängd, om man inte får vara med om att påverka utvecklingen. Då har man ingen förståelse för att demokratin behöver medborgarnas engagemang, ty man säger: Vi får ju ändå inte vara med, partierna är slutna säll-

skap, politikerna är en liten klubb som sköter landets affärer, fackföreningsrörelsen är sak samma. Är man utestängd, blir respekten för demonstrationen ingen. Vanmakten inför det etablerade gör att denna fina tanke med demonstrationer förlorar sin dragningskraft på de unga. Då uppstår sådan olust, som framför allt kommit till uttryck bland vissa vänsterelement inom rörelsen, som har funnits och som fortfarande finns där.

Jag skulle vilja säga följande. När ni på den borgerliga sidan talar så mycket om vikten av att engagera ungdomen vill jag utan all självförhävelse säga: Det är riktigt. Skapa ungdomsförbund!

Jag erinrade nyss om hur det var år 1931. När den svenska demokratin befann sig i en bekymmersam situation år 1917, då det stora enhetliga arbetarpartiet sprängdes sönder i vänsterelement och i det stora partiet, var det några ungdomar som startade Sveriges socialdemokratiska ungdomsförbund. Därigenom fick dessa ungdomar en naturlig kontakt med politiken. Tänk, så många hånfulla omdömen och tillmälen som mötte dessa Sveriges socialdemokratiska ungdomsklubbister i början! Men besinna också ett ögonblick vad de har betytt för svensk politik! Vad har det icke betytt att det mellan partiet och ungdomsklubbarna, mellan de äldre inom arbetarrörelsen och ungdomen, skapades ett naturligt band, där ungdomen kände sig ha möjlighet att göra sitt inflytande gällande? Jag tror att ett av de bästa råd som man kan ge de borgerliga partierna vore att de försökte att på liknande sätt skapa sig organisatoriska enheter, som kunde suga upp och engagera ungdomens idealism.

Det var ganska typiskt, herr Wedén, att det på konferensen i tisdags uppträdde fyra ungdomar som klagade över hur hopplöst det var att arbeta med

Svar på interpellation och frågor ang. åtgärder för att förhindra våld vid demonstrationer, m. m.

de gamla partierna. Alla fyra, herr Wedén, var folktoparter. — Jag förstår dem. — Detta är ju en brist som ni måste avhjälpa, om ni menar allvar med att ni skall försöka engagera och entusiasmera ungdomen.

Jag vill säga ytterligare en sak av principiell natur som jag tror är viktig, och det är att de som kämpar här för rätten att kunna demonstrera utan att behöva begära tillstånd och allt sådant tyvärr oftast är just de som kränker andra människors rättighet att samlas till överläggningar. Det är bedrövtligt att vi skall ha råkat in i en situation då visserligen endast försvinnande små minoriteter, men dock människor som antagligen är besjälade av en idealistisk grundsyn, icke har större respekt för uppfattningen, att om det finns någonting som verkligen är viktigt och betecknande för en demokrati, så är det att människor skall få resonera med varandra, att man ger skäl och tar motskäl.

Att man försöker hindra människor, som inte har någon annan funktion för stunden än att framföra en avvikande mening tycker jag är ett av de allvarligaste dragen i denna debatt. Vi kan ha delade meningar — och det har vi väl ofta — men att försöka hindra andra och avvikande meningar från att komma till tals i debatten, det är verkligen bedrövtligt.

Vi har glädjen att i kammaren nu se Svenska Dagbladets chefredaktör. Detta är mig en verklig glädje, därför att det är en sak som jag skulle vilja tala med honom om. Han skrev en ledare. Nåja, jag vet ju inte om det var han själv som skrev den; det kan ha varit ett kollektiv som gjort det — om man får tala om kollektivism i samband med Svenska Dagbladet. — Det var i alla fall en ledare, i vilken det stod, att det var förnedrande för Sveriges statsminister att delta i en diskussion med dessa ungdomar.

Tänk, jag tycker att detta vittnar om en total oförståelse för vad det är som pågår, lika litet som den värderade folktopartitidning som jag nyss citerade fattar det. Man tycks inte förstå någonting av vad herr Wedén och jag har försökt att predika här. Vad är det som var det viktiga i denna överläggning? Jo, det var två ting.

Det första var att vi fick en väldig anslutning kring den fredliga reformverksamhetens metodik. Det var viktigt. Jag skulle tro att 95 procent av de deltagande helt anslöt sig till de tankegångar jag tillät mig att framföra i början av mitt anförande. Bilden i TV var inte riktigt densamma, men TV är ju mera intresserad av kuriositeter än av att ge en verklig bild av vad som har förevarit.

I stort sett anslöt sig alltså 95 procent till de tankegångar jag framförde, men så fanns det en del som stod upp och frågade vad jag tyckte om olika imperialistiska och kapitalistiska ting, om dollarlakejbetonade saker och sådant. Det förödmjukande var att jag då tog upp en diskussion med dem.

Nej, herr Hernelius. Hur tror Hernelius — ja, vi får väl säga herr Hernelius — hur tror han att kampen mot kommunismen fördes inom den svenska arbetarrörelsen? Tror han verkligen att den svenska arbetarrörelsen när det kom upp några vansinniga människor som talade en massa egendomligheter sade: Nej, de där kan vi inte resonera med, vi är för fina, det är förnedrande för oss att ta upp en diskussion med dem.

Var hade vi befunnit oss, om vi inte på dikeskanter och i källarlokal hade tagit upp en systematisk kamp med dem? — Mötet på Malmen hölls för övrigt i en källarlokal, så det stämmer precis med förebilden. — Det var ju på det sättet som vi slog ut dem och gjorde dem till en betydelselös sekt. Hur skulle det se ut om man skulle vara för

Svar på interpellation och frågor ang. åtgärder för att förhindra våld vid demonstrationer, m. m.

fin. Det har förekommit — naturligtvis inte tillsammans med Svenska Dagbladets chefredaktör — att man när man suttit och lyssnat på en debatt tyckt att det som sades var så dumt att man egentligen inte borde bemöta det. Men jag har lärt mig att man får bemöta det dumaste — vi har diskuterat många gånger, herr Hernelius och jag. Men i en demokrati måste man ta upp även de mest egendomliga argument.

Man skulle alltså inte diskutera med de här människorna därför att de har en avvikande mening om vissa grundläggande fakta. Det går inte till så. Det får aldrig gå till så, att vi anser oss vara för fina. Det får aldrig ligga ett för långt avstånd mellan oss och de andra. I det ögonblick en sådan känsla skulle gripa oss kan man vara övertygad om att det kommer att hända olyckor med demokratin.

Vad hände då på denna konferens mer än att man kunde konstatera en anslutning av huvudparten av de närvarande? Jo, precis som herr Bohman hoppades blev det en klar skiljelinje mellan låt oss kalla dem de fredliga demokraterna och de andra. Det var mycket värdefullt. Man fick klart för sig ett oberoende av vad dessa aktivister hade för uppfattning i sakfrågorna gick det en skiljelinje om metodiken, och det var bra. Det var bra att vi fick ett tillfälle att analysera dessa ting.

Herr Hermansson har nu en stor uppgift framför sig. För en stund sedan har han i denna kammare sagt att han tar avstånd från våldet och våldsprinciperna och att han inte vill acceptera att man i reformarbetet tillämpar metoder av bästadskaraktär. Det är bra. Men då tycker jag att han skall resonera med ordföranden i sitt eget ungdomsförbund. Det blir hans första stora missionsuppgift. Han bör resonera igenom detta ordentligt med honom. Sedan kanske vi kan ta en ny konferens och se den förvandlade ordföranden i herr

Hermanssons ungdomsförbund. Denne tog nämligen inte på något sätt avstånd från det som herr Hermansson nu tar avstånd från. Tag upp kampen där precis som vi fått göra det med extrema element! Då får vi se vad som kommer att hända. Det blir kanske svårare att hålla ihop partiet igen, men det skall man inte vara så rädd för. Ett klart besked av samma typ — »jag tar avstånd» — så får vi se vad som sedan händer.

Jag skulle vilja sluta med att säga följande. I stort sett är vi överens om demokratins metodik, den fredliga förändringens väg. Vi är också i stort sett — även herr Hermansson — överens om att man skall gå den fredliga vägen och ta avstånd från våldet. Det är inte något dåligt resultat av en överläggning, och jag tillåter mig säga att för det resultatet tror jag att ungdomskonferensen i tisdags har spelat en icke obetydlig roll.

Herr WEDÉN (fp) kort genmäle:

Herr talman! Statsministern karakteriserade ett uttalande av mig i mitt förra anförande som en insinuation. Det var ingen sådan — det var ett konstaterande av ett faktiskt förhållande. Kommer inte herr Erlander ihåg hur det framför allt i Aftonbladet vecka efter vecka, månad efter månad under en ganska lång tid, fördes en ursinnig kampanj mot polisen? Justitieministern framträdde vid ett par tillfällen och uttalade sig mycket klart, men var fanns statsministern när han skulle fullgöra sin uppgift att hålla balans i den debatten? Kanske agerade han inom de inre linjerna — inte vet jag.

Att statsministern har en egendomlig uppfattning om förhållandet mellan partiledare och press framgår av vad han sade om en icke namngiven liberal tidning. Han återgav ett uttalande av denna och vidgade sedan plötsligt resonemanget till att gälla hela den liberala pressen, som han kallade för min press.

Svar på interpellation och frågor ang. åtgärder för att förhindra våld vid demonstrationer, m. m.

Vad är det för ett sätt att diskutera, herr statsminister?

Statsministern gratulerade mig till att jag hade anslutit mig till hans, som han sade, egen linje att vi skall arbeta för en förändring med fredliga medel. Jag hade inte trott att det skulle bli nödvändigt att ta upp en diskussion på den punkten. Efter den rad av enligt min mening alldeles onödiga partipolitiska utfall som statsministern gjort i en diskussion som rör mycket allvarliga ting, kan jag emellertid inte neka mig att få säga följande. Vi behöver inte gratuleras till att ha ändrat inställning och börjat verka för en förändring med demokratis medel — det har vi alltid gjort. Det är ni som behöver gratuleras, och statsministern har nyss givit ett par exempel på det. Det var ett besvärligt avgörande som det socialdemokratiska partiet i Sverige skulle göra, när Branting tog bestämd ställning 1917. Det var ett besvärligt avgörande, men jag tror inte så besvärligt som det ni måste göra ett dussin år senare. Men, herr statsminister, den riktning som alltid har varit på den fredliga utvecklingens linje i fråga om den interna politiken är liberalismen. Det har inte socialismen varit. Jag gratulerar er till att ha kommit dit, men tag er ingen förstfödslo rätt i detta fall, ty någon sådan har ni inte!

Det har ni inte heller när det gäller dagens ungdom. Jag sade här i riksdagen för ganska lång tid sedan att sedan den generation var ung, som Per Albin Hansson, Gustav Möller, Ernst Wigforss och Rickard Sandler representerade, har ingen mer lovande politisk generation framträtt här i landet än den liberala generation som nu existerar och som kommer att fylla sina uppgifter i framtiden. Jag kan inte ge samma lovord åt dagens unga socialistiska generation — vare sig den har ett kommunistiskt eller ett äkta socialdemokratiskt förtecken. Ni förlorade en rad av

unga väljare i 1966 års val. Det förhållandet försöker statsministern här skymma bort. Jag är övertygad om att den väg som visar mot framtiden, den väg som verkligen kan garantera syntesen frihet och trygghet, den väg som verkligen leder till förändringar med fredliga medel och med demokratis medel, den vägen beträder vi, och det vinner vi ett allt större förtroende för. Ni tappar mer och mer av det förtroendet ni tidigare haft. Det är verkligheten.

Jag skulle inte ha sagt detta, om inte statsministern i stället för att ta emot en framsträckt hand i en allvarlig fråga ägnade sig åt raljanta utfall, som naturligtvis kan ha en viss effekt men som hör dåligt hemma i en diskussion om det allvarliga tema som vi i dag behandlar.

Herr BOHMAN (h) kort genmäle:

Herr talman! Jag skall inte vara så förmäten att jag försöker betygsätta statsministerns sätt att debattera eller citera. Men nog borde vi väl ändå i den här kammaren kunna vara överens om att en del av statsministerns inlägg borde ha hållits i första kammaren och inte här. Det hade varit parlamentariskt riktigare och betydligt mer renhårigt.

När jag kritiserade statsministern för hans avståndstagande inför bästadskravallerna, gjorde jag det framför allt därför att statsministern i första hand reagerade inför risken att de reaktionära krafterna skulle komma till tals. Jag är väl medveten om — lika mycket som statsministern — att det är klart att sådant som hände i Båstad utlöser reaktionära krafter. Jag är också lika medveten som statsministern om att det är allvarligt, att vi skall ta avstånd från det och att det därför finns anledning till kritik, vare sig de reaktionära krafterna får styrka från höger eller från vänster. Men min kritik mot statsministern riktades inte mot att statsministern tog

Svar på interpellation och frågor ang. åtgärder för att förhindra våld vid demonstrationer, m. m.

fram även den sidan utan mot att statsministern inte i första hand fördömde de gärningar som ledde till de här reaktionerna på olika håll.

Så läste statsministern upp ett avskrivt brev från Båstad och sade, att båstadsborna har utsett den mannen till sin ledare. Vad har statsministern för bevis för det? Och i ett sådant konstaterande ligger ju också ett i varje fall indirekt uttalande, att båstadsborna skulle ha samma mentalitet som den här mannen och att de skulle ha solidariserat sig med honom. Om det är menat så, är det en förolämpning mot människorna nere i Båstad, och jag hoppas att statsministern är villig att klarlägga, att det inte var avsikten. Människorna där nere kan inte veta vad den här mannen skrev för brev för flera år sedan och hur han är beskaffad inuti.

Sedan citerade statsministern Per Albin Hansson och apostroferade hans maning till lugn i en svår tid. Statsministern sade, om jag hörde honom rätt: »Det var då Hitler hotade komma till makten, och det var då morderna på ådalsdemonstranterna ägde rum.» Hörde jag rätt? Sade statsministern »morderna på ådalsdemonstranterna»? Statsministern bör inte vara okunnig om hur den tragiska händelseutvecklingen i Ådalen utspelade sig, och statsministern vet säkert vad som menas med mord.

Jag sade att demonstrationsrätten på sätt och vis är en säkerhetsventil i en demokrati. Jag sade också att demonstrationsrätten är ett omistligt element i en demokrati. När statsministern citerade mig sade han, att det är en säkerhetsventil som de styrande använder, och han förvrängde därmed hela innebörden av mitt uttalande. Även på den punkten tycker jag att statsministern bör göra ett tillrättaliggande.

Sedan kan vi diskutera distinktioner. Jag tycker kanske inte att demonstra-

tionsrätten är en metod att engagera medborgarna i samhällsarbetet. Jag tycker snarare att det är ett medel att ge uttryck för åsikter och opinioner som det är svårt att ge uttryck för i det vanliga samhällsarbetet. Men de där distinktionerna kan vi naturligtvis lämna därhän.

Med anledning av den kritik som har riktats mot denna konferens vill jag upprepa att jag tycker att regeringen gjorde rätt i att kalla till en sådan konferens, och jag tycker att det var mycket värdefullt att 90 eller 95 procent av de närvarande uttalade sig för den fredliga reformverksamhetens metodik, som statsministern uttryckte det. Denna konferens hade sitt värde just därför att man där fick tillfälle att skilja de människor som vill tillgripa våld från den alldeles överväldigande majoriteten av sunt tänkande ungdomar som är villiga att svära på och acceptera demokratis spelregler. Detta är det väsentliga värdet av konferensen, och därför tycker jag att jag på nytt har anledning att berömma regeringen för det initiativet. Skulle jag vara litet elak så skulle jag kanske säga att det är synd att det skulle behövas upplopp nere i Båstad för att regeringen skulle ta initiativet till en debatt med ungdomsorganisationerna. Det finns problem som angår ungdomsorganisationerna, problem som har förelegat länge, och om en diskussion av detta slag hade ägt rum tidigare, så kan det hända att vi hade sluppit uppleva det som skedde i Båstad — det vet vi inte men det är möjligt.

Herr HERMANSSON (vpk) kort genmäle:

Herr talman! Statsministern sade att man får bemöta även det dummaste, och jag skall börja med det. Det är när statsministern karakteriserar de 300 000 människor, som röstar med vårt parti, som en sekt, och när han beteck-

Svar på interpellation och frågor ang. åtgärder för att förhindra våld vid demonstrationer, m. m.

nar medlemmar av vårt parti som vainsinniga människor. Det var vad statsministern sade enligt mina anteckningar och troligen även enligt kammarprotokollet. Om statsministern uppträder med en sådan överlägsenhet också när han diskuterar med ungdomarna, så är det inte egendomligt att han får de reaktioner på sitt uppträdande som han tydligen har fått.

Jag använder också liksom statsministern gjorde, uttrycket »morden i Ådalen», trots herr Bohmans invändningar. Men jag vill polemisera mot statsministern på en annan punkt. Han anförde händelserna i Ådalen som ett exempel på hur våld från vänsterhåll riskerade att framkalla våld från reaktionärt konservativt håll. Vad var det för våld från vänsterhåll som förekom? Det var fredliga arbetare i en demonstration som sköts ned av militären, en militär utkommenderad av en borgerlig regering. De krav som ställdes av demonstranterna och även av Sveriges kommunistiska parti var att strejk-brytarna och militären skulle bort från Ådalen och att folkpartiregeringen skulle avgå. Jag tycker det var riktiga krav.

Herr Bohman talade här om våldets apostlar, och det stod klart att han riktade den kritiken mot vänster. Men jag vill erinra herr Bohman om att de människor i detta land som kastat dynamit och som har gjort sig skyldiga till attentat mot tidningshus och annat, såväl den senaste tiden som under de senaste årtiondena, icke har varit organiserade i arbetarrörelsen, utan det har varit reaktionära konservativa kretsar som har svarat för den typen av våld, som lett till att människoliv och egendom gått förlorade. Herr Bohman ville också försöka inbilla oss att de ungdomsdemonstrationer som har förekommit och som framför allt gällt kampen mot det amerikanska utrotningskriget i Vietnam skulle vara dirigerade av utländska krafter. Jag anser detta vara rent

nonsens. Jag tror bättre om den svenska ungdomen än att den skulle behöva dirigeras av utländska krafter för att demonstrera mot ett orättfärdigt krig i vilket man försöker utrota ett litet bondefolk.

Det finns en tendens i debatten att göra gällande att demonstrationer är utmärkta i Polen, att de är utmärkta i Tjeckoslovakien, att de är bra i Frankrike, att de kanske till och med är bra i Västtyskland, men att det här i Sverige inte behövs några demonstrationer utanför den vanliga ramen; här är ju allting så bra. Nu är det emellertid ett faktum att demonstrationsvägen finns, och det är ingen kommunistisk infiltration som har orsakat den. Man kommer inte till rätta med demonstrationerna och deras orsaker, den bakomliggande protesten, med polis och batonger, och det tror jag är det väsentliga. Vi måste i stället försöka analysera orsakerna till revolten och se vad som är berättigat och riktigt i den. Vi måste, med andra ord, försöka inse de problem som finns och som måste diskuteras.

Det är också ett allmänt problem, som vi alla känner till, att parlamenten, riksdagen och de kommunala församlingarna o. s. v. bara bestämmer över en del av samhällslivet. Det finns en rad andra maktcentra i samhället och dessa maktcentra driver i många fall en verksamhet som går stick i stäv med den linje som riksdagen har fastslagit. Det kan vara svenska företag som etablerats i Sydafrika, ASEA som vill ha en stor order i Moçambique, Sentab som bygger militärvägar i Thailand o. s. v. Det är organisationer som Tennisförbundet som vill spela mot Rhodesia och bryta mot Förenta Nationernas och statsmakternas deklarerade handlingslinje. Den stora fråga som uppkommer där och som vi måste diskutera och som oroar inte bara ungdomar utan också andra människor är: Hur skall i demokratisk ordning fattade beslut

Svar på interpellation och frågor ang. åtgärder för att förhindra våld vid demonstrationer, m. m.

bli riktningsgivande för hela samhället?

Det finns alltså mycket av utomparlamentarisk verksamhet som vi alla känner till. Jag tycker det är litet förbluffande, när stora tidningar som är ägda av finanshusen här i landet kritiserar vissa partier för att de också säger att utomparlamentarisk verksamhet är riktig och nödvändig. Vad är tidningarna då? Jag tror inte att Expressen och Dagens Nyheter är delar av denna riksdag. De bedriver sin verksamhet utanför parlamentet precis som en rad andra kraftcentra som finns i samhället. Till de metoder som måste kunna användas hör också strejker, demonstrationer o. s. v. De kan inte avvisas utan är en demokratisk rättighet.

Herr talman! Det var ytterligare en fråga som jag ville ta upp, där jag tycker att man uttryckt sig alltför enkelt, nämligen behandlingen av hur ungdomarna reagerar på våldet från polismakten. Men repliktiden är slut, och jag kan möjligen återkomma senare.

Hans excellens herr statsministern
ERLANDER:

Herr talman! Jag är övertygad om att när herr Hermansson får tillfälle att jämföra sina tydliga mycket bristfälliga anteckningar med det protokoll som väl kommer under kvällens lopp, så kommer han att finna att det mesta som han polemiserade mot icke existerade i sinnevärlden.

Jag sade att man tvingas att ibland diskutera med helt vansinniga människor. Herr Hermansson var den ende som omedelbart kände sig träffad. Jag har icke ett ögonblick sagt någonting om att kommunisterna var vansinniga. Jag har bara sagt att man tvingas ibland diskutera med vansinniga för att klarlägga ståndpunkter. Den som träder fram till försvar får ju skylla sig själv.

Jag har inte sagt någonting om våldet

och metodiken i Adalen. Vad jag citerade var ett uttalande av Per Albin Hansson där han varnar för att ett övervåld ifrån representanterna för klass-samhället skulle leda arbetarklassen till att spåra in på våldsmetodik. Det är en väldig skillnad. Skotten i Adalen kunde alltså enligt Per Albin Hanssons mening ha haft den effekten att arbetarklassen skulle känna sig frestad att tillgripa våldsmetoder. Det var det som var varningen. Båstadhändelserna var ett övergrepp från den ena sidan som kunde leda till reaktionära tendenser. I Adalen var det ett övergrepp som kunde leda till »radikala» tendenser. Det var i båda fallen reaktioner som kunde tänkas innebära risker för utvecklingen. Någonting annat har jag inte sagt och jag står fortfarande fast vid att det var en riktig uppgift.

Jag kan inte veta om herr Wedén har tid att läsa det myckna som en partiledare skall läsa, men att han inte har observerat att jag gång på gång har tagit itu med en propaganda mot polisen som har varit felaktig förstår jag inte. Det har förekommit så många gånger, inte bara i diskussioner, referat o. s. v., där jag har försökt klarlägga hur det förhåller sig.

Jag vill inte försvara något övergrepp från polisens sida. Beträffande t. ex. registrering av åsikter, om det är det som herr Wedén syftar på, har jag sagt att jag är emot en sådan, ty jag tror inte att det är riktigt att polisen ägnar sig åt sådana saker. Men detta har inte inneburit någon kritik av att polisen följt gällande regler, utan kritiken gäller ju oss och andra. Såvitt jag vet har jag inte på någon punkt angripit de åtgärder som polisen vidtagit i tron att den företagit en av de politiska myndigheterna önskad handling. Vi har ju klargjort att det inte förhåller sig så, vi vill inte ha en åsiktsregistrering. Det är det enda jag kan erinra mig ha sagt i riksdagen och i andra

Svar på interpellation och frågor ang. åtgärder för att förhindra våld vid demonstrationer, m. m.

sammanhang. I övrigt har jag framhållit att om misstag begås skall dessa dras fram. Rättsväsendet skall ju sköta den saken. Men polisen skall i sitt fullgörande av vad den i varje fall uppfattat som samhällliga åligganden ha vårt stöd så länge vi har den, eftersom det ändå är vi som utnämmer chefen för rikspolisstyrelsen. Vi måste alltså bära ansvaret så länge systemet existerar.

Det är också vi som tillsatt lekmanastyrelsen med representanter för alla de demokratiska partierna. Så länge vederbörande får sitta och representera folkpartiet, högern, centerpartiet och socialdemokraterna måste vi ta detta ansvar. Jag begriper inte var herr Wedén hade sina tankar när han lanserade den där teorin, men det är inte det som är viktigt, utan det viktiga är följande.

Socialdemokratin är en rörelse som är starkt kritisk mot de missförhållanden som existerar i samhället. När rörelsen formade sin taktik hade den inget inflytande. Om några kunde känna sig utestängda från the Establishment var det väl Branting och hans män. Herr Wedén var ju i så hög grad fylld av vördnad och respekt för det liberala partiet. Det är väl ingen konst att använda sig av fredliga medel, om det bara gäller att försvara det bestående. Går man till anfall mot det bestående och kritiserar dess principiella riktlinjer samt angriper väsentliga delar av det kapitalistiska samhället, fordras det något av storhet hos dessa från inflytande utestängda människor, starkt kritiska mot samhället och med krav på en total förvandling av det. Det är då som det verkligen fordras styrka för att som föregångarna acceptera den fredliga förvandlingens metodik. Detta är alltså det stora. Och den som inte accepterar tankegången, att det är svårare för den som från grunden vill förändra samhället än för den som vill försvara

det, förstår inte heller den väldiga skillnaden mellan lättheten att använda sig av demokratiska medel när man försvarar en ordning jämfört med när man går till anfall för att förändra den.

Jag tror att det skulle vara värdefullt att fortsätta diskussionen men tiden medger det inte nu. Men eftersom herr Wedén är så oerhört stolt över det förflutna vågar jag kanske erinra om hur våldsamma klassmotsättningarna var i vårt samhälle när vi hade den senaste, och som jag hoppas sista, folkparti-regeringen. Det var verkligen ingen tid då man försökte sig på att komma till rätta med föränderlighetens problem med fredliga medel. Ådalshändelserna inträffade år 1931.

Herr HERMANSSON (vpk) kort genmäle:

Herr talman! Det var bra att statsministern tog tillbaka sina yttranden om vårt parti. Den överlägsna attityd han försökte inta leder inte till särskilt positiva resultat.

Det avgörande i denna fråga är inte att tillsätta en parlamentarisk utredning, som herr Wedén föreslog. Det kanske kan vara bra, och jag vänder mig inte emot förslaget, men jag tror inte att en utredning löser frågorna. Det helt avgörande tror jag är att vi i samtliga politiska partier tar större hänsyn till ungdomens krav på en mera direkt demokrati. Det är det problemet vi måste försöka lösa, ty ungdomens krav är berättigade. Det finns något sunt och riktigt däri. Och det är alldeles fel att karakterisera ungdomens agerande som en anti-demokratisk rörelse. I stället är det en rörelse som kräver en utvecklad demokrati; det är själva grundlinjen i rörelsen. Och det problemet löser man inte med polisåtgärder. För det kräves förändringar av samhället som tillmötesgår ungdomens berättigade krav.

Det är alldeles för enkelt att här i de-

Svar på interpellation och frågor ang. åtgärder för att förhindra våld vid demonstrationer, m. m.

batten framställa saken så, att vissa vänsterungdomar vill använda våld och att alla andra inte vill bruka någon form av våld. Var så goda och demonstrera, säger man, men använd inte våld! Men vad är det som möter demonstranterna, när de inte helt vill rätta sig efter polisens order? Jo, de möter våld, batonger, polishästar etc. Jag känner till det av egen erfarenhet. Jag deltog i höstas i en demonstration på Greklands nationaldag, därtill uppbyggd av statsrådet Geijer, som höll ett tal om kampen för den grekiska demokratin. Några deltagare i demonstrationståget råkade den gången komma i närheten av grekiska ambassaden, och det föranledde ingripanden av poliser till häst och poliser på motorcyklar. Polismännen jagade demonstranterna runt Oscarskyrkan, och jag hörde en ridande polis fälla det yttrandet, när han jagade en ung man: Nu skall du få, din demokratbuse! Jag utlämnar här en del svordomar, som också fanns med i meningen.

Jag vill fråga: Vad tror ni att de ungdomar anser som gjort sådana erfarenheter? Vad anser alla de som fått en polisbatong i huvudet? Vad anser de flera hundra demonstranter som under de senaste åren har dömts, en del av dem för uppvigling? Ett antal personer dömes nu vid Stockholms rådhusrätt för att de medverkat i demonstrationer.

Frågan om våld är inte så enkel som det kan framgå av deklARATIONERNA från denna talarstol. Den kräver många fler kommentarer än som kan göras här.

Herr WEDÉN (fp) kort genmäle:

Herr talman! Jag hoppas att statsministern nu använder tiden — han har ju gott om tid — för att bemöta den oförsynta anklagelse mot polisen som herr Hermansson nyss uttalade.

På tal om polisfrågorna sade stats-

ministern: »Vi är ju emot åsiktsregistrering.» Vad han däremot inte sade var att de regler som polisen följer i det avseendet — och som nu har publicerats i ett offentligt dokument — stadfästes av regeringen så sent som något av de första åren på 1960-talet.

Statsministern sade vidare: »Ja, men vi kritiserar ju oss själva också.» Det tycker jag emellertid är ett ganska enkelt sätt att komma ifrån den frågeställning jag reste, nämligen att man låter en opinion växa fram. Statsministern framhöll att han sagt det då och det då, men jag vågar påstå att jag följer den politiska debatten så noga, att jag vet när statsministern säger någonting som har verklig genomslagskraft och som kan skapa balans i den debatt som här föres. Men något sådant har han inte sagt, och det var det jag konstaterade.

Socialdemokratin är starkt kritisk mot missförhållanden, sade statsministern sedan. Ja, det är vi också. Men statsministern talar mest om de missförhållanden som rådde för länge sedan. Han rör sig gärna i det förflutna; det är egendomligt hur lätt en debatt oss emellan hamnar någonstans i seklets början.

Självfallet fordrades det, såsom statsministern sade, storhet inför det verkligt svåra ställningstagande som förestod de män, vilka då ledde socialdemokratin in på den demokratiska vägen. Det var väl ett ställningstagande av samma slag vi gjorde i striden mot ett icke demokratiskt samhälle, när vi reste demokratins fana i vårt land och så småningom fick stöd av socialdemokratin.

Och vi kan också, om vi nu skall gå tillbaka, konstatera, att till den Ekmaniska regeringens verk även hör arbetsdomstolen. Det vore bra om statsministern, när han nu klandrar vårt förflutna, också kunde kosta på sig ett erkännande av att införandet av ar-

Svar på interpellation och frågor ang. åtgärder för att förhindra våld vid demonstrationer, m. m.

betsdomstolen var en mycket stor och bra åtgärd.

Men till sist, herr talman, vill jag säga att vad den politiska debatten nu gäller är de missförhållanden som finns i dagens samhälle. Det är ju den omständigheten att dagens svenska socialdemokrati har tappat initiativet när det gäller att på ett tillfredsställande sätt ta itu med dessa missförhållanden som debatten nu gäller. Därvidlag är det vi som gripit initiativet och vi kommer att behålla detta.

Hans excellens herr statsministern
ERLANDER:

Herr talman! Det är synd att en så viktig fråga som denna skall diskuteras under så pressade tidsförhållanden. Jag har visserligen formellt obegränsad tid till mitt förfogande, men jag försöker verkligen forcera fram det jag skall säga så snabbt som möjligt.

Herr Hermansson! Vad menar herr Hermansson egentligen med sitt tal om den direkta demokratin? Är det inte en sådan suddig formulering, som förfärligt lätt kan missuppfattas av många människor? Jag berömde herr Hermansson för hans klara avståndstagande från våldet, men i stället för han nu inbegreppet den direkta demokratin. Många människor som hör detta, säger sig, att det alltså finns olika former av demokrati. Vi har de kommunala organen, de statliga myndigheterna och riksdagen, men dessutom finns alltså detta nya begrepp. Hur verkar det på de människor som letar efter förevändningar att försvara våldet?

Vill herr Hermansson vidare göra ett lika klart avståndstagande från mötestörningarna, som tillhör det vidrigaste av vad som för närvarande förekommer? Människor tillåts alltså inte att säga sin mening, utan man ställer till bråk för att förhindra detta. Det skulle vara mycket värdefullt att få ett sådant klarläggande. Det finns i detta

fall ingen demokratisk motivering för att folk inte skulle få säga sin mening.

Även herr Wedéns senaste anförande skulle ge anledning till många intressanta reflexioner. Dagens situation är den att det finns en mängd även för de äldre men kanske mest för de unga svårbegripliga motsatsförhållanden. Vad jag försökt visa är det farliga i om den naturliga ångest, som många unga människor känner inför allt detta obegripliga — den snabba tekniska utvecklingen, fattigdomen, svälten och allt annat som jag började mitt anförande med — icke kan kanaliseras, så att människorna känner att också de medverkar till att göra det bättre. De skulle alltså i »the Establishment», i partiet och i fackföreningsrörelsen, i riksdagen och på kommunalt håll säga sig att det är likadant här som i diktaturländerna, nämligen att vi inte får medverka till att göra något för att förändra förhållandena. Det är ju problematiken.

Anledningen till att jag tog upp förhållandena år 1891 var att mänskligheten också då stod inför mängder av besvärliga avgöranden, som tedde sig svåröverskådliga, och då var den svenska arbetarklassen utestängd från varje spår av inflytande. Förhållandena var då alltså ganska likartade. Den svenska arbetarrörelsens pionjärer befann sig i stort sett i samma situation — också de var unga människor — som dagens ungdomar. Det finns även nu frestelser till att, såsom våldsriktningar gjorde år 1891, säga att vi skall slå sönder spelet; vi klarar inte det här utan att tillgripa våldsmetoder.

Det är storheten hos svensk ungdom, att när man samlar representanter för alla våra ungdomar, så säger ungefär 95 procent: Det är en mängd besynnerligheter i världen. Vi har dessa internationella katastrofer, vi har svälten och vi har oförmågan hos de gamle att komma till rätta med dessa ting. Men — säger den överväldigande delen

Svar på interpellation och frågor ang. åtgärder för att förhindra våld vid demonstrationer, m. m.

av Sveriges ungdom, liksom arbetarnas pionjärer sade 1891 — även om det är besvärligt, så tror vi på demokratin och på de fredliga medlen.

Det är parallellen. Vi står inför en framtid som i många avseenden har likheter med den framtid som förelåg när den svenska arbetarrörelsen startade. Det är därför som det är intressant med historiska paralleller.

Ordet lämnades på begäran till

Herr HERMANSSON (vpk), som yttrade:

Herr talman! Jag vill bara ha antecknat till kammarens protokoll att jag på grund av gällande ordningsregler icke får besvara statsministerns frågor.

Härefter anförde:

Herr RUBIN (mbs):

Herr talman! Debatten har i sitt senaste skede mest gällt dåtiden. Jag vill med några ord återföra den till framtiden och till de frågor som vi egentligen skall diskutera, nämligen demonstrationerna i Båstad.

I sitt interpellationssvar sade statsrådet Kling att regeringens inställning till rasförtryck och till kontakter med ett land, med vilket Sverige har brutit alla officiella förbindelser, inte kan vara föremål för något tvivel. Litet längre fram i svaret uttalade statsrådet att ansvaret för att tävlingen utlystes helt åvilar Tennisförbundet, och ytterligare något längre fram yttrade statsrådet att det är inte polisens uppgift att göra en politisk bedömning av om ett visst arrangemang är önskvärt eller inte.

Jag skulle vilja fråga statsrådet Kling om han anser att det är Tennisförbundets sak att göra politiska bedömningar av om tävlingsarrangemang är önskvärda eller inte. Jag vill erinra om att det var i november 1965 som Sverige avbröt sina förbindelser med Rhodesia

och att vi sedan dess upprätthåller förbud mot all handel med detta land. På en direkt fråga från ledamoten av Svenska riksidrottsförbundets styrelse Nils Mårtensson till utrikesdepartementet om vad som menas med »alla förbindelser med området» har UD inte kunnat ge något uttömmande svar. Man har svarat att konsulatet är indraget men att samfärdsel med Rhodesia inte är förbjuden. Av detta uttalande kan man dra den slutsatsen att Sverige som stat inte har utfärdat några sanktioner innebärande avbrytande av vetenskapliga, kulturella, sportsliga eller liknande förbindelser med vare sig Sydafrika eller Rhodesia.

Hur skall då idrotten uppträda i ett sådant här läge? Ja, man har att falla tillbaka på beslut som fattades vid riksidrottsmötet 1960. Det fastställdes då att svenska idrottsförbund icke bör på sina program upptaga enstaka landskamper med länder, vilkas regim är stötande för svenskt demokratiskt synsätt, men genomföra världstävlingar av typen världsmästerskap och olympiska spel. Detta beslut är naturligt med hänsyn till att ett svenskt uteblivande från världsomfattande tävlingar skulle drabba även sådana länder som enligt vårt demokratiska synsätt är helt godtagbara. Uteblivande från sådana tävlingar skulle helt enkelt isolera oss.

Svenska tennisförbundet har enligt min mening handlat i enlighet med Riksidrottsförbundets beslut och anmält sig till Davis Cup-turneringen långt innan de nu pågående och av Sydafrikas eventuella deltagande i olympiaden stimulerade diskussionerna utbröt.

Ett beslut om att bojkotta länder där diktatur och rasdiskriminering råder måste givetvis även idrottsrörelsen rätta sig efter. Där kommer man alltså till kärnpunkten. Det är vår regering som inte i tid har diskuterat och uttalat sig om hur man skall handlägga dylika frågor. Nu kommer den i efterhand.

Svar på interpellation och frågor ang. åtgärder för att förhindra våld vid demonstrationer, m. m.

Från visst håll försöker man lasta i första hand polisen och i andra hand Tennisförbundet för det inträffade. Jag anser att ansvaret helt åvilar regeringen.

Så länge inget beslut föreligger om att man inte skall tävla med dessa länder måste det vara riktigt att idrotten får sköta sitt. Talet om att idrott och politik inte skall blandas samman måste man hålla fast vid. Tennisförbundet följde endast det beslut som Riksidrottsförbundet en gång fattat. Regering och riksdag har, som jag förut sade, hittills inte haft någon avvikande mening i dessa frågor.

Med anledning av händelserna i Båstad vill jag säga att jag, liksom de flesta människor, tar avstånd från allt slags förtryck — inte bara rasförtryck utan även förtryck på grund av politiska eller religiösa åsikter.

Alla vill vi att idrottsrörelsen skall vara en fri folkrörelse. Våra politiker har i mångt och mycket misslyckats när det gäller att åstadkomma fred och ordning i den splittrade värld som vi lever i. Vår generation har sett tillräckligt många och skrämmande exempel på vart det bär om ett lands regim lägger sig i vetenskapen, konsten, litteraturen och idrotten.

Jag anser att demonstrationer är en godtagbar form av opinionsyttring, men de skall hållas inom för ett demokratiskt samhälle godtagbara ramar. Så var inte fallet i Båstad. Demonstrationer skall också vända sig mot rätt forum och inte mot oskyldiga. Om demonstrationerna i Båstad kan man säga att de skadade många, men knappast gagnade någon. De får säkert ingen effekt när det gäller regimen i Rhodesia, och de gagnade säkert inte heller våra svarta bröder och systrar.

Anledningen till demonstrationer i dagens samhälle är väl att det finns så många politiskt starkt engagerade grupper som inte får något naturligt utlopp

för sina känslor inom de bestående politiska partierna. Många av våra ungdomar har väl tröttnat på fraserna och alla de vackra orden i partiprogrammen.

Vad som behövs i vårt land är upplysning och åter upplysning om de faktiska förhållandena ute i den lidande världen. Vilka demonstrationer kommer vi inte att få uppleva när vår ungdom en gång förstår att inte ens hälften av jordens befolkning äter sig mätt, att världssvälten närmar sig med stora steg.

Våra politiker säger ofta: Det finns ingen opinion för en ökad u-landshjälp. Varför har inte regeringen förr, när demonstrationerna för u-hjälp var fredliga, tagit någon hänsyn till dem? Först efter händelser, där det tyvärr brukades våld, började man diskutera ungdomens allt mera ökade engagemang i internationella frågor. Den tiden måste väl ändå komma då vi förstår att ungdomen vill ha handling i stället för vackra fraser och ord i våra politiska program. De vill känna gemenskap med förtryckta människor och göra något för att hjälpa nödlidande medmänniskor.

Chefen för justitiedepartementet, herr statsrådet KLING:

Herr talman! Jag tänker inte ta upp någon debatt med herr Rubin om idrottsorganisationernas politiska ställningstaganden. Men om herr Rubin är vänlig att komma hit till kammaren efter middagspausen kan han få lyssna till handelsministerns svar på den å förteckningen nr XVII över enkla frågor under 2 upptagna frågan.

Herr LARSSON i Borrby (cp):

Herr talman! Statsministern har här som ett enligt hans mening efterföljansvärt exempel redovisat hur det gick till

Svar på interpellation och frågor ang. åtgärder för att förhindra våld vid demonstrationer, m. m.

när man år 1917 bildade hans politiska ungdomsförbund och hur man sedan exemplariskt demonstrerat i olika sammanhang. Hans uppmaning till andra partier att följa detta förnämliga exempel ger mig anledning att hjälpa till med en liten information. Underligt nog var det just år 1917 som även en annan liten grupp politiskt intresserade ungdomar samlades och startade Centerns ungdomsförbund, som mycket snart blev betydligt större än det ungdomsförbund statsministern talar om och som varje år i samband med sin förbundsstämma genomför en stilfull demonstration för vettiga och realistiska förslag, vilka därefter blir centermotioner, som avslås men som något år senare i många fall kan bifallas i sin egenskap av propositioner.

Beträffande båstadsproblematiken kunde jag inskränka mig till att helt och fullt instämma i det tal som här hållits av herr Hedlund. Jag vill liksom flera tidigare talare beklaga att det tycks skönjas en klyfta mellan generationerna i den politiska debatten. Varje generation har den ungdom som den förtjänar, men en moraliserande och fördömande attityd från den äldre generationen är enbart ägnad att vidga klyftan.

När åt händelserna i Båstad har givits publicitet har man i alltför hög grad dragit en parallell mellan de lojala ungdomsorganisationernas medverkan och de s. k. våldsgruppernas insatser. Därför är jag mycket glad över att justitieministern i dag så starkt betonat det faktum att de lojala ungdomsorganisationerna har tagit avstånd från våldsmentaliteten och att de också i Båstad i gott samarbete med polisen försökte genomföra demonstrationen under värdiga former. Polisen har vitsordat ungdomsorganisationernas korrekta uppträdande, något som dock inte tillräckligt tydligt kommit till allmänhetens kännedom. Massmedias rappor-

ter om händelserna har i oproportionerligt hög grad riktat uppmärksamheten mot de oorganiserade demonstranternas beteende. Jag tror att det skulle vara utomordentligt värdefullt, om sådan ansvarsmedvetenhet som de politiska ungdomsorganisationerna visade vid sina insatser i Båstad någon gång finge ett större utrymme i informationssammanhang.

I samband med frågan om vad som kommer till allmänhetens kännedom vill jag ta mig friheten att ge uttryck åt en liten fundering. I Lund företogs den 8 maj en laglig demonstration av 800 personer. Den genomfördes enligt en överenskommelse med polisen, men den stördes av reaktionära element på ett mycket beklagligt sätt med våld. Denna händelse har, märkligt nog, inte haft någon som helst genomslagskraft i svensk press eller i massmedia över huvud taget.

Jag tror att det etablerade samhället måste ta vara på kontakten med ungdomsorganisationerna. Dessa kan hjälpa till att ge information i de grupper, som samhället inte nu kan komma till tals med. En disciplinering från samhällets sida, som bygger på order och bestraffningsåtgärder, skulle beröva ungdomen dess samvete, heder och öppenhet. Det etablerade samhällets ansvariga måste lyssna till ungdomen och inte bara bestämma sig för vad de helst vill att ungdomen skall tycka. Endast om man lyssnar, kan klyftan mellan generationerna överbryggas.

Herr WENNERFORS (h):

Herr talman! Jag redovisade min uppfattning i denna fråga för fjorton dagar sedan i en interpellationsdebatt med justitieministern, varför jag här skall begränsa mig till att endast ta upp ett par saker.

Först vill jag gärna, herr talman, uttala min tillfredsställelse med regeringens initiativ till ungdomskonferensen i

Svar på interpellation och frågor ang. åtgärder för att förhindra våld vid demonstrationer, m. m.

tisdags. Även om själva konferensen kanske inte blev den riktigt stora framgång som man hade hoppats på, anser jag att den väg man slagit in på är den riktiga. Jag hoppas att man inte skall förtröttnas!

Vi måste få till stånd en dialog med dessa ungdomsgrupper. Jag säger med avsikt *vi*. Här försöker statsministern blåsa upp en mycket skarp motsättning mellan regeringen och oppositionen, men meningarna är inte alls så delade.

När det inträffar en allvarlig kris brukar man upptaga partiledaröverläggningar. Vad som nu inträffat anser jag vara början till en allvarlig kris i samhället, och jag ifrågasätter, om icke respektive partiledningar borde överväga den frågan.

Våra demokratiska spelregler: förhandlingar, överläggningar och fredlig opinionsbildning har en stark tradition i vårt svenska samhälle. Dessa värden bör vi gemensamt slå vakt om.

Den andra saken som jag vill beröra gäller den konferens som hölls i tisdags med ungdomsorganisationerna, då statsrådet Palme gjorde ett uttalande som jag finner ganska uppseendeväckande. Enligt referat i tidningarna skall herr Palme ha yttrat, att Svenska tennisförbundet visat prov på stor omdömeslöshet. Jag understryker att uppgiften erhållits genom pressreferat, men jag har fått den genom två större morgontidningar. Kanske är emellertid referatet felaktigt — jag hoppas att så är fallet. Men vidhåller herr Palme denna uppfattning, är en förklaring nödvändig. Jag är övertygad om att Svenska tennisförbundet och alla dess medlemmar och sympatisörer skulle sätta värde på det, och jag tror också att hela den svenska idrottsrörelsen önskar veta var herr Palme egentligen står. Hur kan herr Palme beskylla Svenska tennisförbundet för omdömeslöshet, när rikspolisstyrelsen hade sagt, att det fanns möjligheter att genomföra bästadsmat-

chen? — Det hör till saken att tre olika spelplatser hade föreslagits, nämligen Stockholm, Smålandsstenar och Båstad, och därvid hade rikspolisstyrelsen förordat att matchen skulle äga rum i Båstad.

Man bör också påminna sig att Riksidrottsförbundets styrelse egentligen ställt sig bakom Svenska tennisförbundet vid ett sammanträde åtta dagar tidigare. Jag skall be att få citera ett uttalande som Riksidrottsstyrelsen gjorde vid detta sammanträde.

»Den oklarhet som råder för det internationella idrottsutbytet föranledde redan 1960 års riksidrottsmöte att göra följande uttalande:

Vid olympiska spel, världsmästerskap, Davis Cup, Europamästerskap och dylika tävlingar av internationell karaktär bör i princip gälla, att Sverige fullföljer sina internationella åtaganden oavsett internationella konflikter och komplikationer på olika håll i världen.

Tennisförbundet har när det gäller sitt deltagande i årets Davis Cup-turnering handlat i enlighet med detta alljämt giltiga uttalande. Händelseutvecklingen inom idrotten har emellertid givit vid handen att denna anvisning bör ses över, lämpligen inom nämnda utredning.»

Jag upprepar min fråga: På vilka grunder kan herr Palme rikta en så allvarlig beskyllning gentemot Tennisförbundet? Anser statsrådet Palme Riksidrottsförbundets styrelse vara lika omdömeslös? Efter vad jag kan se är statsrådet Palme inte närvarande just nu, men det finns anledning att fråga om något annat statsråd eller om regeringen ställer sig bakom ett sådant uttalande.

Jag ber i varje fall att få uttrycka min förvåning över att ett statsråd kan tillkännage en sådan uppfattning. Den som beskyller andra för omdömeslöshet tar en risk när dessa andra skall bedöma.

Svar på fråga ang. upprätthållande av ordningen under midsommarhelgen

Chefen för justitiedepartementet, herr statsrådet KLING:

Herr talman! Liksom jag gjorde be-
träffande herr Rubin ber jag att få
uppmåna herr Wennerfors att infinna
sig här i kammaren efter middagspau-
sen och då lyssna till statsrådet Lange
när han lämnar svar på den enkla frå-
gan i ämnet.

Härmed var överläggningen slutad.

§ 4

**Svar på fråga ang. upprätthållande av
ordningen under midsommarhelgen**

Ordet lämnades på begäran till

Chefen för justitiedepartementet, herr
statsrådet KLING, som yttrade:

Herr talman! Herr Turesson har frå-
gat mig om jag är beredd att medverka
till erforderliga åtgärder för ordning-
ens upprätthållande under midsommar-
helgen.

Midsommarhelgen brukar varje år
medföra stora påfrestningar för poli-
sen. I en rad polisdistrikt i olika delar
av landet föreligger då behov av po-
lisförstärkningar. Åren 1966 och 1967
beslutade rikspolisstyrelsen om för-
stärkningar till vissa län med samman-
lagt 140—150 polismän, omkring 15
radiobilar och tio motorcyklar, en heli-
kopter samt ett antal hästar och hун-
dar. Huvuddelen av förstärkningarna
eller omkring 110 man och 10—15 for-
don tilldelades Kopparbergs län. Med
hänsyn till att personalbehovet är stort
inom de flesta distrikt vid denna tid
och att sommarsemestrarna då har bör-
jat, kunde emellertid inte samtliga krav
på personalförstärkningar tillgodoses.
Jag vill i detta sammanhang framhålla
att den kraftiga ökningen av antalet
polisbilar och den tekniska upprust-
ning som i övrigt har ägt rum sedan
polisen förstatislades har medfört, att
de polisstyrkor som är tillgängliga in-
om ett län kan utnyttjas effektivare än
tidigare genom att de på grund av den

ökade rörligheten kan sättas in där de
bäst behövs.

Rikspolisstyrelsen har inte kunnat
skapa sig någon klar bild av behovet
av förstärkningar inför årets midsom-
marhelg, eftersom samtliga framställ-
ningar som är att vänta ännu inte har
kommit in. Något definitivt ställnings-
tagande har därför inte kunnat göras.
Förstärkningsarrangemangen torde
komma att bli av minst samma omfatt-
ning som under de närmast föregående
två åren.

Vidare anförde:

Herr TURESSON (h):

Herr talman! Jag ber att få tacka ju-
stitieministern för svaret. Justitiemi-
nistern har skarpsinnigt genomskådat
att frågan gällde Kopparbergs län —
det sades naturligtvis inte i frågan.

Man är på ansvarigt håll inom länet
oroad över utvecklingen. Före förstatis-
landet av polisväsendet hade man vid
dessa tillfällen dubbelt så stor polis-
förstärkning som man fick förra året,
och därvid utnyttjades i stor utsträck-
ning frivilliga betalningskommende-
ringar, vilket fungerade bra. Efter den
tidpunkt då polisväsendet förstatisla-
des och förstärkningarna minskades till
hälften har behovet av övervakning
ökat. Trafikövervakningen kräver mer
folk, det kommer större folkmassor till
de traditionella och populära festorter-
na och därmed också fler oroselement.
Länsstyrelsen framhåller i en skrivelse
att den är »allvarligt oroad över de
oöverskådliga och farliga konsekven-
ser» som kan uppstå, om man inte får
de begärda förstärkningarna.

Jag vill till sist konstatera att det är
bra att rikspolisstyrelsen ännu inte, som
justitieministern meddelat i svaret, gjort
något definitivt ställningstagande. Än-
nu finns det alltså möjlighet att tillde-
la Kopparbergs län större polisförstär-
kningar än som i första omgången avise-
rats.

Chefen för justitiedepartementet, herr statsrådet KLING:

Herr talman! Bara en enda mening! Den polis som anlätades som förstärkning före förstatligandet var militärpolis.

Härmed var överläggningen slutad.

På förslag av herr talmannen beslöt kammaren att uppskjuta behandlingen

av återstående på föredragningslistan upptagna ärenden till kl. 19.30, då enligt utfärdat anslag detta plenum kommer att fortsättas.

Kammarens ledamöter åtskildes här efter kl. 17.34.

In fidem

Sune K. Johansson

Torsdagen den 16 maj

Kl. 19.30

Fortsattes det på förmiddagen började sammanträdet; och leddes förhandlingarna därvid till en början av herr andre vice talmannen.

§ 1

Svar på interpellation och fråga ang. textil- och konfektionsindustrins förhållanden

Ordet lämnades på begäran till

Chefen för handelsdepartementet, herr statsrådet LANGE, som yttrade:

Herr talman! Herr Persson i Heden har frågat, om jag med hänsyn till det nuvarande krisläget inom textil- och konfektionsindustrin vill medverka till en omprövning av principerna för import av Tekoprodukter och vidare, om så sker, pröva möjligheten att fastställa kvoten för import av Tekoprodukter till ett lägre belopp än det nu gällande.

I en enkel fråga har dessutom herr Gustafsson i Borås begärt en redogörelse för de åtgärder som regeringen ämnar vidta i anledning av de svåra för-

hållanden under vilka textil- och konfektionsindustrin arbetar i vårt land, speciellt i Sjuhäradsbygden.

Sedan början av 1950-talet har den svenska textil- och konfektionsindustrin varit utsatt för en tidvis mycket hård konkurrens genom s. k. lågprisimport. Denna konkurrens låg först huvudsakligen på textilindustrin, men under senare tid har konkurrenstrycket i allt större utsträckning kommit att flyttas över till konfektionsindustrin. Utbudet av beklädnadsartiklar av olika slag ökar ständigt, och vi har ingen anledning anta att denna trend kommer att brytas. Eftersom konfektionstillverkning kräver jämförelsevis små investeringar per anställd kan den med fördel etableras i länder med tillgång på lågavlönad arbetskraft som kan utnyttja kapitalinsatsen intensivt. Detta förhållande har en påtagligt pristryckande effekt på de tillverkade produkterna. Från vissa synpunkter finns det ingen anledning att beklaga denna utveckling. Sysselsättning ges åt många som annars kanske skulle vara arbetslösa samtidigt som de svenska konsumenterna kan dra fördel av det rikligare och

Svar på interpellation och fråga ang. textil- och konfektionsindustrins förhållanden

prisbilliga utbudet. Till inte ringa del är importökningen betingad av att svenska företagare inte varit sena att etablera sig i låglöneländer eller inleda produktionssamarbete med tillverkare där.

Det är givet att denna fortgående process måste leda till en ytterligare anpassning och koncentration inom den svenska textil- och konfektionsnäringen. Denna kan lika litet som någon annan industri på längre sikt räkna med att existera i hägnat av statliga skyddsåtgärder. Med hänsyn till våra internationella handelspolitiska åtaganden är detta för övrigt omöjligt. Och ingen här i landet begär väl egentligen heller det.

Under en tid har emellertid den svenska textilindustrin åtnjutit ett tullskydd som varit högre än för industrin i övrigt. Vid den genomgripande tulltaxerevisionen i slutet av 1950-talet gjordes för Tekovarorna undantag från principen att ge samma skydd åt olika näringsgrenar. Beslutet kom till för att ge denna industri nödigt andrum för den anpassnings- och omställningsprocess som då bedömdes nödvändig.

I motsats till vad som gällt för de flesta andra industrivaror har i stort sett heller inte svenska medgivanden om tullsänkningar för Tekovaror lämnats vid 1960-talets tullsänkingsronder inom ramen för GATT.

Textil- och konfektionsindustrin har med framgång utnyttjat andrummet för produktions- och strukturrationalisering samt för anpassning av produkter och marknadsinriktning inte minst för export. Tillkomsten av EFTA och därigenom en gemensam nordisk marknad för industrivaror har gynnsamt påverkat exporten av Tekoprodukter. Några siffror belyser utvecklingen. År 1959 utgjorde vår totala export av textil- och konfektionsvaror något mer än 200 miljoner kronor, varav drygt 30 miljoner kronor var konfektion. Under hela 1960-talet har den årliga genomsnittliga exportökningen överstigit 15 procent.

Varugruppen färdiga kläder har i genomsnitt ökat med hela 23 procent årligen. Den totala Tekoexporten förra året nådde det aktningvärda beloppet av ca 680 miljoner kronor. Exporten av textilvaror ökade då till i runt tal 440 miljoner kronor och exporten av konfektion till 240 miljoner kronor. Stora delar av Tekoindustrin har därmed visat sig besitta betydande anpassningsförmåga och livskraft.

Jag har vid flerfaldiga tillfällen påtalat fördelarna av att bedriva en så fri utrikeshandel som möjligt. Målet för vår långsiktiga handelspolitik är att avskaffa alla konstlade hinder i form av bl. a. tullar och restriktioner. Vi har kommit en bra bit på den vägen. Den svenska marknaden, kännetecknad av låga tullar och få kvantitativa restriktioner, är i dag en av de mest öppna i hela världen. Handelspolitiska skyddsåtgärder tillgrips endast i undantagsfall när det föreligger risk för plötsliga och allvarliga marknadsstörningar.

En sådan risk bedömdes föreligga i följd då importen av jumprar och liknande varor av syntetull från Sydkorea visade en explosionsartad ökning. Från att år 1963 ha varit något över 100 000 kr. steg den år 1964 till drygt 3 miljoner kronor och uppgick år 1965 till 21 miljoner kronor för att år 1966 stiga ytterligare till 43 miljoner kronor.

Vi tog kontakt med Sydkorea och förhandlade oss fram till en lösning som så långt möjligt tillgodosåg båda ländernas intressen. Under avtalsåret (1 mars 1967—29 februari 1968) kom importen att ligga på en lägre nivå än den överenskomna kvoten, och det bedömdes att en stabilisering av importen inträtt. Med hänsyn därtill träffades inte någon ny överenskommelse om begränsning av importen efter utgången av februari i år. Importen ligger emellertid fortfarande under licenskontroll. Vi har därmed möjlighet att, om så skulle behövas, åter införa kvotering. Jag har emellertid alltid hävdat att en

Svar på interpellation och fråga ang. textil- och konfektionsindustrins förhållanden

sådan åtgärd inte får vara annat än ett temporärt avsteg från vår traditionellt frihandelsvänliga politik. Jag hoppas att vi inte skall behöva tillgripa den igen.

Det kan alltså, som jag förut för övrigt anförde redan i remissdebatten, uppstå situationer som gör det berättigat att, i den mån det är möjligt med hänsyn till våra internationella åtaganden, göra tillfälliga avsteg från vår principiella handelspolitiska linje.

En annan sak är att vi av beredskapsmässiga skäl inte kan tillåta i första hand vår textilindustri och i någon mån konfektionsindustrin att minska hur mycket som helst. För vår försörjning behövs tillgång till basnäringar att lita till vid ett avspärrningsläge i händelse av krig eller krigsfara. Vi måste se till att vi har tillgång till en viss kapacitet i fråga om textil- och beklädnadsproduktion. Till någon del kan denna säkras genom att lägga ut statliga beställningar. Regeringen har sålunda nyligen medgett överstyrelsen för ekonomisk försvarsberedskap att låta arbeta upp en del av beredskapslagren av ull till garner och väv. Kostnaderna härför går på ca 20 miljoner kronor. Beslutet, som förestavats av beredskapsskäl, bidrar samtidigt till att trygga sysselsättningen under de närmaste åren inom ylleindustrin, som i dag är särskilt svårt utsatt.

Frågan om omfattningen av den textil- och konfektionsindustri som behövs av beredskapsskäl undersöks inom överstyrelsen för ekonomisk försvarsberedskap. Resultatet av den utredningen får bedömas i särskild ordning.

De problem som hänger samman med lågprisimporten på konfektionsområdet har undersökts av kommerskollegium. Kollegium föreslår att en särskild branschutredning tillsätts för en allsidig analys och bedömning bl. a. av Tekoindustrins konkurrensförutsättningar och utvecklingsmöjligheter på sikt.

Regeringen har funnit förslaget väl motiverat, och en utredning kommer i dagarna att tillsättas för att belysa dessa industriens möjligheter att framgångsrikt genomföra en fortsatt omställning som syftar till en varaktig och stark konkurrenskraft. Utredningen kommer att pröva vilka åtgärder som i detta sammanhang kan vara påkallade från statens sida. Förutsättningarna är goda för att en sådan utredning skall kunna göras snabbt. Tekobranchen är nämligen genom tidigare utredningar väl belyst, och kartläggande utredningsmaterial finns redan i betydande omfattning.

Av kommerskollegiums undersökning framgår det att läget för den berörda industrin är sådant att det kan anses motiverat att vidta vissa temporära åtgärder för att få utvecklingen under kontroll. En fortsatt importstegring, som synes vara sannolik, kan befaras leda till ökade sysselsättningssvårigheter. Jag delar den bedömningen, och vi har därför tagit kontakt med vissa länder i syfte att temporärt mildra trycket på marknaden och därigenom hjälpa till att underlätta en lösning av Tekoindustrins omställnings- och strukturproblem.

Jag vill emellertid betona att åtgärder av detta slag endast är av tillfällig natur. Jag är fast övertygad om att vi nu liksom tidigare är bäst betjänta av att föra en så konsekvent politik som möjligt för en gradvis frigörelse av handeln. Jag tror att denna uppfattning delas av majoriteten av det svenska folket.

De åtgärder som erfordras för både konfektions- och textilindustrin måste enligt min mening i allt större utsträckning utformas som positivt produktionsstödjande snarare än konkurrenskyddande. Vad jag tänker på är stöd för modernisering, specialisering och marknadsföring. Garantier för investeringskrediter och lån för genomförande av fusioner och andra branschrationa-

Svar på interpellation och fråga ang. textil- och konfektionsindustrins förhållanden

liserande åtgärder kan också bli aktuella. Dylika konstruktiva åtgärder är redan förutsedda och ingår som naturliga led i vår allmänna näringspolitik.

Vidare anförde:

Herr PERSSON i Heden (cp):

Herr talman! Tillåt mig först att tacka för svaret och den redogörelse som handelsministern sålunda har lämnat.

Anledningen till dessa återkommande frågor rörande den svenska textil- och konfektionsindustrin är den nedgång av sysselsättningstillfällena som i ökat tempo gör sig påmind. Vi har en anmärkningsvärt hög arbetslöshet här i landet. Även om arbetslöshetsstatistiken dess bättre är något mera gynnsam för april månad i år än för mars beroende på, i varje fall till viss del, att en alltid säsongmässig ökning av arbetstillfällena under vår- och sommarmånaderna kommit till stånd, så är dock arbetslöshetssiffrorna i detta nu mycket höga i förhållande till både föregående år och till 1966. Man kan tillägga att arbetslöshetsstatistiken dessutom inte ger tillräckliga uppgifter och avspeglar hela sanningen om läget. Det är t. ex. många deltidsarbetande kvinnor som har fått sluta sitt arbete på grund av den minskade arbetstillgången, och dessa har vanligen inte varit anslutna till någon arbetslöshetskassa och kommer inte heller med i arbetslöshetsstatistiken. Vi bör således tyvärr inte alltför optimistiskt bedöma nedgången av arbetslöshetssiffrorna.

Denna markerade arbetslöshet inom Tekoindustrin beror i inte ringa utsträckning på att denna industri, jag kanske kan tillägga även skoindustrin, är svårt utsatta för konkurrens från länder med, för att använda handelsministerns egna ord, »tillgång på lågavlönad arbetskraft». Dessutom har vissa andra åtgärder från de exporterande

länderna vidtagits som skulle kunna inrymmas i Kennedyrondens bestämmelse om dumpingpriser.

I sitt svar på min interpellation har statsrådet Lange siffermässigt berört Tekoindustrins ökade export, vilken i och för sig är en mycket glädjande utveckling. Men, herr statsråd, jämförelsen hade varit mera fullständig, om också importsiffrorna och ökningen av importen medtagits. En sådan jämförelse skulle ha visat att nettoexportökningen är ungefär plus minus noll, detta trots att Tekoindustrin redan 1966 eller möjligen tidigare stod inför ett allvarligt konkurrensläge och trots att regeringen efter påtryckningar från industrins organisationer samt på grund av framställningar här i riksdagen i interpellationer och motioner så småningom vidtagit vissa begränsade temporära åtgärder. Vi har krävt en begränsning av dumpingimporten, observera att jag säger dumpingimporten. Det råder säkerligen inga delade meningar om att målet för vår handelspolitik bör vara en så fri handel som möjligt, men jag hoppas att det inte heller råder några delade meningar om att konkurrensen måste ske på något så när lika villkor och med tillämpande av vedertagna principer.

Detta är ingalunda fallet i fråga om de här diskuterade produkterna. Jag tror att Tekoindustrin i detta nu befinner sig i det läge som handelsministern avser då han säger: »Handelspolitiska skyddsåtgärder tillgrips endast i undantagsfall när det föreligger risk för plötsliga och allvarliga marknadsstörningar.» Marknadsstörningarna för denna industris del har som jag tidigare framhållit inte börjat nu. Den temporära kvoteringen av importen från Sydkorea, som infördes förra våren efter ett av handelsministern till mig lämnat svar på en interpellation i ärendet, har ju slopats. Om inte en kvotering tillgrips på nytt, förutsätter

Svar på interpellation och fråga ang. textil- och konfektionsindustrins förhållanden

jag att handelsministern på annat sätt vidtar åtgärder för en begränsning av just denna dumpingimport. Det gäller givetvis inte endast importen från Sydkorea utan all import som genom dumping utesluter möjligheten för vår inhemska industri att konkurrera och därmed fortleva.

Jag tror mig veta att jag har synnerligen gott sällskap då det gäller denna begäran. Såväl f. d. handelsministern Ericsson i Kinna som LO-chefen Arne Geijer har varit inne på samma tankegångar. Ericsson i Kinna berörde frågekomplexet i årets remissdebatt, och LO-chefen Arne Geijer har framfört liknande synpunkter i ett tal i Borås, just den stad som till omland har den s. k. Sjuhäradsbygden som har textilindustrin som huvudnäring och som nu drabbats särskilt hårt av denna kris. Jag tror inte, herr talman, ett ögonblick att LO-chefen yttrade sig som han gjorde just därför att han befann sig i Borås, utan han var säkert fullt ärlig.

Kommerskollegiums undersökningar ger vid handen att textil- och konfektionsindustrins läge är sådant, att det kan anses motiverat att vidta åtgärder för att få utvecklingen under kontroll. Det befaras vidare en fortsatt importstegring, som ytterligare skulle öka arbetslösheten och rent av kunna leda till textil- och konfektionsindustrins nästan fullständiga försvinnande. En sådan utveckling kan gå mycket fort. Då försvinner inte bara de många arbetstillfällen som denna industri ger, utan dessutom elimineras en från ren beredskapssynpunkt viktig produktionsfaktor.

Herr talman! Om man försöker tolka handelsministerns svar så välvilligt som möjligt, finns det en smula hopp om att statsrådet Lange kommer att avstå från sina principer och medverka till en omprövning av intagna ståndpunkter. Han säger att han delar den av kommerskollegium framförda upp-

fattningen. Om handelsministern gör det, kan vi också hoppas att åtgärder vidtages i den rådande allvarliga situation, där snabbt insatta sådana verkligen är av nöden.

Jag skulle kunna exemplifiera hurudan situationen är i dag inom textil- och konfektionsindustrin, men jag avstår därifrån för att inte bli mångordig. Jag vill bara säga att det finns kommuner i Sjuhäradsbygden som har varit tvungna att anslå medel till arbetslöshetsunderstöd åt textilarbetare som har gått arbetslösa så länge att de blivit utförsäkrade.

Vad framtidsplaneringen för textil- och konfektionsindustrin angår har statsrådet meddelat att utredningar och undersökningar kommer att göras, och det hälsar jag med stor tillfredsställelse.

Slutligen upprepar jag att en utredning inte räddar situationen i dag och inte förbättrar utkomstmöjligheterna för en stor grupp människor i detta land. Det är av allra största vikt att arbetsmöjligheter omedelbart skapas åt dessa människor. Jag hoppas därför innerligt att handelsministern vidtar alla de mått och steg som är möjliga för att rädda oss ur det allvarliga läge som nu råder för textil- och konfektionsindustrin och dess anställda.

Herr GUSTAFSSON i Borås (fp):

Herr talman! Även jag vill tacka statsrådet och chefen för handelsdepartementet för svaret på min fråga, och samtidigt vill jag göra några reflexioner i anledning av det gemensamma svaret.

När man talat om och uttalat sig för en liberal handelspolitik och sagt att det är den för oss enda acceptabla, har man väl i det fria handelsutbytet sett fram mot en i stort sett likvärdig liberalisering i likvärdiga stater. Sådan är emellertid inte situationen. Vi har i omvärlden mötts av importavgifter, exportpremier, kvoterings och poli-

Svar på interpellation och fråga ang. textil- och konfektionsindustrins förhållanden

tiska prissättningar — eller en kombination av allt detta — och man kan nästan tala om en viss diskriminering av vårt land.

Textil- och konfektionsindustrin har såvitt jag förstår genom vår alltför fria handelspolitik blivit så hårt trängd att på ett par år cirka 125 arbetsställen har nedlagts och 2 500—3 000 löntagare har friställts. Många, inte minst äldre, arbetare upplever detta som något av en katastrof. Då har jag ändå inte inräknat den omfattande arbetslöshet som under senare tid, framför allt i Sjuhäradsbygden, har drabbat en mängd oorganiserade lönsömmare och deras likaledes oorganiserade arbetstagare.

Orsakerna härtill är flera, men att vår långt drivna fria handelspolitik har medverkat i skeendet är säkert. Jag tror för min del emellertid inte på några panikåtgärder. Vad vi bör och kan diskutera är, om man genom punktvisa åtgärder kan lindra omställnings- och omstruktureringsbekymren. Men samtidigt vill jag säga att om vi verkligen vill att textil- och konfektionsindustrin skall leva vidare, så kan vissa inskränkningar i den i och för sig riktiga fria handelspolitiken bli nödvändiga. I ett sådant beslut kan jag varken se knopad eller utblomnad protektionism.

Medan andra med oss jämställda länder skyddar sin industri genom skilda åtgärder ligger den svenska marknaden öppen för import av textilvaror, oftast till priser helt utom räckhåll för konkurrens från den svenska textilindustrin med dess högre kostnader.

Vår liberala handelspolitik är riktig, men en given förutsättning för den måste vara att de länder vi står i handelsförbindelse med är någorlunda lika liberala som vi och att det blir — såsom man har upprepat nästan till leda — en konkurrens på någorlunda lika villkor.

I Norge säger landets handelsminis-

ter: Norge måste försöka skydda sig från en konkurrens som är onormal på grund av orimliga priser.

Den import som översvämmat vårt land de senaste åren kallades av herr Ericsson i Kinna i första kammaren den 18 januari i år för »en konkurrens av så osunt slag att det är omöjligt för svenska företag att över huvud taget kunna driva en lönsam näring».

Vi står inför det faktum att även rationellt drivna företag läggs ned. Man kan verkligen inte angripa den nu hårt kämpande textil- och konfektionsindustrin för brist på intresse för att rationalisera. Dess investeringar i maskiner och anläggningar är bland de största som görs inom svensk industri.

Jag tror i likhet med herr Ericsson att vi måste vidtaga handelspolitiska åtgärder. Det borde ha gjorts förr. Jag hoppas att det skall vara möjligt att nå fram till lösningar förhandlingsvägen. Jag vet att handelsministern gör energiska ansträngningar för att åstadkomma sådana lösningar, men vad jag fruktar är att de åtgärder, som regeringen kan tänkas vidta, inte kommer i tid.

En tidning som står regeringen nära skrev förra året i ett inlägg i denna debatt följande: »Vi är övertygade om att bara vår textilindustri fått förmånen att arbeta enbart under trycket från en branschneutral handelspolitik skulle företagsnedläggelserna, omställningen, friställningen inte fått ett så dramatiskt förlopp. Att produktionsfaktorer i form av kapital och arbetskraft successivt ändå skulle slussas över från denna sektor till mera lönsamma systersektorer inom samhällsekonomin råder det väl inget tvivel om, men en branschneutral handelspolitik skulle icke på detta onyanserade sätt berövat även högt rationaliserade och effektiviserade textilindustrier existensmöjligheter.»

Vad denna tidning skrivit är riktigt.

Svar på interpellation och fråga ang. textil- och konfektionsindustrins förhållanden

Många bland både företagare och löntagare förväntar nu att regeringen skyndsamt vidtar möjliga åtgärder, innan det blir för sent. Vad man hoppas på är givetvis att alla de västeuropeiska industriländerna fritt skulle ta emot lågprisimporten, så att den någorlunda rättvist fördelades enligt ländernas storlek och köpkraft. Eftersom det nu råder större eller mindre hinder för denna import i alla länder utom i Sverige och i Danmark, är det förklarligt att lågprisvarorna styrs mot vårt land. Men de västeuropeiska industriländerna är ju medlemmar i GATT och således underkastade samma regler för handelspolitiken som vi, och jag finner det därför något egendomligt att vårt land skall ha sämre möjligheter än t. ex. Holland, Frankrike och Schweiz att skydda sin industri och därmed arbetare och företagare.

Hur man än vänder på problemet, herr talman, är det ändå lågprisimporten som mest oroar textil- och konfektionsbranscherna. Även om långtidsmålet är att skapa en fri världshandel, till vilken vår industri kan anpassas, kan vi i dagens läge inte agera som om detta mål redan hade nåtts. Då kan resultatet bli detsamma som i det gamla ordspråket: »Medan gräset växer, dör kon.»

Textilrådet har undersökt den jugoslaviska införseln till vårt land. Ett par byxor från Jugoslavien kostar i importpris 21 kronor, medan ett par svenska kostar 50 kronor. För de senare representerar bara tygkostnaden 21 kronor. Man kan tänka sig olika förklaringar till den stora prisskillnaden. Jugoslaverna har kanske tillgång till billigare råmaterial — världsmarknadspriset står ju fast, men staten kan subventionera inköpen. Vidare kan jugoslaverna använda realisationsvaror. Man kan också tänka sig att den färdiga produkten subventioneras av staten. Tillverkningskostnaderna kan också vara lägre än hos oss, när man arbetar i stora serier

i enorma fabriker med — har det sagts — upp till 10 000 anställda.

Ett närmare studium av importstatistiken visar att jugoslaverna är överlägset billigast. Samma stora prisskillnader som gäller för byxor finner man i fråga om exempelvis kostymer i terylene och ull. — Detta gällde i varje fall i början av innevarande år.

När kommerskollegium i april publicerade sin utredning angående konfektionsindustrin och lågprisimporten hoppades väl många i branschen på litet mer radikala förslag än branschutredning och diskussioner med två av lågprisleverantörerna, nämligen Hongkong och Jugoslavien. Chefen för Algots i Borås gjorde i samband med att utredningen publicerades ett uttalande i Dagens Nyheter den 14 april och förklarade att han ansåg att myndigheterna snarast bör bestämma sig för den önskvärda storleken av den svenska konfektionsindustrin och därefter genomföra den nödvändiga kvoteringen. Läget för den svenska konfektionsindustrin blir värre för var dag, hette det vidare i uttalandet — faktureringen hittills i år ligger 20 procent under fjolårets och på efterorder ligger man nära 40 procent under. Algots har, framhölls det vidare, successivt anpassat sig till konkurrensen från lågprisländerna genom att helt enkelt överge den produktion där konkurrensen varit allra värst. Men hur är det nu? Jo, i dag finns knappast någonting kvar att göra som inte lågprisländerna exporterar hit, sade chefen för Algots.

Följden kan väl bli den, för att konkretisera, att Algots ökar utflyttningen av sin produktion till Portugal, med detta lands förnedrande billiga arbetskraft, och att svenska arbetare därför friställs. Det är en utveckling som ingen av oss kan önska, särskilt som våra s. k. basindustrier tydligen inte utan vidare kan suga upp den friställda arbetskraften.

Svar på interpellation och fråga ang. textil- och konfektionsindustrins förhållanden

Det råder inget tvivel om att importen från länder med ett annat ekonomiskt system än vårt — länder vilkas prissättning på textil- och konfektionsartiklar inte är marknadsmässigt betingad — just hindrar en konkurrens på lika villkor. Kan vi då inte tänka oss att en kvotering, som tillämpas i med oss jämställda länder, bör införas till skydd för våra utsatta industrier? Jag ställer faktiskt den frågan. Det är en allvarsfråga inför höstens läge på arbetsmarknaden i den bygd jag närmast tänker på i detta sammanhang.

Vad det gäller är i klartext att vårt land måste bestämma sig för vilken inhemsk försörjning i fråga om textil och konfektion som vi skall ha i framtiden. Och jag frågar handelsministern: Finns det några tecken på att andra länder i världen tänker uppge sin mera restriktiva handelspolitik? Kan man se något slut på den s. k. övergångstiden, vilken vi kan klara genom uppläggande av beredskapslager? Och hur blir det när denna tid är till ända?

Jag tror att situationen faktiskt är den att åtgärder bör vidtagas av regeringen — även om det skulle gnälla i handelspolitiken, som LO-chefen sade i ett föredrag i Borås. Herr Persson i Heden har för övrigt redan varit inne på denna fråga. Var och en förstår att det helt enkelt är omöjligt att möta en konkurrens från länder där importpriserna på färdiga produkter ligger under våra råvarukostnader. Frågan är om inte situationen är sådan att endast handelspolitiska medel hjälper just nu.

Statsrådet Wickman gav i sitt första majtal i Borås på hand att textil- och konfektionsindustrins förhållanden skulle beaktas och att även importpolitiken därvid skulle synas närmare. Jag hoppas att regeringen kommer att göra vad den kan för att infria detta löfte. Jag tror man kan säga att det som textil- och konfektionsindustrin begär är inga orimligheter. Industrin vill endast

få det handelspolitiska rättsskydd som finns i alla andra med oss jämställda länder och som är internationellt godtaget och vedertaget. Det kan inte vara riktigt att Sverige skall föra en sådan handelspolitik att vi får ta emot en så oproportionerligt stor del av lågprisimporten att den verkar ödeläggande.

Det finns i statsrådets svar en del positiva drag. Dit hör t. ex. uttalandet om att utredningen skall pröva vilka åtgärder som bör vidtagas från statens sida för att ge Tekoindustrin en varaktig och stark konkurrenskraft. Statsrådet säger vidare att åtgärder kan behöva vidtagas för att få utvecklingen under kontroll. Dessutom framhåller han att man bör gå in för positivt produktionsstödande snarare än konkurrensskyddande åtgärder.

Jag undrar, herr statsråd, om man inte i dagens situation måste vidtaga även dessa sistnämnda åtgärder om man vill förverkliga det övriga.

Herr MAGNUSSON i Borås (h):

Herr talman! Jag skall inte fresta herr talmannens tålmod med något längre anförande. Med anledning av det svar som lämnats vill jag bara göra ett par anmärkningar för att inget missförstånd skall uppstå.

Till att börja med vill jag säga att man får det intrycket av svaret att den svenska Tekoindustrin skulle ha haft ett ganska kraftigt tullskydd. Jag tror att en sådan slutsats är felaktig. Om man gör en bedömning med hänsyn till förhållandena ute på världsmarknaden, finner man att den svenska textilindustrin jämfört med andra länders textilindustri, speciellt de stora industriländernas, har ett mycket lågt tullskydd. Jag vill bara framhålla detta för att inget missförstånd skall uppstå.

Sedan vill jag beröra en annan passus i svaret. Handelsministern säger att man nu måste inrikta sig på positivt produktionsstödande i stället för kon-

Svar på interpellation och fråga ang. textil- och konfektionsindustrins förhållanden

kurrensskyddande åtgärder. Jag vill framhålla att det inte är detta som är problemet i dag, utan det gäller — såsom sagts tidigare i denna debatt — att skydda sig mot den osunda, förfalskade konkurrensen. När det rör sig om modernisering, rationalisering och liknande hänger textil- och konfektionsindustrin mycket väl med.

Det har under den senaste tiden, inte minst från regeringens sida, visats intresse för ett ökat samarbete med de övriga nordiska länderna. Jag tror det skulle vara värdefullt om man i vårt land försökte lära sig någonting av dessa länder. Det är onekligen nödvändigt att de nordiska länderna — om de skall ha ett mer intimt samarbete — också för en någorlunda likartad politik i sådana sammanhang, som det här gäller. Det är inte, herr talman, endast fråga om de speciella näringsgrenar som nu diskuteras, utan i stort sett om hela det svenska näringslivet.

Chefen för handelsdepartementet, herr statsrådet LANGE:

Herr talman! Inte heller jag har i och för sig något önskemål om att förlänga denna debatt. Vi har diskuterat de principiella sidorna av detta spörsmål flera gånger förut i denna kammare. Regeringens positiva vilja att lämna ett stöd åt Tekoindustrin i dess anpassningsvårigheter har väl också kommit till uttryck i mitt interpellationssvar. Jag är tacksam för att både herr Persson i Heden och herr Gustafsson i Borås erkänt detta.

Däremot framskymtar — nu senast i herr Magnussons i Borås anförande — på en annan punkt en viss skillnad i uppfattningen mellan mig och de övriga deltagarna i denna interpellationsdebatt. Jag har varit mycket angelägen om att betona att vår handlingsfrihet på det handelspolitiska området från skilda synpunkter är ganska begränsad. Vi befinner oss inte heller i någon all-

deles unik situation i världen. Vårt land har inga restriktioner eller tullar mot import på detta område — lika litet som på andra — i förhållande till EFTA-länderna. Till de industrier som dragit särskild nytta av detta hör just konfektionsindustrin, som visat sig stark nog att tränga ut på EFTA-marknaden i sitt eget stora intresse.

I övrigt vill jag framhålla att dessa länder inom EFTA inte har några andra, i princip från våra skiljaktiga restriktioner för importen från tredje land. Inte bara Danmark är fritt från restriktioner gentemot s. k. lågpris- eller låglöneländer utan också Norge. Vad beror det då på att importansvällningen varit särskilt stor i vårt fall? Förklaringen är att den svenska marknaden för de flesta är den intressanta, expanderande och mest köpstarka marknaden. Man bör inte bortse från den omständigheten.

Det kanske kan sägas att vi har en rätt fri marknad, men den är inte särskilt fri vad textil- och konfektionsindustrin beträffar. Vid sidan av vårt tullskydd — låt vara att det är rätt modest; det är ändå högre än det som för närvarande finns för de flesta andra grenar av den svenska industrin — har vi också en stor del av importen under licenstvång. Detta avser i huvudsak östimporten, ehuru det inte har gällt Jugoslavien — det erkänner jag — som är ett GATT-land och i princip inte heller u-länderna. Ett undantag från den senare regeln gjordes, som jag nämnde i mitt interpellationssvar, i följd beträffande Korea.

Textil- och konfektionsindustrin är m. a. o. ett av de få områden som också har ett visst stöd i kvantitativa regleringar — det är inte fallet med någon annan industrigren. Jag säger inte att detta är fel; det är än så länge nödvändigt att denna reglering bibehålls. Vi vill också pröva vägarna att förhindra en för häftig ansvällning av im-

Svar på interpellation och fråga ang. textil- och konfektionsindustrins förhållanden

porten, som kan vålla sysselsättnings-svårigheter. Man skall bara ha klart för sig att det blir fråga om temporära åtgärder och att det innebär tillfälliga avsteg från vår principiella linje.

Man skall inte heller tro att frågan är så enkel att man bara kan säga: Låt oss göra så och så! Herr Gustafsson i Borås ställde till mig den frågan: Finns det några tecken på att andra länder tänker uppge sin restriktiva politik? Ja, vissa tecken på detta finns. Det gjordes en del försök i Kennedyorden — och jag tror att de återkommer — att få till stånd tullsänkningar på detta område. De ledde visserligen inte till något resultat, men tullsänkningar kan komma i framtiden, om vi menar allvar med vår vilja att också underlätta för u-länderna att i större utsträckning finna marknader hos de mera utvecklade och bättre ställda industriländerna. Det är en sida av saken, som man på längre sikt absolut måste ta hänsyn till.

En annan sida av saken är att det hos svensk industri föreligger ett betydande och realistiskt grundat intresse för att öka exporten till östländerna. Man ser betydande möjligheter i den riktningen. En viss ökning — i relativa tal aktningvärd — har kommit till stånd redan under fjolåret.

I och för sig hoppas vi alla att svensk industri skall förmå tränga in ytterligare på öststaternas marknader. Anledningen till att det inte går snabbare är att man i dessa stater måste ställa sig frågan: Kan vi få exportera så mycket, att vi får råd att betala de varor som vi önskar köpa från Sverige? Det föreligger köpintresse, men öststaterna har inte tillräckligt med betalningsmedel. Kunde vi möjliggöra för dessa länder att öka sin export till vårt land av traditionella varor, för vilka de har sina industrier anpassade, skulle detta ögonblickligen få effekt, med positiva verkningar för andra delar av den

svenska exportindustrin och andra delar av den svenska konkurrensindustrin.

Man måste hålla den aspekten i minnet. Jag säger visst inte, herr Gustafsson i Borås eller herr Persson i Heden eller herr Magnusson i Borås, att vi bör göra oss av med hela vår textilindustri eller hela vår konfektionsindustri i en handvändning för att därigenom göra det möjligt för vår metallindustri och vår verkstadsindustri att finna vidgade avsättningsområden utomlands; det menar jag inte. Vi skall i stället försöka sörja för att denna anpassningsprocess går så smidigt som möjligt och äger rum utan att medföra att människor på grund därav blir friställda utan möjlighet att finna nya och alternativa och helst bättre jobb i stället för de arbeten som de tvingas lämna. Detta görs emellertid inte i en handvändning. Det är därför som regeringen är beredd att se över våra möjligheter till kontroll över importen till Sverige — vissa sådana möjligheter föreligger — men detta betyder ett temporärt avsteg från våra vanliga principer. Under tiden skaffar vi oss emellertid andrum, så att vi kan lägga upp vår politik på längre sikt med positiva stödåtgärder för textilindustrin. Jag är glad över att deltagarna i denna debatt observerat att jag tagit upp detta i mitt interpellations-svar.

Fru HÖRNLUND (s):

Herr talman! Tillåt mig att först konstatera att arbetsordningen i detta hus ibland ter sig ganska underlig!

Vid vårt första arbetsplenium i nästa vecka skall kammaren behandla två utlåtanden från bankoutsnittet i den fråga som i dag är föremål för interpellationsdebatt. Jag frågar mig, om det inte hade varit lämpligare att interpellationssvaret hade lämnats i samband med att de tre motionerna med ett flertal yrkanden, som behandlas i de båda

Svar på interpellation och fråga ang. textil- och konfektionsindustrins förhållanden

utlåtandena, hade kommit på bordet. Jag säger detta inte minst med tanke på att det i dessa utlåtanden förekommer dels en utförmmande rapport från kommerskollegium över den översyn av den s. k. lågprisimporten som företagits, dels också ett remissvar från arbetsmarknadsstyrelsen om arbetsmarknadsläget i den del av landet, dit textil- och konfektionsindustrin i hög grad är koncentrerad, nämligen i södra delen av Älvsborgs län.

Jag kunde naturligtvis för dagen ha avstått från att blanda mig i denna debatt, men eftersom handelsministerns svar i dag har mera anknytning till den motion som herr Carlstein och jag har avlämnat i denna kammare än till den interpellation och enkla fråga som herr Persson i Heden respektive herr Gustafsson i Borås har framställt, finner jag mig föranlåten att ändå säga några ord.

Vi har i vår motion begärt att en utredning tillsätts med uppdrag att utreda textil- och konfektionsindustrins fortsatta utveckling ur såväl beredskapspolitiska, handelspolitiska och sysselsättningspolitiska som lokaliseringspolitiska synpunkter.

Vi har också i vår motion fört ett ingående resonemang kring frågorna om lågprisimporten. Vi har fastslagit att denna industribransch och dess problem bör bedömas på samma sätt som man bedömer andra branscher, och vi har pekat på möjligheterna att genom ökade beställningar för civil statlig och kommunal verksamhet stimulera verksamheten liksom vi gör t. ex. beträffande verkstadsindustrin, när vi finner att stimulansåtgärder är nödvändiga.

Jag kan nu konstatera att interpellationssvaret innebär att våra motionskrav helt tillgodosetts genom att en statlig utredning kommer att tillsättas. I likhet med vad vi anförde i motionen förutsätter handelsministern att utredningen skall kunna göras snabbt, efter-

som kartläggande utredningsmaterial redan finns i betydande omfattning. Jag finner dock skäl att understryka att utredningen mycket noga bör pröva frågan om utlandsetableringen av svenska textil- och konfektionsföretag, inte minst med anledning av att de svenska utlandsetablerade företagen inom branschen ser ut att vara på god väg att konkurrera ihjäl sig själva och övriga företag som icke har etablerats i utlandet. Av importen från lågprisländerna kommer större delen från Hongkong, Portugal och Jugoslavien. I Portugal finns ett flertal svenska företag som bekant etablerade. I Jugoslavien sker tillverkningen med benägen medverkan av svenska konfektionsföretag.

Om vi nu skall införa någon form av produktionsstöd är det nödvändigt att närmare granska utlandstransaktionerna på detta område. Det kan inte vara rimligt att företag som bedriver konkurrens genom utlandsproducerade varor skall erhålla stöd för hemmaproduktionen. Jag hoppas att regeringen vid utformningen av direktiven i tillräckligt hög grad poängterar nödvändigheten av en ingående analys av dessa förhållanden.

Däremot är det naturligtvis tillfredsställande att det näringspolitiska rådet varit inne på diskussioner om att investeringskrediter skall kunna lämnas företag inom branschen för genomförande av fusioner och andra branschrationaliserande åtgärder, precis i likhet med vad andra branscher kan påräkna. Jag vill påminna om att denna industrigren kanske i alltför hög grad blivit betraktad som totalt dödsdömd och att det inte varit särskilt lätt att få gehör för att vissa delar av den fortfarande — säkert också i framtiden — har stora möjligheter att hävda sig, om den får arbeta under samma villkor som annan industri. Exportsiffrorna visar också att detta antagande är riktigt. Trots detta kvarstår att en ytter-

Svar på interpellation och fråga ang. textil- och konfektionsindustrins förhållanden

ligare krympning förmodligen är att vänta.

Koncentrationen till ett relativt litet område med ett högt befolkningstal där invånarna är så gott som helt beroende av sysselsättningen inom branschen gör att det fortfarande måste ingå som ett väsentligt led i alla dessa diskussioner att också ta med lokaliseringsfrågan i sammanhanget. Även om vi nu får en stor branschutredning till stånd, vilken ingalunda kommer någon dag för tidigt, måste effektiva insatser till från statsmakternas sida för att klara våra ständigt akuta sysselsättningsproblem i södra delen av Älvsborgs län.

Jag vill gärna, herr talman, understryka detta innan jag uttalar ett tack till näringspolitiska rådet, främst för att den utredning vi begärt från socialdemokratiskt håll i denna kammare nu kommer till stånd.

Herr GUSTAFSSON i Borås (fp):

Herr talman! När vi möter kvoteringar vid gränsportarna utåt men står blottställda mot flöden in till landet, är det klart att ställningen blir ganska ohållbar. Vi har länge haft ett övertag över importvarorna i fråga om urval, färg, passform och kvalitet, service och leveranstider, men fråga är om vi alltjämt har det. Kan vi i så fall behålla och stärka detta övertag? Det är svårt för lekmannen att exakt veta hur hårt ingångna handelsavtal med andra länder faktiskt binder oss.

I Svenska Dagbladet återgavs i januari i år ett TT-referat från Bryssel, där man fick veta att USA utan tvivel i en nära framtid kommer att införa en importavgift på 2—3 procent och samtidigt etablera någon form av stöd åt den egna exporten. Mig veterligt har de aviserade åtgärderna inte vidtagits. Utan att vara sakkunnig på området undrar jag, om dylika åtgärder får rum inom GATT.

Jag tror att det är en fråga av hög prioritet att vårt land — alltså regeringen — snabbt bestämmer sig för hur stor inhemsk försörjning i fråga om textil- och konfektionsvaror vi skall ha i framtiden. Här är det inte bara fråga om en strukturomvandlingsprocess — det kan det vara när det gäller tekniskt ersätta industrier. Även om det finns ytterligare att göra tror jag emellertid att man kan säga att vår textil- och konfektionsindustri står nästan på toppen av rationalisering; marginalen för rationalisering är i varje fall mycket liten. En omställning som skulle göra industrin kapabel att möta lågprisimporten är naturligtvis fullkomligt omöjligt — det skulle innebära en omställning till döds.

Jag ansåg det ytterligt värdefullt att få veta, om några tecken finns som tyder på att andra länder tänker uppege sin mer restriktiva handelspolitik. Om inte sådana tecken finns, kan vi då — om vi vill låta vår textil- och konfektionsindustri leva — undgå att tillämpa i stort sett samma regler i vårt land som andra med oss jämställda länder har. Det blir egentligen ganska ointressant om man säger att åtgärder som t. ex. kvoteringar skall gälla tillfälligt eller under en övergångstid, om man inte kan se något slut på övergångstiden. Statsrådet Lange säger att vissa tecken tyder på en liberalisering av andra länders handel. Jag hoppas att dessa tecken snart blir tydligare.

Herr PERSSON i Heden (cp):

Herr talman! Om handelsministern borde ha väntat med att svara på min interpellation och herr Gustafssons i Borås fråga tills vi får en debatt med anledning av motioner som väckts om den nu debatterade problematiken är jag inte kapabel att avgöra. Jag förutsätter emellertid att statsrådet har bedömt läget så, att interpellationen och frågan berör andra problem än motio-

Svar på interpellation ang. åtgärder mot den industriella uttunningen i stockholmsregionen

nen av fru Hörnlund och herr Carlstein som har begärt en utredning. Regeringen har ju redan signalerat att utredningen om Tekoindustrins framtida möjligheter och lokalisering skall till sättas. Min interpellation och herr Gustafssons i Borås fråga rör möjligheterna att lösa frågan temporärt i en akut situation. Jag tror sålunda inte att handelsministern har begått något fel genom att svara härpå i dag. Detta om detta.

Jag vill gärna deklarerat att även jag har intresse för en liberal handelspolitik. Jag tror att jag sade i mitt första inlägg att vi bör sikta på en sådan. Vad jag menar med en liberal handelspolitik är emellertid inte en ensidig sådan; man måste se till att varorna från Sverige kan säljas till övriga länder så att inte, som jag tidigare framhållit, dammluckorna bara öppnas inåt. Sverige är väl det land som generösast har öppnat sina »importluckor», om jag får använda ett sådant uttryck. Jag tror mig veta att konsumtionen av textilvaror — kläder och allt vad därtill hör — till något mer än hälften består av importerade produkter. Läget är därför som det är i dag. Det är självklart att vi så generöst som möjligt skall importera från u-länderna — jag delar handelsministerns uppfattning därom. Men man kanske också med hänsyn till de oerhört låga importpriserna bör undersöka huruvida dessa u-länder får någon hjälp härigenom.

Nu har handelsministern lovat att ompröva frågan och göra vad som för dagen är möjligt. Jag förstår att det är många problem som dyker upp i detta sammanhang, men jag tar handelsministern på orden och hoppas att vi mycket snart skall få till stånd en ordning som gör att vår industri har möjligheter att fortleva. Sedan kan fru Hörnlunds och herr Carlsteins motion, vilkas syfte ju egentligen redan har tillgodosetts genom handelsministerns

meddelande om en utredning, ur lokaliseringssynpunkt på lång sikt möjligen ha sin betydelse för den svenska Tekoindustrin. Men nuläget blir inte hjälpt härav. Kanhända, om inget görs nu är det också försent när en gång utredningen blir klar.

Härmed var överläggningen slutad.

§ 2**Svar på interpellation ang. åtgärder mot den industriella uttunningen i stockholmsregionen**

Ordet lämnades på begäran till

Chefen för inrikesdepartementet, herr statsrådet JOHANSSON, som yttrade:

Herr talman! Herr Jansson har frågat finansministern, om mot bakgrunden av den industriella uttunning som äger rum i stockholmsregionen — och som medfört att betydande löntagargrupper ställts inför arbetslöshet, omskolnings- och utflyttningsproblem — övervägs att vidta några omedelbara åtgärder ägnade att motverka dessa tendenser i den näringspolitiska utvecklingen och därmed förhindra en tilltagande strukturarbetslöshet. Interpellationen har överlämnats till mig för besvarande.

Den exemplifiering av företagsutflyttningen från stockholmsområdet som interpellanten lämnar ger en ofullständig bakgrund till det resonemang som förs i interpellationen. Ett antal företag har mycket riktigt flyttat ut från Storstockholm till andra delar av landet, men detta har inte haft och kan inte väntas få den negativa verkan som interpellanten anger. Den statistiska informationen om industriutvecklingen är visserligen svårtolkad, men den synes ganska tydligt peka på att denna utflyttning kunnat ske utan att sysselsättningen inom industrin som helhet minskade i Stockholms stad och län under tiden 1960—1965.

Svar på interpellation ang. åtgärder mot den industriella uttunningen i stockholmsregionen

Det är riktigt som interpellanten framhåller att arbetslösheten ökat något under det gångna året bland metallarbetarna. Arbetsmarknaden som helhet visar likväl i stockholmstrakten upp siffror som är klart bättre än på andra håll i landet. Andelen arbetslösa i förhållande till antalet personer i arbetsför ålder (15—64 år) i Stockholms stad och län var i april 1968 mindre än hälften av riksgenomsnittet (ca 4 promille mot ca 8 promille). Även inom metallindustrin var arbetslösheten i relation till sysselsättningen inom verkstadssektorn lägre än för riket i övrigt. Arbetsmarknadssituationen förbättras dessutom för närvarande snabbt. Arbetslösheten är i år klart lägre än vid samma tid i fjol och antalet lediga platser för närvarande dubbelt så stort som antalet arbetslösa.

Inom stockholmsområdet har vi en i förhållande till stora delar av riket i övrigt väl differentierad arbetsmarknad med god tillgång till arbetstillfällen. De arbetsmarknadsproblem som finns här måste därför lösas med hjälp av normala arbetsmarknadspolitiska medel. Om vi skulle använda särskilda stödåtgärder för industrin på det sätt interpellanten föreslår skulle detta påverka konkurrensförhållandena mellan industrin här och i andra delar av landet till Stockholms fördel. Detta skulle troligen främst bli till förfång för industriföretagen inom norra stödområdet. Det bör erinras om att åtskilliga företag som fått statligt lokaliseringsstöd inom detta område för närvarande befinner sig i ett känsligt utvecklingskede.

Interpellanten påtalar särskilt att näringsstrukturen i Storstockholm förändras i riktning mot en ökad andel sysselsatta inom servicenäringarna. Detta beror emellertid inte i första hand på att industriföretag flyttat ut från området i fråga utan på att servicenäringarna är de från sysselsättningsynpunkt

mest expansiva och kan väntas förbli så under överblickbar tid enligt de långtidsbedömningar som gjorts. Denna utveckling, som inte innebär något nytt eller unikt för svenska förhållanden — den kan spåras i både öst och väst — har lett till att näringsstrukturen i stockholmsområdet blivit annorlunda än i riket i övrigt. Om man vill ändra på detta förhållande synes det snarare böra övervägas att flytta ut sådana serviceverksamheter som kan verka på annat håll i landet än att ge industrin i stockholmsområdet ekonomiskt stöd för att öka dess sysselsättning. En sådan utflyttning skulle dessutom, liksom fallet för övrigt varit med den industriutflyttning som skett, förbättra näringslivsstrukturen i de områden till vilka dessa verksamheter flyttar.

Vidare anförde:

Herr JANSSON (vpk):

Herr talman! Jag vill först tacka statsrådet och chefen för inrikesdepartementet för svaret på min interpellation.

Bakgrunden till interpellationen var den närings- och arbetsmarknadspolitiska utvecklingen i Storstockholm, vilken präglas av en industriell uttunning. I interpellationen har jag också givit vissa siffermässiga uppgifter om den industriella utflyttning som ägt rum. Inrikesministern sade att min exemplifiering ger en ofullständig bakgrund till det resonemang som förs i interpellationen och att det även om den statistiska informationen om industriutvecklingen är svårtolkad är ganska tydligt, att denna utflyttning kunnat ske utan att sysselsättningen inom industrin som helhet minskat i Stockholms stad och län under tiden 1960—1965.

Vad den ofullständiga bakgrunden beträffar så var det kanske inte min ambition att klarlägga allt i interpella-

Svar på interpellation ang. åtgärder mot den industriella uttunningen i stockholmsregionen

tionen utan snarare att få ett klarläggande i svaret. Jag vill inte heller bestrida att sysselsättningsgraden är högre i denna region än i andra. Det kan nog ses som något ganska naturligt att sysselsättningsgraden är hög i landets största tätort så länge vi har en fortsatt högkonjunktur.

Inrikesministern har nog missuppfattat mig, om han fått uppfattningen att själva arbetslöshetsproblemet var interpellationens huvudtema. På sikt kan det bli ett huvudspråk, om den utveckling som jag påtalat, den industriella uttunningen, fortsätter. Men vad jag tog upp var, dels den relativa minskningen av industriell verksamhet till förmån för icke industriella aktiviteter, dels tendensen att flytta rutintillverkning ur regionen till förmån för nyetablering av de s. k. intelligensindustrierna.

I det privata näringslivets produktionsplanering ingår att över huvud taget flytta rutintillverkning från tätorter med ett relativt högt löneläge, och att till tätorterna lokalisera de mest kvalificerade och specialiserade verksamheterna: lednings- och beslutsfunktioner, experimentell produktion och forskning. Det problem jag tog upp i detta sammanhang var den obalans som därmed uppstår i befolkningens sociala sammansättning inom denna region. Vi får nämligen här en annan sammansättning socialt än i det övriga landet genom att de kroppsarbetande yrkesgrupperna blir mindre och de intellektuellt arbetande och servicetjänsternas folk blir alltmer dominerande. Detta är en allmän utveckling. Av automation och teknisk utveckling följer en strukturförändring inom arbetarklassen, och den vill jag inte se bort från, men denna utveckling är mycket brant just i detta område.

Jag deltog häromkvällen i en diskussion där någon uttryckte det mycket drastiskt så: I det här området kommer

vi inte att få en enda jobbare kvar till sist. Jag svarade att det är delvis fel. Det sker en strukturförändring inom arbetarklassen. Man går över till andra yrken, det uppstår nya yrken och vissa gamla yrken försvinner. Men även om man tar med detta i bilden, så kan man inte blunda för att vi just i stockholmsområdet får en annan sammansättning av befolkningen än annorstädes. Jag anser att detta är ett så pass intressant sociologiskt problem, att jag hade väntat att inrikesministern skulle ta upp det till behandling i sitt svar, så mycket mera som han vid flera tillfällen varit inne på denna fråga i tidigare resonemang som jag har läst om.

Ett andra problem var den industriella förslumningen av den industri som stannar kvar. Om perspektivet hos dem som har avgörande inflytande över produktionsplaneringen är att man skall byta ut industrier i området mot andra industrier, stimulerar detta till en förslumning, vi får en stark dominans av äldre industribyggnader, vilket på längre sikt kommer att bli ett hinder för den industriella utvecklingen. Detta präglar i hög grad industrin i Stockholm.

Jag har sett att detta problem väckte en ganska stor uppmärksamhet vid den senaste socialdemokratiska partikongressen, och nog vill väl inrikesministern hålla med om att detta är ett högst väsentligt problem, som man inte har anledning att blunda för och som man inte bara får betrakta utan även måste söka finna en lösning på. Det sägs mycket riktigt i regeringspartiets näringspolitiska program att »näringspolitiken är trygghetspolitikens förutsättning» och från den utgångspunkten tycker jag att inrikesministern kunde ha tillåtit sig en litet högre grad av ambition, när han formulerade svaret på min interpellation.

Jag tog också upp frågan om Wallenbergdynastins maktställning inom re-

Svar på interpellation ang. åtgärder mot den industriella uttunnningen i stockholmsregionen

gionens närings- och arbetsmarknadspolitiska liv. Svaret att vi skall lösa de arbetsmarknadsproblem som uppstår med »hjälp av normala arbetsmarknadspolitiska medel» är knappast ett svar på min fråga. Jag fattar det så, att inrikesministern inte just nu har lust att ta upp problemet om vem som skall styra investeringarna och näringspolitiken. Jag bara vill notera detta.

I slutet av sitt svar framhåller inrikesministern att om man vill ändra på balansen måste man hellre räkna med att flytta ut serviceverksamheter än att ge stöd åt nya sysselsättningstillfällen. Jag kan dela den meningen att åtskilligt av nuvarande serviceverksamheter med fördel kunde flyttas ur denna region. Av tidsskäl vill jag inte ta upp en detaljdiskussion om vilka det är, även om det kunde vara ett intressant tema att diskutera vilka vi helst skulle kunna avstå från. Emellertid menar jag att vi måste värna om de industriella aktiviteter vi har.

Jag hade nog tänkt mig ett meningsutbyte om huruvida vi kunde räkna med att stat och kommun skall få större inflytande över det ekonomiska livet i regionen och vilka förväntningar vi i detta område kan ställa på den statliga investeringsbanken. Jag tar inte upp dessa frågor nu då jag förutsätter att det kanske blir tillfälle till förnyat meningsutbyte härom senare.

Chefen för inrikesdepartementet, herr statsrådet **JOHANSSON**:

Herr talman! Låt mig omedelbart säga att detta helt visst är ett utomordentligt stort och väsentligt problem. På den punkten skall det inte råda någon tvekan. Vi har ju i vårt arbete velat visa det. Vi har i lokaliseringsberedningens regi igångsatt en stor sociologisk utredning om storstadsproblemet. I den sociologiska problematiken kommer naturligtvis en rad andra problem in i

bilden: storstaden som funktion, storstaden ur allmänna synpunkter som lämplig eller tillfredsställande boendemiljö och en hel del annat.

Detta arbete pågår och vi hoppas att det skall bli färdigt inom de närmaste åren och ge oss ett väsentligt bredare underlag för en diskussion. Jag har ingenting emot att problemet har kommit upp, och jag vill gärna ge herr Jansson ett erkännande för hans intresse och även för hans kunskap i dessa mycket besvärliga frågor.

När jag läste interpellationen slog det mig att jag faktiskt skulle kunna säga att vissa delar av den var som tagna ur mitt manuskript vid den arbetarmässa som hölls här i Stockholm 1964. Det är nu ingen beskyllning utan bara ett konstaterande av att jag på vissa punkter har en uppfattning som sammanfaller med herr Janssons.

Trots att det är tidsbrist vill jag på en punkt ingå i en liten polemik mot herr Jansson. Han säger nämligen i sin interpellation, att den fulla sysselsättningen sviktat trots den starka differentieringen inom näringslivet. Är detta alldeles riktigt? Vi har haft arbetslöshet också i Stockholm, och det är klart att det på vissa områden som inom metall- och byggfacket kan sägas att det under de senaste åren — framför allt gäller det under vissa tider byggfacket — förelegat en icke ringa arbetslöshet. Men ser man på arbetsmarknaden som helhet och jämför antalet arbetslösa med antalet lediga platser blir bilden en annan. Jag har i denna kammare för en kort tid sedan redovisat, att det i Stockholm den 15 april fanns två lediga platser på varje arbetslös person som var anmäld till arbetsförmedlingen. Men vilka platser? Det är givet att det inte var två arbeten för en byggnadsarbetare inom det egna yrkesområdet, utan det rörde sig om andra sysselsättningar för vilka det söktes arbetskraft. Det gällde framför allt

Svar på interpellation ang. åtgärder mot den industriella uttunningen i stockholmsregionen

tjänstesektorn, precis som herr Jansson framhållit.

I skogslänen har vi den diametralt motsatta bilden vilket jag också redovisat. Låt mig erinra om att det där är sex arbetslösa på varje ledig plats. Hur kan då herr Jansson tro att vi skulle kunna driva en politik som innebär stöd åt lokalisering av företag till Stockholm, vilket ju skulle öka efterfrågan på arbetskraft? I anslutning till denna efterfrågeökning skulle det också uppstå ökad efterfrågan på bostäder, sjukhus, skolor m. m. som vi hittills inte kunnat tillgodose i önskvärd omfattning.

Vi måste fråga oss hur vi skall kunna åstadkomma en balans på andra vägar, men jag tror att herr Jansson och jag kan komma överens även då det gäller den saken. Vi får överväga om vi inte måste omlokalisera vissa företag och då inte bara de industriella. Det gäller också att påverka nyetableringen av företag, så att den sker till områden utanför storstadsregionen. Härvidlag rör det sig nu och framdeles inte bara om industrier, utan det som blir väsentligt för den framtida sysselsättningen är tjänstesektorn, det kommersiella livet, administrationen o. s. v. Inom dessa områden kommer efterfrågan att stiga oavbrutet enligt alla de prognoser som gjorts. Tendensen är alldeles klar. Vi får överväga, om vi inte för att klara undersysselsättningen i vissa delar av landet får lov att flytta ut en del av administrationen eller också bygga upp delar av den nya, tillväxande administrationen i andra delar av landet utanför storstadsregionen.

När vi talar om skogslänen, som omfattar våra norrlandslän jämte Kopparbergs län och Värmlands län, får vi inte förledas av begreppet skogslän att tro att där bara finns skog. Där finns också utomordentliga centralorter och industriregioner till vilka man mycket väl kan tänka sig en lokalisering av

företag och nyetablering då det gäller industrier, administration, kommersiella institutioner o. s. v.

Det är den balansen vi måste försöka åstadkomma. Då har vi kommit till pudelns kärna och det problem som herr Jansson har tagit upp, nämligen utvecklingen mot en obalans i Storstockholm. Den kan motverkas också med andra åtgärder än att direkt söka animera till nylokalisering och nyetablering av företag. Man behöver säkert inte i vare sig Stockholm, Göteborg eller Malmö vara bekymrad över de ansträngningar vi vidtar för att åstadkomma någon dämpning i de tre områdena. Det kommer nämligen att möta oerhörda svårigheter att komma dithän att utvecklingen stoppas — och det finns inte heller någon anledning att gå så långt. Men vi borde komma så långt, att utvecklingen i dessa områden korresponderar bättre med våra möjligheter att bygga bostäder, sjukhus, skolor, serviceinstitutioner o. s. v. Det finns nämligen all anledning att uppmärksamma också den delen av obalansen.

Sedan tycker jag också att herr Jansson tillmäter storfinansens alltför stort inflytande i dessa stycken. Det är riktigt att stora företag som ASEA, L M Ericsson och kooperativa företag har blivit omlokaliserade, men det har skett med stöd av statliga åtgärder, och företagen har påverkats av kommunala instanser ute i landet och av våra arbetsmarknadsmyndigheter. Vi har i vissa fall all anledning att känna tacksamhet för att en omflyttning verkligen kunnat komma till stånd, så att vi bättre kunnat klara situationen i vissa delar av landet. Utvecklingen måste ledas av samhället, men det skall ske i samverkan med näringslivet. Och just när det gäller lokalisering av företag har vi möjlighet att diskutera problemen med näringslivet.

Herr talman! Jag skall inte fördjupa mig mera i dessa frågor, som utgör ett

Svar på interpellation ang. lagstiftning om renhållning vid väg

stort problem, men låt mig bara säga att vi inte skall se alltför ensidigt på möjligheterna att angripa svårigheterna. Låt oss också avvakta de stora utredningar och undersökningar som pågår. De kommer att ge oss ett bättre underlag för att föra debatten om vad som i dagens läge kan vara riktigt och rimligt.

Herr JANSSON (vpk):

Herr talman! Jag skall inte förlänga denna debatt så mycket, men jag anser mig ha anledning göra några kommentarer till det sista som inrikesministern sade.

Det är riktigt att det har funnits två lediga platser till varje arbetslös i storstockholmsområdet, men som inrikesministern sade gällde det inom helt andra yrkesgrenar än dem där det uppstått arbetslöshet. Det måste också vara en ambition hos dem som har inflytande över arbetsmarknadspolitiken att så långt möjligt sysselsätta människorna i det yrke de lärt, förutsatt att det är för landets utveckling betydelsefulla yrkesområden. Jag vill här erinra om att vi bland byggnadsarbetarna haft en ganska betydande arbetslöshet i storstockholmsområdet, samtidigt som vi där haft en påfallande brist på bostäder och den absolut längsta bostadskön i landet.

När det gäller sysselsättningen har problemen kanske inte koncentrerats till storstockholmsområdet, men därmed vill jag inte ha sagt att det är statsmakterna som egentligen har haft ledningen för sysselsättningspolitiken. Det är naturligtvis i hög grad storfinansens som har haft den ledningen. Detta gäller en period när storfinansens visat »sin bästa sida» i den meningen att det rätt högkonjunktur och funnits arbete. Men det kan ju tänkas andra situationer och andra tider när storfinansens inte visar upp denna sida. Jag vill sluta detta resonemang med att säga, att inga från andra delar av landet bör anmäla kritik

mot att stockholmsregionen utvecklar sin näringspolitik.

Jag vill också erinra om att LO-utredningen om samordnad näringspolitik, som förelades LO-kongressen 1961, avisade lokaliseringåtgärder som gick ut på att hindra industriell expansion i stockholms-, göteborgs- och malmöregionerna. Det är en ganska representativ församling som därmed har sagt sin mening och som inte fallit undan för stämningar vilka ibland är mycket starka i denna kammare, där man framför allt vill diskutera sysselsättningsfrågorna i de s. k. bostadsområdena men tycker att det är onödigt att diskutera dem för ett sådant område som Storstockholm.

Jag menar nog att läget i stockholmsregionen motiverar initiativ både på arbetsmarknads- och näringspolitikens område liksom när det gäller mark-, bostads-, trafik-, hälso- och sjukvårdsfrågor. Om denna region skall fungera på ett ändamålsenligt sätt i framtiden, råder det inget tvivel om att Wallenbergsdynastins och den övriga storfinansens inflytande över denna region måste krympas.

Härmed var överläggningen slutad.

§ 3

Svar på interpellation ang. lagstiftning om renhållning vid väg

Ordet lämnades på begäran till

Chefen för kommunikationsdepartementet, herr statsrådet LUNDKVIST, som yttrade:

Herr talman! Herr Andersson i Storfors har frågat mig, *dels* om jag är beredd att lämna en redogörelse över nu rådande lagbestämmelser gällande renhållningen efter våra vägar, *dels* om jag är beredd föreslå en sådan lagändring att klarhet skapas om renhållningen efter allmänna vägar.

Enligt vägförfattningarna omfattar

Svar på interpellation ang. verkningarna av postverkets rationalisering

underhåll av väg inte renhållning. Statens vägverk utför ändå som en serviceåtgärd renhållning inom vägområdena i den omfattning som fordras för att inte otrevnad eller hygieniska olägenheter skall uppstå. Renhållningen torde också i stort sett fungera tillfredsställande. I närheten av vissa tätbebyggda områden är förhållandena mindre tillfredsställande därför att bristande möjligheter att bli av med avfall medfört att vägområde eller av väghållaren anordnad sophämningsanordning begagnas för tömning av bl. a. hushållsavfall. Som herr Andersson påpekat har emellertid 1960 års vägsakkunniga att avge förslag till rättslig reglering av bl. a. frågorna om avgränsningen av det område, som skall anses ingå i en väg, och därmed omfattas av väghållarens rättigheter och skyldigheter. De sakkunniga har denna dag överlämnat sitt betänkande till mig och efter vad jag har hunnit inhämta har i detta tagits upp de nu berörda problemen.

I naturvårdslagens 23 och 24 §§ förbjuds rent allmänt nedskräpning i naturen och stadgas att länsstyrelse kan förelägga den ansvarige att iordningställa platsen. Det är dock svårt att binda någon eller några personer vid nedskräpningen av och vid våra vägar. Den inom socialdepartementet tillsatta kommittén för ett renare samhälle skall emellertid enligt sina direktiv pröva alla åtgärder som kan leda till att den allmänna nedskräpningen bekämpas effektivt. Som särskilt utsatta har därvid nämnts områdena invid allmänna vägar.

Jag hoppas liksom herr Andersson på en snar och ändamålsenlig lösning av de här mycket angelägna frågorna, men då hela problemkomplexet delvis fortfarande håller på att utredas och vissa förslag så nyligen avgetts är jag för ögonblicket inte beredd att ta något initiativ i den riktning herr Andersson antytt.

Vidare anförde

Herr ANDERSSON i Storfors (s):

Herr talman! Jag ber att få tacka kommunikationsministern för svaret på min interpellation. En kommentar till svaret anser jag i dag vara obehövlig, enär Sveriges Radio i dag presenterat 1960 års vägsakkunnigas betänkande. Om statsrådet följer upp detta och lägger in renhållningsfrågorna i den nya väglagen är jag nöjd. Låt mig bara tillägga, att ärendet är brådskande och att kommunikationsministern bör ta itu med det snart.

Härmed var överläggningen slutad.

§ 4

Svar på interpellation ang. verkningarna av postverkets rationalisering

Ordet lämnades på begäran till

Chefen för kommunikationsdepartementet, herr statsrådet LUNDKVIST, som yttrade:

Herr talman! Herr Westberg har frågat mig, om jag uppmärksammat de negativa verkningar som postverkets rationalisering fått och, om så är fallet, vilka åtgärder jag avser att vidta.

Inom postverket pågår för närvarande en mycket omfattande rationaliseringsverksamhet. Denna resulterar inte — som herr Westberg hävdar — i »en väsentligt försämrad service» för postverkets kunder. Tvärtom är den en förutsättning för att verket skall kunna upprätthålla en post- och betalningsförmedling, som svarar mot allmänhetens berättigade krav och som sker med tillämpning av rimliga befodringsavgifter.

Som exempel på förbättringar som blivit möjliga genom postverkets rationaliserings- och utvecklingsinsatser kan nämnas den allmänt snabbare postdistributionen. Sålunda har man under senare år kommit allt närmare ett förverkligande av målsättningen, att post som inlämnas på eftermiddags- eller

Svar på interpellation ang. verkningarna av postverkets rationalisering

kvällstid den ena dagen skall — oberoende av vilka distributionsavstånd det är fråga om — kunna utdelas nästa dags morgon. År 1963 hade denna målsättning uppnåtts beträffande knappt 80 procent av brevposten. I dagens läge har så skett beträffande 85 å 87 procent av denna, och inom de allra närmaste åren räknar man med att procenttalet skall stiga till 95. Den betydande ytterligare förbättring som påräknas på kort sikt sammanhänger nära med övergången i år till en ny transport- och sorteringsorganisation. I anslutning till denna kommer man att utöka nattpostflyget, inrätta vissa snabbgående posttåg och anordna en hel del nya billinjer.

Med de successivt snabbare förbindelserna ankommer posten i allt större utsträckning till adressorten redan på morgonen. Detta har lett till att behov av en andra brevbäringstur på många håll inte längre föreligger. Postverket har därför kunnat ersätta andraturen med mindre kostnadskrävande utdelningsformer — cityturer, särskilda tidningsturer etc. På vissa håll har andraturen — efter samråd med ortens myndigheter och näringsliv — kunnat slopas helt.

Ett aktuellt rationaliseringsprojekt, som på ett genomgripande sätt kommer att påverka distributionsrutinerna inom postverket, är postnummersystemet. Detta är ett exempel på hur postverket på en gång söker komma till rätta med kostnads-, personal- och serviceproblemen. Antalet brevfrösendelser uppgår för närvarande till 1,6 miljard per år, och om den genomsnittliga ökningen som vi hittills haft under 1960-talet fortsätter kommer postverket inom 8 å 10 år att ha 2,5 miljarder brevfrösendelser att behandla. Vidare leder urbaniseringen till att en allt större del av den ökande postmängden strömmar till storstadsområdena. Det är med en sådan utveckling helt klart, att man utan postnummersystemet — som ger

betydande rationaliseringsvinster, enbart för den närmaste tioårsperioden i storleksordningen 35 miljoner kronor — inte skulle ha någon möjlighet att på sikt bibehålla nuvarande servicenivå. Redan vid nuvarande manuella brevsortering innebär systemet avsevärda fördelar, eftersom postnumret gör sorteringen både enklare, snabbare och säkrare. Särskilt betydelsefullt är emellertid systemets introduktion med hänsyn till att det utgör en förutsättning för att man senare mera allmänt skall kunna gå över till automatisk brevsortering.

Vad i övrigt beträffar postverkets rationaliseringsverksamhet vill jag slutligen erinra om de insatser som görs för att på en gång rationalisera och förbättra postservicen på landsbygden. Detta sker genom en successiv utveckling och motorisering av lantbrevbäringen, som för närvarande har en linjelängd om cirka 160 000 km och som betjänar omkring 600 000 hushåll. Enbart under den senaste femårsperioden har ungefär 110 000 hushåll fått bättre postbetjäning, av vilka 40 000 tidigare inte haft någon postutdelning alls.

Med anledning av herr Westbergs fråga har jag med detta i korthet sökt ge en uppfattning om vad som för närvarande görs för att till rimliga kostnader upprätthålla och även i olika hänseenden förbättra allmänhetens postservice.

Vidare anförde

Herr WESTBERG (fp):

Herr talman! Jag ber att få tacka kommunikationsministern för svaret på min interpellation.

Svaret innehåller en rad positiva besked, som jag givetvis finner mycket tillfredsställande. Det är enbart glädjande, från mina utgångspunkter, att läget i dag är ett annat än då jag i början av mars månad framställde interpellationen. Den 12 maj var ett viktigt datum i detta sammanhang.

Svar på interpellation ang. verkningarna av postverkets rationalisering

Inrättandet av vissa snabbgående posttåg, utökningen av nattpostflyget och ett ökat utnyttjande av biltransporterna i postens tjänst har medfört betydande förbättringar i fråga om postens service. Jag vill gärna ge postverket — och även kommunikationsministern, i den mån han haft att ta ställning till berörda åtgärder — ett erkännande för dessa väsentliga förbättringar.

Men, herr statsråd, rationaliseringsarbetet inom postverket är inte enbart av godo. Som ett exempel kan jag peka på förhållandena på landsbygden. Statsrådet talar i svaret om insatser som görs för att på en gång rationalisera och förbättra servicen på landsbygden. Detta sker, säger han, genom en successiv utveckling och motorisering av lantbrevbäringen, som för närvarande betjänar omkring 600 000 hushåll.

Men statsrådet glömmer att indragningen av poststationer och övergången till motoriserad lantbrevbäring även vållar besvär och bekymmer för många postkunder. Jag tänker särskilt på de många gamla och handikappade som bor mer än 200 meter från brevbarrens färdväg och som måste stå efter vägarna för att passa lantbrevbäraren, när han kommer. Detta måste inte sällan ske utan hänsyn till väderleksförhållandena, t. ex. när pensionen skall utkvitteras. Ibland kan det bli en lång väntan i regn och kyla, eftersom det är alldeles omöjligt att med bestämdhet räkna ut när brevbarren kommer. Det är helt beroende på postmängden. Dessa förhållanden gäller givetvis inte endast för pensionärer eller handikappade, men de känns kanske mest besvärande för just de grupperna.

Nu vet jag att postverket bedriver en viss försöksverksamhet med sikte på att komma till rätta med detta problem. Kunden kan t. ex., inom försöksområdena, genom att sätta en klämna på sin postlåda, kalla brevbarren hem till sig. Jag tror det är en användbar metod och jag vill gärna rekomen-

dera en fortsättning och utökning av den verksamheten. Sådana åtgärder bör genomföras utan onödig tidsutdräkt.

Men inte heller nämnda åtgärder hjälper de ensamstående yrkesverksamma. De har inte anledning att prisa den utveckling det här är fråga om. De har ingen möjlighet att passa brevbarren när han kommer. Har de dessutom sexdagarsvecka kan de inte heller utnyttja lördagen för att söka sig till eventuella inom räckhåll befintliga postanstalter. En förbättrad service borde inkludera även dessa människor.

I detta sammanhang vill jag gärna ställa en fråga: Vore det inte möjligt att bedriva försöksverksamhet med öppethållande av postkontor på kvällstid? Man har inom den privata sektorn — jag tänker bl. a. på bankerna — börjat pröva en sådan lösning. Man håller öppet på kvällarna för att hjälpa dem som inte under dagen kan ta bankernas tjänster i anspråk. Vore det inte möjligt att bedriva försöksverksamhet av liknande slag inom posten?

När det gäller distributionen av vissa tidningar tycks snabbheten lämna en del övrigt att önska. Utgivarkorsband och kommissionärskorsband innehållande tidningar, som utkommer med minst två nummer i veckan, befordras och utdelas lika snabbt som brev. Särskilda tidningstransporter anordnas om antalet tidningar så motiverar. Övriga tidningar transporteras så vitt möjligt, som det står i anvisningarna, så att de ankommer till centralorten i brevområdet senast omkring klockan 12 på första vardagen efter inlämningsdagen, men såvitt avser tidningar till brevområden, belägna på större avstånd, på andra vardagen efter inlämningsdagen. Eftersom tidningen ofta ankommer sedan den enda postturen utgått, kan det dröja två till tre dagar innan den kommer adressaten till handa. En tidningsutgivare i Bromma har berättat för mig att hans tidning, som utkommer varje tisdag, inte når

Svar på interpellation ang. friställning av lotsar

adressaterna i t. ex. Eskilstuna, Örebro och Gävle förrän efter två eller tre dagar, vilket enligt hans mening är högst otillfredsställande, då tidningen innehåller text som snabbt blir inaktuell. Det borde inte vara omöjligt att förbättra servicen även på detta område.

Beträffande postnummersystemet, som kommunikationsministern berör i sitt svar, kan anföras att man tydligen gjort noggranna beräkningar över vad man kan vinna inom postverket genom dess införande. Det sägs emellertid ingenting om huruvida man har gjort en samhällsekonomisk bedömning. Även om systemet innebär en förenkling och ett förbilligande för postverket, är det inte alls säkert att det innebär detsamma för samhället i stort. Man flyttar faktiskt över en del av arbetet till kunderna, som också får vidkännas ökade kostnader för uppläggning av nya adressregister.

Herr talman! Jag vill än en gång tacka kommunikationsministern för den redogörelse han har lämnat i det utförliga svaret. Även jag vill hoppas att rationaliseringsverksamheten i fortsättningen skall bedrivas så att kundservicen svarar mot allmänhetens berättigade krav och med tillämpning av rimliga befordringsavgifter. Enligt min mening måste man dock samtidigt noga vaka över att rationaliseringen inte får den följderna att arbetsuppgifter överflyttas från posten till kunderna.

Härmed var överläggningen slutad.

§ 5

Svar på interpellation ang. friställning av lotsar

Ordet lämnades på begäran till

Chefen för kommunikationsdepartementet, herr statsrådet LUNDKVIST, som yttrade:

Herr talman! Herr Hedin har frågat om jag har för avsikt att vidta några

åtgärder dels för att förhindra ytterligare friställning av lotsar, dels för att möjliggöra för redan friställda att återvända till lotsyrket.

Den av 1966 års riksdag beslutade nya lotsorganisationen var ett uttryck för önskemålet att uppnå en mera smidig anpassning av lotsningsverksamheten efter sjöfartens skiftande behov. Omläggningen innebar samtidigt en koncentration av verksamheten, vilken tidigare varit splittrad på ett flertal enheter (lotsplatser). Koncentrationen möjliggör ett effektivare personalutnyttjande, varför den nya organisationen i sig själv är mindre personalkrävande än den gamla. Härtill kommer att efterfrågan på lotsning fortsatt att minska. År 1965 utfördes drygt 86 000 lotsningar. Motsvarande antal för åren 1966 och 1967 var cirka 77 000 respektive cirka 58 000. Orsakerna till denna nedgång torde främst vara de ökande fartygsstorlekarna och den pågående koncentrationen av utlastningen. Antalet fartygsrörelser respektive antalet anlop per resa minskas som följd härav. Övergången till tät reguljär trafik med färjor o. d. reducerar också behovet att anlita lots. Det torde finnas skäl att räkna med att denna utveckling skall fortsätta. Någon allmänt ökad efterfrågan på lotsservice är därför knappast att vänta.

Samtidigt som lotsningsfrekvensen minskat på grund av dessa yttre förändringar har efter utredningar vissa lättnader i lotsplikten införts. Sålunda har nedre dräktighetsgränsen höjts, vilket innebär att lotsavgiftspliktigt fartyg med en nettodräktighet intill 400 ton endast erlägger halv lotspenning. Denna beräknas därvid för en sträcka av högst femton nautiska mil. Vidare pågår på vissa kustavsnitt försök med ytterligare lättnader i fråga om att anlita lots. Trots genomförda relativt kraftiga avgiftshöjningar visade lotsväsendet ett underskott förra året på omkring 20 miljoner kronor.

Svar på interpellation ang. friställning av lotsar

Vad jag här anfört styrker enligt min mening nödvändigheten av att pågående rationaliseringsprocess inom lotsningsverksamheten fortsätter.

Det hade i och för sig varit önskvärt, att de personalminskningar, som hittills skett i anslutning till genomförandet av den nya lotsorganisationen och till följd av trafikminskningen, kunnat genomföras i takt med den naturliga avgången, som fr. o. m. den 1 januari 1967 omfattat ett trettiotal lotsar. Anpassningen till de ändrade förutsättningarna för verksamheten har emellertid gjort det nödvändigt att i viss omfattning även företa uppsägningar. Härvid har sjöfartsstyrelsen i möjligaste mån sökt följa principen att yngre anställda fått sluta före äldre, oavsett vilken lotsplats vederbörande tillhört. Detta förfaringssätt förutsätter bl. a. omplaceringar av lotspersonal mellan lotsplatserna.

Av olika skäl är det angeläget att i fortsättningen kunna begränsa uppsägningarna. Bl. a. framstår det som rimligt att anställda med inte alltför kort anställningstid får tillfälle att fortsätta i det yrke som de valt och skaffat sig speciell utbildning för. En uppsägning av ett större antal yngre anställda medför vidare att ålderssammansättningen inom kåren blir ogynnsam. Uppsägningarna kan begränsas genom tillämpning av bestämmelsen i statens allmänna tjänstepensionsreglemente om befogenhet för myndighet att förklara arbetstagare skyldig att avgå med ålderspension vid pensioneringsperiodens nedre gräns. Lotsförbundet och statstjänstemannaförbundet har i princip ställt sig bakom denna tanke.

Med det trettiotal entlediganden av yngre lotspersonal som hittills skett och med tillämpning av den nämnda bestämmelsen i tjänstepensionsreglementet räknar sjöfartsstyrelsen med att under de närmaste åren kunna begränsa uppsägningarna av lotspersonal.

I interpellationen har jämförelse

gjorts med rationaliseringar inom post- och tullverken samt vid statens järnvägar. Jag vill med anledning härav påpeka att personalantalet är väsentligt mindre i sjöfartsverket än i dessa verk och utgörs av skilda personalgrupper med specialiserad utbildning. Möjligheterna till omflyttning inom verket av personal i samband med en kraftig rationalisering av lotsorganisationen, minskad trafikvolym inom lotsningsverksamheten och fortlöpande automatisering av fyrväsendet begränsas härigenom.

Sjöfartsstyrelsen har bemödat sig att skaffa friställd personal annan sysselsättning i statlig eller annan tjänst. Detta har i stor omfattning skett i samarbete med arbetsmarknadsstyrelsen, andra statliga myndigheter och privata företag. Av de lotsar som hittills sagts upp har sålunda 10 anställts i statlig tjänst och 12 i annan tjänst. Fyra lotsar, för vilka uppsägningstiden inte gått ut, är oplacerade.

Vad beträffar den i interpellationen framförda tanken att behandla utländska fartyg hårdare än svenska i fråga om lotsplikt o. d. kan framhållas, att detta strider mot de åtaganden Sverige iklätt sig i överenskommelser med de flesta sjöfartsnationer. En sådan åtgärd innebär en diskriminering och är oförenlig med grundsatserna för den svenska sjöfartspolitik.

Den i interpellationen påtalade oövertiden vid Oxelösunds lotsplats är ojämnt fördelad under årets olika månader, beroende på starkare trafik under vintermånaderna samt den ojämna fördelningen av s. k. lätthelgdagar under året.

Övertiden har i allt väsentligt varit knuten till de olika lotsningsuppdragen för varje enskild lots och till tjänstgöring på lätthelgdagar. Per lots motsvarar oövertiden med avdrag för lätthelgdagar i genomsnitt mindre än sju timmar per månad under hela året.

Utöver detta vill jag hänvisa till vad

Svar på interpellation ang. friställning av lotsar

jag anfört i denna kammaren den 14 december 1967 i ett svar på en enkel fråga av herr Hedin angående rationaliseringen inom lotsorganisationen.

Vidare anförde:

Herr HEDIN (h):

Herr talman! Jag ber att få tacka kommunikationsministern för det uttömmande svaret på min interpellation.

Först vill jag notera att det, sedan jag tog upp denna fråga i höstas, har av svaret att döma skett en viss förändring i positiv riktning. Jag tänker då framför allt på att kommunikationsministern säger: »Av olika skäl är det angeläget att i fortsättningen kunna begränsa uppsägningarna.» Han hänvisar till den möjligheten, att man kan låta dem, som skall pensioneras, avgå med ålderspension vid pensioneringsperiodens nedre gräns, vilket sjöfartsstyrelsen uppenbarligen är beredd att göra nu. — Detta var en fråga som jag tog upp i den debatt vi förde i höstas på grund av en enkel fråga som jag då framställde.

Vidare säger statsrådet, att det är »rimligt att anställda med inte alltför kort anställningstid får tillfälle att fortsätta i det yrke som de valt och skaffat sig speciell utbildning för». Ja, det är det onekligen! Det som är litet osäkert är emellertid vad statsrådet här menar med uttrycket »inte alltför kort anställningstid». Jag frågar: Är det rimligt och förenligt med god personalpolitik att permittera en lots, som visserligen inte har varit anställd som lots i mer än ungefär ett år men som dock har blivit det efter mer än elva års utbildning till just detta yrke? Dessutom förhöll det sig i detta fall så, att vederbörandes far, farfar, farfars far och farfars farfar hade varit lotsar — han var alltså själv lots i femte led.

Statsrådet talar också om att det är angeläget att ålderssammansättningen inom kåren inte blir ogynnsam genom

uppsägning av unga lotsar. Det är alldeles riktigt. Men jag tycker att den målsättning som uttrycks med att man under de närmaste åren skall kunna minska uppsägningarna av lotspersonalen är alldeles för begränsad. Jag skulle för min del vilja säga att man borde stoppa uppsägningarna. Dessutom borde man ha möjlighet att återanställa det fåtal lotsar, som ännu inte har kunnat beredas någon likvärdig plats. Enligt statsrådets svar gäller det för närvarande fyra lotsar. Detsamma bör gälla dem som fått nöja sig med en lägre tjänst. I något fall har de blivit tvungna att ta båtmanstjänst.

Det föreligger enligt min mening många skäl för en betydande återhållsamhet och försiktighet. Det är svårt att bedöma lotsningsfrekvensen. Statsrådet berörde denna fråga i början av sitt anförande. Han sade att det inte fanns något som tyder på att det i framtiden kan bli en ökad frekvens.

Det är inte lätt att ha en bestämd uppfattning i denna fråga. Den betydande minskning som skedde framför allt under 1967 berodde sannolikt i stor utsträckning på den nya taxepolitik som då infördes med en chockhöjning från den 1 januari 1967. Jag kan som exempel nämna att det i Norrköping under 1967 blev flera anlöp än tidigare. Trots detta minskade antalet lotsningsuppdrag till Norrköping.

Enligt uppgifter som jag fått från flera håll i år visar tendensen nu en ökning av lotsningsuppdrag. Det föreligger en tydlig uppgång jämfört med tidigare år. Det är väl också troligt att den lågkonjunktur som vi alltför har påverkar utvecklingen. Om en omsvängning äger rum i framtiden, vilket vi skall hoppas, kommer det att bli ökad sjöfart och ökat behov av lotsning.

När det gäller behovet av lotsar kommer naturligtvis arbetstidsförkortningen också att påverka frågan liksom övertidsuttaget, som jag skall återkomma till något senare.

Svar på interpellation ang. friställning av lotsar

En annan fråga som man här bör beakta är att lotsorganisationsutredningen ännu inte har lagt fram något slutgiltigt förslag till den framtida organisationen av lotsningsverksamheten. Borde man inte avvakta denna innan man avskedar den ene lotsen efter den andre, även om dessa avskedanden glädjande nog nu något bromsats upp? Även hamnutredningen och bottenviksutredningen borde avvaktas.

En tredje fråga är lotsningsplikten, som jag tog upp i min interpellation. Här säger statsrådet att man inte kan lägga lotsningsplikt på utländska fartyg, om man inte också gör det på de svenska. Detta innebär väl ingen diskriminering av utländska fartyg, ty det är alldeles självklart att svenska befälhavare har större förutsättningar att gå utan lots i svenska vatten än vad utländska befälhavare har. Jag vet inte vilka överenskommelser som statsrådet syftar på, men svenska fartyg som kommer in till ryska vatten lär få anlita lots varje gång de går där, medan ryska fartyg på egen hand får gå i svenska vatten. Jag ifrågasätter om detta ur säkerhetssynpunkt kan vara helt lämpligt.

Det finns några fartyg för vilka det skulle finnas anledning att införa lotsningsplikt oberoende av om de är svenska eller utländska. Det gäller tankfartygen. I höstas ägde en grundstötning rum i östgötaskärgården. Det var ett mindre tankfartyg, men det anmärkningsvärda var att ingen lots fanns ombord på detta fartyg. I bilden kom där in en ytterligt allvarlig fråga, vilken accentuerades vid den stora olyckan utanför England. Ett sådant tillbud kunde få synnerligen besvärande konsekvenser för fåglarna och badstränderna, om det skulle inträffa här i östersjön.

En fjärde fråga är utan tvivel de stora samordningsproblem som här kommer in i bilden. De har tidigare tagits upp i debatter här i riksdagen.

Det är inte bara fråga om själva lots-

ningen, utan det gäller även säkerhetsfrågor, lokaliseringspolitiska frågor av största betydelse för skärgårdarna och trygghetsfrågan för fiskare och andra skärgårdsbor samt fritidsfolk som är ute i skärgårdarna. Man kan peka på en händelse häromdagen som redovisades i tidningarna: TV-producenten Göran Littke och Egon Kjerrman tog sig in till Kråkelunds lotsplats och hade sannolikt stor nytta av att kunna nå den — det rörde sig ju om ett allvarligt sjukdomsfall.

Statsrådet nämner att förlusten på lotsningsverksamheten förra året uppgick till 20 miljoner kronor. Det är självklart att det är angeläget att försöka minska den förlusten. För det första tror jag emellertid inte att man kan renodla förlusten till att gälla enbart lotsningsverksamheten; denna är dock integrerad med så många andra verksamheter och den har så stor samhällsekonomisk betydelse att man bör ta med även detta i bilden, innan man definitivt säger att verksamheten går med förlust. För det andra kan man inte operera bort dessa 20 miljoner kronor enbart genom att rationalisera bort lotsar — i så fall skulle man väl få ta bort varenda lots i landet. Det är betydligt viktigare att på andra vägar försöka få en förbättrad ekonomi. Här kommer taxefrågan och en eventuell skärpt lotsningsplikt in.

Till sist skall jag beröra frågan om övertiden, som statsrådet svarat på. Jag anförde i interpellationen att övertidsuttaget 1967 i Oxelösund var över 4 500 timmar; då tog jag ändå inte med ungefär 2 200 timmar i restid, varav hälften ersättes som övertid. Jag tycker att kommunikationsministern försöker att bagatellisera det allvarliga förhållandet att det finns en betydande övertid på just denna lotsplats. Därvid använder statsrådet samma taktik som socialdemokraterna brukar använda sig av när de kritiserar högerns skatteförslag. Han räknar i detta fall ut att övertiden inte

Svar på interpellation ang. friställning av lotsar

blir mer än sju timmar per månad. För övrigt är detta en felräkning — den som har räknat har uppenbarligen inte tagit hänsyn till att alla lotsarna inte har tjänstgjort hela året. Tar man med det i beräkningen blir övertiden mer än sju timmar. Räknar man dessutom med att man under semestermånaden inte lär ha tillfälle att göra någon övertid blir det ungefär åtta timmar per månad. — Men det kan vi lämna därhän.

Sanningen är den att elva av de 36 lotsar som tjänstgjort hela året har mer än 200 timmars arbetstid utöver det normala inklusive restid. Medeltalet är ungefär 174 timmar per år. Det kan knappast vara försvarbart att ta ut mer än så — det är mycket nog.

Lotsplatschefen har också i anledning av denna situation den 14 april skrivit till sjöfartsstyrelsen och påtalat bristen på lotsar som medfört att man inte kunnat börja semesterlistan förrän den 1 april. Han anser det nödvändigt att återanställa den lots som jag tidigare talade om — han som var lots i femte led — och dessutom behövs ytterligare två förste lotsar.

Jag tycker att exemplet från Oxelösund visar att det finns stor anledning att agera försiktigt. Starka skäl talar för att man bör avstå från att permittera unga lotsar och att man i vissa fall bör återanställa lotsar som redan har entledigats.

Herr NORRBY (fp):

Herr talman! Låt mig anföra några synpunkter på denna fråga, eftersom jag haft anledning att intressera mig en hel del för den på senare tid!

Man har höjt avgifterna vid lotsning mycket snabbt och fått fram i det närmaste prohibitiva avgifter under de senaste åren. Liksom herr Hedin anser jag att den omständigheten borde ha berörts i interpellationssvaret.

Vidare vill jag påpeka att lotsarna här i landet sysslar inte bara med lotsning. När man skall bedöma det eko-

nomiska resultatet, är det alltså klart missvisande att bara ta med lotsningsavgifterna på intäktssidan. En betydande del av lotsarnas arbete består i utprickning och andra farledsarbeten, bevaknings-, tillsyns- och rapporteringsuppgifter, sjöräddningsinsatser o. s. v. Jag har hört en lots antyda, att dessa uppgifter skulle utgöra uppemot 50 procent av arbetet. Det vore väl då rimligt att man vid resultatbedömningen tog med en del av fyr- och båkavgifterna och en del av anslagen för sjöräddningen på intäktssidan. Man borde även ta hänsyn till värdet av den militära bevakningsfunktion som lotsarna faktiskt har.

Det är alltså inte rättvisande att tala om ett underskott på 20 miljoner kronor för lotsväsendet under förra året.

En annan synpunkt som jag tycker är intressant i detta sammanhang — inte minst därför att den avfärdats av sjöfartsutredningen — gäller möjligheten att inom sjöfartsverket omplacera lotsar till de två verksamhetsgrenar som i dag sköts av militär personal: isbrytning och sjömätning. I dessa verksamheter tjänstgör militärt befäl. Man skulle mycket väl där i stället kunna bereda arbetsmöjligheter åt de lotsar som friställts. Det hävdas ibland att isbrytning på vintern och sjömätning på sommaren är två oförenliga aktiviteter för samma befälspersonal. Men så torde inte alls vara fallet. Den korta överlappningstiden på våren mellan dessa båda aktiviteter går åt för avrustning av isbrytarna, och då behövs inte befälspersonalen. Det militära utbildningsbehovet torde tillgodoses av en isbrytarbesättning ungefär vart tredje år. Det finns då ingen anledning att hålla en permanent militärbefälsbemannings på isbrytarna.

Kommunikationsministern säger i svaret att sjöfartsstyrelsen har bemödat sig att skaffa friställd personal annan sysselsättning i statlig eller enskild tjänst; sjöfartsstyrelsen har då uppen-

Svar på interpellation ang. friställning av lotsar

barligen inte på allvar provat denna placeringsmöjlighet, vilket är förvånande.

Chefen för kommunikationsdepartementet, herr statsrådet LUNDKVIST:

Herr talman! Bara några synpunkter i korthet med anledning av de båda anföranden som hållits.

Jag vill först slå fast att den rationaliseringsverksamhet, som vi bedriver på lotsväsendets område, varje år har redovisats i statsverkspropositionen, och riksdagen har godkänt denna verksamhet.

Herr Hedin tog upp frågan om man inte borde avvakta resultatet av lotsorganisationsutredningens arbete innan man genomförde någon form av rationalisering. De rationaliseringar det här gäller sker emellertid först efter samråd med lotsorganisationsutredningen, just därför att man inte skall genomföra rationaliseringar som på något sätt kan tänkas föregripa en kommande omorganisation.

Vi har tidigare här i kammaren fått exempel på vart utvecklingen på detta område leder när det gäller antalet uppdrag på de olika lotsplatserna. Jag redovisade vid ett tillfälle i kammaren, att man på en lotsstation, beträffande vilken förslag om indragning förelåg, under de sju första månaderna 1967 haft 18 lotsuppdrag. På denna lotsplats var 8 personer anställda. Det säger väl någonting om att man inte bara kan avstå från att rationalisera och att företas omorganisation för att om möjligt få en större effektivitet till stånd.

Herr Hedin ifrågasatte om den kraftiga minskning av lotsuppdragen, som utan tvivel skett under de senaste åren, kommer att fortsätta. Även på sjöfartens område har vi en utveckling mot automatisering inte minst när det gäller möjligheterna att manövrera fartygen, varvid den bättre utrustningen onödiggör anlåtande av lots.

Herr Hedin sade också att de ökade

lotsavgifterna förmodligen medverkat till ett minskat antal lotsuppdrag. Säkertligen ligger det en del i det. Jag har fått en del förklaringar också till detta. Enligt vad jag har fått erfara resonerade man tidigare så att det är ju så rysligt bra för kaptenen på fartyget att kunna ta ombord en lots några timmar innan han befinner sig i hamn — då kan man sköta om sina papper så att han är klar att lämna fartyget omedelbart när fartyget kommer i hamn. Och det är ju inte den formen av service som är avsikten med lotsningsverksamheten.

Jag tror att man måste acceptera att det här liksom på alla andra områden sker en utveckling som nödvändiggör en rationalisering och en effektivisering. Jag skulle vilja sluta med följande funderingar om den diskussion i lotsfrågorna som förts här i rätt många omgångar. Det är ju ändå så att vi lever i ett samhälle som i betydande grad karakteriseras av förändringar inom näringslivet, vilka berör oerhört många löntagargrupper och oerhört många verksamheter. Vi har allmänt tvingats acceptera detta faktum att om vi skall lyckas följa med i utvecklingen, så är det nödvändigt att vi också godtar rationaliseringar och omorganisationer som möjliggör ett effektivare utnyttjande av våra gemensamma resurser. Detta är vad som sker också på lotsverksamhetens område, och jag tror ändå att jag vågar säga att om man på alla områden inom den enskilda företagsamheten ägnade samma omsorger som jag anser att sjöfartsstyrelsen gjort åt att till dem man inte längre har arbetsuppgifter för skaffa nya anställningar på annat håll, så tror jag att tryggheten i vårt samhälle skulle vara ännu mycket bättre än vad den är i dag.

Herr HEDIN (h):

Herr talman! Statsrådet sade att man när man vidtagit rationaliseringsåtgärder haft samråd med lotsorganisations-

Svar på interpellation ang. vissa vägars undantagande från allmänt underhåll

utredningen. Men jag skulle vilja fråga om man också haft samråd med andra berörda myndigheter, t. ex. med de kommunala myndigheterna på respektive platser, och om man samrått med lotspersonalens organisationer.

Statsrådet sade att det kanske låg till så att många kaptener på fartygen ansåg att det var bekvämt att anlita lots — de kunde då själva ägna sig åt annat. Jag tror att statsrådet då tar litet väl lätt på frågan. Detta är ju en sjösäkerhetsfråga, och risken är ju att om man chockartat höjer lotsavgifterna — detta har ju också skett — så lockas befälhavarna att ta större risker än vad som är skäligt. Därför är det rätt allvarligt, tycker jag, att det har skett en ganska stark minskning av lotsningsuppdragen just på grund av chockhöjningen.

Statsrådet menar att man inte skall avstå från rationaliseringar och omorganisationer. Det är jag helt ense med honom om. Men det som framför allt ligger bakom min fråga — i dag och tidigare — är att jag anser att sådana rationaliseringsåtgärder bör vidtas i takt med den avgång av personal som sker naturligt. Jag menar att man borde kunna anpassa åtgärderna så att man inte behöver avskeda unga lotsar med en lång specialutbildning, när det är så pass osäkert om inte lotsningsfrekvensen i framtiden kommer att göra det nödvändigt att då återanställa dem. Det är detta som jag anser vara det väsentliga.

Chefen för kommunikationsdepartementet, herr statsrådet LUNDKVIST:

Herr talman! Herr Hedin har frågat mig om man, när man genomför dessa rationaliseringar, tar kontakt dels med de kommunala myndigheterna, dels med lotspersonalens organisationer. På den frågan kan jag svara ja.

Vidare säger herr Hedin att man får räkna med att befälhavarna nu är beredda att ta större risker därför att man har höjt avgifterna. Vi har ju i riks-

dagen trots allt varit överens om att när det gäller trafikpolitiken skall vi eftersträva att de olika trafikmedlen skall bära sina egna kostnader. Och det är väl ändå att försöka skapa en något underlig föreställning, om man menar att en befälhavare på ett fartyg är beredd att ta betydande risker för de stora värden, som fartyget i och för sig representerar, i stället för att betala de avgifter som i förhållande till dessa stora värden måste betraktas som utomordentligt låga, avgifter han bör betala för att vara med och bestrida de kostnader som sjöfarten liksom alla andra trafikmedel skall bära.

Herr HEDIN (h):

Herr talman! Jag tror inte man kan bortse från att vissa befälhavare tar risker och det gäller inte minst de utländska befälhavarna. Jag hänvisar till den grundstötning som skedde förra året i Östergötlands skärgård. Jag känner inte till bakgrunden till den, men jag tycker att det är litet anmärkningsvärt att där inte har funnits lots ombord, i synnerhet som det gällde ett tankfartyg. Särskilt på tankfartygen borde det generellt vara så att man anlitar lots. För utländska fartyg tycker jag dessutom att det är alldeles speciellt motiverat med lotsplikt av säkerhetsskäl.

Härmed var överläggningen slutad.

§ 6

Svar på interpellation ang. vissa vägars undantagande från allmänt underhåll

Ordet lämnades på begäran till

Chefen för kommunikationsdepartementet, herr statsrådet LUNDKVIST, som yttrade:

Herr talman! Herr Persson i Heden har frågat mig om jag vill medverka till en omprövning av frågan om indrag-

Svar på interpellation ang. vissa vägars undantagande från allmänt underhåll

ning av allmänt underhåll av vissa vägar.

Indragning av allmän väg sker efter prövning enligt bestämmelserna i väglagen och vägstadgan.

Innan vägverket beslutar om indragning av en allmän väg skall länsstyrelsen utreda om vägen inte längre kan anses behövlig från det allmännas synpunkt och om olägenheten för bygden av att vägen dras in är ringa. I det sammanhanget skall vägnämnderna beredas tillfälle att yttra sig. Ledamöterna i vägnämnderna företräder den berörda bygdens intressen och representerar den eller de kommuner vägnämndsområdet omfattar. De är utsedda av kommunalfullmäktige eller dess ombud. Genom vägnämnderna bevakar kommunerna bygdens vägfrågor även i andra sammanhang. Vägnämnderna har sålunda genom sin lokalkännedom stor betydelse som remissinstans och som initiativtagare, t. ex. när flerårsplanerna skall upprättas.

Indragning av allmänna vägar sker kontinuerligt alltefter samhällets förändringar i olika avseenden. Vägverkets beslut den 18 mars som herr Persson hänvisar till omfattar beträffande Älvsborgs län indragning av 39 vägar om sammanlagt 39 km. I fråga om 30 vägar har vederbörande vägnämnd tillstyrkt indragning. 20 vägar är kortare än 500 meter, 6 har en längd mellan 500 och 1 000 meter och endast 13 är längre än 1 km. 25 vägar leder till allmänna inrättningar som numera är nedlagda.

Vägverkets beslut träder inte i kraft förrän den 1 januari 1969. Därigenom ges tid för att ordna väghållningen efter indragningen. För de längre vägarna torde möjlighet finnas att få statsbidrag till underhållet med 70 procent eller mer av kostnaden, varigenom väghållningen knappast behöves bli betungande för de enskilda intressenter — som regel en vägsamfällighet — som skall överta uppgiften. Där den indrag-

na vägen ansluter till andra enskilda vägar bör väghållningen dessutom bli rationellare med en huvudman.

Den handläggningsordning som tillämpas för frågor rörande indragning av allmän väg ger enligt min mening tillfredsställande möjligheter att beakta alla väsentliga omständigheter i sammanhanget. Jag har i detta sammanhang inte funnit skäl till ändring av gällande lagstiftning.

Vidare anförde:

Herr PERSSON i Heden (cp):

Herr talman! Jag ber att få tacka statsrådet Lundkvist för det svar han har lämnat på min interpellation. Mitt ärende när jag framställde denna interpellation var att jag ville göra kommunikationsministern uppmärksam på de inte bara i nuläget gjorda indragningarna av vägar från allmänt vägunderhåll utan också på sådana som gjorts tidigare.

Dessa av statens vägverk vidtagna åtgärder, beträffande vilka det föreligger risk att de genomförs i accelererad takt, kan innebära att stora områden av landsbygdens glesbygd blir utan allmänna kommunikationsleder. Järnvägar nedläggs och vägar överförs till enskilt underhåll. Detta är ett förhållande som enligt vad jag vet inger stora bekymmer och oro i stora delar av landet.

Vägverkets indragningar skall ju föregås av utredningar som skall göras av länsstyrelsen. Vägbehovet sett ur allmän synpunkt skall utredas. Även vägnämndernas yttrande skall inhämtas. Dock torde man inte alltid ta hänsyn till vägnämndernas yttrande. Beträffande de i svaret berörda områdena i Älvsborgs län ser vi ju att vägverket inte har tagit hänsyn till vägnämndernas yttrande.

Vad jag dessutom finner anmärkningsvärt är, att de kommunala myndigheterna inte får yttra sig före en

Svar på interpellation ang. vissa vägars undantagande från allmänt underhåll

vägindragning. Först sedan det beslutats i ärendet får de besked om resultatet, varefter man har att räkna med en viss överklagningstid.

Om jag minns rätt skrev särskilda utskottet 1942, att de som berörs av ifrågavarande vägindragning — det gällde intressenterna inom området och givetvis de kommunala myndigheterna — bör om möjligt ges tillfälle att yttra sig i ärendet. Det sades inte klart ifrån att det skulle vara så, men det skrevs att vederbörande om möjligt skulle få tillfälle att yttra sig.

Det är självklart att under den pågående strukturuomvandlingen vissa vägsträckor mister sin betydelse som allmänna kommunikationsleder men lika självklart är också, att vägar som nu inte längre skall vara under allmänt underhåll fyller en stor uppgift för allmänheten och har betydande trafik. Bland de i statsrådets svar omnämnda 39 vägarna i Älvsborgs län — och detta är inte unikt för landet — finns sådana som anlagts under 1930-talet; det rör sig alltså om nya vägar. Någon trafikminskning har givetvis inte ägt rum sedan dess utan trafiken har naturligtvis tvärtom ökat och fordonen är i dag, som statsrådet vet, annorlunda än de som användes på 1930-talet.

Jag känner till flera av dessa vägar. Bl. a. invid en av dem bor »året runt-befolkning», om jag får uttrycka mig så, och det finns också ett vidsträckt fritidsområde som betjänas av vägen och därför trafikeras av många människor och sådana som så att säga inte är vägintrössenter. Vidare berörs jordbruk och företag av vägen. Därför tror jag, herr talman, att vägverket härvidlag varit en aning för ambitiöst när det gäller att bereda utrymme för anslagsökningar till de större vägarna. Jag tror inte att detta är en riktig vägpolitik.

Statsrådet sade att det torde finnas möjligheter att få statsbidrag upp till

70 procent av kostnaderna eller mera då det rör sig om vägar med en längd på över 1 000 meter, och det är ju alldeles riktigt. Men jag undrar om det blir billigare ur nationalekonomisk synpunkt, om vägunderhållet delas upp på en mängd olika vägenheter. Talar vi inte i vår tid om att skapa stora enheter för att göra arbetena så billiga som möjligt? Detta gäller väl också vägunderhållet. Statens vägverk och vägförvaltningarna ute i länen har specialmaskiner och utbildad personal för ändamålet, därför borde det väl vara rationellare om statens vägverk även i fortsättningen skötte om dessa vägunderhåll eftersom det har dessa specialmaskiner m. m. till förfogande.

Som jag sade är det ju tidens lösen att ha stora enheter, som möjliggör rationaliseringar. Då skall man inte gå tillbaka till det gamla systemet med små enheter.

Sedan sade statsrådet, och jag vill ytterligare understryka det, att endast vägar över 1 000 meters sträckning får allmänt underhållsbidrag. För övriga vägar utgår inget bidrag. Men då blir det givetvis de enskilda människorna som får betala underhållet på de vägarna — trots att de betalar allmänna skatter och bilskatt som andra. Bilskatter som inom parentes sagt fr. o. m. den 1 januari i år har höjts med 50 procent. Bland de vägar jag nämnt finns det för övrigt sådana som har en sträckning på över 2 000 meter, men även dessa överföres till enskilt underhåll.

Herr talman! Jag skall nu inte förlänga debatten mera, vi har en lång föredragningslista att behandla i natt. Jag uttalar bara den förhoppningen att statsrådet vid handläggningen av de många överklagningsärenden som kommit in gör vad han kan för att ändra på förhållandena och försöker ge allmänt underhållsbidrag till så många vägar som möjligt. Det är den utvecklingen vi bör sikta till, inte att överlämna vägarna till underhåll av enskilda.

Svar på interpellation ang. kontroll över trafiken med översnöfordon

Chefen för kommunikationsdepartementet, herr statsrådet LUNDKVIST:

Herr talman! För det första dras det allmänna bidraget för underhåll av vägar in först när trafiken nedgår till en obetydlighet. För det andra har varje kommun en representant i vägnämnden. För det tredje gäller det här inte någon anslagsfråga. Herr Persson i Heden ville göra gällande att vi gynnar riksvägnätet på de enskilda vägarernas bekostnad genom att omdirigera anslagen. Men om det allmänna underhållsbidraget för en väg dras in, sker det oberoende av anslagsfrågorna och enbart på grund av bestämmelserna i väglagen.

Herr PERSSON i Heden (cp):

Herr talman! Det är inte helt riktigt att det allmänna underhållet för en väg dras in endast då trafiken på vägen är obetydlig. Jag har här nämnt en väg på vilken trafiken icke är obetydlig. Den har tvärtom ökat högst väsentligt sedan den tid då vägen byggdes för något mer än 30 år sedan. Det är ju ganska självklart att trafiken har ökat väsentligt sedan dess, inte minst med tanke på de fritidsområden som finns i berörda bygd.

Det är riktigt att varje kommun har en representant i vägnämnden, men när man inte tar hänsyn till uppfattningen i nämnden så hjälper det ju inte mycket. Det hade varit bättre om kommunalnämnderna hade fått yttra sig direkt i ärenden av detta slag.

Herr statsrådet nämnde också kostnadsfrågan, men när det en gång blev bekant att underhållet för en väg skulle flyttas över från det allmänna till enskilt underhåll fick jag det intrycket att det skulle göras för att prioritera anslaget till större vägar, och det ansåg jag felaktigt. Nu har statsrådet förklarat att detta inte var meningen. Det kan jag förstå, eftersom vi har överskott i automobilskattefonden. Vi har i år överfört 617 miljoner kronor därifrån till

budgetregleringsfonden. Därför behöver det inte vara någon kostnadsfråga som är avgörande i detta fall.

Chefen för kommunikationsdepartementet, herr statsrådet LUNDKVIST:

Herr talman! Det intryck som herr Persson i Heden fått när det gällde anslagets disponering var alltså felaktigt.

Vidare sade herr Persson att det anförts en rad besvär beträffande de vägar som herr Persson räknade upp, och då får vi väl bedöma de vägar i samband med att överklagningarna behandlas. Då kommer det också att klart framgå, huruvida det gäller vägar som har ökat sin trafik i stället för att minska den och om vägarna trots detta har fått vidkännas en indragning av det allmänna underhållet.

Herr PERSSON i Heden (cp):

Herr talman! Jag tackar statsrådet för hans senaste uttalande. Det ger ändå vid handen att det finns möjlighet att få till stånd en rättelse.

Härmed var överläggningen slutad.

§ 7

Svar på interpellation ang. kontroll över trafiken med översnöfordon

Ordet lämnades på begäran till

Chefen för kommunikationsdepartementet, herr statsrådet LUNDKVIST, som yttrade:

Herr talman! Herr Tobé har frågat mig, om jag avser att vidta några åtgärder för att få kontroll över trafiken med översnöfordon, därvid behörig hänsyn tas till nyttotrafiken men där starka restriktioner införs för annan trafik med dessa fordon.

Den 26 april i år uppdrog Kungl. Maj:t åt motorredskapsutredningen att, med beaktande i tillämpliga delar av de direktiv som gäller för utredningen i övrigt, företa en översyn av den rätts-

Svar på interpellation ang. kontroll över trafiken med översnöfordon

liga regleringen i fråga om sådana fordon som herr Tobé avser. Utredningen gäller snöskoters och andra liknande motordrivna fordon, som i alla eller vissa avseenden är undantagna från vägtrafikförordningen med hänsyn till att de helt eller huvudsakligen brukas annorstädes än på väg. Frågorna om fordonens beskaffenhet och utrustning, om registrering, besiktning, försäkring och krav på körkort kommer att behandlas av utredningen.

Vidare anförde

Herr TOBÉ (fp):

Herr talman! Jag ber först att få tacka statsrådet och chefen för kommunikationsdepartementet för svaret på min interpellation. Det kom ju skyndsamt — interpellationen väcktes den 26 april och tilläggsdirektiven till motorredskapsutredningen utfärdades samma dag. Jag vill till mitt försvar säga att anledningen till att jag framställde min interpellation någon timme efter det att dessa tilläggsdirektiv kommit var att jag hade skrivit interpellationen redan den 24 april. Efter vädjan från kammarkansliet lämnade jag dock inte in den då med hänsyn till att det var nattplenium och att det skulle vara besvärligt att få med den på föredragningslistan. Jag var alltså egentligen ute två dagar tidigare.

Jag är naturligtvis tacksam för statsrådets svar men jag är inte helt tillfredsställd därmed. Det primära önskemålet i min interpellation var att man snabbt skulle vidtaga provisoriska åtgärder för att söka få till stånd något slags reglering av den lavinartade tillväxten av antalet snövesslor, snöskoters o. s. v. På en tid av kanske fem år har det sålts cirka 10 000 fordon av denna typ i Sverige och man räknar för de närmaste åren med ett tillskott på 2 500 per år eller mera. Det har vuxit upp en industri för tillverkning av dessa fordon. Enligt uppgift har denna industri i USA på fem år från

noll vuxit till ett tillverkningsvärde av 150 miljoner dollar med en tillväxt av 20—30 miljoner dollar per år. Den inriktar sig bl. a. på export till de skandinaviska länderna. Samtidigt har också svenska företag tagit upp denna tillverkning.

I Canada har översnöfordonen blivit en landsplåga. Det finns där enligt en uppgift 300 000 sådana fordon, som far omkring och ställer till besvärligheter i de visserligen stora ödemarkerna där.

I andra hand önskar jag få till stånd en sådan reglering som statsrådet i sitt svar angivit kommer att läggas över på motorredskapsutredningen, vilken har att ta ställning till frågor om trafiksäkerhet, skadestånd, ansvar, beskattning, registrering och annat som mera slutgiltigt behöver regleras. Myndigheterna står ju för närvarande helt handfallna i dessa hänseenden. Jag får nu vara tacksam för att en utredning har anförtratts denna uppgift, men jag kan inte underlåta att tycka att det är fel utredning som fått detta uppdrag.

Jag har i dag inhämtat uppgifter om motorredskapsutredningens sammansättning. Den består först och främst av en utredningsman, som jag skulle tro inte har någon bakgrund som är särskilt lämpad för den uppgift som innebär att ta till vara de naturvårdsintressen det gäller. De övriga ledamöterna i utredningen är experter på frågor om motorredskap, traktorer och andra fordon, som används i t. ex. byggnadsindustrin. Jag skulle därför vilja förorda att statsrådet snarast möjligt i en beredning med naturvårdsministern försöker ställa en bredare expertis till förfogande för motorredskapsutredningen, om nu denna skall ha hand om dessa frågor.

Man bör, såsom jag antydde i min interpellation, dels på kort sikt ingripa med de åtgärder som nu är möjliga att genomföra, dels på längre sikt försöka skapa en mera slutgiltig reglering. Svårigheten är, såsom jag också an-

Svar på interpellation ang. förbättrade vattenvägsförbindelser för Vänerregionen
fört i min interpellation, att det både gäller en nyttotrafik vilkens intresse måste tillgodoses och en nöjestråfik, vilkens följder vi måste försöka komma till rätta med.

Denna fråga är inte helt ny. Redan 1964 tog Svenska naturskyddsföreningen upp spørsmålet i skrivelse till rikslagsrådet liksom förra året i skrivelse till Kungl. Maj:t. Länsstyrelsen i Jämtlands län har vidare i två omgångar vänt sig till Kungl. Maj:t i dessa frågor, nämligen 1965 och 1967. Jag hoppas att utredningen, om den skall behandla dessa frågor, förstärks med expertis från naturvårdshåll, med personer som kan ha känsla för hur man bör uppträda i fjällområdena.

Härmed var överläggningen slutad.

§ 8

Svar på interpellation ang. förbättrade vattenvägsförbindelser för Vänerregionen

Ordet lämnades på begäran till

Chefen för kommunikationsdepartementet, herr statsrådet LUNDKVIST, som yttrade:

Herr talman! Herr Jonasson har frågat mig om jag avser att skyndsamt vidta åtgärder för förbättrade vattenvägsförbindelser för vänerregionen med västerhavet samt om jag härvid även vill verkställa en skyndsamt fullständig kostnadsberäkning av Uddevallaleden.

Remissbehandlingen av kanaltrafikutredningens betänkande har nu i hudsak avslutats och en sammanställning av remissyttrandenas innehåll är under utarbetande. Innan beredningen av ärendet inom departementet är avslutad kan jag inte göra något uttalande i frågan.

Vidare anförde:

Herr JONASSON (cp):

Herr talman! Jag ber att få tacka kommunikationsministern för svaret,

och jag är speciellt tacksam för den snabbhet med vilken interpellationen har behandlats.

Kommunikationsministern upplyser om att man inom departementet är sysselsatt med att utarbeta en sammanställning av remissyttrandena men kommunikationsministern är inte beredd att göra något uttalande om vilken lösning av sakfrågan som kan tänkas, innan sammanställningen är klar. Detta har jag full förståelse för, men jag vill ändå konstatera att det rör sig om en mycket stor fråga — en fråga om produktion och ekonomi för framtiden. Det gäller för landet i dess helhet men det gäller i synnerhet för de cirka 2 miljoner människor som bor i de närmast berörda områdena.

En blick på kartan ger genast vid handen att de inre delarna av Väst- och Mellansverige har mycket att tjäna på en bättre och säkrare kanal till västerhavet. En sådan innebär en kortare och snabbare förbindelse med de flesta länder — området ligger härvidlag närmare till än exempelvis ostkustområdet. Vattenvägarna är dessutom de ekonomiskt mest fördelaktiga — de är bättre än landsvägs- och järnvägsförbindelserna.

När nu naturen i detta område begåvat oss med sådana möjligheter — vi har ju Väner, Vättern och många andra sjösystem — måste det vara ekonomiskt felaktigt att inte bättre utnyttja tillgångarna. Hur länge skall man ha råd att låta det gå som det gör för närvarande?

Utvecklingen är på alla områden mycket snabb. Industrin och näringslivet i övrigt i vänerområdet och inlandet däromkring har haft svårigheter att hänga med i konkurrensen, eftersom vattenvägarna för närvarande inte svarar mot tidens krav. Området har också drabbats av en befolkningsminskning, som är särskilt markerad i bl. a. Värmland. Det är därför nödvändigt att åstadkomma ett resultat snarast, om

Svar på interpellation ang. förbättrade vattenvägsförbindelser för Vänerregionen

vi inte skall mista ännu mera folk och få ännu svårare att tillvarata naturtillgångarna. Servicefrågorna måste också ordnas. Det finns risk för att vi förlorar den tunga industrin i området därest det inte blir en tillfredsställande kanalled.

Man frågar sig faktiskt om det är avsiktligt som människor dras från detta område till stockholms- och göteborgsområdena. Resultatet blir i varje fall en avtappning av folk till dessa områden, om inte åtgärder vidtas. Mycket av vad som sker i det svenska samhället i dag och som regeringen medverkat till arbetar i denna riktning. Jag finner för min del inte en sådan utveckling ändamålsenlig — det kan varken ur samhällets eller individernas synpunkt vara riktigt att detta Vänerland, som är ett så attraktivt område, skall gå en mörk framtid till mötes. Näringslivet i området kan säkerligen expandera mycket kraftigt, om bara kommunikationsfrågorna blir ordnade.

Det är min förhoppning att vi skall kunna erbjuda bättre möjligheter för människorna i »Vänerland» att bo kvar där de kan göra den största produktionsinsatsen och där de trivs.

Kanaltrafikutredningen har som huvudalternativ övervägt antingen en modernisering av Trollhätteleden eller ett byggande av en Uddevalla-kanal. Avståndet genom Trollhätte kanal är drygt 80 kilometer, men genom Uddevalla kanal bara 25 kilometer. Man har enligt 1963 års prisnivå räknat med att en upprustning av Trollhättekkanalen skulle kosta 275 miljoner kronor. En nybyggnad av Uddevallakanalen var tidigare beräknad till 350 miljoner kronor, men till detta har man på sistone adderat 50 procent och fått fram en kostnad på 525 miljoner kronor, vilket ställer sig ofördelaktigt i förhållande till kostnaderna för Trollhätteleden. Jag frågar: Kan denna schablonberäkning vara riktigt?

Enligt min uppfattning måste det vara felaktigt att göra en ökning av de beräknade kostnaderna med 50 procent och då bara utgå från de allmänna kostnadsstegringarna, speciellt på detta område där man har fått större maskiner och allt bättre möjligheter att arbeta effektivt. Jag tror med andra ord att en Uddevalla-kanal kan byggas för en lägre kostnad än 525 miljoner kronor. Dessa förhållanden borde kunna utredas bättre.

I Trollhätte kanal har också många ras inträffat. De senaste var vid Surte 1950 och vid Göta 1957. Skulle man fördjupa kanalen som man tänkt sig, kommer riskerna för ras att bli betydligt större. Enligt sakkunskapen är leran kring Trollhätteleden betydligt mer känslig för ras än jordlagren där man tänkt sig att Uddevallakanalen skulle gå fram. Jag frågar: Är inte detta någonting man måste ta mycket stor hänsyn till och borde man inte göra en snabberäkning av vad Uddevallakanalen skulle kosta i dagens läge? Skillnaden mellan de båda alternativen skulle kanske inte bli så stor. En Uddevalla-kanal skulle enligt min uppfattning bli betydligt effektivare och säkrare och kanske inte nämnvärt dyrare. Det skulle med andra ord vara en klok investering på sikt att bygga en sådan led.

Man har också att räkna med vissa brokostnader, därest man skall fullfölja Trollhätte-alternativet. Det kan därför befaras att detta alternativ kommer att bli förenat med betydligt högre kostnader än man räknat med. Många andra faktorer talar också mot detta alternativ.

Många andra fördelar till förmån för en Uddevalla-led än de anförda skulle kunna framhållas. Med hänsyn till den sena tidpunkten skall jag inte gå in på dessa. Jag vill bara nämna att ett ytterligare utlopp från Väneren säkerligen skulle minska översvåmningsriskerna i Vänerområdet.

Svar på fråga ang. tidpunkten för tillsättande av utredning rörande omläggning av beskattningen av eldningsoljor

Man har också tillsatt en utredning som arbetar med spørsmålet om anläggandet av pipe-lines. Jag skall med hänsyn till den sena timmen inte närmare gå in på denna fråga, men jag vill säga att en anläggning av pipe-lines skulle innebära att kanalen kom att löna sig sämre. Givetvis skulle det bli så! Oljetransporterna skulle enligt min mening ordnas allra bäst genom att man fick en ordentlig kanal.

Slutsatsen av mitt resonemang skulle alltså bli att man helt bör satsa på en Uddevalla-led, som skulle ge de bästa resultaten och bäst betjäna inlandet. Jag vill konstatera:

1. att den nuvarande kanalledens kapacitet är helt otillräcklig;

2. att trafiken och transporterna ökar;

3. att en Uddevalla-led skulle bli det billigaste alternativet och säkert lösa problemen;

4. att en dylik led skulle skapa förutsättningar för ett rikare näringsliv i Vänerland när det gäller såväl industrin, jordbruket som skogsbruket — många varor skall transporteras i båda riktningarna;

5. att en sådan led skulle ge sysselsättning åt de friställda både i nuvarande läge med dess arbetslöshet, men också på sikt och indirekt;

6. att beredskapsfrågorna för civila och militära behov bättre skulle kunna lösas;

7. att den skulle kunna motverka en befolkningskoncentration till storstadsregionerna och medverka till en aktivare lokaliseringspolitik i dessa områden;

8. att den skulle minska översvämningsriskerna runt omkring Vänern;

9. att den skulle kunna ge konsumenterna i dessa bygder billigare frakter och därmed också billigare förnödenheter — jag tänker på oljan och mycket annat.

Dessa många fördelar leder till en fråga: Varför tar man inte allvarligare

på Uddevallaleden och försöker driva fram detta alternativ snarast? Borde man inte, herr kommunikationsminister, snabbt kunna räkna fram kostnaderna för denna led i nuläget? Det är en viktig och brådskande angelägenhet, ty en sådan beräkning skulle göra det möjligt att bättre bedöma de olika alternativen.

Kommunikationsministern har gått förbi denna min fråga. Jag vill därför fråga honom: Kan man uraktlåta att göra denna undersökning i nuvarande situation utan att det uppstår risker för felinvesteringar?

Chefen för kommunikationsdepartementet, herr statsrådet LUNDKVIST:

Herr talman! Herr Jonasson gör gällande att jag har gått förbi frågan om Uddevallakanalen. Det har jag inte gjort, ty problemet ingår i kanaltrafikutredningens arbete och kommer att beaktas i samband med bedömningen av de åtgärder som bör vidtagas med anledning av denna utredning.

Herr talmannen övertog ledningen av förhandlingarna.

Herr JONASSON (cp):

Herr talman! Jag hoppas verkligen att frågan blir beaktad. I så fall skall man räkna in alla detaljer i bilden. Helheten är mycket omfattande, men den måste beaktas för att det inte skall göras felinvesteringar. Stor risk föreligger för sådana.

Härmed var överläggningen slutad.

§ 9

Svar på fråga ang. tidpunkten för tillsättande av utredning rörande omläggning av beskattningen av eldningsoljor

Ordet lämnades på begäran till

Chefen för finansdepartementet, herr statsrådet STRÄNG, som yttrade:

Herr talman! Herr Wiklund i Stock-

Svar på fråga ang. bearbetning av malmfyndigheter inom Arjeplogs kommun

holm har frågat mig, när den utredning angående omläggning av beskattningen av eldningsolja, som utlovades i interpellationsvar den 16 november 1967, beräknas bli tillsatt.

Den av mig utlovade utredningen angående skattesatserna för energiskatten på eldningsolja pågår redan inom finansdepartementet, och jag räknar med att förslag till åtgärder på grundval av detta utredningsarbete skall kunna föreläggas höstriksdagen.

Vidare anförde

Herr NORRBY (fp):

Herr talman! På frågeställarens, herr Wiklund i Stockholm, vägnar tackar jag finansministern för svaret, som herr Wiklund på grund av utlandsresa i anslutning till ett offentligt utredningsuppdrag är förhindrad att själv ta emot.

Frågan utgår från det löfte, som finansministern gav i en interpellationsdebatt här i kammaren för på dagen ett halvår sedan. Då sade finansministern bl. a.:

»Jag har förklarat att jag betraktar problemet som så allvarligt att det är nödvändigt att göra en utredning, och jag ämnar tillsätta denna utredning. Jag tror att det var herr Wiklund som ifrågasatte om denna formulering, där jag tar in hela energiskatteområdet, betyder att man skulle kunna förvänta någon speciell långhalning i utredningen. Så är givetvis inte fallet.»

Finansministern fortsatte: »Hela frågan rymmer så många problem att jag inte har varit beredd att säga: Nu befriar vi den lätta oljan från beskattning från och med nästa vecka och så tar vi igen skattebortfallet på den tjocka oljan. Jag vill nog studera konsekvenserna, vilket naturligtvis inte innebär någon fördröjning av utredningsarbetet — vi har alla intresse av att utredningen arbetar snabbt och att dessa frågor som vi vill ha belysta också blir det så snabbt som möjligt.»

Herr Wiklund undersökte naturligtvis, innan han ställde sin fråga för några veckor sedan, om något utredningsarbete påbörjats och fick då beskedet att så inte var fallet. Det hade därför varit av intresse, om finansministern i sitt svar meddelat när utredningsarbetet sattes i gång och även antytt något mer om direktiven, framför allt i vilken relation denna utredning står till en allmän utredning om energiskatten.

Det besked finansministern lämnar i svaret hälsar jag med den allra största tillfredsställelse. Principen att använda skattesystemet som miljöpolitiskt instrument har accepterats i och med detta besked, och det innebär att ännu ett vapen i kampen mot miljöförstöringen nu kan tas i bruk.

I motionsparet I: 475 och II: 818 har jag och några medmotionärer hemställt att riksdagen måtte uttala att skattesystemet skall användas som miljöpolitiskt instrument. Det finns alltså anledning att återkomma till sakfrågan när den motionen behandlas av riksdagen. I egenskap av huvudmotionär har jag särskild anledning att se fram mot det i frågesvaret till höstriksdagen aviserade förslaget oavsett vem som kommer att kontrasignera propositionen.

Härmed var överläggningen slutad.

§ 10

Svar på fråga ang. bearbetning av malmfyndigheter inom Arjeplogs kommun

Ordet lämnades på begäran till

Herr statsrådet WICKMAN, som yttrade:

Herr talman! Herr Nilsson i Agnäs har frågat finansministern, om han är beredd meddela kammaren vilka åtgärder som vidtagits för att få till stånd en bearbetning av malmfyndigheterna i Arjeplog. Enligt fastställd ärendeför-

Svar på fråga ang. bearbetning av malmfyndigheter inom Arjeplogs kommun

delning ankommer det på mig att besvara frågan.

Sedan slutet av 1930-talet är betydande blytillgångar i Laisvall inom Arjeplogs kommun kända och bryts av Boliden-bolaget.

Genom den statliga prospekteringen har vidare upptäckts en kopparmalm 1 mil öster om Arjeplog vid Lulepotten. Kopparhalten uppgår till omkring 1 procent. Malmkroppen är oregelbunden och uppsplittrad, vilket försvårar undersökningsarbetena. Hittills har något mer än 2 miljoner ton malm påvisats. Med hänsyn till denna ringa malmkvantitet och med hänsyn till den relativt låga kopparhalten bedöms fyndigheten för närvarande inte kunna bli föremål för gruvdrift. Geologiska undersökningens prospekteringsarbeten fortsätter emellertid inom området. Självfallet kan arbetena komma att leda till att ytterligare malmtillgångar påträffas.

Under förra året påträffades inom Tjeggelvas-området en rad rika malm-block. Området är nu föremål för en intensiv statlig prospekteringsverksamhet.

Vidare kan nämnas att Stora Kopparbergs Bergslags Aktiebolag undersökt en stor järnmalmsfyndighet inom kommunen. Fyndigheten har dock en järnhalt av endast 27 procent, varför det för närvarande inte torde vara lönsamt att bryta den.

Sammanfattningsvis vill jag framhålla att åtskilliga ansträngningar gjorts och görs för att skapa underlag för gruvdrift inom Arjeplogs kommun. Om de resultat som kommer fram motiverar ökade insatser skall jag — såvitt på mig ankommer — verka för att erforderliga resurser ställs till förfogande.

Vidare anförde

Herr NILSSON i Agnäs (h):

Herr talman! Vid besök i Arjeplog under en utskottsresa i fjol fick jag av

kommunalmännen där höra, att de sedan länge hade hyst stora förhoppningar kring de många rika malmfyndigheterna som finns i Arjeplog.

Ända sedan 1957 har Sveriges geologiska undersökning företagit undersökningar där. SGU ansåg, att den mest lovande fyndigheten hittills är den s. k. Lulepotten, som man fann år 1960. Fyndigheten tillhör staten, och tillstånd till brytning har meddelats, har det sagts där uppe. På kommunalt håll har man stort bekymmer på grund av svårigheterna att sysselsätta befolkningen. Laisvalls gruva är ju en värdefull tillgång för kommunen, och man har sagt att hade man bara ytterligare en gruva, skulle sysselsättningen vara säkrad för lång tid framåt, kanske för alltid, så som läget bedöms i dag.

Statsrådet har här givit ett mycket uttömmande svar och inte bara tagit upp frågan om Radnejaur-malmen, utan också om den malm som under den senaste tiden har kunnat spåras i Tjeggelvas-området.

Jag tackar varmt för det uttömmande svaret!

I svaret står också, att Stora Kopparbergs Bergslags Aktiebolag har undersökt en stor järnmalmsfyndighet inom kommunen. Det är mycket intressant att det tydligen finns så mycket malm i markerna, och det är då självklart att folket i dessa trakter, som har stora bekymmer för sin bygds framtid, riktar sina förhoppningar mot dessa fyndigheter och t. o. m. ofta undrar, om inte en provbrytning vore möjlig och om inte några projekt kunde sättas in i samband med undersökningarna som kunde ge människorna som är bosatta i området sysselsättning. De rika malm-blocken från Tjeggelvas-området t. ex. borde väl sporra till ytterligare prospektering och undersökning.

Jag vill hoppas att statsrådet har sin uppmärksamhet riktad på denna fråga.

Härmed var överläggningen slutad.

§ 11

Svar på fråga ang. idrottsorganisationers politiska ställningstaganden

Ordet lämnades på begäran till

Chefen för handelsdepartementet, herr statsrådet LANGE, som yttrade:

Herr talman! Herr Hermansson har frågat om jag anser att ett idrottsförbund, som representerar vårt land i internationella sammanhang, opåttalt skall kunna bryta mot en politisk linje som omfattas av regering och riksdag.

Min uppfattning är att det i princip måste vara idrottsorganisationerna själva som avgör med vilka länder de skall ha tävlingsutbyte.

Enligt de bärande idéerna för idrottsligt umgänge och i enlighet med de regler som fastställts för såvitt jag vet flertalet internationella tävlingar, skall det idrottsliga utbytet på lika villkor stå öppet för alla oavsett ras, religion och politisk åskådning.

Det är emot denna bakgrund som Sydafrika med sin apartheidpolitik utslutits bl. a. från olympiaden och världsmästerskapen i fotboll av berörda idrottsorganisationer.

Jag är medveten om att de politiska förhållandena mellan stater kan utvecklas så att idrottsligt utbyte i vissa fall i praktiken blir omöjligt.

Regeringen avvaktar resultatet av den översyn, som Riksidrottsförbundet nyligen beslutat företaga om riktlinjerna för det internationella idrottsutbytet.

Självfallet står regeringen till tjänst med råd och upplysningar om sin bedömning av läget om så begärs av idrottsorganisationerna.

Vidare anförde

Herr HERMANSSON (vpk):

Herr talman! Jag tackar för svaret.

Det idrottsförbund jag syftar på är givetvis Tennisförbundet. Den allmänna bakgrunden till frågan har diskute-

rats redan tidigare i dag, men för sammanhangets skull vill jag erinra om några fakta.

Förenta Nationerna har antagit flera resolutioner om bojkott mot Rhodesia. Den svenska delegationen har stött resolutionernas allmänna linje, utom på en punkt som gäller användandet av militärt våld. Men bojkottlinjen har vunnit anslutning av regeringen och även av riksdagen, om man får döma av de uttalanden som gjorts här i kamrarna. I en av resolutionerna uppmanar generalförsamlingen alla stater att ge Sydrhodesias befolkning allt moraliskt och materiellt bistånd i dess rättmätiga kamp för att göra slut på minoritetsregimen och uppnå frihet och oberoende.

Den illegala Smithregimen i Sydrhodesia försöker givetvis att bryta denna bojkott med alla medel. I detta syfte utnyttjar den också idrotten. När Tennisförbundet till varje pris vill genomföra Davis Cup-matchen mot Rhodesia är detta ett direkt stöd till rasistregimen.

Man kan inte säga att en sådan match mellan nationslag är en privatsak för Tennisförbundet. Nationslagen betraktas i utlandet som representerande mera än enbart det förbund som utsett dem. I allmänhetens ögon representerar de landet i fråga.

Tennisförbundets ledning måste enligt min mening skarpt kritiseras för att den genomförde matchen mot Sydrhodesia. Det var lika felaktigt att göra det i Frankrike som i Sverige. Regeringen borde före matchen offentligt ha sagt sin mening. Det är emellertid också nödvändigt att det nu görs här i riksdagen. Det har betydelse för kommande ställningstaganden.

Kritik mot Tennisförbundets handlande är enligt min mening riktig oavsett den formella grund man haft genom uttalandet av riksidrottsstyrelsen den 8 maj. Den starka opinionen borde ha lett till att man använt möjligheten till walk over. Det är bra att idrotts-

Svar på frågor ang. beredande av sysselsättning för viss friställd arbetskraft inom Gävleborgs län

styrelsen nu tillsatt en utredning för att få moderniserade regler beträffande det internationella utbytet. De utredningsdirektiv som publicerats förefaller att ta hänsyn till en rad problem som det är nödvändigt att finna en lösning på. Händelserna i Båstad tycks ha påskyndat frågans behandling.

Härmed var överläggningen slutad.

§ 12

Svar på frågor ang. beredande av sysselsättning för viss friställd arbetskraft inom Gävleborgs län

Ordet lämnades på begäran till

Chefen för inrikesdepartementet, herr statsrådet **JOHANSSON**, som yttrade:

Herr talman. Herr Ekström i Iggesund har frågat mig vilka möjligheter som jag anser föreligga att bereda sysselsättning för de ca 90 anställda vid Midnäs Industri Aktiebolag i Rengsjö kommun, Gävleborgs län, vilka enligt meddelande från företagsledningen kommer att friställas den 8 juli innevarande år. Vidare har herr Eriksson i Bäckmora frågat vilka arbetsmarknadspolitiska åtgärder som jag överväger att vidta för att bereda sysselsättning åt friställda arbetare vid företaget. Jag anhåller att få besvara frågorna i ett sammanhang.

Som vanligt vid mera betydande driftnedläggelser har på länsarbetsnämndens initiativ tillsatts en samarbetskommitté i Rengsjö med företrädare för företaget, arbetstagarna, kommunen och arbetsförmedlingen. Eftersom kommittén tillsattes för bara några dagar sedan kan något resultat från dess arbete ännu ej redovisas.

För att skaffa den berörda arbetskraften nya anställningar så snabbt som möjligt har arbetsförmedlingen i Boll-

näs förstärkts. Självfallet står till arbetsförmedlingens förfogande alla de medel som arbetsmarknadspolitiken förfogar över för situationer som denna: arbetsmarknadsutbildning, flyttningsbidrag, beredskapsarbete etc. Om behov därav skulle uppstå kommer länsarbetsnämnden enligt vad jag inhämtat, att söka få till stånd halvskyddad sysselsättning i Rengsjö kommun.

Mot bakgrund av arbetsmarknadsläget i bl. a. Bollnäs- och Söderhamnsområdena bedömer länsarbetsnämnden den berörda arbetskraftens möjligheter att få nya arbeten som relativt goda.

Vidare anförde:

Herr **EKSTRÖM** i Iggesund (s):

Herr talman! Jag tackar inrikesministern för svaret. Att den aviserade driftnedläggningen vid wallboardfabriken i Rengsjö kommun förorsakat oro och bekymmer torde inte särskilt behöva framhållas. Ett bevis härpå är bl. a. att herr Eriksson i Bäckmora en dryg vecka efter det att jag hade framställt min fråga ställde en liknande fråga i samma ämne!

Rengsjö kommun har ungefär 1 400 invånare, och Midnäs Industri Aktiebolag är så gott som det enda företaget i kommunen. 90 personer blir friställda. Av dessa hade 12 sagts upp redan vid tidpunkten för företagsledningens meddelande om den totala driftnedläggningen den 8 juli. Av de friställda är 37 över 55 år; medelåldern är alltså synnerligen hög. Många av de anställda har varit med i företaget sedan dess start på 1930-talet.

Jag hälsar med tillfredsställelse det svar som inrikesministern har lämnat. Nu behövs snabba, kortsiktiga lösningar, men givetvis är även åtgärder på längre sikt nödvändiga. Jag skulle vilja lägga inrikesministern ett arbetsprojekt på minnet, nämligen en ombyggnad av

Svar på frågor ang. beredande av sysselsättning för viss friställd arbetskraft inom Gävleborgs län

väg 654 från Trönö kyrka till Kungsgården som ligger utefter E 4. Detta var en gång Nathan Söderbloms hemtrakter! Det gäller en vägsträcka på cirka 6 kilometer. Ett igångsättande av detta vägarbete skulle ge ett värdefullt tillskott av arbetstillfällen under vintern för de arbetslösa.

Vägen finns upptagen som sista projekt i flerårsplanen för åren 1966—1971, men i en senare upprättad programbudget för åren 1968—1972 har den av oförklarlig anledning strukits. Arbetsplan är upprättad men icke utställd. Uppvaktningar har gjorts hos både den förutvarande kommunikationsministern och länsmyndigheterna, men hittills förgäves.

Detta projekt är endast att betrakta som ett uppslag för en kortsiktig lösning för några av de friställda. På längre sikt är det givetvis bygdens förhoppning att få en ersättningsindustri i stället för den nuvarande. Om detta inte är möjligt måste, som inrikesministern framhållit, lösningen bli arbetstillfällen i Bollnäs- och Söderhamnsområdena. De arbetsmarknadspolitiska ansträngningarna måste ytterligare skärpas, och jag har noterat uppgiften i svaret att arbetsförmedlingen i Bollnäs har förstärkts.

Jag tackar än en gång för svaret.

Herr ERIKSSON i Bäckmora (cp):

Herr talman! Jag ber att få tacka inrikesministern för svaret på min fråga beträffande möjligheterna att vidta arbetsmarknadspolitiska åtgärder med anledning av den varslade industrinedläggelsen i Rengsjö.

Man får försöka se optimistiskt på situationen trots att det för dagen inte ser särskilt ljus ut för det 90-tal arbetare och tjänstemän som friställs. Denna industrinedläggelse inträffar dessutom i en kommun som saknar annan

industri som annars kunde tänkas suga upp den friställda arbetskraften.

Omflyttningen av arbetskraften till andra orter skapar också stora svårigheter — inte mindre än 61 av de 90 friställda är över 50 år, och många har egnahem som det kan bli svårt att behålla om avståndet till en eventuell ny arbetsplats blir alltför stort. Jag förstår den otrygghetskänsla som måste gripa de friställda och deras familjer, när de plötsligt ställs utan arbete och inkomst. Samhället och arbetsmarknadsorganen måste försöka hjälpa dessa människor till trygghet genom att bereda dem ny sysselsättning och inkomst, helst på den ort de befinner sig på.

Av inrikesministerns svar får man det intrycket att arbetsmarknadsåtgärder håller på att vidtagas, och jag är naturligtvis tacksam härför. Trots detta innebär en sådan här omställningsprocess en både ekonomisk och psykisk press som drabbar inte bara de friställda utan även deras familjer. Hade det funnits möjlighet att finna en köpare till företaget som kunnat ta upp driften hade det varit en bra lösning. Jag förmodar att inrikesministern är beredd att ytterligare pröva den möjligheten eller också att söka finna någon ersättningsindustri till Rengsjö.

Det har även framkastats ett förslag om att sågverket skulle kunna utnyttjas för omskolning av arbetskraft till sågverksindustrin, som lär ha brist på arbetskraft. Men då har uppgetts att det inte finns någon omskolningsinrättning för den verksamheten. Jag känner inte till hur den saken bedöms på centralt håll, men det kanske inrikesministern kan lämna besked om. I övrigt hoppas jag att inrikesministern och arbetsmarknadsmyndigheterna skall göra det bästa möjliga av situationen.

Härmed var överläggningen slutad.

Svar på fråga ang. den ekonomiska krisen inom fiskerinäringen

§ 13

Svar på fråga ang. igångsättningen av byggnadsprojekt sedan investeringsavgiften upphört

Ordet lämnades på begäran till

Chefen för inrikesdepartementet, herr statsrådet JOHANSSON, som yttrade:

Herr talman! Herr Svensson i Kungälv har frågat mig vilka åtgärder regeringen ämnar vidta i fråga om igångsättning av byggnadsprojekt efter den 30 september 1968 då den 25-procentiga investeringsavgiften upphör.

Kungl. Maj:t beslöt den 5 april om vissa ändringar i reglerna om igångsättningstillstånd för oprioriterade byggen i samband med att investeringsavgiften upphör den 1 oktober i år. Liksom hittills kommer Kungl. Maj:t att fastställa ramar för byggandet av sjukhus, ålderdomshem och privatfinansierade bostadshus. I fråga om övriga oprioriterade byggen, främst serviceanläggningar för biltrafiken, kontors- och affärshus, kommunala förvaltningsbyggnader, idrottsanläggningar och samlingslokaler, kommer beslut om igångsättningstillstånd att fattas av Kungl. Maj:t när byggnadskostnaden uppgår till 5 miljoner kronor eller mera. Vid prövningen kommer hänsyn att tas inte bara till läget på arbets- och kapitalmarknaderna utan också till regionala planeringssynpunkter. Ärenden som gäller igångsättningstillstånd för projekt under 5 miljoner kronor skall även i fortsättningen prövas av arbetsmarknadsmyndigheterna.

Byggarbetsnämndernas verksamhet med frivillig planering av byggverksamheten i säsongutjämnande syfte kommer att fortsätta i oförändrade former.

Vidare anförde

Herr SVENSSON i Kungälv (s):

Herr talman! Jag ber att få tacka herr

inrikesministern för svaret på min enkla fråga. Jag är tillfredsställd med vad som sagts i svaret och skall inte göra några större kommentarer med anledning av detta.

Sedan vi i februari 1967 fick denna förordning har Kungl. Maj:t gett tillstånd till byggande av närmare 100 samlingslokaler till en kostnad av litet mer än 44 miljoner kronor. Jag utgår från att det från och med nu och fram till den tidpunkt då investeringsavgiften upphör blir en ytterligare uppmjukning av tillståndsgivningen. Jag förmodar att det för närvarande mest avgörande är de arbetsmarknadspolitiska skälen medan de finansiella och penningpolitiska nu inte har samma tyngd som tidigare.

Jag ber alltså, herr talman, att få tacka för svaret.

Härmed var överläggningen slutad.

§ 14

Svar på fråga ang. den ekonomiska krisen inom fiskerinäringen

Ordet lämnades på begäran till

Chefen för jordbruksdepartementet, herr statsrådet HOLMQVIST, som yttrade:

Herr talman! Herr Carlshamre har frågat, om jag är beredd att omedelbart vidta några extra åtgärder för att lätta den ekonomiska kris som de svenska yrkesfiskarna har drabbats av på grund av fiskerinäringens utomordentligt dåliga lönsamhet.

De av herr Carlshamre berörda ekonomiska svårigheterna för fisket har gjort sig påmind redan tidigare. Efter kontakt med företrädare för fiskets organisationer tillsatte jag i höstas en utredning med uppdrag att utarbeta förslag i fråga om prisregleringen för fisk och därmed sammanhängande frågor.

Utredningen har arbetat snabbt och lämnat sitt första betänkande i mars i år. På grundval av utredningens arbe-

Svar på fråga ang. den ekonomiska krisen inom fiskerinäringen

te som skett i samförstånd med fiskets organisationer har i proposition 1968:59 föreslagits en ökning av medlen till prisregleringen för fisk. Enligt propositionen skall en för väst- och sydkusten gemensam förening — Svensk Fisk — i fortsättningen ha hand om prisregleringen. Utredningen arbetar vidare och väntas till hösten komma med ytterligare ett betänkande som skall behandla bl. a. importsituationen på fiskets område. Svårigheterna inom fiskerinäringen är inte en isolerad svensk företeelse utan har sin motsvarighet i andra länder. Jag vill för övrigt erinra om att vi när det gäller importen av fiskprodukter är bundna av bl. a. de åtaganden som gjorts inom ramen för EFTA-samarbetet.

Den utveckling som nu pågår på fiskets område följs med stor uppmärksamhet från regeringens sida.

Vidare anförde:

Herr CARLSHAMRE (h):

Herr talman! Jag tackar jordbruksministern för svaret.

Det har slumpat sig så, att jordbruksministern just i dag haft besök av en delegation bohusfiskare. Jag är övertygad om att dessa herrar inte har lämnat mycket osagt och att det inte finns mycket kvar varmed jag skulle kunna bidra till jordbruksministerns upplysning om läget för fiskerinäringen ens hemma i Bohuslän. Jag vill emellertid, herr talman, understryka att vi här har att göra inte bara med ekonomiska svårigheter som gjort sig påmind under en lång tid utan också med någonting som måste betecknas som en akut kris som accelereras och förvärras så snabbt att jag är rädd att även snabbt arbetande utredningar kan komma för sent för många av våra fiskare.

Vi har på den senaste tiden sysslat rätt mycket med en annan havsanknuten näring i akuta svårigheter — jag tänker på varvsindustrin. Det finns en

parallell härvidlag. Regeringen har sett sig nödsakad att under pågående utredningsarbete lägga fram förslag om en ganska genomgripande åtgärd för att hindra att situationen för varven alltför mycket förvärras medan man väntar på den slutliga lösningen. Jag frågar mig, om det inte kan bli nödvändigt att göra någonting liknande när det gäller fisket. Jag tror att vi har att vänta konkurser och totalt sammanbrott för rätt stora delar av fiskerinäringen.

Det finns också en annan likhet mellan varvsindustrins svårigheter och fiskets. Båda arbetar under hård internationell konkurrens. Västkustfisket avsätter ju en mycket betydande del av fångsterna utomlands och konkurrerar också på hemmamarknaden med utländska produkter. Inte i något avseende torde det svenska fisket vara underlägset det konkurrerande i andra länder. Inget annat lands fiskare har större båtar, bättre redskap, större yrkesskicklighet eller annat sådant. Men fiskarna liksom varvsnäringens företrädare konkurrerar inte bara med kolleger i andra länder — de konkurrerar med regeringar. Statsrådet omnämnde i sitt svar proposition nr 59 — som vi för övrigt skall behandla senare i kväll, om vi hinner så långt — som har lett fram till ett enhälligt utskottsutlåtande. Om man läser den propositionen slås man bl. a. av redogörelsen för det statliga stöd till fisket i ett av våra grannländer som gör att våra svenska fiskare förvisso inte konkurrerar på lika villkor.

Chefen för jordbruksdepartementet, herr statsrådet HOLMQVIST:

Herr talman! Det är riktigt som herr Carlshamre sade att jag senast i dag blivit ytterligare erinrad om svårigheterna för fisket genom en uppvaktning från västkustfiskarna. Jag kan gärna som ett komplement till det svar jag har lämnat omtala att det i redogörel-

Svar på fråga ang. åtgärder mot luftföroreningar i Norrbotten

sen för de aktuella svårigheterna som fiskarna gav inte bara skymtat missnöje med konkurrensen utifrån; man pekade också på svårigheterna att klara räntor och amorteringar på de lån man har på sina båtar, och en rad önskemål har framförts. Jag har inför delegationen lovat att regeringen allvarligt skall undersöka om det finns möjligheter att tillmötesgå några av dessa önskemål. Jag vill därför gärna komplettera mitt svar med en försäkran att vi skall försöka beakta de svårigheter fiskarna har råkat i.

Härmed var överläggningen slutad.

§ 15

Svar på fråga ang. åtgärder mot luftföroreningar i Norrbotten

Ordet lämnades på begäran till

Chefen för jordbruksdepartementet, herr statsrådet **HOLMQVIST**, som yttrade:

Herr talman! Fru Marklund har frågat, om de luftföroreningar som vållas av statsägda industrier i Norrbotten föranleder någon åtgärd från min sida.

Vissa av de statsägda företagen i Norrbotten bedriver sådan verksamhet som medför luftföroreningsproblem. Företagen ägnar dessa problem stort intresse och vidtar efter hand åtgärder för att minska föroreningarna. Som exempel kan nämnas att en ny metod i dagarna kommer att användas för att binda sligen från ett malmupplag i Luleå, som tillhör LKAB. I Luleå har bildats en samarbetskommitté med representanter för hälsovårdsnämnden och bl. a. de statliga bolagen. Denna kommitté har satt i gång omfattande luftundersökningar. Norrbottens järnverk har ställt sitt laboratorium till förfogande för luftanalyser.

De statliga företagen är intressenter i Institutet för vatten och luftvårdsforskning. Bl. a. har ASSI anlitat insti-

tutet för att lösa föroreningsfrågor.

Vidare kan nämnas att naturvårdsverket tillsatt en arbetsgrupp — i vilken industrin är representerad — som skall kartlägga järn- och stålindustrins luftföroreningsproblem och följa utvecklingen när det gäller tekniska möjligheter att minska luftföroreningarna från denna industri.

Luftföroreningsproblemen följs med stor uppmärksamhet, och omfattande undersökningar pågår för att kartlägga problemen och komma till rätta med dem. Jag finner därför inte skäl att nu vidta särskilda åtgärder.

Vidare anförde

Fru **MARKLUND** (vpk):

Herr talman! Jag vill tacka jordbruksministern för svaret på min fråga.

Många — och inte minst jag själv — hade väl trott att Norrbotten med dess jämfört med det övriga landet begränsade industri och orörda natur skulle bli den del av Sverige som i det längsta undgick miljöförstöring. Så är dock inte fallet. Det visar sig nu att de få men betydelsefulla industriella aktiviteter som finns i Norrbotten har en starkt luftförorenande effekt.

Genom Norrbottens järnverk har Luleå stad och särskilt vissa delar av staden kommit att hamna på topplistan av luftförorenade städer. Även i Kiruna är föroreningar från LKAB:s centralanläggning föremål för uppmärksamhet. Föroreningen i Luleå skadar växtligheten och förorsakar omfattande korrosionsskador. Den höga svavelhalten i röken från järnverket har starkt ökat antalet luftvägsinfektioner, och läkare har påpekat att den höga frekvensen av astma har samband med luftföroreningen från NJA.

Jag hälsar därför med glädje de åtgärder med omfattande luftundersökningar som nu inletts i Luleå av den kommitté som enligt statsrådets svar har kommit till stånd för detta ända-

Svar på fråga ang. värdesäkring inom den frivilliga pensionsförsäkringen

mål. Likaså är intressant vad statsrådet nämner angående en ny metod för att binda sligen från LKAB:s malmupplag i Luleå. Jag är inte tillräckligt tekniskt kunnig för att bedöma den ena eller andra metoden i detta avseende, och kanske finns det ännu inte erfarenheter för någon bedömning av vilka resultat som kan väntas, men initiativet förefaller mig vara positivt.

Uppgiften i svaret att naturvårdsverket har tillsatt en arbetsgrupp för att »kartlägga järn- och stålindustrins luftföroreningsproblem och följa utvecklingen när det gäller tekniska möjligheter att minska luftföroreningarna från denna industri» tycker jag också är en ytterst välmotiverad åtgärd.

När jag ställde min fråga var jag givetvis medveten om att en rad åtgärder är på gång inom miljöpolitiken. Att jag likväl efterlyste åtgärder från de statsägda industriernas sida hänger samman med att dessa företag enligt min mening bör vara föredömen när det gäller att skydda naturen från nedsmutsning.

Härmed var överläggningen slutad.

§ 16

Svar på fråga ang. värdesäkring inom den frivilliga pensionsförsäkringen

Ordet lämnades på begäran till

Chefen för socialdepartementet, herr statsrådet ASPLING, som yttrade:

Herr talman! Herr Jonsson har framställt en enkel fråga till mig, huruvida jag ämnar ta något initiativ till att »nuvarande bestämmelser rörande den frivilliga pensionsförsäkringen ändras så att möjlighet åstadkommes att göra utgående pensioner värdesäkrades».

Det är oklart vad herr Jonsson åsyftar med sin fråga. Avser han bestämmelserna rörande den frivilliga pensionsförsäkring som meddelas genom riksförsäkringsverket, kan jag svara att någon ändring av dessa bestämmelser

inte övervägs för närvarande. Efterlyser herr Jonsson lagbestämmelser rörande placering av försäkringsfonder, en fråga som faller inom finansdepartementets område, kan jag meddela att, enligt vad jag inhämtat, någon ny lagstiftning i detta hänseende inte förbereds.

Vidare anförde:

Herr JONSSON (fp):

Herr talman! Jag ber att få tacka statsrådet Aspling för svaret på min enkla fråga.

Statsrådet var litet tveksam om vad min fråga innebär. Jag kan i anledning av den första delen av svaret säga att jag faktiskt syftade på den frivilliga pensionsförsäkring som meddelas genom riksförsäkringsverket. Denna försäkring skall ju vara ett komplement till folkpensionen och bygga på frivilliga inbetalningar enligt vissa bestämmelser. Den pension som sedermera utgår står i viss relation till de inbetalda beloppen. Någon kompensation finns emellertid inte för den penningvärdeförsämring som kan äga rum. När en pensionstagare efter ett antal år börjar få ut pensionen kanske han upptäcker, att det varit en dålig penningplacering att göra inbetalningarna till den frivilliga pensionsförsäkringen.

Inom de enskilda försäkringsbolagen kan man disponera en del extra vinstmedel och ge möjligheter att något höja de utgående pensionerna genom det premieåterbäringssystem som tillämpas. Man har alltså fått del i extra vinstmedel som försäkringsbolagen kunnat skaffa fram. Enligt de uppgifter jag har erhållit höjs inom SPP de utbetalade pensionerna i viss mån i takt med den värdeminskning som inflationen kan medföra.

Beträffande den andra delen av svaret, angående lagbestämmelserna för försäkringsfonderna, skulle jag vilja fråga, om man möjligen genom något

Svar på fråga ang. utredning rörande bokmarknadens problem

liberalare regler som medger annan placering med bättre förräntning av de inbetalda medlen kunde skapa någon form av värdesäkring för utgående pensioner. Statsrådet framhåller att det för närvarande inte övervägs några ändringar av dessa bestämmelser liksom inte heller någon ny lagstiftning förbereds i det andra hänseendet. Jag vill emellertid uttala den förhoppningen, att man så småningom ändå beslutar sig för att söka åstadkomma någon form av värdesäkring av utgående pensioner.

Jag tackar än en gång för svaret.

Chefen för socialdepartementet, herr statsrådet **ASPLING**:

Herr talman! Jag vill bara göra en reflexion med anledning av de frågor herr Jonsson ställde.

I en obligatorisk pensionsförsäkring, t. ex. ATP, kan värdesäkringen ordnas lagstiftningsvägen, och härpå har vi ju verkligen exempel. Detta går inte när det gäller en frivillig försäkring, utan där är man hänvisad till att placera fonderna i indexlån eller dylikt. Sådana indexlån har förekommit i Finland, och jag erinrar mig att herr Jonssons partivänner gjorde ett stort nummer av detta i ATP-debatten. Därför är det kanske intressant att konstatera att man i Finland enligt de uppgifter jag inhämtat — det står för övrigt att läsa i Nordisk Kontakt — nu håller på att skrota ned sina indexlån.

Härmed var överläggningen slutad.

§ 17

Svar på fråga ang. utredning rörande bokmarknadens problem

Ordet lämnades på begäran till

Chefen för utbildningsdepartementet, herr statsrådet **PALME**, som yttrade:

Herr talman! Herr Eliasson i Sundborn har frågat, om jag är villig dels att snarast tillsätta en kommitté med

parlamentariskt inslag för att utreda bokmarknadens problem, dels att genom uppdrag åt denna eller annan kommitté snarast analysera konsekvenserna för den bokköpande allmänheten och vårt kulturliv samt de åtgärder som behöver vidtas därest gällande bruttoprisdispens på böcker upphävs år 1970.

Enligt näringsfrihetsrådets beslut den 28 oktober 1965 gäller den hittillsvarande dispensen från bruttoprisförbudet t. o. m. den 31 mars 1970, varefter prissättningen på böcker skall vara fri.

Omfattande utredningar beträffande bokdistributionen gjordes före rådets beslut i frågan. Vid dessa utredningar uppmärksammades både frågans ekonomiska och dess kulturella aspekter.

Under åren 1956—1966 ökade den svenska bokutgivningen totalt med cirka 50 procent. Sverige har en internationellt sett imponerande stor bokproduktion i förhållande till folkmängden. Denna tillväxt och denna starka ställning har sannolikt ett direkt samband med den stigande levnadsstandarden och framför allt utbildningsväsendets expansion i vårt land.

Emellertid råder betydande skillnader i läsvanor mellan olika grupper i samhället. Ekonomiska faktorer och traditionella attityder fungerar i vissa befolkningsgrupper som spärrar mot utnyttjande av litteraturens rika informations- och upplevelsestoff.

Frågor av bl. a. detta senare slag behövs såsom jag tidigare aviserat utredas. Sammansättningen av utredningen är jag för närvarande inte beredd att uttala mig om.

Vidare anförde:

Herr **ELIASSON** i Sundborn (cp):

Herr talman! Normalt skulle jag ha fått svar på min enkla fråga redan i förra veckan, men jag upplystes då om att det på grund av tidsnöd inte var möjligt för departementschefen att ge mig något svar. I dag får jag tacka för att jag har fått två svar. Dels fick jag

Svar på fråga ang. utredning rörande bokmarknadens problem

ett svar i tisdags, när jag i tidningarna läste om vad statsrådet sagt på en socialdemokratisk kongress här i Stockholm, dels har jag nu fått ett svar som kanske säger mindre än vad som stått att läsa i pressen om den bokutredning statsrådet Palme aviserat.

Jag skall nu inte göra några reflexioner till talet om att stärka folkrepresentationens ställning. Herr Palme kan ju fundera på den saken under den författningsdebatt vi kommer att få här i riksdagen. Låt mig bara med hänsyn till Författareföreningens framställning — som jag tycker gjordes på goda grunder — uttrycka förvåning över att statsrådet, om jag tolkat svaret rätt, tydligen vill ge bokutredningen mycket begränsade direktiv.

Beträffande frågan om bruttoprissättningen på böcker har förläggare, författare, Författareföreningen och bokhandlare uttryckt sin mening; det är inte minst kontakten med bokhandlare och någon förläggare som gjort att jag blivit uppmärksam på detta problem. Om den saken finns emellertid ingenting alls i svaret. Man får väl tolka svaret så, att statsrådet Palme inte är beredd att företa någon undersökning eller göra någon analys av de konsekvenser som ett slopande av bruttoprissättningen på böcker kan komma att föra med sig när den prissättningen upphör 1970. Tydligen är statsrådet Palme inte heller beredd att låta bokutredningen eller någon annan kommitté analysera vilka åtgärder som kan behöva vidtagas för att det inte skall uppstå några ogynnsamma konsekvenser för den bokköpande allmänheten och för hela vårt kulturliv.

Jag hoppas ändå att statsrådet vill överväga frågan. Även om näringsfrihetsrådet har tagit ståndpunkt i frågan är dock prissättningssystemet så nära förbundet med kommissionssystemet och nyetableringsfrågan att man inte kan undgå att känna oro inför tanken att systemet kommer att slopas.

Chefen för utbildningsdepartementet, herr statsrådet PALME:

Herr talman! Beträffande bakgrunden till det hela kanske jag kan föra ett resonemang med herr Eliasson i Sundborn vid annat tillfälle.

När det gäller bruttoprisförbudet är läget det att näringsfrihetsrådet har fattat beslut om att dispens icke skall medges. Det beslutet träder i kraft 1970 och går inte att överklaga. Den enda chans vi har att ändra på beslutet är att göra om hela lagstiftningen.

Men det skulle verkligen ställa till mycket stora komplikationer på många andra håll, om man efter att ha tillskapat en myndighet ändrar hela lagstiftningen på dess verksamhetsområde. Det försvårar för näringsfrihetsrådet att agera på andra punkter.

Denna möjlighet finns dock, men Kungl. Maj:t kan inte besluta om en fortsatt dispens. En ändring kan bara ske via lagstiftningen.

När det gäller den aviserade bokutredningen ber jag om ursäkt, om mitt svar med hänsyn till att ramen för en enkel fråga är så pass snäv möjligen gav det intrycket att utredningen skulle ha en mycket begränsad uppgift. Det har den inte alls. Såsom jag sade vid den kulturkonferens, som omnämndes, skall bokutredningen arbeta från konsumtionsaspekten, d. v. s. med utgångspunkt från läsarens situation. Man skall undersöka om människorna får böcker och bra sådana vid en tid, på en plats och till ett pris som är rimliga. Från den utgångspunkten kan man sedan undersöka bokdistributionen, bibliotekens roll, bokförfattarnas ställning, bokproduktionen och andra spörsmål.

Jag menar att det i och för sig, eftersom det gått så lång tid sedan den senaste utredningen på detta område gjordes, och alldeles oavsett bruttoprissdispensens upphävande finns fullgoda skäl att genomföra en ordentlig översyn av hela litteraturstödet. Jag skall dock gärna medge att upphävandet av

Svar på fråga ang. utredning rörande bokmarknadens problem

denna dispens är ett av motiven för att tillsätta utredningen. Det råder på en del håll oro för näringsfrihetsrådets beslut, och det finns oerhört många delade meningar om vad som kommer att ske. Några tror att det skall bli en pris-sänkning, som är fördelaktig ur konsumentens synpunkt, medan andra menar att bokhandels struktur är så föråldrad att det är bra om den ändras. Andra åter säger att det sortiments-tvång, som nu är ett stöd för den svår-sålda litteraturen, i realiteten fungerar endast i begränsad omfattning, eftersom det är ytterst få bokhandlare som har de 16 000 utgåvor som krävs; för många ligger siffran kanske bara vid 6 000 utgåvor eller däromkring. Det finns också de som menar att utredningen skulle innebära fördelar för den stora delen av litteraturen. Men det finns en grupp, nämligen den svårsål-da moderna skönlitteraturen, vilken omfattar 1 à 2 procent av marknaden och för vilken problem kan uppkomma. Jag har från en del håll fått kritik för att jag redovisar procentsiffror, men jag vill säga att detta ändå är ett kvalitativt synnerligen väsentligt problem som kvantitativt i det stora litteratur-flödet icke är lika stort.

Det är förmodligen mycket svårt att komma längre än vad näringsfrihets-rådet gjort vid sina omfattande utredningar när det gäller att klargöra konsekvenserna av en ny ordning. Där- emot skall man överväga konstruktiva och positiva åtgärder för att stödja den goda litteraturen, framför allt den svårsålda moderna skönlitteraturen, och på det sättet kan man bidra till att skingra farhågorna och att motverka eventuella negativa effekter av ett upp- hävande av bruttoprisdispensen.

Detta är alltså den huvudsakliga in- nehörden i den aviserade utredningen, som jag nu angivit något utförligare än jag kunnat göra inom ramen för ett svar på en enkel fråga.

Herr ELIASSON i Sundborn (cp):

Herr talman! Jag ber att få tacka statsrådet Palme för hans kommenta- rer som kastade något mera ljus över problemet.

Jag kan inte utan vidare acceptera ett system med ett slags monopolistisk prissättning, om inte det allmäna har ett inflytande. Jag frågar mig emellertid, om det inte är möjligt att förena de för- delar, som ett bruttoprissystem kan ha för att klara sortimentsfrågan o. s. v., med ett inflytande från det allmänna, därest nu inte bokhandlarna och för- läggarna kan komma överens om någon annan lösning vilket de tydligen inte kunnat göra. Det har gått tre år av den innevarande femårsperioden och ingen- ting har ännu hänt.

Det är den ena reflexionen. Den and- ra är att detta visserligen kvantitativt kan vara ett begränsat problem. Men även om det rör sig om 1 à 2 procent av böckerna är det för den bokköpan- de allmänheten en stor fördel att ha ett sortimentstvång, vilket leder till att ny litteratur blir lättillgänglig på ett helt annat sätt än vad som kan befaras bli fallet om systemet ändras. — Kan man finna andra vägar som är lika bra, lika positiva, så gärna för mig. Då måste det emellertid göras en ana- lys av problemet, och det var en sådan jag efterlyste.

Chefen för utbildningsdepartementet, herr statsrådet PALME:

Herr talman! Jag förutsätter att det- ta är ett av de ting som den nya utred- ningen måste fundera över.

Men den väsentliga frågan är väl alldeles klar för herr Eliasson i Sund- born och mig. Menar herr Eliasson att vi genom att ändra lagstiftningen skulle bibehålla bruttoprisförbudet? Det är den centrala frågan i detta samman- hang.

Herr ELIASSON i Sundborn (cp):

Herr talman! Jag skall svara kort- fattat.

Svar på fråga ang. åtgärder för att avhjälpa tjälskador

För mig är frågan: Måste vi ha bruttoprissättningsmöjligheten kvar för att nå de fördelar för den bokköpande allmänheten och kulturlivet som vi säkerligen alla finner önskvärda? Och om det är nödvändigt med en sådan bruttoprissättning, varför kan man då inte tänka sig ett slags samhällelig influens på prissättningsmetoderna, så att man har garanti för att allmänheten inte drabbas av oskäligen prissättning? För att kunna svara på den frågan måste man emellertid veta om det finns andra möjligheter att lösa problemet.

Jag hoppas att jag därmed svarat. Huvudsaken är ju att man löser problemen så att det inte blir ogynnsamma konsekvenser för allmänheten, bokhandeln och kulturlivet.

Chefen för utbildningsdepartementet, herr statsrådet PALME:

Herr talman! Kanske har herr Eliasson i Sundborn ändå inte helt besvarat min enkla motfråga. Det problem jag stått inför det senaste halvåret är nämligen att en mängd människor plötsligt sagt att man borde bibehålla bruttoprisdispensen för böcker. Jag har då konstaterat att detta icke är ett ärendet för Kungl. Maj:t. Den ifrågasatta åtgärden kräver nämligen långtgående ingrepp i hela näringsfrihetslagstiftningen.

Oavsett sakfrågan har jag därför kommit fram till att det rör sig om ett fait accompli. Kan bokförläggarna övertyga näringsfrihetsrådet, så är det deras sak. Vi kan emellertid inte ingripa på näringsfrihetsrådets område. Det skulle bli ett förödande slag mot näringsfrihetsrådets auktoritet.

Jag har således inte varit beredd att ändra lagstiftningen. Då kan man vidtaga andra motåtgärder. Min fråga är alltså: Vill herr Eliasson ändra lagstiftningen?

Herr ELIASSON i Sundborn (cp):

Herr talman! Vårt parti har med-

verkat till denna näringsfrihetslagstiftning. Varför? Jo, därför att vi vill motverka en samhällsskadlig inskränkning av konkurrensen. Det är precis den ståndpunkt jag intar.

Skall man införa en speciallagstiftning på detta område för att bibehålla bruttoprissättningsystemet, så måste man ha garantier för att samhället har inflytande över denna prissättning. Men man kanske kan slopa systemet och på andra vägar trygga det man velat garantera med bruttoprissättningen. Det är ju detta, statsrådet Palme, som jag har bett att man skall utreda. Och utredningen skall väl göras innan vi tar ställning. Statsrådet menar väl inte att jag skall svara först och studera utredningen sedan.

Chefen för utbildningsdepartementet, herr statsrådet PALME:

Herr talman! Skall vi ändra lagstiftningen måste vi göra det nu. I så fall kan vi alltså inte vänta på några utredningar — det finns ingen chans. Och det har gjorts åtskilliga utredningar av näringsfrihetsrådet på denna punkt.

Först trodde jag att herr Eliasson i Sundborn och jag var ense, men nu finner jag att vi inte är så ense. Jag vill emellertid avsluta debatten i enighetens tecken genom att säga att vi i alla fall är överens om vikten av positiva och konstruktiva insatser för att stödja den goda litteraturen.

Härmed var överläggningen slutad.

§ 18

Svar på fråga ang. åtgärder för att avhjälpa tjälskador

Ordet lämnades på begäran till

Chefen för kommunikationsdepartementet, herr statsrådet LUNDKVIST, som yttrade:

Herr talman! Herr Westberg har frågat mig, om jag vill redogöra för vilka

Svar på fråga ang. kompensation för inkomstbortfall på grund av ofarbara vägar

åtgärder som avses vidtagas för att snabbt göra de på grund av tjälskador avstängda vägarna farbara.

Den tid en svårt tjälskadad väg behöver vara avstängd varierar starkt men omfattar i regel några veckor. Sedan tjällossningen är över repareras vägarna i den takt vägväsendets tekniska resurser medger.

Vidare anförde:

Herr WESTBERG (fp):

Herr talman! Jag vill tacka kommunikationsministern för svaret på min fråga, även om det besked han lämnade var föga positivt. Jag är övertygad om att vägfrågorna måste ägnas väsentligt större uppmärksamhet än vad som hittills varit fallet. Man kan inte i längden ha ett vägnät som under längre eller kortare tid inte kan tjäna sitt ändamål.

I Gävleborgs län avstängdes i slutet av mars månad i år 87 olika vägsträckor om sammanlagt cirka 100 mil. 37 av dessa är i dag fortfarande avstängda, nära två månader senare. Av de övriga var cirka 40 avstängda en månad eller mer. Dessa fakta visar klart på två otillfredsställande förhållanden. För det första: Våra vägar är inte av tillräckligt hög standard. Inte ens de nybyggda vägarna motsvarar i samtliga hänseenden tidens krav. För det andra: Vägunderhållet är inte nog effektivt. Om detta beror på otillräcklig medeltilldelning borde saken kunna ordnas.

Det kan inte vara förenligt med god ekonomi att tvingas avstänga en stor del av vägnätet under veckor och månader. Vägarna spelar en så stor roll för människorna, för vår ekonomi och vårt näringsliv, att det är i högsta grad nödvändigt att sikta på en hög vägstandard. Det skall byggas bra vägar, och vägunderhållet måste ges hög prioritet.

Chefen för kommunikationsdepartementet, herr statsrådet LUNDKVIST:

Herr talman! Vi kommer nog aldrig

ifrån att vi lever i ett klimat som medför tjälskador på våra vägar, liksom inte heller att man under själva tjällossningsperioden inte kan ge sig ut på vägarna med de tunga vägmaskinerna.

Detta gör att vi har bekymmer varje år i samband med tjällossningen. Det lär inte vara möjligt att med några slag av åtgärder undanröja dessa grundläggande fakta.

Härmed var överläggningen slutad.

§ 19

Svar på fråga ang. kompensation för inkomstbortfall på grund av ofarbara vägar

Ordet lämnades på begäran till

Chefen för kommunikationsdepartementet, herr statsrådet LUNDKVIST, som yttrade:

Herr talman! Herr Westberg har frågat mig, om jag är beredd att vidta åtgärder som syftar till att ge kompensation åt de människor som på grund av ofarbara vägar får vidkännas inkomstbortfall.

Vintertid medges på många tjälade vägar förhöjda axeltryck. I så god tid som möjligt före tjällossningen under rättas skogsbolag, lastbilscentraler och andra transportörer direkt eller genom annonsering i lokalpressen om vilka vägar som eventuellt måste stängas av under tjällossningen. Härigenom ges transportutövarna möjligheter att planera sina transporter alltefter vägar- nas växlande bärighet. Några sådana åtgärder som herr Westberg syftar på är inte aktuella.

Vidare anförde:

Herr WESTBERG (fp):

Herr talman! I anslutning till kommunikationsministerns kommentar till min förra fråga kanske jag kan få säga att det tydligen är nödvändigt att byg-

Svar på fråga ang. trafiken mellan Öland och fastlandet

ga bättre vägar, så att man slipper dessa avstängningar och kan komma ut på vägarna med vägmaskinerna för att reparera eventuella skador.

Nu gäller det en annan sak. Kommunikationsministern har på min andra fråga lämnat ett svar som knappast är något egentligt svar. Några åtgärder i syfte att ge kompensation åt de människor som på grund av tjälkskadade vägar får vidkännas inkomstbortfall är inte aktuella, upplyser statsrådet.

Jag beklagar detta. Berörda yrkeskår drabbas dock många gånger tämligen hårt av avstängningarna. Jag talade häromdagen med en åkare, som haft sin lastbil stående en och en halv månad på grund av tjälkskador på vägarna. Han hade visserligen tagit tillfället i akt att reparera bilen, men han hade under inga förhållanden kunnat trafikera den berörda vägen under den aktuella tiden. Vad det betyder av inkomstbortfall är inte svårt att räkna ut. Han fick dessutom under första veckan betala sina medhjälpare avtalsenlig lön.

Detta är bara ett exempel. Vi kunde också läsa i våra tidningar hur ett sågverk måste permittera ett tjugotal man på grund av avstängningen av vägarna.

Vägavstängningarna får alltså omfattande verkningar, och det borde enligt min mening undersökas huruvida inte de närmast berörda på något sätt kunde lämnas kompensation för inkomstbortfallet. Jag vill vädja till kommunikationsministern att han låter göra en utredning på den punkten.

Chefen för kommunikationsdepartementet, herr statsrådet LUNDKVIST:

Herr talman! Herr Westberg resonerar som om det skulle vara möjligt att bygga om hela vägnätet i vårt land, så att vi kunde undgå tjälkskador. Jag sade i mitt förra frågesvar att vi väl ändock får acceptera det klimat vi lever i.

Vägverket försöker nu att i god tid ge dem som berörs del av sina dispositioner för att konsekvenserna skall bli

minsta möjliga av förhållanden som vi inte — det är jag övertygad om — kan bygga bort på alla våra vägar. Det är felaktigt att tro att det skulle vara möjligt.

Jag är också övertygad om att herr Westberg, om han tänker efter litet grand beträffande vad som skulle bli följden av att försöka kompensera för förlorad inkomst på grund av förändringar i väderleken, skall finna att det inte bara är tjällossningen vi måste ta hänsyn till; då kommer också snöhinder och en hel rad andra ting in i bilden.

Herr WESTBERG (fp):

Herr talman! Jag finner det synnerligen omotiverat att jämföra en avstängning av vägarna under, som i detta fall, cirka två månader med eventuella snöhinder, som kan sträcka sig över någon dag eller litet mera.

Här är det ändå fråga om ett inkomstbortfall av sådan storlek att det kan äventyra vederbörandes ekonomi. I sådana svåra fall borde man enligt min mening på något sätt lämna kompensation. Ätminstone borde man kunna undersöka huruvida det finns möjligheter att hjälpa till. Jag tror inte att det skulle vara ogörligt.

Härmed var överläggningen slutad.

§ 20

Svar på fråga ang. trafiken mellan Öland och fastlandet

Ordet lämnades på begäran till

Chefen för kommunikationsdepartementet, herr statsrådet LUNDKVIST, som yttrade:

Herr talman! Herr Börjesson i Glöminge har frågat mig vilka åtgärder jag avser vidta för att säkerställa att trafiken Öland—fastlandet upprätthålls i nuvarande omfattning intill dess Ölandsbron öppnas för allmän trafik.

Svar på fråga ang. trafiken mellan Öland och fastlandet

Beträffande färjtrafiken mellan Revsudden och Stora Rör har överenskommelse träffats mellan vederbörande rederi och statens vägverk om färjtrafikens upprätthållande till dess Ölandsbron öppnas för trafik.

Beträffande trafiken i övrigt mellan Öland och fastlandet kommer jag i slutet av denna månad att ha överläggningar med representanter för länsstyrelsen i Kalmar län.

Vidare anförde:

Herr BÖRJESSON i Glömminge (cp):

Herr talman! Jag ber att få tacka kommunikationsministern för svaret.

Beträffande den norra leden, Stora Rör—Revsudden, har det, som kommunikationsministern nämner, upprättats ett avtal med statens vägverk, men den södra leden, Kalmar—Färjestaden, är den stora trafikådern. Att jag framställt min fråga beror på att det har uppkommit en viss oro beträffande trafiken på denna led i samband med att vederbörande trafikbolag gjort vissa uttalanden när entreprenaden för byggande av Ölandsbron antogs. Man uttalade då att man måste skydda aktieägarna, att man måste se om sitt hus och att man måste reparera det inkomstbortfall, som skulle uppstå när bron blev klar, genom att utnyttja alla tillfällen som gavs att finna köpare till färjorna. Man höjde även avgifterna och försvårade befordran av stycke gods. Man tog också en tilläggsavgift på redan sålda biljetthäften.

Det var dessa åtgärder som verkade skrämmande, och ortsborna frågade sig, hur det skulle komma att gå i fortsättningen fram till den tidpunkt då bron var färdigställd.

Jag skulle vilja fråga om ett par andra saker också.

En befattningshavare i finansdepartementet var nere på Öland och höll föredrag i vintras. I dagspressen refererades detta föredrag och vederböran-

de referent gjorde gällande, att statsmakterna inte skulle komma att tillåta att kommunikationerna försämrades fram till den tidpunkt då bron blir färdig. Det gjordes emellertid också gällande, att det nuvarande färjeföretaget hade koncession på linjen Kalmar—Färjestaden. Jag undrar nu, om båda dessa uppgifter är riktiga.

Chefen för kommunikationsdepartementet, herr statsrådet LUNDKVIST:

Herr talman! Något slags koncession har det nuvarande företaget inte på denna färjetrafik.

De åtgärder som kan vara aktuella i dessa sammanhang är det inte möjligt för mig att diskutera — jag kan helt naturligt inte diskutera hypotetiska fall. Vi skall, såsom jag tidigare har sagt, ha en överläggning med länsstyrelsen, varvid jag kommer att få ta del av uppfattningar om hur läget bedöms för närvarande, och därefter får vi väl se vilka åtgärder som det eventuellt kan bli aktuellt att vidtaga.

Härmed var överläggningen slutad.

På förslag av herr talmannen beslöt kammaren medgiva, att besvarandet av återstående på dagens förteckning upptagna frågor uppsköts till ett senare sammanträde.

§ 21

Föredrogs och hänvisades till lagutskottet den å bordet vilande motionen nr 1225.

§ 22

Föredrogs, men bordlades åter konstitutionsutskottets betänkande nr 20, bevillningsutskottets betänkande nr 46, tredje lagutskottets utlåtande nr 48 och allmänna beredningsutskottets utlåtande nr 38.

Anslag till bostadsbyggande m. m. och ökat ekonomiskt stöd åt barnfamiljer, tillika svar på interpellation ang. åtgärder för att åstadkomma ett rationellare bostadsbyggande

§ 23

Föredrogs var för sig följande, vid kammarens nästföregående sammanträde gjorda men då bordlagda interpellationsframställningar, nämligen av:

herr *Gustavsson* i Alvesta (cp), till herr statsrådet och chefen för kommunikationsdepartementet angående ökade möjligheter för bostadskonsumenter att tillämpa glesbebyggelserätten, och

herr *Hamrin* i Kalmar (fp), till herr statsrådet och chefen för socialdepartementet angående bristen på tandregleringsspecialister.

Kammaren biföll dessa framställningar.

§ 24

Anslag till bostadsbyggande m. m. och ökat ekonomiskt stöd åt barnfamiljer (forts.), tillika svar på interpellation ang. åtgärder för att åstadkomma ett rationellare bostadsbyggande

Herr talmannen meddelade, att överläggningen rörande tredje lagutskottets utlåtande nr 41, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition med förslag till förordning om ändrad lydelse av 2 § förordningen den 22 april 1960 (nr 77) angående byggnadsforskningsavgift, statsutskottets utlåtande nr 100, i anledning av vissa av Kungl. Maj:t i statsverkspropositionen gjorda framställningar angående anslag för budgetåret 1968/69 till bostadsbyggande m. m. jämte motioner, andra lagutskottets utlåtanden nr 39, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition med förslag till lag angående ändrad lydelse av 4 § lagen den 21 maj 1964 (nr 143) om bidragsförskott, och nr 40, i anledning av motioner om höjning av de allmänna barnbidragen, m. m., samt statsutskottets utlåtande nr 101, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition om ökat ekonomiskt stöd åt barnfamiljer jämte motioner, nu komme att fortsättas.

Chefen för inrikesdepartementet, herr statsrådet *Johansson*, hade tillkännagivit, att han hade för avsikt att i samband med behandlingen av ovanstående ärenden besvara herr *Gustafssons* i Skellefteå (fp) interpellation angående åtgärder för att åstadkomma ett rationellare bostadsbyggande.

Ordet lämnades på begäran till

Chefen för inrikesdepartementet, herr statsrådet *JOHANSSON*, som yttrade:

Herr talman! Jag befinner mig i en svår belägenhet när jag nu tar plats i talarstolen. I går sviktade min röst så att jag inte fann det möjligt att delta i bostadsdebatten. I den sena timmen och med en för riksdagsledamöterna pressande interpellationsdebatt och frågestund bakom oss sviktar nästan mitt mod att nu ta tiden i anspråk.

Jag har aviserat ett interpellationssvar i bostadsfrågan till herr *Gustafsson* i Skellefteå i samband med debatten här. Svaret delades i stencilerad form redan i går och har blivit föremål för såväl publicitet som kommentarer sedan dess. Om allting klaffar skall det nu ligga på samtliga kammarledamöters bänkar, och jag tillåter mig att inskränka mig till en hänvisning till svaret, där jag redovisat min syn på några viktiga delar av bostadspolitiken liksom också på några dagsaktuella problem.

Det inom kammaren utdelade svaret var av följande lydelse:

Herr *Gustafsson* i Skellefteå har frågat mig vilka åtgärder jag är beredd att vidta i sju särskilt angivna avseenden för att åstadkomma ett rationellare bostadsbyggande och därmed minska byggnadskostnader och hyror i nyproduktionen.

Under år 1967 tillfördes bostadsmarknaden här i landet mer än 100 000 nya lägenheter och under de fyra första månaderna i år har ytterligare ca 30 000 lägenheter blivit inflyttningsfärdiga. Nästan alla dessa lägenheter har ome-

Anslag till bostadsbyggande m. m. och ökat ekonomiskt stöd åt barnfamiljer, tillika svar på interpellation ang. åtgärder för att åstadkomma ett rationellare bostadsbyggande

delbart kunnat avsättas på marknaden men i ett antal fall har lägenheter stått outhyrda någon tid sedan de blivit färdiga.

Att nybyggda lägenheter inte omedelbart kan avsättas på marknaden är åtminstone delvis en följd av att hyrorna i nyproduktionen på vissa orter nått en sådan nivå, att de för många hushåll framstår som alltför höga i förhållande till inkomsterna. Åtgärder för att pressa produktionskostnaderna har länge varit ett väsentligt inslag i svensk bostadspolitik. Den uppkomna situationen ger oss anledning att noga pröva möjligheterna till intensifierade åtgärder i detta syfte. Jag återkommer strax till frågan om vissa sådana åtgärder.

Under efterkrigstiden har bostadsbyggandet successivt ökat till en nivå av något mer än 100 000 lägenheter per år. De avvikelser från en jämn ökningstrend som förekommit har betingats av konjunkturernas växlingar. Som interpellanten själv framhåller varken kan eller bör bostadsbyggandet vara oberoende av konjunktursituationen. Statsmakternas bostadsbyggnadsplan har därför under en följd av år haft karaktären av en garanterad miniminivå för igångsättningen. Det har för regeringen framstått som nödvändigt att för en framförliggande period räkna med ett bostadsbyggande av en sådan omfattning som vid en försiktig konjunkturbedömning ansetts möjlig att förverkliga. Ökningar har därefter beslutats allteftersom utrymme härför uppkommit. Enligt min mening är detta en bättre metod än att arbeta med ett alternativ som innefattar risker för senare nedskärningar.

Interpellanten anser att en utsträckning från tre till fem år av den period för vilken statliga lånemedel fördelas skulle underlätta för kommuner och byggherrar att smidigare anpassa sina resurser efter behoven. Möjligheterna att genomföra en långsiktig planering inom bostadsproduktionen är emellertid inte

beroende enbart av en utfästelse från statsmakternas sida om låneresurser till bostadsbyggandet. Till förutsättningarna för en sådan planering hör självfallet också att kommunerna och de bostadsproducerande företagen har möjligheter att planera för reella objekt. Med hänsyn till byggnadsföretagens växlande kapacitet och de stora skillnaderna mellan kommunerna, när det gäller de administrativa och ekonomiska möjligheterna att genomföra ett långsiktigt bostadsbyggnadsprogram, skulle en övergång till en femårsfördelning av lånemedlen sannolikt inte utan vidare ge det önskade resultatet.

I den mån kommunernas egna förutsättningar för en långsiktig planering förbättras — bl. a. genom en kommunal markberedskap, bostadsbyggnadsprogram och en långsiktig kommunal ekonomisk planering — och i den mån bättre informationer om näringslivets utveckling kan erhållas, kan man dock i varje fall för de större tätorterna överväga en förlängning av den period, för vilken minimiramar för beslut om bostadslån fördelas.

Kreditförsörjningen till bostadsbyggandet har under tidigare år inte fungerat helt tillfredsställande. Fördelningen över året av den planerade igångsättningen av nya bostadsbyggen har därför inte blivit den gynnsammaste med hänsyn till önskemålen om en jämn sysselsättning på byggnadsmarknaden. Under år 1967 och under den gångna delen av år 1968 har dock kreditgivningen löpt friktionsfritt, vilket bl. a. torde kunna tillskrivas de överenskommelser som träffats med företrädare för kreditinstituten.

Det är min förhoppning att den väg som här har beträts för att åstadkomma en jämnare kreditgivning till bostadssektorn även framdeles skall ge önskat resultat. Om så inte blir fallet är regeringen beredd att överväga andra åtgärder. Jag vill erinra om att delegationen

Anslag till bostadsbyggande m. m. och ökat ekonomiskt stöd åt barnfamiljer, tillika svar på interpellation ang. åtgärder för att åstadkomma ett rationellare bostadsbyggande

för bostadsfinansiering har i uppdrag att pröva olika frågor som berör bostadsbyggandets kreditförsörjning. Bl. a. skall delegationen undersöka de tekniska förutsättningarna för en statlig totalfinansiering av bostadsbyggandet.

Herr Gustafsson har också tagit upp frågan om de övre lånegränserna för det statliga bostadslånet till olika företagsformer. Motionsledes framförda förslag om ändring av gällande lånegränser har prövats av riksdagen vid många tillfällen och avvisats. Jag vill erinra om att riksdagen i dag åter har att ta ställning till vissa i statsutskottet reservationsvis framförda yrkanden om ändring av lånegränserna. För egen del kan jag inte finna att det har tillkommit några nya omständigheter som ger anledning att ändra riksdagens tidigare intagna ståndpunkt.

I fråga om internationell konkurrens inom bostadssektorn kan först konstateras, att den svenska exporten av byggnadstjänster är flera gånger större än importen av utländska. Svenska byggföretag har bl. a. engagerat sig i upprättandet av elementfabriker i flera europeiska länder. Å andra sidan finns det också exempel på att svenska företag tagit till vara utländska erfarenheter i fråga om tillverkningsmetoder och byggsystem, som sedan tillämpats i företagens byggande.

Försök till import av småhus har gjorts, bl. a. vid upphandlingen för Salemstaden. De utländska företagen visade sig emellertid sakna kapacitet för uppgiften. Även de importförsök i mindre skala som gjorts har haft begränsad framgång. Orsaken torde vara att de produkter som importen skulle avse, nämligen i huvudsak husens stomme, utgör en så pass liten del av den totala byggnadskostnaden, att ett lågt pris på denna del föga påverkar slutkostnaden.

Interpellanten framhåller att serieproduktion och stora projekt har visats kunna leda till väsentligt lägre produk-

tionskostnader. För stora bostadsprojekt som uppfyller kraven på samordning, enhetlighet, låg arbetskraftsåtgång och låga produktionskostnader kan sedan ett par år tillbaka lämnas förhandsbesked om statliga bostadslån. Därigenom garanteras kontinuerlig produktion, bl. a. genom att finansieringsfrågorna är tryggade och att olika myndigheter har gett sitt godkännande av projektet. Kravet på viss storlek, minst 1 000 lägenheter, stimulerar till samverkan mellan olika byggherrar.

För flera av de projekt, som omfattas av förhandsbesked, redovisas 10 procent, i vissa fall inemot 20 procent, lägre kostnader än vad tidigare varit vanligt på orten. Det utskottsutlåtande som riksdagen i dag behandlar innehåller förslag om en planeringsram för industriellt byggande för perioden 1968—1973 med 10 000 lägenheter per år. Enligt förslaget skall ramen kunna vidgas om det behövs.

Jag tror i likhet med interpellanten att serieproduktion och stora bostadsprojekt är en riktig väg att angripa kostnadsproblemet i bostadsbyggandet. Det är nödvändigt att främja byggandets industrialisering och få till stånd en snabbare rationaliseringstakt inom denna industri.

Standardisering och enhetliga bestämmelser är nödvändiga hjälpmedel i byggandets industrialisering. Jag vill erinra om de förslag i dessa frågor, som bostadspropositionen förra året innehöll och som godtagits av riksdagen. Där fanns förslag om kraftigt stöd till standardiseringsverksamheten inom byggnadsområdet, bl. a. åtgärder för att få fastställd standard i allmän tillämpning i statens byggande och vid byggande med statligt stöd. Vidare föreslogs en utbyggd typgodkännandeverksamhet som innebär att mera sammansatta byggkomponenter — t. o. m. delar av hus eller hela hus — avsedda för serieproduktion kan få ett centralt godkännande.

Anslag till bostadsbyggande m. m. och ökat ekonomiskt stöd åt barnfamiljer, tillika svar på interpellation ang. åtgärder för att åstadkomma ett rationellare bostadsbyggande

Arbetet pågår med att genomföra besluten i fråga om standardisering, enhetliga byggnadsbestämmelser och typgodkännandeverksamhet. Man har kommit en bra bit på väg med detta arbete men det är ännu för tidigt att göra någon värdering av uppnådda resultat.

Mellan åren 1960 och 1967 har den genomsnittliga produktionskostnaden för en 3-rumslägenhet stigit från 49 000 kr. till 84 000 kr. eller med 70 procent. Samtidigt har byggnadskostnadsindex stigit med 27 procent. Större delen av kostnadsökningen betingas således av andra omständigheter än prisnivåns höjning, främst då av ökad standard. Genomsnittsytan i en 3-rumslägenhet har sålunda ökat från 72 till 82 m² under perioden. En höjning av standarden kan också konstateras i fråga om lägenheternas utrustning och i fråga om den yttre miljön. Ytökningen och standardhöjningen i övrigt kan förklara inemot 14 000 kr. eller ca 40 procent av den kostnadsökning som ägt rum under perioden.

I 1966 års statsverksproposition uttalades att den standard i fråga om yta och utrustning som då hade uppnåtts var i stort sett tillfredsställande och borde bibehållas för de närmaste åren. Den ytterligare standardhöjning som kunde bli möjlig borde hellre tas ut i form av ökat antal rum än i ökad yta och ytterligare höjning av den yttre och inre standarden. Detta uttalande skall ses mot bakgrunden av de beräkningar rörande den framtida hushållssammansättningen och bostadsefterfrågan som bostadsbyggnadsutredningen har gjort.

Uttalandet i statsverkspropositionen, vilket godkändes av riksdagen, gällde landet som helhet. Variationer i fråga om det framtida behovet och det befintliga lägenhetsbeståndets sammansättning måste självfallet spela en avgörande roll när det gäller att på det lokala planet bestämma nyproduktionens inriktning.

Föreliggande uppgifter för år 1967 visar att ökningen av såväl lägenhetsstorlekar som lägenhetsytor har stannat upp. Man kan också notera en mindre ökning av andelen lägenheter om 2 rum och kök utöver vad som är en rimlig andel enligt bostadsbyggnadsutredningens kalkyler. En tillfällig förskjutning av detta slag behöver på längre sikt inte leda till några allvarigare problem.

Den ytökning som kommit till stånd i de olika lägenhetsstorlekarna är sannolikt till en del betingad av den höjda utrustningsstandard. Förbättringar i fråga om köksutrustningen och på den hygieniska sidan har krävt ökade ytor. Till en del torde emellertid ytan ha ökats utan att de boendes nytta därav kan antas stå i rimlig relation till kostnadsökningen. En bättre hushållning med ytorna måste således komma till stånd. För att främja en sådan utveckling är avsikten att fr. o. m. nästa år på försök fördela ramen för det statsbelånade bostadsbyggandet i kvadratmeter våningsyta.

Interpellanten talar också om möjligheten att i ökad utsträckning bygga lägenheter som i framtiden kan slås samman till större, alltså s. k. elastiska lägenheter. En sådan inriktning av produktionen kan naturligtvis, om den görs på ett ekonomiskt försvarbart sätt, på sina håll vara till fördel. Det bör emellertid ankomma på kommunerna att med hänsyn till förekommande olikheter i behov och förutsättningar bedöma i vad mån sådana lägenheter bör komma till stånd. Staten bör begränsa sin medverkan till råd och anvisningar beträffande den tekniskt sett lämpligaste lösningen.

I fråga om lägenheternas utrustning slutligen är det min uppfattning, att vi tills vidare bör hålla fast vid i stort sett den standard vi nu uppnått. På olika punkter bör emellertid övervägas, om sådana åtgärder kan vidtas som är ägnade att åstadkomma besparingar utan eftersättande av väsentligare bostadsvär-

Anslag till bostadsbyggande m. m. och ökat ekonomiskt stöd åt barnfamiljer, tillika svar på interpellation ang. åtgärder för att åstadkomma ett rationellare bostadsbyggande

den. Undersökningar i detta syfte pågår inom inrikesdepartementet. Även i detta hänseende ligger emellertid en stor del av ansvaret hos kommunerna. Undersökningar inom statens institut för byggnadsforskning visar att standarden ofta är väsentligt högre än den minimistandard som anges i bostadsstyrelsens skrift God Bostad. I fråga om lägenheter med 3 rum och kök i de flerfamiljshus, som beviljades statligt lån under år 1966, representerade denna »överstandard» i genomsnitt en kostnad av ca 2 000 kr. Den högsta »överstandard» i denna mening motsvarade en kostnad av 5 500 kr.

Sammanfattningsvis vill jag framhålla att det i nuvarande läge är av stor vikt att vi tar till vara alla möjligheter att begränsa produktionskostnaderna inom bostadsbyggandet. I de kommunala bostadsbyggnadsprogrammen har kommunerna det instrument de behöver för att på sikt göra klart för sig vad de behöver bygga, vad de kan bygga och framför allt vad det kostar att bygga det man önskar bygga. Men det behövs inte bara statliga och kommunala åtgärder. Avsättningssvårigheterna bör för byggherare och byggföretag utgöra en allvarlig erinran om betydelsen av kostnadsbegränsningar. Att hålla tillbaka produktionskostnadernas stegring är på sikt det enda effektiva medlet att bringa hyror och boendekostnader till en sådan nivå, att hushållen har råd till de lägenheter de behöver.

Herr statsrådet yttrade vidare:

Som kommentar till den debatt jag avlyssnade i går vill jag endast säga, att det finns all anledning att med tillfredsställelse hälsa den allmänna uppslutningen bakom bostadspolitiken, dess omfattning, innehåll och syfte. Jag bortser från nyanser eller delade meningar kring vissa delar av frågekomplexet.

Frågan om kostnadsutvecklingen är väsentlig men inte enkel. Tillgängligt utredningsmaterial visar att det är två

huvudkomponenter bakom prisstegringarna på bostäder: standardstegringen som tar ungefär 45 procent av stegringarna och byggkostnadsutvecklingen. När man skall motverka hyresstegringarna och söka åstadkomma en sänkning av priset kommer man inte förbi dessa faktorer. Åtgärderna måste ta sikte på att få byggnadskostnaderna under bättre kontroll och om möjligt sänkta. Den uppgiften är inte omöjlig.

Vi får också tänka oss in i att det blir nödvändigt att begränsa den fortsatta standardutvecklingen eller som vi har sagt vid åtskilliga tillfällen »frysa» den standard vi har i dag under den närmaste framtiden.

Dessutom måste vi också uppmärksamma det sociala stöd och bistånd som är nödvändigt för framför allt barnfamiljerna. Den nya familjebostadsreform som vi också diskuterar ger resultat där, som kan sammanfattas i följande: om hyreskostnaderna inte ligger högre än 80—85 kronor per kvadratmeter — detta gäller för det stora flertalet platser i landet — och om det är fråga om familjer med ett eller flera barn, kommer familjestödet att medföra att ingen behöver betala nämnvärt mer än en femtedel, dvs. 20 procent av sin inkomst för en ny och rymlig lägenhet. Det är ett värdefullt resultat som jag nu hoppas att riksdagen enhälligt kommer att vara med om att åstadkomma.

Men den reformen får inte minska ansträngningarna att på andra vägar söka nå resultat i fråga om bättre relation mellan hyra och inkomst för åtskilliga människor i vårt land. Därför måste vi fortsätta att söka pressa tillbaka byggkostnaderna.

Herr talman! Om ingen av de ärade talarna i denna kammare, som deltagit i den tidigare debatten, tar illa upp för att jag inte ingår i polemik eller svarar på frågor, är jag beredd att avstå från ett längre anförande.

Vidare anförde

Anslag till bostadsbyggande m. m. och ökat ekonomiskt stöd åt barnfamiljer, tillika svar på interpellation ang. åtgärder för att åstadkomma ett rationellare bostadsbyggande

Herr GUSTAFSSON i Skellefteå (fp):

Herr talman! Jag ber att få tacka inrikesministern för svaret. Jag hade i går tillfälle att ganska utförligt beröra just dessa frågor om byggnadskostnader och hyror och har därför ingen anledning att nu gå in på någon längre kommentar. Jag vill börja med att understryka vad statsrådet slutade med att säga, nämligen att det familjestöd, som nu är beslutat, inte under några villkor får tas till intäkt för att man anser sig kunna minska ansträngningarna att få fram lägre byggnadskostnader.

Jag skall emellertid i några avseenden göra en kort kommentar till svaret. Inrikesministern ger i sitt svar ett halvt löfte om att förlänga den period för vilken minimiramar för beslut om bostadslånen fördelas. Det skall ske, säger han, i den mån som kommunernas förutsättningar för en långsiktig planering förbättras, bl. a. genom ökad kommunal markberedskap.

Det är klart att den kommunala beredskapen är nödvändig för att en förlängning skall få avsedd verkan. Det är vi helt eniga om, men vad är det som säger att inte denna beredskap redan i dag finns i många kommuner? Kommunernas markberedskap är ojämn, men den är ändå god på rätt många håll.

Statsrådet erkänner i fortsättningen att under tidigare år fördelningen över året av den planerade igångsättningen av nya bostadsbyggen inte blivit den gynnsammaste med hänsyn till önskemålen om en jämn sysselsättning på byggnadsmarknaden. Jag tycker att detta är försiktigt uttryckt. Den blev under åren 1965 och 1966 ungefär så ogynnsam som den gärna kan bli, såvitt man inte direkt anstränger sig för att få den att bli ogynnsam. Även detta har medverkat till kostnadsökningen.

Vi får vidare veta att en delegation skall undersöka de tekniska förutsättningarna för en statlig totalfinansiering

av bostadsbyggandet. Detta är tydligen tänkt som en beredskapsåtgärd, om inte en jämn kreditgivning på bostadsbyggandet kan uppnås på annat sätt, såvitt jag nu har förstått svaret rätt. En sådan undersökning kan man mycket väl göra. Jag tycker att det i varje fall är bättre att börja med att undersöka de tekniska förutsättningarna än att i likhet med statsutskottets majoritet ta en bestämd ståndpunkt innan man vet någonting om dessa förutsättningar.

Statsrådet finner inte att några nya omständigheter tillkommit, som talar för att länegränserna för privatfinansierade hus skall höjas. Om man jämför med förhållandena före kriget kan man tycka att en egen insats på 15 procent inte är något att klaga på — de som byggde då skulle nog ha varit ganska tacksamma om de fått låna 85 procent av kapitalet. Men det förefaller som om den enskilda bostadsförvaltningen under efterkrigstiden har ändrat karaktär. De som tidigare svarade för nyproduktionen var kapitalplacere som satsade kapital i hyreshus och räknade med att få god ränta på detta kapital och alltså inte kände det som en börda om de satsade en större del av kapitalet. Nu är det ett annat slags företagare, som räknar med god avkastning genom ett ekonomiskt byggande och en ekonomisk förvaltning men som inte har denna möjlighet till kapitalplacering. För dessa är storleken av den egna insatsen i många fall avgörande för hur verksamheten skall bedrivas.

Frågan är då, om man anser det önskvärt att det i fortsättningen finns en konkurrerande enskild bostadsförvaltning. Jag är övertygad om att de allmännyttiga bostadsföretagen kommer att finnas kvar och ha en övervägande del av den framtida bostadsproduktionen, men jag anser det önskvärt att det vid sidan härav finns en enskild bostadsförvaltning som man kan jämföra de

Anslag till bostadsbyggande m. m. och ökat ekonomiskt stöd åt barnfamiljer

allmännyttigas resultat med. Jag har tyckt mig finna att även inrikesministern anser att en sådan konkurrens är av värde. Under sådana förhållanden bör vi se till att den verksamheten kan bedrivas även i fortsättningen.

Frågan om bostadsytornas inverkan på hyreskostnaden behandlade jag utförligt i går. Statsrådet säger att uppgifter från 1967 visar att ökningen av ytan har stannat upp. Det är gott och väl, men det räcker inte. Genomsnittsytan för de olika lägenhetstyperna bör sänkas; i varje fall bör bostadskonsumenterna få valmöjlighet även där.

Beträffande frågan om fördelningen mellan olika lägenhetstyper vill jag helt kort upprepa vad jag tidigare har sagt. Vi måste bygga för den efterfrågan vi har i dag. Vi har inte råd att lagra stora lägenheter i väntan på en ändrad efterfrågan. Men vi måste också minnas att vi bygger för framtiden. Det blir alltså en svår balansgång. Jag har angivit som en lämplig kompromiss att man bygger de storlekar som går att hyra ut men att man håller sig så nära efterfrågetaket som möjligt. Det innebär visserligen att den som har råd att hyra en större lägenhet kan sägas få en viss förtur till nya lägenheter, och det låter inte förenligt med den sociala bostadspolitiken. Men det är kanske inte så farligt som det låter. De som flyttar in i de nya lägenheterna lämnar nämligen också en lägenhet — ofta en mindre och billigare.

Statsrådet säger i början av sitt svar att åtgärder för att pressa produktionskostnaderna länge har varit ett väsentligt inslag i svensk bostadspolitik. Jag vill inte förneka att intresse för att nedbringa kostnaderna funnits, men resultatet har inte varit vidare gott. Det är möjligt att de ansatser till köpmotstånd från konsumenterna som uppstått här och där kommer att leda till en kostnadsjakt bland dem som bygger som vi sett föga av tidigare, eftersom lägenheterna gått åt trots att de varit dyra. Om konsumenterna gör ansatser att strejka

blir producenterna kostnadsmedvetna. Man kanske därför rent av kan säga att de ansatser till köpmotstånd, som vi nu har sett, är det bästa som hänt på länge på bostadsområdet.

Ordet lämnades härefter, i enlighet med förut gjord anteckning, till

Herr CARLSHAMRE (h), som yttrade:

Herr talman! I reservationen 1 till statsutskottets utlåtande nr 101, vilken har avgivits av utskottets högerledamöter, yrkas lika litet som i den partition, på vilken reservationen grundar sig, avslag eller ens ändring på någon enda punkt i de förslag som framlagts i proposition nr 42 om ökat stöd till barnfamiljerna. Det betyder naturligtvis inte att högerpartiet skulle anse att dessa förslag på alla punkter är invändningsfria. Men det betyder att vi i det nuvarande läget ansett att förslagen kunde accepteras — det har skett mer eller mindre motvilligt på några punkter — som en delreform av ganska provisorisk karaktär. Det framgick väl av debatten i går att knappast någon gör gällande, att detta skulle vara den slutliga lösningen på barnfamiljernas problem; det måste komma någonting mer, någonting större och mer sammanhängande. Men för att tills vidare avhjälpa en akut svår situation kan det föreliggande förslaget accepteras.

Personligen anser jag att förslaget på vissa punkter innebär en försämring jämfört med de förslag som framlades i familjepolitiska kommitténs betänkande i höstas. Låt mig, herr talman, ta ett exempel som på visst sätt kan te sig nästan skrattretande. Det förslag, som har betecknats som ett av de mest sönderskjutna utredningsförslag som framlagts i varje fall på mycket länge, utsettes i höstas för en mycket bister kritik, bl. a. därför att det skulle få mycket besvärande marginaleffekter. Den effekt,

Anslag till bostadsbyggande m. m. och ökat ekonomiskt stöd åt barnfamiljer

som vidlåder alla inkomstanknutna stödssystem, nämligen att bidragsbeloppen minskar med stigande inkomst, skulle i och för sig vara ett avgörande skäl mot ett accepterande av förslaget. Det var verkligen en kritikstorm. Inte bara remissinstanser utan även många andra med möjlighet att göra sin röst hörd gav sin mening till känna på den punkten. Ytterst få observerade att förslaget ur marginaleffektsynpunkt var intressant framför allt på det sättet, att det torde ha medfört de lindrigaste marginaleffekter som någonsin har skådats i ett sådant sammanhang och att kommitténs insats i det avseendet bestått i att utforma ett system som just var behäftat med så små marginaleffekter som över huvud taget kunde uppnås. Jag tror att förslaget var världsunikt i det avseendet; man har aldrig någonstans i världen lyckats konstruera ett inkomstgraderat stödssystem med mindre marginaleffekter än detta.

Nåväl, kritikstormen blev hård. Nu har vi fått ett förslag som i varje fall på den punkten är betydligt värre. Kommittéförslagets marginaleffekter spelade mellan 2 och 7 procentenheter utöver marginals-katten. Det förslag som nu föreligger spelar mellan 12 och 36 procentenheter. Marginaleffekten i detta förslag är alltså cirka fem gånger större än i kommittéförslaget. Jag är medveten om de tekniska förhållanden som leder härtill och tänker inte bråka så mycket om saken. Men det är ganska lustigt att se hur samma instanser — samma människor och samma organisationer — som i höstas förde ett förskräckligt liv om kommittéförslagets små marginaleffekter, nu i stort sett tiger. Det är en lustig illustration till det politiska livets villkor, hur man uppenbarligen ibland kan bli så lycklig över en negativ framgång, över att lyckas kritisera sönder ett förslag, som man av någon anledning inte trivs med, att man sedan med tämligen stort jämnmod bär att som ersätt-

ning få ett förslag som just på den punkten är fem gånger värre.

Det finns flera punkter, där jag anser att kommittéförslaget var bättre än det nu föreliggande. Jag nämnde hastigt någon sådan punkt i går. Den ganska markerade accelerationen av bidragssystemet till de stora familjernas förmån har bytts i sin motsats, åtminstone för många familjer. Det tycker jag är en stor försvagning av förslaget. Jag är glad att den andra huvudeffekten, tyngdpunkten på de låga inkomsterna, har blivit kvar och i vissa inkomstlägen kanske t. o. m. förstärkt.

Vad är det som gör att man är beredd att i varje fall tills vidare acceptera ett förslag, mot vilket man kan rikta invändningar på det sätt som jag här har gjort? Jag skulle kunna fortsätta åtskilligt längre med att anföra randanmärkingar och betänkligheter mot förslaget. Jo, det är helt enkelt en bedömning av ett faktiskt läge. Den som har läst, åtminstone någorlunda, familjepolitiska kommitténs betänkande måste ändå, alldeles oavsett vilket intryck de framförda förslagen kan ha gjort på läsaren, ha inhämtat en viss kunskap om det faktiska läget för många barnfamiljer. Fru Hörnlund erinrade i går om att medianinkomsten för svenska barnfamiljer ligger vid omkring 30 000 kronor per år. Det betyder att en halv miljon familjer i Sverige har inkomster på 30 000 kronor eller mer per år. Ytterligare en kvarts miljon ligger inte så förskräckligt långt därunder. Men de som tillhör vad statistikerna kallar den nedre kvartilen har det på ett helt annat sätt, och kommer man ända ned i botten, till skall vi säga den nedre åttondelen, träffar man på familjer i en situation som jag tror överraskar rätt många som har en överdriven uppfattning om den svenska levnadsstandarden och dess allmänna utbredning.

Jag är helt medveten om att man kan tjäna 30 000 kronor om året och mer än

Anslag till bostadsbyggande m. m. och ökat ekonomiskt stöd åt barnfamiljer

så och ändå, för den händelse man har ett antal barn i familjen, ha det ganska pressat och besvärligt ekonomiskt. Och visst är jag fullständigt medveten om att det även för de grupperna av familjer kan behövas ett bättre stöd; det kan vara motiverat av en önskan om en fullständigare utjämning av barnkostnaderna för familjerna än vi nu har. Stora delar av dessa grupper befinner sig i ett sådant läge att det kan vara riktigt att beteckna deras situation som besvärlig; de har en eftersläpande standard eller vad vi vill hitta på för omskrivande, sköna ord. Men när vi kommer ned till den grupp familjer — detta gäller 125 000—150 000 familjer som tillsammans har 250 000 barn och det är ingen liten folkgrupp — som utgör vad jag kallade för den nedre åttondelen på inkomstskalan, så är det en fullständigt falsk beskrivning av verkligheten att tala om en eftersläpande standard eller om ekonomiska svårigheter eller annat sådant. Här har vi att göra med brutal gammaldags fattigdom och inte någonting annat.

I den mån man tror på statistik och utredningar måste man väl konstatera att vi här har att göra med stödbehov som till sin natur är olika i olika grupper och i olika inkomstlagen. Som bekant tillät sig familjepolitiska kommittén i sin radikalism att gå ändå därhän att rekommendera en viss minskning av nu utgående förmåner till dem som har det någorlunda hyggligt ställt. Det har inte blivit så i det förslag vi nu behandlar. Jag har det senaste halvåret fått motta många frågor om hur jag kunnat vara med om att framlägga ett sådant förslag. Det är inte alls svårt att förklara. Man kan ta många exempel, och det har också anförts många exempel. En familj med ett barn och en inkomst på 100 000 kronor om året — det var dock inkomster av den storleksordningen det var fråga om — har om vi räknar i runda tal och inte är alltför noga på hundralapparna kanske 5 000 kronor i

månaden att röra sig med i disponibla pengar. Den familjen skulle ha drabbats av ett bidragsbortfall av 25 kronor i månaden. Man kan kalla det vad man vill, man kan tala om rättvisesystem, man kan tala om den politiska omöjligheten att göra vad som med en kanslihusterm kallas att avlöva folk förmåner som de redan har och man kan konstruera många problem i detta sammanhang, men det är inte en social fråga. Det kan vara en fråga om skatterättvisa och vad man vill, men det är som sagt inte en social fråga, därför att för sådana inkomsttagare är belopp av den storleksordningen — 25 kronor i månaden oavsett om det gäller en förbättring eller försämring med detta belopp — i hög grad en fråga om en marginell konsumtion. Det kan innebära några paket cigaretter i månaden, kanske en halva whisky, vad vet jag.

Men för de andra 125 000—150 000 familjerna i den nedre åttondelen är skillnaden mellan barnfamiljer och icke barnfamiljer, mellan familjer med få barn och familjer med många barn, inte en fråga om sådan marginell konsumtion utan det är i bokstavlig mening frågan om mat på bordet, tak över huvudet och sängkläder i sängen. Jag tycker att man måste ha klart för sig att även om en utjämning må vara aldrig så befogad i båda fallen eller i alla fallen så är den befogad på olika sätt, med olika motivering och i olika hög grad.

Vi kan, som mycket väl framgick av debatten i går, naturligtvis också ha olika meningar om hur mycket man kan göra på en gång. Men även om vi må kunna tvista om möjligheten eller omöjligheten att få fram 180 miljoner mer just nu är vi ändå alla i detta hus överens om att det för närvarande inte är möjligt att få fram de verkligt stora belopp, de många hundra miljonerna för att inte säga de flera tusen miljoner som skulle behövas för att göra en familjepolitisk reform generell och lika för

Anslag till bostadsbyggnad m. m. och ökat ekonomiskt stöd åt barnfamiljer

alla och tilltagen med sådana belopp, att den skulle lösa problemen för de sämst ställda familjerna.

Det är anledningen till att jag för min del tveklöst ansluter mig till en selektiv reformverksamhet just nu som tar sikte på de allra mest behövande, de som verkligen har grundade anspråk på solidaritet och omedelbar förbättring av sin situation.

Jag vill gärna tillfoga att jag anser att det problemet inte är löst med det förslag vi har framför oss. Det är ett steg på vägen, det är kanske t. o. m. ett stort steg på vägen, men det finns en och annan grupp som fortfarande är i kläm. Jag betraktar omvandlingen av familjetillägget, det konsumtionsneutrala familjetillägget, till ett bostadstillägg som ett steg tillbaka. Jag gör det av principiella skäl, därför att jag tycker det är fel och onödigt med en konsumtionsstyrning — jag tycker det är hög tid att myndigförklara barnfamiljerna — men också därför att det något försvagar effekten av reformen för en del av de sämst ställda. Visserligen har det blivit så, att eftergiften för dem som kräver en bostadsanknytning i fråga om själva grundbeloppet i botten inte är större än att man har stannat för att kalla även den delen av tillägget bostadstillägg. Det är en ren benämningsfråga och inte någonting mer. Man får såvitt jag förstår det tillägget, även om man skulle bo i tält eller inte bo alls.

Men det är alltså biten i botten, det är grundbeloppet, men en del av de sämst ställda, kanske alldeles särskilt bland de ofullständiga familjerna, får genom denna konstruktion inte möjlighet att få del av annat än en bit av förbättringarna. De har fått en kompensation genom det samtidigt framlagda förslaget om bidragsförskotten, men i den mån förslaget är avsett att kompensera bristen i förslaget om bostadstillägg just när det gäller att ordentligt öka stödet till de sämst ställda måste det sägas att

det är ett något trubbigt instrument. Dels skulle man nog kunna peka på att det kommer att innebära inte helt obetydliga förbättringar även för begränsade grupper som inte hör till dem som bäst behövde hjälpen, dels kommer det också att innebära att några ställs utanför allting utom själva grundbeloppet i bostadstillägget. Det finns nämligen också fullständiga familjer för vilka inga bidragsförskott utgår. De är kanske inte så många, men de finns och de har det i det här avseendet lika eländigt. De kan betecknas som över huvud taget icke alls boende, i varje fall inte i egen bostad.

Med alla reservationer leder ändå detta resonemang till att det är nödvändigt och i hög grad önskvärt att nu med snabb verkan besluta om en reform som den föreslagna, just därför att den nämligen snabbt leder till ett gott resultat för rätt stora grupper bland de allra sämst ställda.

Till sist vill jag, herr talman, i avslutning till reservationen 1 säga några ord om den framtid som där skisseras. Det enda högerpartiet gjort denna gång är ju att framföra en del meningar om det fortsatta reformarbetet. Det är nödvändigt och jag tror att det allteftersom utredningsarbetet fortskridit framstått allt klarare, att vi måste få tillfälle att ta ett samlat grepp på hela familjepolitiken. Vi läser varandra delvis. Det är omöjligt för familjepolitiska kommittén att klara sin återstående stora uppgift, frågan om ett eventuellt vårdbidrag eller kompensation i annan ordning för barn-tillsynskostnaderna, utan att avvakta resultatet från familjeskatteberedningen. Det måste gå i den ordningen, ty trots allt är det skatten, och jag vill minnas fru Hörnlund påpekade detta i går, som är så att säga den större biten i komplexet. Man kan inte vänta med skatte-reformen i avvaktan på att familjeskatte-utredarna skall få veta hur den andra delen av familjepolitiken skall utformas.

Anslag till bostadsbyggande m. m. och ökat ekonomiskt stöd åt barnfamiljer

Tvärtom måste skatten gå före, men det är viktigt att vi får tillfälle till en samlad utredning, en samlad debatt och ett samlat beslut. Det vi gör med det här förslaget framstår för mig såsom i första hand ett försök till en vertikal utjämning, d. v. s. en utjämning till förmån för dem som har de mycket låga inkomsterna. Otvivelaktigt rör det sig även om ett utjämningsförfarande inom gruppen barnfamiljer.

Några undrade i höstas vad familjepolitiska kommittén kunde mena med att låta barnfamiljerna vara med och betala det ökade familjestödet. Det är klart att de är med även i det här fallet där det gäller en transferering till förmån för gruppen barnfamiljer som helhet, men det är också en transferering inom gruppen från högre till lägre inkomster. Det är enligt min mening det angelägnaste just nu att klara den transfereeringen.

Det finns även en annan utjämningsfråga och vi har väl på skilda håll, litet olika vid olika tidpunkter, betonat de olika utjämningsförfarandena. Vi har också ett horisontellt utjämningsförfarande, där man så att säga jämför familjer med samma inkomster men med olika barnantal och försöker utjämna standarden mellan dem. Därav klarar vi emellertid inte mycket med föreliggande förslag. Givetvis har det även den effekten, men om man önskar göra en sådan utjämning över hela fältet och över alla inkomstklasser, alltså att oavsett det brutala behovet låta samhället jämna ut kostnaderna mellan barnfamiljer och icke barnfamiljer, så är den biten kvar att klara. Min uppfattning är att den endast kan klaras genom en stor och samlad reform i vilken alla komponenter tas in: familjebeskattningen, det kontanta familjestödet och samhällets service till barnfamiljerna. Det sistnämnda betyder förvisso rent ekonomiskt inte minst.

Det ligger nära till hands för mig att

närmast anse den horisontella utjämningen mellan olika familjetyper i samma inkomstläge som en fråga om skatt, medan den vertikala utjämningen lättast klaras bidragsvägen. Sedan finns servicen att ta till som ett komplement.

Allt detta måste vi ta upp i ett stort sammanhang, och jag hoppas att det kan ske snart. Det kan emellertid inte ske i år och sannolikt inte heller nästa år. I avvaktan på detta är emellertid föreliggande förslag acceptabelt, om också inte helt bra, och jag är glad om vi får det genomfört.

Vidare anförde:

Herr MARTINSSON (s):

Herr talman! Tillsammans med två andra ledamöter av denna kammare har jag i bostadsfrågan väckt motionen II: 424, som i korthet går ut på att riksdagen i skrivelse till Kungl. Maj:t måtte begära dels en ökning av antalet tvårumslägenheter i flerfamiljshus under en övergångstid av tre år, dels en utredning inom Kungl. Maj:ts kansli om s. k. flexibelt byggande. Jag förstår att det kan vara svårt att så här sent på kvällen andra dagen få kammarens ledamöter att intressera sig för våra förslag, men jag vill ändå säga några ord om dem.

Statsutskottet har som vanligt i mycket korta ordalag avfärdat vår motion. Det är vi vana vid. Utskottet har redogjort för inrikesministerns resonemang i statsverkspropositionen om att återhållsamhet i fråga om rumsytorna är starkt befogad för att byggnadskostnaderna skall kunna begränsas. Utskottet ansluter sig till den bedömningen och framhåller att mycket ännu kan vara att vinna i fråga om boendevärdet genom användning i större utsträckning av bl. a. mer funktionsstuderade planlösningar.

Den andra frågan, om flexibelt byggande, har utskottet ansett böra lösas av kommunerna, eftersom olika kom-

Anslag till bostadsbyggande m. m. och ökat ekonomiskt stöd åt barnfamiljer

muner har olika förutsättningar för sådana lösningar.

Här har nu under dessa två dagar ordats ganska mycket om de stora kostnadsökningarna för bostadsbyggandet. Enligt tidskriften Vår Bostad nr 4/1968 har byggnadskostnaderna stigit med 70 procent under en femårsperiod. Den uppgiften har också vitsordats av inrikesministern i det interpellationssvar som delats ut här i kammaren.

När vi nu kan konstatera ett visst köpmotstånd mot de lägenheter som produceras — i varje fall i vissa städer — frågar man sig vilka lägenheter allmänheten egentligen efterfrågar. Jag har gjort en liten undersökning om den saken i min egen hemstad, och den visar att under 1966 var det 46 procent av dem som stod i bostadskön som efterfrågade tvårummare. Endast 10 procent av de anmälda efterfrågade lägenheter på fyra rum och kök och större.

I vår stad bygger vi nu ungefär 25 procent av lägenheterna i form av tvårummare. Vi har alltså svårigheter att tillgodose efterfrågan på sådana, vilket hos oss är klart dokumenterat. Om man ser på den statistik, som har redovisats för landet i dess helhet finner man, att andelen tvårummare i bostadsproduktionen från år 1961 till år 1967 gått ned från 22 procent till 16 procent. Detta har också uppmärksammats bland bostadsproducenterna, och direktören Owe Lundevall har i nr 5 av Vår Bostad anfört följande:

»När de lägenheter som planerades och projekterades för ett par år sedan nu är färdiga, synes de emellertid inte överallt svara mot den aktuella reducerade efterfrågan. Detta torde bl. a. ha samband dels med den starka expansion av efterfrågan från småhushållens sida och dels med de överraskande förändringar av lägenhetsbeståndet, som ägde rum mellan bostadsräkningarna 1960 och 1965 och som kom till uttryck i att ca 40 000 lägenheter varje år för-

svann ur bostadsbeståndet genom rivning eller på annat sätt.

Trots att nyproduktionen av smålägenheter under 60-talets första del icke varit ringa, har det totala fastighetsbeståndet mellan 1960 och 1965 förändrats på följande sätt:

1-rummare och mindre	— 38 000
2-rummare	— 27 000
3-rummare	+ 92 000
	+ 173 000»

Författaren avslutar med följande bedömning: »Efterfrågeexpansionen från småhushållens sida har således mötts av ett minskat utbud av smålägenheter.»

Jag är helt på det klara med att vi motionärer kommer att betraktas som mörkmän av många av dem som är intresserade av bostadsfrågan. Man menar att vi inte vill bygga för framtiden och att det i en framtid kommer att uppstå en slum av lägenheter, som ingen vill ha. Det skulle också enligt samma bedömares mening bli en bostadsstandard, som för barnfamiljerna innebär ett steg tillbaka.

Beträffande farhågorna för att vi inte skulle kunna hyra ut de aktuella lägenheterna i framtiden tror jag att risken är ringa. Det kommer att finnas flera pensionärer som efterfrågar två rum och kök och även studerande ungdomar och ensamstående kommer att söka sig till dessa lägenheter. Det problemet tror jag därför inte är stort.

Frågan är nu vad vi skall göra, när ungdomarna begär en tvårummare men i dagens läge inte anser sig ha råd att betala en trerummare. Man kan visserligen säga att det är köket och våtutrymmena som drar de stora pengarna och att prisskillnaden mellan en tvårummare och en trerummare inte är större än en tusenlapp om året. Men det är kanske just denna summa, som man inte orkar presteras. Man har kanske råd att betala den dyra tvårummaren, men man sträcker sig då till gränsen

Anslag till bostadsbyggande m. m. och ökat ekonomiskt stöd åt barnfamiljer

av sin betalningsförmåga och gränslinjen ligger kanske vid de 1 000—1 200 kronor om året som en trerummare kostar mera.

I går citerades ett föredrag av överingenjören Bernhard vid SABO-konferensen, och även jag skulle vilja återge ett yttrande av honom, där han först säger följande:

»Det är oekonomiskt att bygga så billigt att det blir dyrt att bo.» Det är naturligtvis riktigt att bostaden inte skall vara utrustad så, att det är förenat med extra utgifter att göra den beboelig. Men Bernhard fortsätter också på följande sätt: »Men det är ju ännu mer oekonomiskt att bygga så dyrt att man inte alls har råd att bo — och det är i den situationen alltför många tycks ha hamnat just nu och som det gäller att komma ur genom att kritiskt pröva för varje kronas kostnad om den ger avsedd och angelägen funktion i utbyte.»

Detta är alltså bakgrunden till den av oss väckta motionen. Herr talman! Det blir kanske endast en demonstration, men jag vill dock yrka bifall till motionen II: 424 under momenten 2 och 3 i statsutskottets hemställan i dess utlåtande nr 100.

I detta anförande instämde fru *Svensson* och fru *Holmberg* (båda s).

Statsrådet fru **ODHNOFF**:

Herr talman! Jag har blivit uppfordrad att återkomma i denna debatt, men med hänsyn till den sena — eller snarare tidiga — timmen skall jag begränsa mitt anförande till fem punkter på ungefär lika många minuter.

1. Regeringens familjepolitiska reformprogram finns sammanfattat på s. 58 i proposition nr 42. Det är ett fullföljande av riktlinjerna i Resultat och reformer från 1964.

2. Den avgörande skillnaden mellan regeringens proposition och mittenpartiernas krav på ett s. k. samlat grepp

är att propositionen innehåller ett reformförslag på ett bestämt område. Genom detta förslag förstärks konsumtionsstödet för barnfamiljer med lägre inkomster med 300 miljoner kronor. Vår politik är att genom successiva reformer ständigt förbättra människans villkor i ett föränderligt samhälle.

3. Om riksdagen till äventyrs skulle bifalla mittenpartiernas förslag om en barnbidragshöjning, så finns det ju faktiskt inga pengar till detta — ännu. Mittenpartierna ville lägga utgifterna för barnbidragshöjningen på dem som röker och dricker sprit. Min undran har varit om mittenpartierna nu, när denna väg inte längre står öppen, kunde tänka sig att i stället ta ut 180 miljoner kronor i t. ex. höjd oms — eller moms — eller genom en höjning av den direkta statsskatten. Eller är det så, att folkpartiet och centerpartiet vill höja barnbidragen bara om man samtidigt får höja skatten på sprit och tobak?

4. Mittenpartierna ivrar mycket för en indexreglering av barnbidraget. Om barnbidraget hade indexreglerats redan när det infördes — på samma sätt som folkpensionerna — skulle barnbidraget i dag ha varit inte fullt 650 kronor om året. Barnbidraget ligger nu på 900 kronor. Skillnaden är den standardhöjning som kommit barnfamiljerna till del via barnbidragen, vilket gör ungefär 40 procent. Frågan om värdesäkring har redan tagits upp i familjepolitiska kommittén.

5. Jag vill gärna säga att jag delar den positiva syn på familjepolitiska kommitténs betänkande som här har framförts. Detta betänkande har fört den familjepolitiska diskussionen ett stort steg framåt. Medlen är annorlunda i det här föreliggande förslaget, men vi har i stort bevarat den målsättning som familjepolitiska kommittén hade och även i stort uppnått de resultat som familjepolitiska kommittén eftersträvade.

Beträffande bostadsanknytningen tror

Anslag till bostadsbyggande m. m. och ökat ekonomiskt stöd åt barnfamiljer

jag att det fortfarande är väsentligt att slå vakt om barnfamiljernas möjligheter att skaffa sig goda bostäder och att i våra bostadsområden ge utrymme för barnfamiljerna, oberoende av inkomst. Till varje pris måste vi undvika en segregation efter inkomst i våra bostadsområden.

Herr MUNDEBO (fp):

Herr talman! Jag vågar knappast säga att jag är glad över att statsrådet Odhnoff nu efter ett och ett halvt dygn är beredd att fortsätta den debatt som i denna kammare påbörjades under förmiddagen i onsdags. Anledningen till att jag inte vågar säga detta är enbart att det nu är strax efter midnatt.

Jag uttryckte i onsdags min besvikelse över att statsrådet Odhnoff knappast ägnat någon del av sitt anförande åt att presentera regeringens syn på familjepolitiken. Hennes starkt polemiska och ensidiga inlägg ägnades ju praktiskt taget enbart åt en granskning av reservationerna. När hon nu presenterar regeringens syn sker det på några få minuter. Jag tycker detta är ganska belysande.

Låt mig emellertid kommentera ett par av punkterna i den redovisning som statsrådet Odhnoff nu lämnat!

Mittenpartierna har presenterat ett konkret program för familjepolitikens utformning. Vi har presenterat det i motioner i riksdagen under de senaste fyra åren och i programskriften Mittemsamverkan.

Statsrådet Odhnoff konstaterade i onsdags att mittenpartierna vill ha ett reformstopp på familjepolitikens område. Jag vill ha ett klart besked av statsrådet Odhnoff: Anser hon fortfarande att mittenpartierna vill ha ett reformstopp på familjepolitikens område, att de inte är beredda att genomföra den delreform som nu är föreslagen?

Vi har i motioner i år framfört våra synpunkter och våra förslag, som inklu-

derar ett tillstyrkande av denna delreform med vissa förbättringar — ett särskilt bostadstillägg — och dessutom en höjning av de allmänna barnbidragen. Kan detta karakteriseras som en önskan att inte genomföra en reform, som en önskan om reformstopp? — Jag vill ha ett besked på den punkten.

Beträffande barnbidragens finansiering har vi lagt fram ett förslag. Den konservativa delen av riksdagen har avslagit detta, men förslaget är ändå framlagt. Vill statsrådet Odhnoff reformera beslutsordningen i riksdagen, så att alla utgiftsbeslut skall fattas först på riksdagens sista dag? Det är den enda konsekvensen av hennes argumentering.

Slutligen vill jag beröra indexregleringen. Ja, vem har menat att det enbart skall vara en indexreglering av de allmänna barnbidragen? Är det regeringens ambition på familjepolitikens område? För tillfället tycks för övrigt inte ens detta vara regeringens ambition. Vi vill ha en följsamhet till penningvärdets utveckling, men vi vill dessutom följa med i den allmänna standardutvecklingen.

Herr talman! Jag vill alltså gärna ha besked av statsrådet Odhnoff om hon håller fast vid ståndpunkten att mittenpartierna vill ha ett reformstopp på familjepolitikens område, när vi i flera år presenterat konkreta förslag om utbyggnad av familjepolitiken.

Herr NILSSON i Tvärälund (cp):

Herr talman! Det är glädjande att statsrådet Odhnoff nu samlat sig till ett försök till svar på en del av de frågor som ställdes i går. Statsrådet Odhnoff försöker, om jag förstått henne rätt, ställa upp mittenpartiernas förslag till höjda barnbidrag som alternativ till proposition nr 42. Så kan man inte göra. Det är ju helt felaktigt.

Eftersom man i går från socialdemokratiskt håll påstod att det ligger ett överbud i att vi nu vill återföra barn-

Anslag till bostadsbyggande m. m. och ökat ekonomiskt stöd åt barnfamiljer

bidragens köpkraft till den de hade år 1965, vill jag gärna ställa frågan till statsrådet: Anser statsrådet att detta är ett överbud? Menar statsrådet att barnbidraget inte i fortsättningen bör vara den grund i familjestödet som det varit hittills?

Statsrådet framhårdar också i sin uppfattning att mittenpartierna inte anvisar något sätt att skaffa pengar för att genomföra sina förslag. Regeringspartiet har ju undanröjt möjligheterna därtill. Det utrymme som vi i vår budget vid riksdagens början hade för en höjning av barnbidragen finns alltså inte längre. I anslutning till statsrådet Odhnoffs anförande vill jag gärna ställa frågan: Vart går de pengar som staten får genom den höjning av spritpriserna som regeringen genomfört? Är de pengarna öronmärkta för någon särskild utgift? När man från oppositionens sida fått vissa förslag avslagna, skulle alltså inte oppositionen kunna fullfölja sin politik? Det är, vilket sades i går, helt orimligt att oppositionen skall arbeta under sådana förutsättningar. Framhårdar verkligen statsrådet i sin uppfattning att detta är ett rimligt tillvägagångssätt?

Fru RYDING (vpk):

Herr talman! Jag beklagar att statsrådet Odhnoff inte har läst reservationerna ordentligt. Hon talade i går ideligen endast om mittenpartierna och gör det även i dag. Vänsterpartiet kommunisterna har emellertid även detta år en motion om att barnbidragen skall höjas med 100 kronor och indexregleras. Om statsrådet hade vistats litet mera härinne i kammaren i går, hade hon uppmärksammat att vi inte har samma recept som mittenpartierna för att täcka kostnaderna för denna höjning.

I ett rätt långt anförande talade jag om vad regeringen i stället har råd med, och jag vill inte upprepa det nu, ty det lönar sig inte; det står i protokollet.

Jag vill bara erinra om en enda punkt, nämligen att regeringen har råd med att genom en ännu icke beslutad reform i fråga om omsättningsskattens ändrande till mervärdesskatt befria företagen från en utgift på 250 miljoner kronor netto. Precis samma belopp går åt till att höja barnbidragen till 1 000 kronor per år och indexreglera dem.

Jag beklagar att käbblat mellan regeringen och mittenpartierna om huruvida man skall hjälpa barnfamiljerna genom tobaks- och spritbruk har blivit en huvudfråga i detta sammanhang, och det är därför jag tagit till orda. Jag beklagar också att statsrådet Odhnoff tydligen har den uppfattningen att man har råd att lätta och lindra bördorna för bolagen och de stora förmögenhetsägarna men inte har råd att hjälpa barnfamiljerna eftersom statsrådet inte med ett ord berört vårt förslag i debatten. Men det saknas väl motargument!

Statsrådet fru ODHNOFF:

Herr talman! Jag vill bara påpeka att svar på de frågor som har ställts står att finna i de punkter som jag inledde mitt anförande med.

Härmed var överläggningen slutad.

Tredje lagutskottets utlåtande nr 41

Utskottets hemställan bifölles.

Statsutskottets utlåtande nr 100

Mom. 1

Motionen II:290

Herr talmannen gav propositioner dels på bifall till utskottets hemställan, dels ock på bifall till motionen; och biföll kammaren utskottets hemställan.

Mom. 1 i övrigt

Herr talmannen gav propositioner dels på bifall till utskottets hemställan,

Anslag till bostadsbyggande m. m. och ökat ekonomiskt stöd åt barnfamiljer

dels ock på bifall till reservationen 1) i motsvarande del; och fann herr talmannen den förra propositionen vara med övervägande ja besvarad. Herr Nilsson i Tvärälund begärde emellertid votering, i anledning varav efter given varsel följande voteringsproposition upplästes och godkändes:

Den, som vill, att kammaren bifaller statsutskottets hemställan i mom. 1) i övrigt i utskottets utlåtande nr 100, röstar

Ja;

Den, det ej vill, röstar

Nej;

Vinner Nej, har kammaren bifallit reservationen 1) av herr Virgin m. fl. i motsvarande del.

Sedan kammarens ledamöter härefter intagit sina platser och voteringspropositionen blivit ännu en gång uppläst, verkställdes omröstning genom uppresning. Herr talmannen tillkännagav, att han funne flertalet av kammarens ledamöter ha röstat för ja-propositionen. Herr Nilsson i Tvärälund begärde emellertid rösträkning, varför votering medelst omröstningsapparat verkställdes. Därvid avgavs 125 ja och 75 nej, varjämte 4 av kammarens ledamöter förklarade sig avstå från att rösta.

Kammaren hade alltså bifallit utskottets hemställan.

Mom. 2

Herr talmannen gav propositioner dels på bifall till utskottets hemställan, dels ock på bifall till motionen II: 424 i motsvarande del; och fann herr talmannen den förra propositionen vara med övervägande ja besvarad. Herr Martinsson begärde emellertid votering, i anledning varav efter given varsel följande voteringsproposition upplästes och godkändes:

Den, som vill, att kammaren bifaller statsutskottets hemställan i mom. 2) i utskottets utlåtande nr 100, röstar

Ja;

Den, det ej vill, röstar

Nej;

Vinner Nej, har kammaren bifallit motionen II: 424 i motsvarande del.

Sedan kammarens ledamöter härefter intagit sina platser och voteringspropositionen blivit ännu en gång uppläst, verkställdes omröstning genom uppresning. Herr talmannen tillkännagav, att han funne tvekan kunna råda angående omröstningens resultat, varför votering medelst omröstningsapparat verkställdes. Därvid avgavs 148 ja och 32 nej, varjämte 22 av kammarens ledamöter förklarade sig avstå från att rösta.

Kammaren hade alltså bifallit utskottets hemställan.

*Mom. 3**Motionen II: 424*

Herr talmannen gav propositioner dels på bifall till utskottets hemställan, dels ock på bifall till motionen i motsvarande del; och biföll kammaren utskottets hemställan.

Mom. 3 i övrigt

Utskottets hemställan bifölls.

Mom. 4

Herr talmannen gav propositioner dels på bifall till utskottets hemställan, dels ock på bifall till reservationen 2); och fann herr talmannen den förra propositionen vara med övervägande ja besvarad. Herr Gustafsson i Skellefteå begärde emellertid votering, i anledning varav efter given varsel följande voteringsproposition upplästes och godkändes:

Anslag till bostadsbyggande m. m. och ökat ekonomiskt stöd åt barnfamiljer

Den, som vill, att kammaren bifaller statsutskottets hemställan i mom. 4) i utskottets utlåtande nr 100, röstar

Ja;

Den, det ej vill, röstar

Nej;

Vinner Nej, har kammaren bifallit reservationen 2) av herr Virgin m. fl.

Sedan kammarens ledamöter härefter intagit sina platser och voteringspropositionen blivit ännu en gång uppläst, verkställdes omröstning genom upprensning. Herr talmannen tillkännagav, att han funne tvekan kunna råda angående omröstningens resultat, varför votering medelst omröstningsapparat verkställdes. Därvid avgavs 108 ja och 95 nej, varjämte 1 av kammarens ledamöter förklarade sig avstå från att rösta.

Kammaren hade alltså bifallit utskottets hemställan.

Mom. 5

Herr talmannen gav propositioner dels på bifall till utskottets hemställan, dels ock på bifall till reservationen 3); och fann herr talmannen den förra propositionen vara med övervägande ja besvarad. Herr Nilsson i Tvärälund begärde emellertid votering, i anledning varav efter given varsel följande voteringsproposition upplästes och godkändes:

Den, som vill, att kammaren bifaller statsutskottets hemställan i mom. 5) i utskottets utlåtande nr 100, röstar

Ja;

Den, det ej vill, röstar

Nej;

Vinner Nej, har kammaren bifallit reservationen 3) av herr Virgin m. fl.

Sedan kammarens ledamöter härefter intagit sina platser och voteringspropositionen blivit ännu en gång uppläst, verkställdes omröstning genom upprensning. Herr talmannen tillkännagav, att han funne flertalet av kammarens ledamöter ha röstat för ja-propositionen. Herr Nilsson i Tvärälund begärde emellertid rösträkning, varför votering medelst omröstningsapparat verkställdes. Därvid avgavs 107 ja och 95 nej, varjämte 2 av kammarens ledamöter förklarade sig avstå från att rösta.

Herr talmannen tillkännagav, att han funne flertalet av kammarens ledamöter ha röstat för ja-propositionen. Herr Nilsson i Tvärälund begärde emellertid rösträkning, varför votering medelst omröstningsapparat verkställdes. Därvid avgavs 108 ja och 95 nej, varjämte 1 av kammarens ledamöter förklarade sig avstå från att rösta.

Kammaren hade alltså bifallit utskottets hemställan.

Mom. 6

Herr talmannen gav propositioner dels på bifall till utskottets hemställan, dels ock på bifall till reservationen 4); och fann herr talmannen den förra propositionen vara med övervägande ja besvarad. Herr Nilsson i Tvärälund begärde emellertid votering, i anledning varav efter given varsel följande voteringsproposition upplästes och godkändes:

Den, som vill, att kammaren bifaller statsutskottets hemställan i mom. 6) i utskottets utlåtande nr 100, röstar

Ja;

Den, det ej vill, röstar

Nej;

Vinner Nej, har kammaren bifallit reservationen 4) av herr Virgin m. fl.

Sedan kammarens ledamöter härefter intagit sina platser och voteringspropositionen blivit ännu en gång uppläst, verkställdes omröstning genom upprensning. Herr talmannen tillkännagav, att han funne flertalet av kammarens ledamöter ha röstat för ja-propositionen. Herr Nilsson i Tvärälund begärde emellertid rösträkning, varför votering medelst omröstningsapparat verkställdes. Därvid avgavs 107 ja och 95 nej, varjämte 2 av kammarens ledamöter förklarade sig avstå från att rösta.

Kammaren hade alltså bifallit utskottets hemställan.

Anslag till bostadsbyggande m. m. och ökat ekonomiskt stöd åt barnfamiljer

Mom. 7

Herr talmannen gav propositioner dels på bifall till utskottets hemställan, dels ock på bifall till motionerna I: 165 och II: 217 i motsvarande del; och biföll kammaren utskottets hemställan.

Mom. 8

Utskottets hemställan bifölls.

Mom. 9

Herr talmannen gav propositioner på 1:o) bifall till utskottets hemställan; 2:o) bifall till reservationen 5) av herr Nyman m. fl.; samt 3:o) bifall till motionerna I: 165 och II: 217 i motsvarande del; och biföll kammaren utskottets hemställan.

Mom. 10 och 11

Vad utskottet hemställt bifölls.

Mom. 12

Herr talmannen gav propositioner dels på bifall till utskottets hemställan, dels ock på bifall till motionerna I: 165 och II: 217 i motsvarande del; och biföll kammaren utskottets hemställan.

Mom. 13

Herr talmannen gav propositioner dels på bifall till utskottets hemställan, dels ock på bifall till utskottets hemställan med den ändring däri, som förordades av bifall till motionerna I: 165 och II: 217 i motsvarande del; och biföll kammaren utskottets hemställan oförändrad.

Mom. 14

Utskottets hemställan bifölls.

Mom. 15

Herr talmannen gav propositioner på 1:o) bifall till utskottets hemställan; 2:o) bifall till utskottets hemställan med

den ändring i motiveringen, som föreslagits i reservationen 6) av herr Virgin m. fl.; samt 3:o) bifall till motionerna I: 164 och II: 218; och biföll kammaren utskottets hemställan med oförändrad motivering.

Mom. 16

Herr talmannen gav propositioner dels på bifall till utskottets hemställan, dels ock på bifall till reservationen 7); och fann herr talmannen den förra propositionen vara med övervägande ja besvarad. Herr Gustafsson i Skellefteå begärde emellertid votering, i anledning varav efter given varsel följande voteeringsproposition upplästes och godkändes:

Den, som vill, att kammaren bifaller statsutskottets hemställan i mom. 16) i utskottets utlåtande nr 100, röstar

Ja;

Den, det ej vill, röstar

Nej;

Vinner Nej, har kammaren bifallit reservationen 7) av herr Nyman m. fl.

Sedan kammarens ledamöter härefter intagit sina platser och voteeringspropositionen blivit ännu en gång uppläst, verkställdes omröstning genom upprensning. Herr talmannen tillkännagav, att han funne flertalet av kammarens ledamöter ha röstat för ja-propositionen. Herr Gustafsson i Skellefteå begärde emellertid rösträkning, varför votering medelst omröstningsapparat verkställdes. Därvid avgavs 158 ja och 39 nej, varjämte 5 av kammarens ledamöter förklarade sig avstå från att rösta.

Kammaren hade alltså bifallit utskottets hemställan.

Mom. 17

Herr talmannen gav propositioner på 1:o) bifall till utskottets hemställan;

Anslag till bostadsbyggnad m. m. och ökat ekonomiskt stöd åt barnfamiljer

2:o) bifall till reservationen 8 a) av herr Nyman m. fl.; samt 3:o) bifall till reservationen 8 b) av herr Virgin m. fl.; och fann herr talmannen den förstnämnda propositionen vara med övervägande ja besvarad. Herr Turesson begärde likväl votering, i anledning varav herr talmannen för bestämmande av kontrapositionen ånyo upptog de båda återstående propositionerna, av vilka herr talmannen nu fann den under 2:o) angivna ha flertalets mening för sig. Jämväl beträffande kontrapositionen begärde dock herr Turesson votering, i anledning varav efter given varsel följande voteringsproposition upplästes och godkändes:

Den, som vill, att kammaren till kontraposition i huvudvoteringen angående mom. 17) i statsutskottets utlåtande nr 100 antager reservationen 8 a) av herr Nyman m. fl., röstar

Ja;

Den, det ej vill, röstar

Nej;

Vinner Nej, har kammaren till kontraposition i nämnda votering antagit reservationen 8 b) av herr Virgin m. fl.

Sedan kammarens ledamöter härefter intagit sina platser och voteringspropositionen blivit ännu en gång uppläst, verkställdes omröstning genom uppresning. Därvid befanns, att flertalet av kammarens ledamöter röstat för ja-propositionen och att kammaren alltså till kontraposition i huvudvoteringen antagit den under 2:o) angivna propositionen.

I enlighet härmed blev efter given varsel följande voteringsproposition uppläst och godkänd:

Den, som vill, att kammaren bifaller statsutskottets hemställan i mom. 17) i utskottets utlåtande nr 100, röstar

Ja;

Den, det ej vill, röstar

Nej;

Vinner Nej, har kammaren bifallit reservationen 8 a) av herr Nyman m. fl.

Sedan kammarens ledamöter härefter ånyo intagit sina platser och sistnämnda voteringsproposition blivit ännu en gång uppläst, verkställdes omröstning genom uppresning. Herr talmannen tillkännagav, att han funne flertalet av kammarens ledamöter ha röstat för ja-propositionen. Herr Nilsson i Tvärålund begärde emellertid rösträkning, varför votering medelst omröstningsapparat verkställdes. Därvid avgavs 107 ja och 70 nej, varjämte 27 av kammarens ledamöter förklarade sig avstå från att rösta.

Kammaren hade alltså bifallit utskottets hemställan.

Mom. 18

Herr talmannen gav propositioner dels på bifall till utskottets hemställan, dels ock på bifall till reservationen 9) av herr Nyman m. fl.; och biföll kammaren utskottets hemställan.

Mom. 19

Utskottets hemställan bifölls.

Mom. 20

Herr talmannen gav propositioner dels på bifall till utskottets hemställan, dels ock på bifall till reservationen 10); och fann herr talmannen den förra propositionen vara med övervägande ja besvarad. Herr Gustafsson i Skellefteå begärde emellertid votering, i anledning varav efter given varsel följande voteringsproposition upplästes och godkändes:

Den, som vill, att kammaren bifaller statsutskottets hemställan i mom. 20) i utskottets utlåtande nr 100, röstar

Anslag till bostadsbyggande m. m. och ökat ekonomiskt stöd åt barnfamiljer

Ja;

Den, det ej vill, röstar

Nej;

Vinner Nej, har kammaren bifallit reservationen 10) av herr Virgin m. fl.

Sedan kammarens ledamöter härefter intagit sina platser och voteringspropositionen blivit ännu en gång uppläst, verkställdes omröstning genom uppresning. Herr talmannen tillkännagav, att han funne flertalet av kammarens ledamöter ha röstat för ja-propositionen. Herr Gustafsson i Skellefteå begärde emellertid rösträkning, varför votering medelst omröstningsapparat verkställdes. Därvid avgavs 108 ja och 95 nej, varjämte 1 av kammarens ledamöter förklarade sig avstå från att rösta.

Kammaren hade alltså bifallit utskottets hemställan.

Mom. 21 och 22

Vad utskottet hemställt bifölls.

Mom. 23

Herr talmannen gav propositioner dels på bifall till utskottets hemställan, dels ock på bifall till utskottets hemställan med den ändring i motiveringen, som föreslagits i reservationen 11); och fann herr talmannen den förra propositionen vara med övervägande ja besvarad. Herr Turesson begärde emellertid votering, i anledning varav efter given varsel följande voteringsproposition upplästes och godkändes:

Den, som vill, att kammaren bifaller statsutskottets hemställan i mom. 23) i utskottets utlåtande nr 100, röstar

Ja;

Den, det ej vill, röstar

Nej;

Vinner Nej, har kammaren bifallit utskottets hemställan med den ändring

i motiveringen, som föreslagits i reservationen 11) av herr Virgin m. fl.

Sedan kammarens ledamöter härefter intagit sina platser och voteringspropositionen blivit ännu en gång uppläst, verkställdes omröstning genom uppresning. Herr talmannen tillkännagav, att han funne flertalet av kammarens ledamöter ha röstat för ja-propositionen. Herr Turesson begärde emellertid rösträkning, varför votering medelst omröstningsapparat verkställdes. Därvid avgavs 171 ja och 28 nej, varjämte 5 av kammarens ledamöter förklarade sig avstå från att rösta.

Kammaren hade alltså bifallit utskottets hemställan med oförändrad motivering.

Mom. 24

Herr talmannen gav propositioner dels på bifall till utskottets hemställan, dels ock på bifall till reservationen 12) av herr Nyman m. fl.; och biföll kammaren utskottets hemställan.

Mom. 25 och 26

Vad utskottet hemställt bifölls.

Mom. 27

Herr talmannen gav propositioner dels på bifall till utskottets hemställan, dels ock på bifall till reservationen 13); och fann herr talmannen den förra propositionen vara med övervägande ja besvarad. Herr Nilsson i Tvärälund begärde emellertid votering, i anledning varav efter given varsel följande voteringsproposition upplästes och godkändes:

Den, som vill, att kammaren bifaller statsutskottets hemställan i mom. 27) i utskottets utlåtande nr 100, röstar

Ja;

Den, det ej vill, röstar

Nej;

Anslag till bostadsbyggande m. m. och ökat ekonomiskt stöd åt barnfamiljer

Vinner Nej, har kammaren bifallit reservationen 13) av herr Nils-Eric Gustafsson m. fl.

Sedan kammarens ledamöter härefter intagit sina platser och voteringspropositionen blivit ännu en gång uppläst, verkställdes omröstning genom upprensning. Herr talmannen tillkännagav, att han funne flertalet av kammarens ledamöter ha röstat för ja-propositionen. Herr Nilsson i Tvärälund begärde emellertid rösträkning, varför votering medelst omröstningsapparat verkställdes. Därvid avgavs 152 ja och 33 nej, varjämte 19 av kammarens ledamöter förklarade sig avstå från att rösta.

Kammaren hade alltså bifallit utskottets hemställan.

Mom. 28

Herr talmannen gav propositioner på 1:o) bifall till utskottets hemställan; 2:o) bifall till reservationen 14 a) av herr Nyman m. fl.; samt 3:o) bifall till utskottets hemställan med den ändring däri, som föranleddes av bifall till motionerna I: 165 och II: 217 i motsvarande del; och fann herr talmannen den förstnämnda propositionen vara med övervägande ja besvarad. Herr Gustafsson i Skellefteå begärde likväl votering, i anledning varav och sedan till kontraproposition antagits den under 2:o) angivna propositionen följande voteringsproposition efter given varsel upplästes och godkändes:

Den, som vill, att kammaren bifaller statsutskottets hemställan i mom. 28) i utskottets utlåtande nr 100, röstar

Ja;

Den, det ej vill, röstar

Nej;

Vinner Nej, har kammaren bifallit reservationen 14 a) av herr Nyman m. fl.

Sedan kammarens ledamöter härefter intagit sina platser och voteringspropositionen blivit ännu en gång uppläst, verkställdes omröstning genom upprensning. Herr talmannen tillkännagav, att han funne flertalet av kammarens ledamöter ha röstat för ja-propositionen. Herr Gustafsson i Skellefteå begärde emellertid rösträkning, varför votering medelst omröstningsapparat verkställdes. Därvid avgavs 155 ja och 45 nej, varjämte 4 av kammarens ledamöter förklarade sig avstå från att rösta.

Kammaren hade alltså bifallit utskottets hemställan.

Mom. 29

Utskottets hemställan bifölls.

Mom. 30

Herr talmannen gav propositioner dels på bifall till utskottets hemställan, dels ock på bifall till reservationen 15) av herr Nils-Eric Gustafsson m. fl.; och biföll kammaren utskottets hemställan.

Mom. 31—35

Vad utskottet hemställt bifölls.

Mom. 36

Herr talmannen gav propositioner dels på bifall till utskottets hemställan, dels ock på bifall till reservationen 16); och fann herr talmannen den förra propositionen vara med övervägande ja besvarad. Herr Turesson begärde emellertid votering, i anledning varav efter given varsel följande voteringsproposition upplästes och godkändes:

Den, som vill, att kammaren bifaller statsutskottets hemställan i mom. 36) i utskottets utlåtande nr 100, röstar

Ja;

Den, det ej vill, röstar

Nej;

Vinner Nej, har kammaren bifallit reservationen 16) av herr Virgin m. fl.

Anslag till bostadsbyggande m. m. och ökat ekonomiskt stöd åt barnfamiljer

Sedan kammarens ledamöter härefter intagit sina platser och voteringspropositionen blivit ännu en gång uppläst, verkställdes omröstning genom upprensning. Herr talmannen tillkännagav, att han funne flertalet av kammarens ledamöter ha röstat för ja-propositionen. Herr Turesson begärde emellertid rösträkning, varför votering medelst omröstningsapparat verkställdes. Därvid avgavs 173 ja och 28 nej, varjämte 3 av kammarens ledamöter förklarade sig avstå från att rösta.

Kammaren hade alltså bifallit utskottets hemställan.

Mom. 37

Utskottets hemställan bifölls.

Andra lagutskottets utlåtande nr 39

Utskottets hemställan bifölls.

Andra lagutskottets utlåtande nr 40*Mom. A*

Herr talmannen gav propositioner dels på bifall till utskottets hemställan, dels ock på bifall till reservationen; och fann herr talmannen den förra propositionen vara med övervägande ja besvarad. Herr Jonsson begärde emellertid votering, i anledning varav efter given varsel följande voteringsproposition upplästes och godkändes:

Den, som vill, att kammaren bifaller andra lagutskottets hemställan i mom. A) i utskottets utlåtande nr 40, röstar

Ja;

Den, det ej vill, röstar

Nej;

Vinner Nej, har kammaren bifallit reservationen av fru Hamrin-Thorell m. fl.

Sedan kammarens ledamöter härefter intagit sina platser och voteringspropo-

sitionen blivit ännu en gång uppläst, verkställdes omröstning genom upprensning. Herr talmannen tillkännagav, att han funne flertalet av kammarens ledamöter ha röstat för ja-propositionen. Herr Jonsson begärde emellertid rösträkning, varför votering medelst omröstningsapparat verkställdes. Därvid avgavs 127 ja och 75 nej, varjämte 2 av kammarens ledamöter förklarade sig avstå från att rösta.

Kammaren hade alltså bifallit utskottets hemställan.

Mom. B och C

Var utskottet hemställt bifölls.

Statsutskottets utlåtande nr 101*Mom. 1*

Herr talmannen gav propositioner på 1:o bifall till utskottets hemställan; 2:o bifall till reservationen 1 a) av herr Virgin m. fl.; samt 3:o bifall till reservationen 1 b) av herr Nyman m. fl.; och fann herr talmannen den förstnämnda propositionen vara med övervägande ja besvarad. Herr Turesson begärde likväl votering, i anledning varav herr talmannen för bestämmande av kontrapositionen ånyo upptog de båda återstående propositionerna, av vilka herr talmannen nu fann den under 2:o angivna ha flertalets mening för sig. Beträffande kontrapositionen begärde dock herr Gustafsson i Skellefteå votering, i anledning varav efter given varsel följande voteringsproposition upplästes och godkändes:

Den, som vill, att kammaren till kontraposition i huvudvoteringen angående mom. 1) i statsutskottets utlåtande nr 101 antager reservationen 1 a) av herr Virgin m. fl., röstar

Ja;

Den, det ej vill, röstar

Nej;

Anslag till bostadsbyggande m. m. och ökat ekonomiskt stöd åt barnfamiljer

Vinner Nej, har kammaren till kontraposition i nämnda votering antagit reservationen 1 b) av herr Nyman m. fl.

Sedan kammarens ledamöter härefter intagit sina platser och voteringspropositionen blivit ännu en gång uppläst, verkställdes omröstning genom uppresning. Herr talmannen tillkännagav, att han funne flertalet av kammarens ledamöter ha röstat för nej-propositionen. Herr Turesson begärde emellertid rösträkning, varför votering medelst omröstningsapparat verkställdes. Därvid avgavs 35 ja och 70 nej, varjämte 98 av kammarens ledamöter förklarade sig avstå från att rösta.

Kammaren hade alltså till kontraposition i huvudvoteringen antagit den under 3:o) angivna propositionen.

I enlighet härmed blev efter given varsel följande voteringsproposition uppläst och godkänd:

Den, som vill, att kammaren bifaller statsutskottets hemställan i mom. 1) i utskottets utlåtande nr 101, röstar

Ja;

Den, det ej vill, röstar

Nej;

Vinner Nej, har kammaren bifallit reservationen 1 b) av herr Nyman m. fl.

Sedan kammarens ledamöter härefter ånyo intagit sina platser och sistnämnda voteringsproposition blivit ännu en gång uppläst, verkställdes omröstning genom uppresning. Herr talmannen tillkännagav, att han funne flertalet av kammarens ledamöter ha röstat för ja-propositionen. Herr Gustafsson i Skellefteå begärde emellertid rösträkning, varför votering medelst omröstningsapparat verkställdes. Därvid avgavs 108 ja och 70 nej, varjämte 25 av kammarens ledamöter förklarade sig avstå från att rösta.

Kammaren hade alltså bifallit utskottets hemställan.

Mom. 2

Herr talmannen gav propositioner dels på bifall till utskottets hemställan, dels ock på bifall till reservationen 2); och fann herr talmannen den förra propositionen vara med övervägande ja besvarad. Herr Nilsson i Tvärålund begärde emellertid votering, i anledning varav efter given varsel följande voteringsproposition upplästes och godkändes:

Den, som vill, att kammaren bifaller statsutskottets hemställan i mom. 2) i utskottets utlåtande nr 101, röstar

Ja;

Den, det ej vill, röstar

Nej;

Vinner Nej, har kammaren bifallit reservationen 2) av herr Nyman m. fl.

Sedan kammarens ledamöter härefter intagit sina platser och voteringspropositionen blivit ännu en gång uppläst, verkställdes omröstning genom uppresning. Herr talmannen tillkännagav, att han funne flertalet av kammarens ledamöter ha röstat för ja-propositionen. Herr Nilsson i Tvärålund begärde emellertid rösträkning, varför votering medelst omröstningsapparat verkställdes. Därvid avgavs 125 ja och 75 nej, varjämte 4 av kammarens ledamöter förklarade sig avstå från att rösta.

Kammaren hade alltså bifallit utskottets hemställan.

Mom. 3

Herr talmannen gav propositioner dels på bifall till utskottets hemställan, dels ock på bifall till reservationen 3); och fann herr talmannen den förra propositionen vara med övervägande ja besvarad. Herr Bergman begärde emellertid votering, i anledning varav efter given varsel följande voteringsproposition upplästes och godkändes:

Anslag till bostadsbyggande m. m. och ökat ekonomiskt stöd åt barnfamiljer

Den, som vill, att kammaren bifaller statsutskottets hemställan i mom. 3) i utskottets utlåtande nr 101, röstar

Ja;

Den, det ej vill, röstar

Nej;

Vinner Nej, har kammaren bifallit reservationen 3) av herr Näsström m. fl.

Sedan kammarens ledamöter härefter intagit sina platser och voteringspropositionen blivit ännu en gång uppläst, verkställdes omröstning genom upprensning. Herr talmannen tillkännagav, att han funne tvekan kunna råda angående omröstningens resultat, varför votering medelst omröstningsapparat verkställdes. Därvid avgavs 149 ja och 52 nej, varjämte 2 av kammarens ledamöter förklarade sig avstå från att rösta.

Kammaren hade alltså bifallit utskottets hemställan.

Mom. 4

Herr talmannen gav propositioner dels på bifall till utskottets hemställan, dels ock på bifall till reservationen 4); och fann herr talmannen den förra propositionen vara med övervägande ja besvarad. Herr Gustafsson i Skellefteå begärde emellertid votering, i anledning varav efter given varsel följande voteringsproposition upplästes och godkändes:

Den, som vill, att kammaren bifaller statsutskottets hemställan i mom. 4) i utskottets utlåtande nr 101, röstar

Ja;

Den, det ej vill, röstar

Nej;

Vinner Nej, har kammaren bifallit reservationen 4) av herr Nyman m. fl.

Sedan kammarens ledamöter härefter intagit sina platser och voteringspropositionen blivit ännu en gång upp-

läst, verkställdes omröstning genom upprensning. Herr talmannen tillkännagav, att han funne flertalet av kammarens ledamöter ha röstat för ja-propositionen. Herr Gustafsson i Skellefteå begärde emellertid rösträkning, varför votering medelst omröstningsapparat verkställdes. Därvid avgavs 135 ja och 66 nej, varjämte 2 av kammarens ledamöter förklarade sig avstå från att rösta.

Kammaren hade alltså bifallit utskottets hemställan.

Mom. 5

Herr talmannen gav propositioner dels på bifall till utskottets hemställan, dels ock på bifall till motionerna I: 806 och II: 1041 i motsvarande del; och biföll kammaren utskottets hemställan.

Mom. 6

Utskottets hemställan bifölls.

Mom. 7

Herr talmannen gav propositioner dels på bifall till utskottets hemställan, dels ock på bifall till reservationen 5); och fann herr talmannen den förra propositionen vara med övervägande ja besvarad. Herr Bergman begärde emellertid votering, i anledning varav efter given varsel följande voteringsproposition upplästes och godkändes:

Den, som vill, att kammaren bifaller statsutskottets hemställan i mom. 7) i utskottets utlåtande nr 101, röstar

Ja;

Den, det ej vill, röstar

Nej;

Vinner Nej, har kammaren bifallit reservationen 5) av herr Näsström m. fl.

Sedan kammarens ledamöter härefter intagit sina platser och voteringspropositionen blivit ännu en gång uppläst,

Riktlinjer för företagareföreningarnas organisation och verksamhet

verkställdes omröstning genom uppresning. Herr talmannen tillkännagav, att han funne flertalet av kammarens ledamöter ha röstat för ja-propositionen. Herr Bergman begärde emellertid rösträkning, varför votering medelst omröstningsapparat verkställdes. Därvid avgavs 163 ja och 37 nej, varjämte 4 av kammarens ledamöter förklarade sig avstå från att rösta.

Kammaren hade alltså bifallit utskottets hemställan.

Mom. 8

Herr talmannen gav propositioner dels på bifall till utskottets hemställan, dels ock på bifall till reservationen 6); och fann herr talmannen den förra propositionen vara med övervägande ja besvarad. Herr Nilsson i Tvärälund begärde emellertid votering, i anledning varav efter given varsel följande voteringsproposition upplästes och godkändes:

Den, som vill, att kammaren bifaller statsutskottets hemställan i mom. 8) i utskottets utlåtande nr 101, röstar

Ja;

Den, det ej vill, röstar

Nej;

Vinner Nej, har kammaren bifallit reservationen 6) av herr Nils-Eric Gustafsson m. fl.

Sedan kammarens ledamöter härefter intagit sina platser och voteringspropositionen blivit ännu en gång uppläst, verkställdes omröstning genom uppresning. Herr talmannen tillkännagav, att han funne flertalet av kammarens ledamöter ha röstat för ja-propositionen. Herr Nilsson i Tvärälund begärde emellertid rösträkning, varför votering medelst omröstningsapparat verkställdes. Därvid avgavs 158 ja och 33 nej, varjämte 11 av kammarens ledamöter förklarade sig avstå från att rösta.

Kammaren hade alltså bifallit utskottets hemställan.

5* *Andra kammarens protokoll 1968. Nr 24*

Mom. 9—12

Vad utskottet hemställt bifölls.

§ 25

Föredrogs vart för sig

statsutskottets utlåtande nr 109, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition angående ytterligare utgifter på tilläggsstat II till riksstaten för budgetåret 1967/68 i vad avser bidrag till anordnande av barnstugor; samt

första lagutskottets utlåtanden:

nr 31, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition med förslag till lag om ändrad lydelse av 4 kap. 5 § föräldrabalken, m. m.,

nr 32, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition med förslag till lag om ändring i militära rättegångslagen den 30 juni 1948 (nr 472),

nr 33, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition med förslag till lag om ändring i brottsbalken m. m.,

nr 34, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition med förslag till lag angående ändring i lagen den 10 maj 1929 (nr 77) om trafikförsäkring å motorfordon, m. m., och

nr 35, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition med förslag till lag angående ändrad lydelse av 2 § 9:o och 17:o lagen den 26 maj 1909 (nr 38 s. 3) om Kungl. Maj:ts regeringsrätt.

Kammaren biföll vad utskotten i nämnda utlåtanden hemställt.

§ 26**Riktlinjer för företagareföreningarnas organisation och verksamhet**

Föredrogs statsutskottets utlåtande nr 102, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition angående riktlinjer för företagareföreningarnas organisation och verksamhet jämte motioner.

Sedan Kungl. Maj:t i propositionen nr 1 (bilaga 13, punkterna C 3, C 4, C 5 och IV:1) beräknat medel för bidrag

Riktlinjer för företagareföreningarnas organisation och verksamhet

till företagareföreningarna m. m. hade Kungl. Maj:t i propositionen nr 61 under återopande av utdrag av statsrådsprotokollet över inrikesärenden för den 8 mars 1968 föreslagit riksdagen att

1. godkänna de riktlinjer för företagareföreningarnas organisation och verksamhet m. m. som förordats i statsrådsprotokollet,

2. medge att statsgaranti för lån till hantverks- och industriföretag m. m. under budgetåret 1968/69 beviljades intill ett belopp av 80 000 000 kr.,

3. för budgetåret 1968/69 anvisa på driftbudgeten under elfte huvudtiteln

a) till Bidrag till företagareföreningar m. fl.: Administrationskostnader ett reservationsanslag av 5 000 000 kr.,

b) till Täckande av förluster i anledning av statligt stöd till hantverks- och industriföretag m. fl. ett förslagsanslag av 5 500 000 kr., samt

på kapitalbudgeten under statens utlåningsfonder

c) till Statens hantverks- och industrilånefond ett investeringsanslag av 20 000 000 kr.

I detta sammanhang hade utskottet behandlat

dels de likalydande motionerna I: 3 av herr *Stefanson* och II: 6 av herrarna *Andersson* i Örebro och *Larsson* i Umeå,

dels de likalydande motionerna I: 471 av herr *Wikberg m. fl.* och II: 578 av herrarna *Larsson* i Norderön och *Eriksson* i Bäckmora,

dels de likalydande motionerna I: 578 av herr *Ottosson* och II: 707 av herr *Fridolfsson* i Stockholm *m. fl.*, vari hemställts att riksdagen i skrivelse till Kungl. Maj:t måtte anhålla om sådant förslag till höjning av anslagen till företagareföreningarna att i första hand de företagareföreningar som vore belägna inom det lokaliseringspolitiska stödområdet hade möjlighet bedriva hjälpverksamhet för småindustrin på marknadsföringsområdet,

dels de likalydande motionerna I: 579

av herr *Ottosson m. fl.* och II: 706 av herr *Fridolfsson* i Stockholm, vari hemställts att riksdagen måtte bevilja ett reservationsanslag för budgetåret 1968/69 av 200 000 kr. att förvaltas av Väster- norrlands läns företagareförening för bedrivande av försöksverksamhet med en s. k. idébank efter de i motionerna angivna riktlinjerna och föreslogs att, på grundval av de erfarenheter som redovisades av föreningen, försöksverksamheten i ett senare skede utsträcktes jämväl till andra län för att slutligen ingå i företagareföreningarnas ordinarie arbetsuppgifter för ett stärkande av respektive läns och därmed vårt lands näringsliv,

dels de likalydande motionerna I: 609 av herr *Ernulf* och II: 761 av herr *Andersson* i Örebro *m. fl.*, vari hemställts, såvitt nu var i fråga, att riksdagen måtte besluta att för budgetåret 1968/69 till Statens hantverks- och industrilånefond anvisa ett investeringsanslag av 40 milj. kr.,

dels de likalydande motionerna I: 618 av herr *Stefanson m. fl.* och II: 785 av herr *Sjönell m. fl.*, vari hemställts att riksdagen i skrivelse till Kungl. Maj:t måtte hemställa om ett årligt anslag av 300 000 kr. att från budgetåret 1969/70 under en treårig försöksperiod ställas till kungl. kommerskollegiums förfogande för forsknings- och utredningsverksamhet om de mindre och medelstora hantverks- och industriföretagens problem och förhållanden,

dels de likalydande motionerna I: 816 av herr *Enarsson m. fl.* och II: 1060 av herr *Nordgren m. fl.*,

dels de likalydande motionerna I: 817 av herr *Erik Jansson* och II: 1062 av herr *Nyström m. fl.*,

dels de likalydande motionerna I: 818 av herr *Johan Olsson m. fl.* och II: 1064 av herr *Thylén m. fl.*, vari hemställts att riksdagen måtte besluta att företagareföreningarnas verksamhet medgäves omfatta även lastbilstrafikbranschen,

dels de likalydande motionerna I: 819

Riktlinjer för företagareföreningarnas organisation och verksamhet

av herr *Eric Gustaf Peterson m. fl.* och II: 1063 av herr *Thylén m. fl.*,

dels de likalydande motionerna I: 820 av herr *Stefanson m. fl.* och II: 1061 av herr *Nordgren m. fl.*, vari bl. a. hemställts att beslutanderätten för garantilån upp till 200 000 kr. delegerades till företagareföreningarna,

dels de likalydande motionerna I: 821 av herr *Stefanson m. fl.* och II: 1056 av herr *Andersson* i Örebro *m. fl.*, vari hemställts 1) att för budgetåret 1968/69 anvisades på driftbudgeten under elfte huvudtiteln till Bidrag till företagareföreningar m. fl.: Administrationskostnader ett reservationsanslag av 6 500 000 kr. samt 2) att bidraget disponerades så att varje företagareförening erhöle 200 000 kr. och återstående del av bidraget i huvudsak fördelades på företagareföreningarna efter behov,

dels de likalydande motionerna I: 822 av herrar *Wikberg* och *Fälldin* och II: 1057 av herrar *Larsson* i Norderön och *Jönsson* i Ingemarsgården, vari hemställts att riksdagen med ändring av Kungl. Maj:ts förslag måtte till Bidrag till företagareföreningar m. fl.: Administrationskostnader för budgetåret 1968/69 anvisa ett reservationsanslag av 7 milj. kr. så att varje förening erhöle ett minimibidrag å 200 000 kr. och att återstående del av bidraget fördelades på företagareföreningarna efter behov av stöd och i den utsträckning de toges i anspråk för statliga uppgifter i övrigt,

dels de likalydande motionerna I: 823 av herrar *Wikberg* och *Fälldin* samt II: 1058 av herrar *Larsson* i Norderön och *Jönsson* i Ingemarsgården, vari hemställts att riksdagen måtte, med ändring av Kungl. Maj:ts förslag angående riktlinjer för företagareföreningarnas organisation och verksamhet, besluta att maximibeloppet 150 000 kr. för föreningarnas direktlån ej begränsades av utestående garantibelopp,

dels motionen II: 1027 av herrar *Nilsson* i Lönsboda och *Berndtsson*,

dels motionen II: 1059 av herrar *Nilsson* i Agnäs och *Fridolfsson* i Stockholm, vari hemställts att riksdagen måtte besluta 1) att statligt bidrag till företagareföreningar m. fl. borde utgå dels som basbidrag, dels som differentierat tilläggsbidrag i enlighet med vad som angäves i motionen, 2) att företagareföreningar i norrlandslänen skulle kunna erhålla upp till 400 000 kr. i administrationsbidrag.

Utskottet hemställde,

1. beträffande utredning om företagsledarutbildning att riksdagen måtte avslå motionerna I: 819 och II: 1063,

2. beträffande viss forsknings- och utredningsverksamhet att riksdagen måtte avslå motionerna I: 618 och II: 785,

3. beträffande utvidgning av verksamheten till lastbilstrafikföretag att riksdagen måtte avslå motionerna I: 818 och II: 1064,

4. beträffande delegering av beslutanderätten för lånegarantier m. m. att riksdagen måtte avslå motionerna I: 820 och II: 1061 samt I: 823 och II: 1058, de två förstnämnda såvitt nu var i fråga,

5. beträffande löptiden för vissa lån att riksdagen måtte avslå motionerna I: 820 och II: 1061, såvitt nu var i fråga,

6. beträffande räntan på vissa direktlån att riksdagen måtte avslå motionerna I: 471 och II: 578,

7. beträffande viss representation i företagareföreningarnas styrelser att riksdagen måtte avslå motionerna I: 816 och II: 1060 samt I: 820 och II: 1061, de två sistnämnda såvitt nu var i fråga,

8. beträffande administrationsbidrag m. m. att riksdagen måtte

a) avslå motionerna I: 821 och II: 1056, I: 822 och II: 1057 samt II: 1059, de fyra förstnämnda i vad de avsåge beräkning och fördelning av administrationsbidrag,

b) avslå motionerna I: 578 och II: 707,

Riktlinjer för företagareföreningarnas organisation och verksamhet

c) avslå motionerna I: 579 och II: 706 i vad de ej avsåge medelsanvisning.

9. beträffande företagareföreningarna i Stockholms stad och län att riksdagen måtte avslå motionerna I: 817 och II: 1062 såvitt ej rörde medelsanvisning.

10. beträffande vissa grunder för bidragsfördelningen att riksdagen måtte avslå motionen II: 1027.

11. beträffande förslag om anslag för personalutbildning att riksdagen måtte avslå motionerna I: 3 och II: 6.

12. att riksdagen måtte med bifall till Kungl. Maj:ts förslag godkänna de riktlinjer för företagareföreningarnas organisation och verksamhet som förordats i statsrådsprotokollet i vad de ej behandlats under 1.—11.,

13. att riksdagen måtte med bifall till Kungl. Maj:ts förslag medge att statsgaranti för lån till hantverks- och industriföretag m. m. under budgetåret 1968/69 beviljades intill ett belopp av 80 000 000 kr.,

14. att riksdagen måtte med bifall till Kungl. Maj:ts förslag och med avslag å motionerna I: 817 och II: 1062, I: 821 och II: 1056 samt I: 822 och II: 1057, samtliga motioner såvitt nu var i fråga, till Bidrag till företagareföreningar m. fl.: Administrationskostnader för budgetåret 1968/69 på driftbudgeten under elfte huvudtiteln anvisa ett reservationsanslag av 5 000 000 kr.,

15. att riksdagen måtte avslå motionerna I: 579 och II: 706 i vad de avsåge anslag för viss försöksverksamhet.

16. att riksdagen måtte med bifall till Kungl. Maj:ts förslag till Täckande av förluster i anledning av statligt stöd till hantverks- och industriföretag m. fl. för budgetåret 1968/69 på driftbudgeten under elfte huvudtiteln anvisa ett förslagsanslag av 5 500 000 kr.,

17. att riksdagen måtte med bifall till Kungl. Maj:ts förslag och med avslag å motionerna I: 609 och II: 761 samt I: 817 och II: 1062, samtliga motioner

såvitt nu var i fråga, till Statens hantverks- och industrilånefond för budgetåret 1968/69 på kapitalbudgeten under statens utlåningsfonder anvisa ett investeringsanslag av 20 000 000 kr.,

18. att riksdagen måtte avslå i förevarande sammanhang behandlade motioner till den del de ej berörts under 1.—17. eller behandlades i annat utskottsutlåtande.

Reservationer hade avgivits

1) beträffande *viss forsknings- och utredningsverksamhet* av herrar *Nyman* (fp) och *Edström* (fp), fru *Elvy Olsson* (cp) samt herrar *Johan Olsson* (cp), *Mattsson* (cp), *Gustafsson* i Skellefteå (fp), *Mundebo* (fp), *Nilsson* i Tvärålund (cp) och *Westberg* (fp), som ansett att utskottet under 2. bort hemställa,

att riksdagen måtte i anledning av motionerna I: 618 och II: 785 ge Kungl. Maj:t till känna vad reservanternas anförts;

2) beträffande *utvidgning av verksamheten till lastbilstrafikföretag* av herrar *Virgin* (h), *Kaijser* (h), *Nyman* (fp), *Ottosson* (h) och *Edström* (fp), fru *Elvy Olsson* (cp), herrar *Johan Olsson* (cp), *Mattsson* (cp), *Turesson* (h) och *Gustafsson* i Skellefteå (fp), fröken *Ljungberg* (h) samt herrar *Mundebo* (fp), *Nilsson* i Tvärålund (cp) och *Westberg* (fp), som ansett att utskottet under 3. bort hemställa,

att riksdagen måtte i anledning av motionerna I: 818 och II: 1064 ge Kungl. Maj:t till känna vad i denna reservation anförts;

3) beträffande *delegering av beslutanderätten för lånegarantier m. m.* av herrar *Nyman* (fp) och *Edström* (fp), fru *Elvy Olsson* (cp) samt herrar *Johan Olsson* (cp), *Mattsson* (cp), *Gustafsson* i Skellefteå (fp), *Mundebo* (fp), *Nilsson* i Tvärålund (cp) och *Westberg* (fp), som ansett att utskottet under 4. bort hemställa,

att riksdagen måtte med bifall till motionerna I: 820 och II: 1061 samt I: 823

Riktlinjer för företagareföreningarnas organisation och verksamhet

och II: 1058, de två förstnämnda såvitt nu var i fråga, ge Kungl. Maj:t till känna vad reservanterna anfört;

4) beträffande *administrationsbidrag m. m.* av herrar *Virgin* (h), *Kajser* (h), *Nyman* (fp), *Ottosson* (h) och *Edström* (fp), fru *Elvy Olsson* (cp), herrar *Johan Olsson* (cp), *Mattsson* (cp), *Turesson* (h) och *Gustafsson* i Skellefteå (fp), fröken *Ljungberg* (h) samt herrar *Mundebo* (fp), *Nilsson* i Tvärålund (cp) och *Westberg* (fp), som ansett att utskottet under 8. bort hemställa,

att riksdagen måtte ge Kungl. Maj:t till känna vad reservanterna anfört i anledning av

a) motionerna I: 821 och II: 1056, I: 822 och II: 1057 samt II: 1059, de fyra förstnämnda i vad de avsåge beräkning och fördelning av administrationsbidrag,

b) motionerna I: 578 och II: 707,

c) motionerna I: 579 och II: 706 i vad de ej avsåge medelsanvisning;

5) beträffande *medelsanvisning för administrationskostnader m. m.* av herrar *Virgin* (h), *Kajser* (h), *Nyman* (fp), *Ottosson* (h) och *Edström* (fp), fru *Elvy Olsson* (cp), herrar *Johan Olsson* (cp), *Mattsson* (cp), *Turesson* (h) och *Gustafsson* i Skellefteå (fp), fröken *Ljungberg* (h) samt herrar *Mundebo* (fp), *Nilsson* i Tvärålund (cp) och *Westberg* (fp), som under förutsättning av bifall till reservationen 4) ansett att utskottet under 14. bort hemställa,

att riksdagen måtte i anledning av Kungl. Maj:ts förslag och motionerna I: 822 och II: 1057, med bifall till motionerna I: 821 och II: 1056 samt med avslag å motionerna I: 817 och II: 1062, samtliga motioner såvitt nu var i fråga, till Bidrag till företagareföreningar m. fl.: Administrationskostnader för budgetåret 1968/69 på driftbudgeten under elfte huvudtiteln anvisa ett reservationsanslag av 6 500 000 kr.;

6) beträffande *medelsanvisning till Statens hantverks- och industrilåne-*

fond av herrar *Nyman* (fp) och *Edström* (fp), fru *Elvy Olsson* (cp) samt herrar *Johan Olsson* (cp), *Mattsson* (cp), *Gustafsson* i Skellefteå (fp), *Mundebo* (fp), *Nilsson* i Tvärålund (cp) och *Westberg* (fp), som ansett att utskottet under 17. bort hemställa,

att riksdagen måtte i anledning av Kungl. Maj:ts förslag, med bifall till motionerna I: 609 och II: 761 samt med avslag å motionerna I: 817 och II: 1062, samtliga motioner såvitt nu var i fråga, till Statens hantverks- och industrilånefond för budgetåret 1968/69 på kapitalbudgeten under statens utlåningsfonder anvisa ett investeringsanslag av 40 000 000 kr.

Utskottets hemställan föredrogs; och anförde därvid:

Herr GUSTAFSSON i Skellefteå (fp):

Herr talman! Utredningen om företagareföreningarna kom till den slutsatsen att dessa föreningar, i samarbete med andra institutioner som verkar på samma område, fortfarande har betydelsefulla uppgifter när det gäller att främja industri och hantverk.

Såväl den snabba tekniska och ekonomiska utvecklingen som förändringarna inom näringslivet gör det nödvändigt för företagen att rationalisera och följa med utvecklingen i fråga om nya produkter och produktionsmetoder. Detta gäller även — och i minst lika hög grad som beträffande övriga — om de mindre företagen. Planerings- och organisationsfrågor har fått allt större betydelse.

Utvecklingen samt förändrade konkurrensförhållanden har även för mindre företag gjort det nödvändigt med investeringar av en helt annan storleksordning än tidigare. Detta har medfört ett kraftigt ökat kapitalbehov, som dessa företag endast till ringa del kan tillgodose med egna vinstmedel. Det är ett känt förhållande att småföretagens självfinansieringsgrad undan för undan har försämrats. Härigenom har kreditbeho-

Riktlinjer för företagareföreningarnas organisation och verksamhet

vet ökat. Särskilt svårlösta är finansieringsfrågorna för småföretag som expanderar snabbt. Samtidigt är det ur allmän synpunkt angeläget att just dessa företag inte hindras i utvecklingen.

Detta är orsaken till att vi ansett att 20 miljoner kronor av det anslag som regeringen föreslagit skulle gå till investeringsbanken i stället skulle överföras till företagareföreningarnas låneanslag. Härigenom skulle skapas garantier för att en större del av anslaget kommer småindustrin till godo. Den höjda gränsen för direktlånen kommer, vare sig den blir 150 000 kronor som majoriteten föreslagit eller 200 000 kronor som vi föreslagit, att rätt kraftigt öka anspråken på företagareföreningarnas långivning.

Det har nämligen visat sig att företagen, när det varit möjligt, pressat ned sina låneanspråk så att dessa skulle rymmas inom gränsen för direktlånen. Antalet lån där maximibeloppet beviljats har också ökat kraftigt. Den höjning av gränsen som nu kommer att genomföras betyder en starkt ökad efterfrågan på direktlån och motiverar sålunda höjda låneanslag.

I fråga om administrationsbidraget föreslår vi i en reservation att varje förening skall erhålla ett grundbelopp på 200 000 kronor per år samt att resten av anslagsbeloppet, som vi föreslår höjt med 1,5 miljon kronor i jämförelse med departementschefens förslag, skall fördelas efter föreningarnas behov. Företagareutredningen föreslog också ett enhetligt belopp och ansåg att detta system skulle innebära en lämplig avvägning även för föreningar av betydande omfattning. Enligt vår mening kan vissa invändningar riktas mot ett enhetligt belopp, men de förlorar sin giltighet när det finns ett ytterligare belopp på 1,5 miljon kronor att fördela till föreningar med särskilt stora administrationskostnader.

Utredningen föreslog att föreningarna skulle erhålla ersättning för det arbete

de utför för offentliga organ — ett arbete som är av betydande omfattning. Departementschefen föreslår emellertid att sådan ersättning inte skall utgå. Detta är enligt min mening ett skäl för en höjning av anslaget i enlighet med vårt förslag.

Herr talman! Övriga reservationer från vårt håll skall kommenteras av en annan reservant, och därför inskränker jag mig nu till att yrka bifall till samtliga reservationer med herr Nyman som första namn samt till reservationerna 2 och 4 av herr Virgin m. fl.

Herr andre vice talmannen övertog ånyo ledningen av förhandlingarna.

Herr THYLÉN (h):

Herr talman! Såsom motionär i det ärende som berörs i statsutskottets utlåtande nr 102 ber jag att få göra ett mycket kort inlägg vad gäller reservation nr 2.

Motionen nr 818 i första kammaren och motionen nr 1064 i andra kammaren, vilka är gemensamma borgerliga motioner, utmynnar i en önskan att företagareföreningarnas verksamhet även skall omfatta lastbilstrafikbranschen. Detta har även uppmärksammats av 1967 års riksdag, som genom bankoutskottets utlåtande nr 50 hemställde, att lastbilstrafikens kapitalförsörjning borde beaktas vid ställningstagandet till frågan om företagareföreningarnas organisation och verksamhet. Detta framkommer också på sidan 91 i proposition nr 61.

Anledningen till reservation nr 2 är att finna i det förhållandet att lastbilstrafiken i dag brottas med samma kapitalförsörjningsproblem som varje annan företagsform. Om de mindre lastbilstransportföretagen skall kunna utvecklas till rationella företag, är det nödvändigt att ge dem samma möjligheter till kreditstöd som andra småföretag. I dag råder det förhållandet att en åkeriägare, som kombinerar sin åkerirörel-

Riktlinjer för företagareföreningarnas organisation och verksamhet

se med exempelvis en grustäkt eller rörelse av annat slag, har möjlighet att erhålla kreditstöd även för inköp av lastbil, men om han avvecklar grustäkten och endast fortsätter med sin åkerirörelse, mister han detta stöd. Eftersom lastbilen med tillhörande utrustning i dag är synnerligen kostsam, uppstår oftast svårigheter framför allt för de mindre företagen att köpa sina bilar kontant. Likaså är det för dessa företagare ytterligt svårt att via gängse banklån få medel till inköp. De är då hänvisade till bilhandelns egna kreditinstitut och kommer i en beroendeställning, som för den enskilde åkeriägaren kan bli högst besvärande.

Det framstår såsom klart orättvist att på detta sätt lämna utanför en företagargrupp, som sannerligen inte har lättare att finna krediter än några andra grupper. Jag vill därför, herr talman, helt kort yrka bifall till reservation nr 2 samt utan någon direkt motivering även till reservationerna nr 4 och 5.

Herr NILSSON i Tvärålund (cp):

Herr talman! I proposition nr 61 om företagareföreningarnas framtida verksamhet redogör departementschefen för den mindre företagsamhetens organisation i olika avseenden. Departementschefen konstaterar att den har en mycket stor betydelse i vårt näringsliv, att den anpassar sig väl till ändrade förhållanden, inte minst beträffande konjunkturerna, att dess produktivitet genomsnittligt måhända ligger något lägre än den större industrins men att produktivitetsoökningen under senare år har varit snabbare i de mindre företagen än i de större. De mindre företagen utgör ofta en fruktbar miljö för uppkomsten och förverkligandet av nya idéer, inte minst när det gäller nya produkter och produktionsmetoder.

Vissa inslag i vår tids ekonomiska och tekniska utveckling bidrager faktiskt utan tvivel till att skapa en gynn-

sam jordmån för mindre företag. Så är t. ex. fallet i USA, där konkurrenskraftiga småföretag har kunnat bestå trots en långt driven rationalisering, en avancerad teknik och tillgång till en stor-marknad, som i sig själv gynnar tillverkning i långa serier och uppkomsten av stora produktionsenheter.

I propositionen uppmärksammas också att de mindre företagen har vissa speciella svårigheter. De saknar inte sällan tillgång till belåningsbara säkerheter och har i olika avseenden inte samma möjligheter som större företag att anskaffa nödigt kapital.

Deras möjligheter till egen kapitalbildning kan även vara små, trots att företaget arbetar rationellt och hävdar sig väl i konkurrensen. Marknadsföring och produktutveckling är också områden på vilka de mindre företagens begränsade såväl personella som tekniska och ekonomiska resurser behöver ett komplement. Företagareföreningarna har härvidlag haft en stor uppgift att fylla, och avsikten är naturligtvis att de skall fylla en stor uppgift även i framtiden.

Den nu föreliggande propositionen, som tillkommit efter en ingående utredning om den mindre företagsamhetens situation, är i många avseenden tillfredsställande. I vissa hänseenden har departementschefen enligt min åsikt gjort förbättringar i förhållande till utredningens förslag. Det gäller framför allt frågan om den allmänna servicen och rådgivningen till företagen, i vilken statsrådet följt reservanterna Torsten Anderssons och Stig Stefansons i utredningen framförda mening.

I anslutning till propositionen har väckts ett antal motioner. Dessa avser att vidga företagareföreningarnas möjligheter till stödgivning.

I motionen I: 618 och II: 785 framhålls betydelsen av att en allsidig forsknings- och utredningsverksamhet kommer till stånd för att belysa den mindre företagsamhetens speciella pro-

Riktlinjer för företagareföreningarnas organisation och verksamhet

blem. Detta understrykes också såväl av statsrådet som av utskottsmajoriteten. I utredningen konstateras bl. a. att t. o. m. tillgången på grundläggande sakkuppgifter är otillräcklig. I reservationen nr 1 till utskottsutlåtandet föreslås att särskilda medel skall ställas till förfogande för en treårig försöksverksamhet för att man bättre skall kunna komma till rätta med dessa brister. Den forskning som bedrivs i de samhällsvetenskapliga institutionerna vid universiteten skulle därigenom få ett värdefullt komplement. Detta område av samhällsforskningen bör ägnas ytterligare intresse.

Kreditstödet över företagareföreningarna skall avse tillverkningsföretag inom hantverk och småindustri. Transportväsende och distribution blir emellertid alltmer integrerade i all vår produktion. En allt större andel av transportererna i vårt näringsliv ombesörjes numera genom lastbilar. Transportväsendet hör organiskt samman med vår produktion.

Åkerinäringen är en utpräglad småföretagarbransch, av företagare med endast ett eller några få fordon. Av de drygt 13 000 medlemsföretagen i Svenska lasttrafikbilägareförbundet är i runt tal 70 procent enbilsakerier. Medeltalet bilar per företag är två. Det finns enligt vår mening samma skäl att beakta lastbilsbranschens behov av kapitalförsörjning över företagareföreningarna som övriga företags kapitalförsörjningsproblem, vilka kan komma i fråga i detta sammanhang.

I anledning av motion vid fjolårets riksdag fann bankoutskottet att lastbilsbranschens kapitalförsörjning erbjuder problem. Utskottet hänvisade då till den näringsgrensavgrensning som skulle vidtagas i samband med det statliga kreditstödet fördelning vid utformningen av företagareföreningarnas verksamhet. De mindre företagen är mycket beroende av just lastbilstransporter. Detta accentueras av den i stora regio-

ner fortgående försämringen av den allmänna trafikservicen.

Utredningen har föreslagit att beslutanderätten i fråga om garantigivningen intill för samma sökande högst 200 000 kronor skall delegeras till företagareföreningarna, under förutsättning av visst eget risktagande från deras sida. Flertalet remissinstanser har tillstyrkt detta förslag. Statsrådet följer emellertid inte utredningens och de flesta remissinstansers rekommendationer.

Denna fråga tillhör visserligen inte de större och viktigare, men den bör ändå observeras. Det förefaller riktigt, när företagareföreningarna anses kapabla att avgöra direktlån upp till 150 000 kronor, att de också bör få avgöra lånegarantier upp till ett belopp av 200 000 kronor.

Vi föreslår att regler för förlusttäckning i anledning av sådana beslut bör utformas av Kungl. Maj:t med hänsynstagande till nuvarande ordning vid direktlångivning. Därmed låge ju ansvaret för förlusterna hos företagareföreningarna, och de farhågor statsrådet framför som skäl mot denna anordning borde då vara i stort sett eliminerade.

Herr talman! De övriga reservationerna har kommenterats av herr Gustafsson i Skellefteå, och jag ber därför att med detta få yrka bifall till de reservationer som är fogade till detta utskottsutlåtande.

Herr FAGERLUND (s):

Herr talman! Det har väl redan sagts att vi alla är överens om företagareföreningarnas och småföretagens stora betydelse för svenskt näringsliv, och jag skall inte på något sätt kommentera detta. Det förslag som vi nu har att ta ställning till gäller ändrade bestämmelser för föreningarna, och såsom redan framhållits bygger förslaget på det betänkande som utredningen avlämnade 1967.

Riktlinjer för företagareföreningarnas organisation och verksamhet

Riktlinjerna för företagareföreningarnas verksamhet i framtiden skall vara att de skall främja produktionen och särskilt inrikta sig på företag inom hemslöjd, hantverk och småindustri med ekonomiskt goda framtidsutsikter. Man skall dock inte genom företagareföreningarna bedriva någon lokaliseringspolitik — den sköts ju på annat sätt. Enligt förslaget skall föreningarna stärka sin rådgivnings- och konsultverksamhet för att främja företagens rationalisering och ge de små företagen möjligheter till experthjälp i tekniska och ekonomiska frågor. I en del fall skall rådgivningen lämnas kostnadsfritt, men är uppdraget av mera speciell art skall föreningarna ta ut avgifter från beställarna. Någon egen kursverksamhet skall föreningarna inte bedriva, men de skall biträda de centrala organen när det gäller att lägga upp kurser och rekrytera deltagare m. m.

I fråga om det ekonomiska stödet skall verksamheten fortsätta med hantverks- och industrilån samt med industrigarantilån. Man skall också få möjlighet att i fortsättningen lämna stöd till förvärv av befintlig industribyggnad, en möjlighet som inte har funnits tidigare. Till en och samma låntagare skall man kunna lämna ett lån på högst 150 000 kronor, och i fråga om lånegaranti skall — såsom förut har sagts — beslutanderätten ligga hos kommerskollegium.

De reservationer som är fogade till utskottsutlåtandet har väl inte någon större principiell betydelse. Den första reservationen gäller om man skall ha forskning och utredningsverksamhet speciellt inom småindustrin och inom företagareföreningarna. Vi är väl överens om att det finns speciella problem för småindustrin, men vi anser att denna forskning skall ske inom de vanliga samhällsvetenskapliga institutionerna.

Reservationen nr 2, som man här har talat om, gäller lastbilstrafiken. Där stöder reservanternas sig på en motion,

vari krävs att man omedelbart skulle besluta i detta ärende och inordna »även lastbilstrafikbranschen». Så långt går inte reservanternas, utan de kräver en utredning. Såsom nämnts har denna fråga varit uppe tidigare. Men 1963, tror jag det var, fattade riksdagen ett principbeslut att fristående föreningar inte skulle göra någon gränsdragning när det gäller lastbilstrafiken.

Reservationen 3 behandlar beslutanderätten i fråga om kreditgarantigivningen. Riksdagen ansåg att man inte skulle flytta över denna uppgift från kommerskollegium utan att den alltså bör vara kvar där. Det är klart att man kan besluta om kreditgarantierna på annat sätt, men enligt min mening bör uppgiften alltså ligga kvar på kommerskollegium. Ett bifall till motionerna skulle medföra att företagareföreningarna måste få en ökad statlig reglering och dessutom måste man införa besvärssystem i frågan.

Reservationen 4 med följereservationen 5 gäller en ökning av statsanslaget till administrationen från 5 miljoner till 6,5 miljoner kronor. I reservationen 4 tas inte mer än ett enda argument upp, nämligen att statens inkomster av ränta blir större än vad som beräknas i propositionen. Föreningarnas räntevinster och direkta lånevinster har hittills gått till föreningarna för att täcka kostnaderna. Nu skall föreningarna enligt propositionen leverera in räntan på utlämnade lån av statsmedel med vinstavdrag för täckande av förlust. I stället får föreningarna ökade administrationsbidrag som ersättning för de förutvarande räntevinsterna.

I framtiden kommer föreningarna inte att vara beroende av räntans fluktuationer, då bidragen kommer att beräknas efter behovet och inte efter då gällande räntenivå. Reservationen vill tydligen återgå till en bidragsberäkning efter räntefot. Sett i ett kortsiktigt perspektiv skulle detta i dagens läge ge ett större bidrag, men vad händer om

Riktlinjer för företagareföreningarnas organisation och verksamhet

räntan sjunker? En räntesänkning med en procent motsvarar mer än den anslagshöjning som här föreslås i reservationen. Bidraget skulle då sänkas i motsvarande del.

Dessutom bör man inte utgå från räntan en viss dag, när man gör en matematisk beräkning, utan man bör göra jämförelser med utgångspunkt från en längre tidsperiod. Det är inte heller fråga om några specialdestinerade medel. Vidare kostar även statens pengar ränta — här tycker jag att man har gjort ett tankefel. Man menar väl inte att staten gör någon större affärsmässig nettovinst på den räntan? Hur stor är den i så fall?

Slutligen kvarstår frågan om reservanternas läst fel i de motioner som de stöder. Reservanternas jämför — ur en källa som jag inte vet något om — statens väntade och faktiska bruttovinstinkomster; motionärerna däremot jämför bruttoräntan enligt föreslagna och nu gällande regler. Även om reservanternas avsett att anamma motionärernas resonemang men uttryckt sig otydligt gäller invändningarna mot reservationen även motionerna. I fråga om motionerna tillkommer det felslutet att man jämför två räntesatser som inte rör sig parallellt och i samma takt.

Redan vid en sänkning av räntan med en halv procent är motionärernas argument i det närmaste förbrukade. När kommer för övrigt statens förluster in i bilden? Om reservanternas hade motiverat sin ståndpunkt med ett underbyggt behovsresonemang skulle diskussionen kanske givit något för framtiden. Jag kan inte komma ifrån intrycket att man har gjort en matematisk kullerbytta för att lyckas med konststycket att i ett sammanhang ställa sig bakom ett stort antal sinsemellan motsägande motionsyrkanden.

Om propositionen bifalles tillförsäkras föreningarna minst lika stora inkomster som tidigare och vinner den fördelen att dessa inkomster blir säk-

rare och oberoende av räntevariationerna.

I fråga om fördelningen av bidragen har reservanternas inte någon från motionärerna avvikande mening. De föreslår sålunda ett enhetligt basbelopp om 200 000 kronor. Kanske räcker det om jag här framhåller att länens storlek och uppgifter är mycket olika. Om man jämför t. ex. Gotland och Blekinge med vilket som helst av norrlandslänen förstår man, att utgifterna är betydligt större i norrlandslänen än i övriga län.

I reservationen nr 6 föreslås en höjning av anslaget till Statens hantverks- och industrilånefond från 20 miljoner till 40 miljoner kronor. Enligt propositionens förslag kommer ett utlåningskapital på i runt tal 64 miljoner kronor att finnas disponibelt. I denna summa ingår de pengar som finns reserverade, anslaget på 20 miljoner kronor och de amorteringar som föreningarna får in, dvs. i runt tal 39 miljoner kronor. Under budgetåret 1965/66 lånade föreningarna ut cirka 43 miljoner kronor. Under budgetåret 1966/67 uppgick utlåningarna till cirka 41 miljoner kronor, och från den 1 juli till 31 december 1967 lånade man ut cirka 15 miljoner kronor.

Det är riktigt, som herr Gustafsson i Skellefteå säger, att de nya reglerna kommer att medföra en viss ökning av behovet, eftersom man nu får låna ut upp till 150 000 kronor. Men det blir faktiskt inte fråga om en ökning med mer än 7 å 8 miljoner kronor om året. Med en konstant eller något ökad investeringsvilja kan behovet beräknas till 50 miljoner kronor. Enligt propositionens förslag finns det faktiskt möjligheter att låna ut 64 miljoner kronor. Det tycker jag är en ganska hygglig siffra. Jag skulle önska att investeringsviljan och därmed behovet av pengar vore större. När vi diskuterade arbetsmarknadspolitik var tongångarna ganska pessimistiska vid bedömningen av konjunkturutvecklingen. Nu tror man tydligen att det ganska snart skall

Riktlinjer för företagareföreningarnas organisation och verksamhet

bli en uppgång i konjunkturerna och att det skall bli möjligt att förbruka 20 miljoner kronor utöver de 64 miljoner kronor jag talat om.

Herr talman! Med detta ber jag att få yrka bifall till utskottets hemställan i samtliga moment.

Herr GUSTAFSSON i Skellefteå (fp) kort genmäle:

Herr talman! Jag vill inte förneka att det, om de förslag vi har ställt beträffande anslag till företagareföreningarnas lånefond bifalles, mycket väl kan hända att det inte går åt under kommande år. Men vi har tidigare haft ganska kraftiga reservationer när det gällt företagareföreningarna — det har rört sig om 10—11 miljoner vissa år — och den summan är väl inte i och för sig någonting att oro sig för. Men jag tror ändå att herr Fagerlund underskattar ökningen av kraven på direktlån.

Han sade att de kommer att öka med ungefär 7,5 miljoner, och det är den utlåning som ligger mellan den tidigare godtagna gränsen och den nya gränsen. Men om herr Fagerlund läser utredningen så finner han att man där säger, att det har visats en tydlig tendens bland låntagarna att försöka pressa ned låneanspråken så att de skulle hålla sig under gränsen för direktlån. Det kommer de inte att göra i fortsättningen, och följaktligen blir höjningen säkert mycket mer än 7,5 miljoner. Till detta kommer att anspråken under detta år har varit små, beroende på konjunkturerna. Skulle konjunkturerna förbättras, vilket vi hoppas, kan man mycket väl tänka sig att här finns ett uppdämt behov som kommer att slå igenom under kommande år.

Beträffande höjningen av anslaget till administrationsbidrag fäste herr Fagerlund stort avseende vid att det var motiverat med detta ränteresonemang. Jag vill om detta bara säga att det även finns andra skäl för en höjning, bland annat att utredningen före-

slår att föreningarna skall få betalt för de tjänster de gör de offentliga organen och de är inte så små, särskilt inte de som sköter lokaliseringpolitiken. Statsrådet har däremot föreslagit att de icke skall ha betalt för dessa tjänster. Det är också ett skäl för en höjning av administrationsbidraget.

Invändningen att ett enhetligt belopp skulle vara till nackdel för Norrland skulle jag kunna gå med på om vi inte hade föreslagit höjningen på 1,5 miljon kronor att fördelas bland de föreningar som har det största behovet. Med detta förslag samtidigt i bilden anser jag att denna invändning icke har något värde.

Herr NILSSON i Tvärålund (cp) kort genmäle:

Herr talman! Beträffande lastbilstrafiken delar jag inte herr Fagerlunds farhågor att svåra gränsdragningsproblem skulle uppstå. Transporter hör intimt samman med praktiskt taget all produktion, vartill kommer att kapitalsvårigheterna för transportnäringen och lastbilsnäringen är så stora att vi genom ett stöd åt denna del av verksamheten skulle hjälpa framför allt de mindre företagarna och inte minst de områden som i dag har besvärliga transportproblem.

Ett belopp på 5 miljoner kronor föreslås i administrationsbidrag. Detta förefaller måhända ganska tillfredsställande eftersom det bidrag som för närvarande utgår utgör 1 890 000 kronor. Man finner dock att företagareföreningarnas ekonomiska ställning inte förbättras genom det nu föreslagna beloppet. De kommer nämligen att gå miste om nettoränteinkomsten som de förut fått tillgodoräkna sig. Den uppgick till 3,1 miljoner kronor under budgetåret 1966/67. Alltså har föreningarna redan nu inkomster på cirka 5 miljoner kronor. Jag vill erinra om att enligt propositionen skall företagareföreningarnas uppgifter vidgas inte minst beträffande

Riktlinjer för företagareföreningarnas organisation och verksamhet

service och hjälp till företagarna. Denna verksamhet måste få ett mycket högt värde. Statens ränteinkomster på företagareföreningarnas direktlån kommer med nuvarande ränta att öka från 5¼ procent till 7½ procent. Vidare erhåller staten en halv procent på utestående industrigarantilån. Dessutom bortfaller i stort sett statens utgifter för risktäckningsmedel för föreningarnas direktlån om departementschefens förslag går igenom. Den nettoinkomstökning som staten härigenom kan tillgodoräkna sig skulle uppgå till 1,5 miljon kronor. Vi tror att det beloppet behövs för att företagareföreningarnas verksamhet skall kunna nå det mål som jag förutsätter att departementschefen avser med sin proposition.

Herr FAGERLUND (s) kort genmäle:

Herr talman! När det gäller administrationsbidraget föreslog utredningen 150 000 kronor, medan departementschefen har gått upp till 200 000 kronor. Jag tycker det är ett ganska hyggligt belopp.

Det kan sedan kanske vara riktigt vad herr Gustafsson i Skellefteå säger att jag underskattar ökningen av kraven på direktlån. Låt oss då fördubbla beloppen, och det finns ändå gott om pengar kvar.

Det är väl riktigt att lastbilar och transporter är ganska nära förenade med det svenska näringslivet. Men om man här tar bort villkoret att det skall vara hantverk, småindustri och hemslöjd och ger lån även till transportföretag med lastbilar uppstår säkert nya gränsdragningsfall, som det inte blir lättare att ta itu med.

Herr ANDERSSON i Örebro (fp):

Herr talman! Jag kan hålla med herr Fagerlund om att utredningens förslag i många avseenden är sämre än propositionens inte minst genom att man i propositionen föreslår 200 000 kronor i administrationsbidrag. Det tycker jag i

och för sig är ett rimligt förslag, men det täcker ändå inte de faktiska kostnader som de flesta företagareföreningarna har. Man kan ju inte gå efter arealen i de olika länen och säga att Blekinge och Gotland inte är speciellt stora. Allt beror ju på omfattningen av företagsamheten och omfattningen av företagareföreningarnas arbete i respektive län samt på hur många engagemang och utredningsuppgifter de åtar sig.

Men, herr talman, det var inte närmast det jag tänkte säga, men det var intressant att få bemöta herr Fagerlund i det avseendet.

Det är klart att man i den offentliga debatten om småindustrins betydelse, dess problem och framtidsutsikter med skiftande utgångspunkter kommit till starkt varierande slutsatser. Från vissa håll har det hävdats att de mindre företagen inte kommer att spela någon betydelsefull roll i det framtida industrisamhället. Vissa anser att de mindre företagen kommer att konkurreras ut av storföretagen. Andra gör däremot gällande att de mindre företagen väl kommer att stå sig i konkurrens med de stora företagen.

Den omständigheten att uppfattningarna så starkt går isär visar att underlaget för en realistisk framtidsbedömning är klen. Man har en bristfällig statistik, brist på vetenskapliga undersökningar vad det gäller denna företagargrupp. Det hade varit intressant om vi hade haft en utredning jämsides med företagareföreningsutredningen som hade fått ta upp och utrett just frågan om den mindre och medelstora industrins betydelse. Då hade man kunnat föra en debatt i samtliga de frågor som gäller den mindre industrin utan att göra sig skyldig till överdrifter. Man hade kunnat klarlägga frågan med utgångspunkt från en belysning av den mindre industrins nuvarande situation och aktuella utvecklingstendenser. Man hade kunnat få en »nulägesbeskrivning». Det hade varit värdefullt om vi

Riktlinjer för företagareföreningarnas organisation och verksamhet

här i dag, eller i natt skall jag väl säga, herr talman, när vi behandlar företagareföreningarnas organisation och verksamhet, hade haft ett sådant material tillgängligt.

Jag har i denna kammare tillsammans med medmotionärer väckt en motion angående utbildning av företagareföreningarnas personal. Om den saken skriver utskottet att »viss» utbildning har förekommit inom företagareföreningarna, och det kan jag understryka. Det har förekommit en viss utbildning för deras personal men av ringa omfattning. Under alla år som föreningarna har haft någon verksamhet har man haft två kurser för personalen och en konferens. Denna verksamhet är alltså mycket blygsam. Här fordras det att insatser görs för att fortbilda den personalen. Det framgår inte minst av att dessa problem tagits upp vid tre tillfällen på internationella konferenser med den typ av föreningar som är statsstödda och som har hand om den mindre industrin. Det råder inga delade meningar om att just rådgivning och kursverksamhet är betydelsefulla för företagareföreningarna och framför allt för företagarna. Då måste ju företagareföreningarna ha personal som på rätt sätt kan delta i fråga om rådgivning. Jag har den uppfattningen att föreningarna inte skall syssla med direkt kursverksamhet, och härvidlag har jag samma uppfattning som statsrådet i propositionen. Det finns ju rätt många olika slags kursaktiviteter som på något sätt borde kunna samordnas. Jag tror att man i alltför liten grad utnyttjat det vanliga skolsystemet. Skolöverstyrelsen har ju alla möjligheter att vara behjälplig vid utarbetandet av kurser, liksom också företagareföreningarnas tjänstemän.

När man nu skall försöka få till stånd bättre kurser för företagare tror jag man bör tänka på att hålla dem på en sådan nivå att det uppstår intresse för vidareutbildning. Då bör det finnas re-

aktiveringskurser eller kurser på realnivå, och det skall vara korta kurser på hemorten i stället för de som nu bedrivs i Arbetsgivareföreningens, SHIO:s och Hantverksinstitutets regi. Tyvärr svarar inte deltagarantalet vid dessa kurser mot antalet mindre företagare.

Jag föreslog i motionen nr 6 i denna kammare ett anslag på 100 000 kronor till företagareföreningens tjänstemän för utbildning. Nu förutsätter utskottet alltså att om företagareföreningarnas förbund gör en framställning om bidrag i detta avseende, så skall förbundet få de begärda pengarna.

Herr Fagerlund har tidigare berört administrationsbidraget. Jag har i motion föreslagit att man skulle utgå från ett genomsnittligt basbelopp på 200 000 kronor för varje förening. Departementschefen har sagt omkring 200 000 kronor efter prövning.

Med erfarenhet från min verksamhet inom företagareföreningen har jag klart för mig hur svårt det är för föreningarna att göra upp en budget, främst med tanke på fluktuationer i räntesatserna, som förekommit tidigare. Statskontoret kunde t. ex. företa en räntehöjning. Det kunde också bli en räntesänkning som medförde ett ganska kraftigt inkomstbortfall för oss. När vi lägger upp vår budget vet vi inte heller hur stort statsbidrag vi får, utan vi får räkna på föregående års resultat. Därför tycker jag det är rimligt med ett basbelopp på 200 000 kronor. Jag kan peka på våra egna kostnader i Örebro län, som uppgick till 254 000 kronor förra året. Vi är till stor del beroende av det bidrag på 60 000 kronor som vi får från landstinget.

Nu skall vi emellertid få vidgade arbetsuppgifter, och det förutsätter ju också att vi får bättre resurser. Departementschefen har i propositionen också uttalat att föreningarna bör få ökade resurser.

Genom den här omläggningen får

Riktlinjer för företagareföreningarnas organisation och verksamhet

staten en inkomstökning på totalt 1,3 miljon kronor i form av räntor.

Jag har i motionerna 609 i första kammaren och 761 i andra kammaren begärt en höjning av limiten på våra direktlån till 150 000 kronor. Vi har haft denna motion i tre år. Nu blev den tillstyrkt av utskottet, och även departementschefen har gått på den linjen.

Innan jag slutar mitt anförande skulle jag vilja ställa en fråga till statsrådet.

Vad jag finner vara en avgjord svaghet i propositionen, något som anammats även av utskottet, är sammankopplingen av direktlån med garantilån. Detta anser jag inte vara bra, ty det kommer ju i stor utsträckning att låsa oss.

Låt oss ta som exempel att en företagare får ett garantilån på 400 000 kronor. Han amorterar en viss del. Om några år kommer han igen. Han behöver rörelsekapital till vissa förbättringar. Han begär ett direktlån på 75 000 kronor, men han har kvar att amortera låt oss säga 175 000 kronor. I den situationen har vi enligt förslaget inte möjligheter att hjälpa honom. Det tycker jag är den största bristen i detta förslag, som i övrigt är bra. Jag har en stor erfarenhet av att vi ofta får gå in och hjälpa företagare i ett sådant läge. Eftersom han har kvar att amortera över 150 000 kronor, måste vi säga nej. Det är en avgjord svaghet i detta förslag. Jag skulle gärna vilja höra statsrådets uppfattning om detta.

Detta hinder kommer att vara en direkt nackdel för oss i vår verksamhet. Tidigare har vi i sådana fall kunnat klara många företag som tillfälligt haft svårigheter med rörelsekapital.

Herr NYSTRÖM (s):

Herr talman! Vi torde väl alla vara överens om att landets företagareföreningar visat sig vara väl skickade att handlägga de alltmera krävande och alltmera växande uppgifter som faller under föreningarnas verksamhetsom-

råde när det gäller att stödja hantverket och den mindre industrins rådgivnings- och låneverksamhet.

I propositionen nr 61 understryker också departementschefen detta. Inrikesministern har även på ett mycket förnämligt sätt i propositionen redogjort för hantverkets och den mindre industrins aktuella problem. Företagareföreningarna bör enligt departementschefens uppfattning förstärka sin rådgivnings- och konsultverksamhet, och ett visst utrymme måste också lämnas för en kostnadsfri eller inte helt kostnadstäckt rådgivning. I detta vill jag helt instämma.

Det finns all anledning räkna med att hantverket och den mindre industrin även framdeles kommer att spela en mycket viktig roll i vårt produktiva liv. Det torde inte råda någon tvekan om att företagareföreningarnas låneverksamhet har spelat och spelar en mycket viktig roll i produktionsfrämjande syfte. Mot den bakgrunden ter det sig naturligt att de resurser staten ställer till föreningarnas förfogande står i rimlig proportion till företagsbeståndet inom de olika föreningarnas verksamhetsområden.

I motionerna I: 817 och II: 1062 har hemställts att Stockholms läns företagareförening och Företagareföreningen i Stockholms stad vid tilldelning av administrationsbidrag och lånemedel räknas som två föreningar även om en sammanslagning skulle komma till stånd. Statsutskottet har i sitt utlåtande nr 102 hemställt att riksdagen måtte avslå motionerna. Utskottet har motiverat sitt ställningstagande med att det i propositionen förutsattes att de två företagareföreningarna i Stockholms stad och Stockholms län kommer att slås samman. Det är riktigt som utskottet framhåller, och det står också i motionerna, att de två föreningarna redan nu bedriver sitt arbete med gemensam administration, men vi skall inte glömma att det sker med personalen

Riktlinjer för företagareföreningarnas organisation och verksamhet

anställd av båda föreningarna och att föreningarna ledes av två styrelser. Jag vill också framhålla, herr talman, att föreningarna hittills vid tilldelning av administrationsbidrag och lånemedel har räknats som två föreningar. Eftersom föreningarna för närvarande har gemensamt kansli, gemensam chefs-tjänsteman och av rationaliserings- och besparingsskäl också gemensam administration i övrigt, kan en sammanslagning av föreningarna icke medföra nämnvärda kostnadsbesparingar. Inom båda föreningarnas verksamhetsområde finns för närvarande cirka 16 000 företag, medan övriga föreningars verksamhetsområde i medeltal omfattar cirka 3 500 företag.

Statsutskottet har endast räknat med 24 föreningar. Enligt min uppfattning borde man dock ha räknat med 25 företagareföreningar, dvs. det antal som nu finns. Även om utskottet förutsätter en sammanslagning av de av mig berörda föreningarna, är ju någon sådan sammanslagning ännu inte beslutad, varför man borde ha räknat med 25 föreningar från administrationsbidrags-synpunkt.

I utskottets utlåtande framhålles, att det bör ankomma på Kungl. Maj:t att inom ramen av de totalt anvisade medlen bestämma bidragens storlek för varje förening. Utgående bidrag kommer således att anpassas efter behoven inom varje förenings verksamhetsområde.

Jag tolkar denna skrivning så att den medger att sådan hänsyn kan tagas till medelstildelningen, att Stockholms stad och län åtminstone till dess att sammanslagningen blivit genomförd betraktas som två föreningar i bidrags- och lånemedelssammanhang. Från denna utgångspunkt, herr talman, har jag inget särskilt yrkande.

Herr talmannen återtog ledningen av förhandlingarna.

Chefen för inrikesdepartementet, herr statsrådet JOHANSSON:

Herr talman! Jag hade inte tänkt gå upp i denna debatt, men eftersom jag fått ett par frågor skall jag försöka att helt kort besvara dessa.

Jag har i medkammaren fått en fråga, som jag där inte hann besvara men som har ett allmängiltigt intresse. Man efterlyste övergångsbestämmelser för sammansättningen av företagareföreningarnas styrelser, eftersom årsmötena äger rum vid denna tid på året. Låt mig säga följande.

Företagareföreningarna kan lugnt utse styrelser enligt nu gällande regler fram till 1969 års årsstämma. Vi kommer att meddela sådana övergångsbestämmelser att de nya reglerna om styrelsernas sammansättning inte kommer att träda i kraft omedelbart.

Den andra frågan ställdes nyss av herr Andersson i Örebro och gällde problemet om hur en förening skall kunna lämna ett direktlån ovanpå ett eventuellt kreditgarantilån, som redan har amorterats ned.

Ja, herr Andersson, vi är väl överens om att någonstans måste man dra en gräns, och vi har dragit gränsen vid 150 000 kronor.

Vi kan som exempel ta ett lån på 0,5 miljon kronor, som beviljats av kommerskollegium. Det lånet amorteras ned, men så vänder sig vederbörande till föreningen med begäran om ett tillskott på 75 000 kronor. Då får inte den instans som beviljat det stora lånet, dvs. kommerskollegium, möjlighet att bedöma om det är rimligt att i det läget lämna ett ytterligare tillskott. Kommerskollegium, som skall bevaka det tidigare lånet, kan alltså inte göra en bedömning av hur det förhåller sig med exempelvis omsättningstillgångarna. Vem tar då risken? Risken tas inte av kommerskollegium utan av föreningen. Det kan inte vara riktigt att man på det sättet bollar mellan två instanser. Vi har velat sätta gränsen vid 150 000 kronor,

Riktlinjer för företagareföreningarnas organisation och verksamhet

ty vi anser att om man kommer under denna summa är risken mindre — den är den minsta möjliga.

Låt mig slutligen säga att jag är mycket glad över den enighet som råder omkring förslaget. Givetvis noterar jag med en viss tillfredsställelse att det har uppmärksammats att vi har gått kanske något längre än vad utredningen gjort.

Herr Nilsson i Tvärålund vill naturligtvis notera att vi på ett par punkter har följt reservanternas förslag. Det har vi gjort därför att förslagen varit bra. Det spelar ingen roll varifrån förslagen kommer, huvudsaken är att de är bra. Herr Nilsson i Tvärålund har inte uppmärksammat den enligt min mening kanske väsentligaste frågan, nämligen den om räntekostnaderna. På den punkten är ju utskottet enigt, så jag polemiserar inte. Jag vill bara rikta uppmärksamheten på att kommittén i likhet med herr Stefanson och herr Torsten Andersson föreslog att vi skulle besluta om en halv procents ränteökning ovan bankräntan. Den halva procenten skulle avsättas till en förlustrisikofond, vilket alltså betyder att vi skulle öka företagarnas lånekostnad med en halv procent. Allright, det är en tanke som på ett sätt är förståelig. Det betyder emellertid att man på något sätt här mer går in för att bilda en intresseförening, där man låter företagarna själva dela kostnaden för en eventuell förlust. I det fallet har vi ju tagit ett helt nytt grepp om problemet, vilket jag vill rikta uppmärksamheten på.

Vi säger: Bibehåll kostnaden för företagarna men tag av banken en del av den vinst som är bankens. Det gör vi därför att vi anser att ett kreditgarantilån, där alltså staten står bakom, är guldkantat. Det var det före år 1965 då det låg med cirka en procents räntekostnad under normalräntenivån. Men i ett besvärligt kreditmarknadsläge passade bankerna på att ta denna procent, därför att de frågade sig varför de skulle ta ut en mindre kostnad för ett

kreditgarantilån, när de kunde låna ut sina pengar på annat håll och få högre ränta. Nu tycker vi att kreditmarknadsläget är sådant, att det bör vara möjligt att ta tillbaka någonting av denna ränteskillnad. Därför går vi den vägen att vi säger: Låt de företag som verkligen behöver det få behålla den räntekostnad som de i dag har och se till att vi inte höjer den. Låt oss förhandla med bankerna och se vad vi kan åstadkomma för att på det sättet bringa ned både företagarnas och statens kostnad. Uppnår vi ett resultat — säg en halv procent — i förhandlingarna med bankerna, kommer dessa medel att flyta in till staten, men de kommer då att medverka till den förlustrisiktäckning som staten åtager sig.

Jag tror att man för litet observerat detta principiellt mycket viktiga problem. En lösning av problemet skulle kanske — mera bestämt vågar jag inte uttrycka mig — öppna nya vägar också på andra områden när det gäller att nedbringa kostnaderna för delar av vårt näringsliv. Det gäller inte minst den del som innefattar hantverkare och småföretagare, vilkas kostnader exempelvis för räntor utan tvivel är betungande.

Jag har bara velat peka på denna utomordentligt väsentliga punkt. Jag gläder mig över att utskottet härvidlag synes vara enhälligt, och jag hoppas att även kamrarna skall visa sig vara eniga.

Herr ANDERSSON i Örebro (fp):

Herr talman! Jag har uppmärksammat utredningens krångliga förslag rörande räntorna, men så här i nattens sena timmar vill jag inte gärna ta upp någon längre diskussion. Jag anser emellertid att propositionens förslag i detta avseende är mycket bättre än utredningens — jag har ingen förståelse för utredningens förslag på denna punkt. Utredningen föreslog ju en förlusttäckningsavgift på 3 procent, medan

Riktlinjer för företagareföreningarnas organisation och verksamhet

reservanterna i utredningen föreslog 2 procent. Vissa förslag angående utredningsavgifter o. d. förekom också.

Men jag skall återgå till den fråga jag ställde och som jag fick svar på. Statsrådet säger att kommerskollegium inte kan hålla kontroll över de nya lån som vi ger i form av direktlån. Detta system har dock fungerat mycket bra — några bakslag torde inte ha inträffat. Företagareföreningarna gör även när det gäller industrigarantilånen en bedömning av om det finns sådana tillgångar att ifrågavarande förening får säkerhet för direktlånen. Det får då förutsättas, att om ett industrigarantilån amorterats från 400 000 kronor ned till ungefär 175 000 kronor, så finns det tillgångar, om dessa inte omsatts i andra investeringar. Men jag skulle väl tänka mig att företagareföreningarnas tjänstemän kan göra den bedömningen. Jag kanske skulle ha ställt en fråga om saken tidigare — men vi för ju denna debatt i nattens sena timmar.

I propositionen står ingenting om det kapital vi skall ha på bank. Vi måste i alla fall ha ett visst kapital på bank. Plötsligt kan ett företag sälja en fabriksbyggnad och företagareföreningen får in pengar. Dessa måste snabbt placeras på bank. Vilken ränta skall vi betala till statskontoret? Vi får 5¼ procent på bank. Skall staten ha 7½ procent?

Herr NILSSON i Tvärålund (cp):

Herr talman! Jag har ingen anledning att på något sätt polemisera mot statsrådet Johansson beträffande de frågor som vi är helt eniga om.

Jag tog inte upp exemplet beträffande servicen därför att det var herrar Torsten Andersson och Stefanson som reserverat sig i utredningen, utan därför att dessa frågor ligger mig varmt om hjärtat i min egenskap av norrlänning. Jag har en stark känsla av att just inom stödområdet finns ett särskilt starkt behov av olika former av service

och en uppföljning av åtgärderna från företagareföreningens sida.

Det ingår också i företagets skyldigheter att tillåta beslutsgranskning och kontrollbesök. Det kräver också ökade resurser för företagareföreningarna. Företaget har också skyldighet att redovisa verksamheten för tillsynsorganet o. s. v. Jag tycker att dessa skyldigheter är väsentliga och det förhållandet att det finns ökade resurser hjälper företagarna över svårigheter. Företagarna kan också lära sig åtskilligt genom sådana besök.

Vi föreslår en höjning av administrationsbidraget därför att företagareföreningarna har ålagts ytterligare uppgifter. Man räknar med att företagareföreningarna skall orka med ytterligare uppgifter. Då är det väl logiskt att man verkar för att de skall få bättre resurser för att kunna utföra de uppgifterna.

Härmed var överläggningen slutad.

Mom. 1

Utskottets hemställan bifölls.

Mom. 2

Herr talmannen gav propositioner dels på bifall till utskottets hemställan, dels ock på bifall till reservationen 1); och fann herr talmannen den förra propositionen vara med övervägande ja besvarad. Herr Nilsson i Tvärålund begärde emellertid votering, i anledning varav efter given varsel följande votersproposition upplästes och godkändes:

Den, som vill, att kammaren bifaller statsutskottets hemställan i mom. 2) i utskottets utlåtande nr 102, röstar

Ja;

Den, det ej vill, röstar

Nej;

Vinner Nej, har kammaren bifallit reservationen 1) av herr Nyman m. fl.

Riktlinjer för företagareföreningarnas organisation och verksamhet

Sedan kammarens ledamöter härefter intagit sina platser och voteringspropositionen blivit ännu en gång uppläst, verkställdes omröstning genom upprensning. Herr talmannen tillkännagav, att han funne flertalet av kammarens ledamöter ha röstat för ja-propositionen. Herr Nilsson i Tvärålund begärde emellertid rösträkning, varför votering medelst omröstningsapparat verkställdes. Därvid avgavs 126 ja och 67 nej, varjämte 3 av kammarens ledamöter förklarade sig avstå från att rösta.

Kammaren hade alltså bifallit utskottets hemställan.

Mom. 3

Herr talmannen gav propositioner dels på bifall till utskottets hemställan, dels ock på bifall till reservationen 2); och fann herr talmannen den förra propositionen vara med övervägande ja besvarad. Herr Björkman begärde emellertid votering, i anledning varav efter given varsel följande voteringsproposition upplästes och godkändes:

Den, som vill, att kammaren bifaller statsutskottets hemställan i mom. 3) i utskottets utlåtande nr 102, röstar

Ja;

Den, det ej vill, röstar

Nej;

Vinner Nej, har kammaren bifallit reservationen 2) av herr Virgin m. fl.

Sedan kammarens ledamöter härefter intagit sina platser och voteringspropositionen blivit ännu en gång uppläst, verkställdes omröstning genom upprensning. Herr talmannen tillkännagav, att han funne flertalet av kammarens ledamöter ha röstat för ja-propositionen. Herr Björkman begärde emellertid rösträkning, varför votering medelst omröstningsapparat verkställdes. Därvid avgavs 103 ja och 88 nej, varjämte 3

av kammarens ledamöter förklarade sig avstå från att rösta.

Kammaren hade alltså bifallit utskottets hemställan.

Mom. 4

Herr talmannen gav propositioner dels på bifall till utskottets hemställan, dels ock på bifall till reservationen 3); och fann herr talmannen den förra propositionen vara med övervägande ja besvarad. Herr Gustafsson i Skellefteå begärde emellertid votering, i anledning varav efter given varsel följande voteringsproposition upplästes och godkändes:

Den, som vill, att kammaren bifaller statsutskottets hemställan i mom. 4) i utskottets utlåtande nr 102, röstar

Ja;

Den, det ej vill, röstar

Nej;

Vinner Nej, har kammaren bifallit reservationen 3) av herr Nyman m. fl.

Sedan kammarens ledamöter härefter intagit sina platser och voteringspropositionen blivit ännu en gång uppläst, verkställdes omröstning genom upprensning. Herr talmannen tillkännagav, att han funne flertalet av kammarens ledamöter ha röstat för ja-propositionen. Herr Gustafsson i Skellefteå begärde emellertid rösträkning, varför votering medelst omröstningsapparat verkställdes. Därvid avgavs 130 ja och 62 nej, varjämte 4 av kammarens ledamöter förklarade sig avstå från att rösta.

Kammaren hade alltså bifallit utskottets hemställan.

Mom. 5—7

Vad utskottet hemställt bifölls.

Mom. 8

Herr talmannen gav propositioner dels på bifall till utskottets hemställan,

Riktlinjer för företagareföreningarnas organisation och verksamhet

dels ock på bifall till reservationen 4); och fann herr talmannen den förra propositionen vara med övervägande ja besvarad. Herr Nilsson i Tvärälund begärde emellertid votering, i anledning varav efter given varsel följande voteringsproposition upplästes och godkändes:

Den, som vill, att kammaren bifaller statsutskottets hemställan i mom. 8) i utskottets utlåtande nr 102, röstar

Ja;

Den, det ej vill, röstar

Nej;

Vinner Nej, har kammaren bifallit reservationen 4) av herr Virgin m. fl.

Sedan kammarens ledamöter härefter intagit sina platser och voteringspropositionen blivit ännu en gång uppläst, verkställdes omröstning genom uppresning. Herr talmannen tillkännagav, att han funne flertalet av kammarens ledamöter ha röstat för ja-propositionen. Herr Nilsson i Tvärälund begärde emellertid rösträkning, varför votering medelst omröstningsapparat verkställdes. Därvid avgavs 104 ja och 90 nej, varjämte 2 av kammarens ledamöter förklarade sig avstå från att rösta.

Kammaren hade alltså bifallit utskottets hemställan.

Mom. 9—16

Vad utskottet hemställt bifölls.

Mom. 17

Herr talmannen gav propositioner dels på bifall till utskottets hemställan, dels ock på bifall till reservationen 6); och fann herr talmannen den förra propositionen vara med övervägande ja besvarad. Herr Gustafsson i Skellefteå begärde emellertid votering, i anledning varav efter given varsel följande voteringsproposition upplästes och godkändes:

Den, som vill, att kammaren bifaller statsutskottets hemställan i mom. 17) i utskottets utlåtande nr 102, röstar

Ja;

Den, det ej vill, röstar

Nej;

Vinner Nej, har kammaren bifallit reservationen 6) av herr Nyman m. fl.

Sedan kammarens ledamöter härefter intagit sina platser och voteringspropositionen blivit ännu en gång uppläst, verkställdes omröstning genom uppresning. Herr talmannen tillkännagav, att han funne flertalet av kammarens ledamöter ha röstat för ja-propositionen. Herr Gustafsson i Skellefteå begärde emellertid rösträkning, varför votering medelst omröstningsapparat verkställdes. Därvid avgavs 132 ja och 63 nej, varjämte 1 av kammarens ledamöter förklarade sig avstå från att rösta.

Kammaren hade alltså bifallit utskottets hemställan.

Mom. 18

Utskottets hemställan bifölls.

På förslag av herr talmannen beslöt kammaren att uppskjuta behandlingen av återstående på föredragningslistan upptagna ärenden till morgondagens sammanträde.

§ 27

På hemställan av herr talmannen beslöt kammaren, att konstitutionsutskottets betänkande nr 20 skulle uppföras främst bland två gånger bordlagda ärenden på morgondagens föredragningslista.

§ 28

Anmäldes och godkändes följande förslag till riksdagens skrivelser till Konungen, nämligen

från statsutskottet:

nr 224, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition angående anslag till klass-

och ämneslärarutbildning m. m. för budgetåret 1968/69; och

nr 225, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition angående ytterligare utgifter på tilläggsstat II till riksstaten för budgetåret 1967/68 i vad avser bidrag till anordnande av barnstugor; samt

från första lagutskottet:

nr 227, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition med förslag till lag om ändrad lydelse av 4 kap. 5 § föräldrabalken, m. m.;

nr 228, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition med förslag till lag om ändring i militära rättegångslagen den 30 juni 1948 (nr 472);

nr 229, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition med förslag till lag om ändring i brottsbalken m. m.;

nr 230, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition med förslag till lag angående ändring i lagen den 10 maj 1929 (nr 77) om trafikförsäkring å motorfordon, m. m.; och

nr 231, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition med förslag till lag angående ändrad lydelse av 2 § 9:o) och 17:o) lagen den 26 maj 1909 (nr 38 s. 3) om Kungl. Maj:ts regeringsrätt.

Vidare anmäldes och godkändes bankoutskottets förslag till riksdagens skrivelser till Konungen:

nr 235, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition med förslag till lag med särskilda bestämmelser om riksbankens sedelutgivning, m. m.;

nr 236, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition angående fortsatt valuta-reglering; samt

nr 237, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition med förslag till förordning angående ändrad lydelse av 16 § förordningen den 29 november 1963 (nr 575) om Svenska bostadskreditkassan och om bostadskreditföreningar, m. m.

§ 29

Meddelande om enkel fråga

Meddelades, att herr talmannen tillställts en enkel fråga av herr *Wennerfors* (h) till herr statsrådet och chefen för inrikesdepartementet angående beställningar hos svenska företag från länder med odemokratiskt statsskick.

§ 30

Justerades protokollsutdrag.

Kammarens ledamöter åtskildes här efter kl. 2.13 på natten.

In fidem

Sune K. Johansson